

HİDAYET ÖNDERLERİ

2

İMAM ALİ (AS)

İÇİNDEKİLER

Önsöz	6
1. BÖLÜM.....	10
Birkaç satırda	11
İMAM ALİ B. EBU TALİB (a.s)	11
İMAM ALİ B. EBUTALİB'İN (a.s) ŞAHSİYETİNDEN İZLENİMLER	14
İMAM ALİ'NİN (a.s) KİŞİLİĞİNDEN GÖRÜNÜMLER	17
İbadeti ve Takvası	18
Zühdü	19
Gururu ve İzzet-i Nefsi	19
Mertliği.....	20
Doğruluğu ve İhlâsı	20
Cesareti.....	20
Adaleti	21
Tevazusu.....	22
Berraklığı	22
Cömertliği	22
İlmi.....	22
2. BÖLÜM.....	24
İMAM ALİ'NİN (a.s) DOĞUMU	24
Tertemiz Soyu	24
Saygıdeğer Dedesi.....	24
Babası	24
Annesi	25
İMAM ALİ'NİN (A.S) HAYATININ AŞAMALARI	26
BİRİNCİ AŞAMA: DOĞUMDAN HZ. MUHAMMED'İN (s.a.a) PEYGAMBER OLARAK GÖNDERİLİŞİNE KADAR	27
Doğumu	27
Künyeleri ve Lakapları.....	27
İmam Ali'nin (a.s) Peygamber Tarafından Hazırlanışı	28
İKİNCİ AŞAMA: HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBER OLARAK GÖNDERİLİŞİNDEN HİCRETE KADAR	29
Ali (a.s), Resulullah'a (s.a.a) İnananların İlki.....	29
Namaz Kılanların İlki Ali (a.s).....	30
İslâm'da Kılınan İlk Cemaat Namazı.....	31
Risaletin İlanı Sırasında Ali (a.s)	32
Risaletin İlanından Hicrete Kadar Ali (a.s)	33
Şi'b-i Ebu Talib'de (Ebu Talib Vadisinde) Ali (a.s)	33
Peygamber'in (s.a.a) Taif Hicretinde Ali (a.s)	34
İkinci Akabe Biatinde Ali (a.s).....	35

Resulullah'ın (s.a.a) Medine'ye Hicret Ettiği Gecede Ali (a.s)	35
Allah'ın Meleklerle Karşı Ali'nin (a.s) Bu Tavrını Övgüyle Haber Vermesi	37
Suikast Gecesinde Sonra Yerine Getirdiği Görevler	37
İmam Ali'nin (a.s) Hicreti	38
Ali'nin Peygamber'in (s.a.a) Yatağında Geceyi Geçirmesinin Anlamı	39

ÜÇÜNCÜ AŞAMA: HİCRETEN HZ. PEYGAMBER'İN (s.a.a) VEFATINA KADAR ALİ (A.S) 40

1- Ali (a.s) ve Kardeşlik Uygulaması	40
2- Ali'nin (a.s) Zehra'ya (a.s) Eş Olması	41
3- Resulullah'ın (s.a.a) Savaşlarında Ali (a.s)	42
a- Bedir Savaşı'nda Ali (a.s)	42
b- Uhud Savaşı'nda Ali (a.s)	43
Uhud Savaşı'ndan Sonra Belirginleşen Tavırlar	45
c- Hendek Savaşı'nda Ali (a.s)	46
d- Hudeybiye Barışı'nda[153] Ali (a.s)	48
e- Hayber Savaşı'nda Ali (a.s)	50
i- Mekke Fethinde Ali (a.s)[165]	52
j- Huneyn Savaşı'nda Ali (a.s)[170]	53
k- Tebûk Savaşı'nda Ali (a.s)[174]	54
Tevbe Sûresi'nin Tebliği	54
Ali (a.s) Yemen'de	55
Peygamber'in (s.a.a) Çalışmasının Doğası	56
Veda Haccında Ali (a.s)	57
Ali Gadir-i Hum'da Müminlerin Emiri Olarak İlân Ediliyor:	58
Haris b. Numan Olayı ve "Birisi gelecek olan bir azabı istedi." Ayetinin İnişi	59
Peygamberimizin (s.a.a) Ali'ye (a.s) Biat Edilmesini Sağlamaya Dönük Çalışmaları	59
Resulullah'ın (s.a.a) Hastalanması ve Üsâme Seriyesi	60
Ali (a.s), Son Nefesini Verirken Peygamber'in (s.a.a) Yanında	62
3. BÖLÜM	63

İMAM ALİ (a.s) DÖNEMİ 63

Vefat Olayı	63
Kureyş Hizbi ve Ensar Sakife'de	63
Sakife Toplantısının Analizi	65
Kureyş'in Hilâfete Bakışı	67
Ali'yi Hilâfete Yaklaştırmama Plânının Belirtileri	68
Sakife Olayının Olumsuzlukları	70
İmam'ın (a.s) Sakife Toplantısı Karşısındaki Tavrı	71
Ebu Süfyan'ın Tavrı	71
Sakife'ye Muhalif Gruplar	72
Sakife'nin Sonuçları	73

EBU BEKİR DÖNEMİNDE İMAM ALİ (A.S) 74

İktidarın Muhalefete Karşı İzlediği Adımlar	74
Sakife Halifeliğinin Aleyhindeki Kanıtlar	76
İmam'ı (a.s) Biat Etmeye Zorlama Girişimi	77
İmam Ali (a.s) ve Sakife'den Kaynaklanan Olumsuzluklar	78
İmam Ali (a.s) ve Kur'ân'ı Toplama Görevi	81
İmam'ın (a.s) Ebu Bekir Zamanındaki Bazı Tavırları	82

Ebu Bekir'in Kendisinden Sonraki Halife Olarak Ömer'i Vasiyet Etmesi.....	83
Ebu Bekir'in Vasiyetinden Çıkan Sonuçlar.....	83

Ömer Döneminde İmam Ali (a.s) 84

Ömer'in Hayatından Çizgiler[271].....	85
Şûrâ Belâsı.....	86
Şûraya Yönelik Eleştiriler.....	87
İbn-i Abbas ile Ömer Arasında Halifelik Üzerine Geçen Konuşma.....	88
İmam'ın (a.s) Şûra Karşısındaki Tavrı.....	89
İmam Ali (a.s) Niçin Abdurrahman b. Avf'ın Şartını Kabul Etmedi?.....	91

Osman[294] Döneminde İmam Ali (a.s) 91

Osman'a Biat Edilmesinden Sonra Ebu Süfyan.....	92
Osman İktidarının Olumsuz Yönleri.....	93
İmam Ali'nin (a.s) Osman'a Karşı Bir Tavrı.....	94
Osman'ın İktidarının Ümmet Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	95
4. BÖLÜM.....	96

OSMAN'IN ÖLDÜRÜLMESİNDEN SONRA İMAM ALİ (A.S) 97

Müslümanların İmam Ali'ye (a.s) Biat Etmeleri[310].....	97
İmam'a (a.s) Biat Etmekten Kaçınanlar.....	98
İmam'ın (a.s) Hükümetinin Yolundaki Engeller.....	99
İmam'ın (a.s) Ümmet ile Münasebetlerinin Eksenleri.....	101
Halifeler Döneminde İslâmî Bilinç[333].....	103
İmam'ın (a.s) İslâm Şariatının Yeniden Canlandırılması Uğruna Verdiği Mücadele.....	105

BİATİNİ BOZANLARA KARŞI İMAM ALİ (a.s).....106

Fitne Çıkarıcılar.....	106
Aişe Yeni Hükümeti Tanımadığını İlan Ediyor.....	107
Muaviye'nin Hilesi, Talha ve Zübeyr'in Biati Bozmaları.....	108
Aişe'nin Hareketi ve Basra'ya Doğru Yola Çıkması.....	109
Basra Önlerinde Çatışmalar.....	109
Çatışma - Ateşkes - İhanet.....	110
İmam'ın (a.s) İsyanı Bastırmak Üzere Harekete Geçmesi[372].....	110
Son Öğütler.....	111
Savaşın Başlaması.....	112
Savaş Sonrasında İmam'ın Uygulamaları.....	112
Cemel Savaşı'nın Sonuçları.....	113
Hilâfet Başkenti Kûfe.....	114

ZULME SAPANLARA KARŞI İMAM ALİ (a.s) 114

Muaviye'nin İmam'la (a.s) Savaşmaya Hazırlanması[388].....	114
Fırat Nehrini Kontrol Etme.....	115
Barış Girişimleri.....	115
Sessizlikten Sonra Savaş.....	115
Ammar b. Yasir'in Öldürülmesi.....	116
Mushafları Mızrakların Uçlarına Takıp Kaldırma Hilesi.....	117
Tahkim ve Ateşkes Sözleşmesi.....	118
Bilinçli Bir Tavrı ve Değerlendirme.....	119
İmam'ın (a.s) Dönüşü ve Haricîlerin Ordudan Ayrılmaları.....	119

İki Hakemin Buluşması	119
Hakemlerin Kararı	120

OKUN YAYDAN ÇIKTIĞI GİBİ DİNDEN ÇIKANLARA KARŞI İMAM ALİ (a.s).....120

İmam'ın (a.s) Hakem Kararına Tepkisi	121
Haricîlerle Karşılaşma	122
Mısır'ın İşgali.....	123
Ümmetin Çöküşü ve Parçalanışı	123
İmam'ın (a.s) Son girişimleri.....	125

MİHRAB ŞEHİDİ İMAM ALİ (a.s)[432].....125

İmam'ın (a.s) Vasiyeti	126
İmam'ın (a.s) Naaşının Defni ve Onun İyiliklerinin Sayıldığı Toplantı.....	126

İMAM ALİ B. EBU TALİB'İN MİRASI.....127

Nehc'ül-Belâğa Okyanusunda	128
Akıl ve İlim Deryasında	128
Kur'ân ve Mübarek Nebevî Sünnetin Engin Ufuklarında	129
Tevhid, Adalet ve Ahiret Üzerine	130
İlâhî Önderlik (Nübüvvet ve İmamet) Üzerine	131
İmam Mehdi (a.s) Üzerine.....	133
İslâmî Yönetim/ Felsefesi ve Temel Prensipleri üzerine.....	134
İbadetler ve Farzlar Üzerine	135
Ahlâk ve Terbiye Üzerine	136
Dua ve Yakarış Üzerine	136
İmam'ın (a.s) Edebî Ürünleri Üzerine	137

Önsöz

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

Hamd, her şeyi yaratan ve ona yol gösteren Allah'a mahsustur. Salât ve selâm Allah'ın kulları için rehber olarak seçtiği önderler, özellikle peygamberlerin sonuncusu, elçilerin ve Allah'ın dostlarının efendisi Ebu'l-Kasım Muhammed Mustafa (s.a.a) ile onun mübarek ve tertemiz EhlibeytEhl-i beyti'nin üzerine olsun.

Yüce Allah insanı yarattı ve onu akıl ve irade unsurları ile donattı. İnsan akli ile gerçeği görüp ortaya çıkarır ve onu batıldan ayırt eder. İrade ile de yararına gördüğü, amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştireceğini düşündüğü şeyi seçer.

Yüce Allah, bu ayırt edici akli kulları için hüccet kıldı. Bu akıllara hidayet pınarından feyiz sunarak onları destekledi. Çünkü insana bilmediklerini öğreten, onu lâıyığı olduğu kemal yoluna yönlendiren, ona uğruna yaratıldığı ve gerçekleştirilmesi için dünyaya getirildiği amacı bildiren O'dur.

Kur'ân-ı Kerim bize ilâhî hidayetın kriterlerini, ufuklarını, gereklerini ve yollarını açık nasları ile belirtti. Ayrıca bir yandan bu hidayetın gerekçelerini ve sebeplerini açıklarken, öbür yandan onun meyvelerini ve sonuçlarını gözler önüne serdi.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"De ki, asıl hidayet Allah'ın hidayetidir."[\[1\]](#)

"Allah dilediği kimseleri doğru yola iletir."[\[2\]](#)

"Allah gerçeği söyler ve O doğru yola iletir."[\[3\]](#)

"Kim Allah'a sarılırsa, o kesinlikle doğru yola iletilmiştir."[\[4\]](#)

"De ki, Allah hakka iletir. Hakka ileten mi uyulmaya daha lâıyıktır, yoksa başkasının kılavuzluğundan yararlanmadıkça kendisi doğru yolu bulamayan mı?"[\[5\]](#)

"Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilen mesajın gerçek olduğunu, üstün iradeli ve hamde lâıyık Allah'ın yoluna ilettiğini görürler."[\[6\]](#)

"Allah'tan kaynaklanan bir yol gösterme olmaksızın keyfî arzusuna uyandan daha sapık kim olabilir?"[\[7\]](#)

Buna göre hidayetın kaynağı yüce Allah'tır ve gerçek hidayet O'nun hidayetidir. İnsanı elinden tutup doğru yola ve sağlam gerçeğe ileten O'dur.

Bunlar ilmin desteklediği, bilginlerin idrak edip bütün varlıkları ile boyun eğdikleri gerçeklerdir.

Yüce Allah, insan fitratını kemale ve cemale eğilimli bir yapıda yarattı. Sonra onu lâıyığı olduğu kemale yönlendirmekle ödüllendirdi ve ona kemale erdirecek yolu tanıma nimetini bağışladı. Bu yüzden yüce Allah; **"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye**

yarattım."[\[8\]](#) buyuruyor. Nasıl ibadet edileceği bilinmeden bu görev gerçekleştirilemeyeceği için bilmek ile ibadet etmek kemal zirvesine erdirecek tek yol ve yegâne amaç olmuştur.

Öte yandan insanın kemale doğru hareketinde itici enerji olması için onu öfke ve hırs içgüdüleri ile donattığından dolayı, öfkenin ve hırsın ve bunlardan kaynaklanan ve bunların gerekleri olan arzu ve duyguların egemenliğinden kurtulmasından emin olunamaz. Bundan dolayı insan aklının ve diğer bilgi edinme yöntemlerinin yanı sıra sağlıklı algılamayı ve görmeyi garanti edecek araçlara da muhtaçtır. Bu araçlar sayesinde yüce Allah'ın ona yönelik hücceti tamamlanmış, hidayet nimeti kemale ermiş ve böylece serbest iradesiyle iyilik ya da kötülük yolunu seçmesini mümkün kılacak bütün sebeplere sahip olmuş olur.

Bundan dolayı ilâhî hidayet yasası, insan aklını desteklemeyi gerekli gördü. Bu destek ilâhî vahiy ve kulları doğru yola yöneltme sorumluluğunu üstlenmek üzere Allah tarafından seçilen hidayet önderleri aracılığı ile gerçekleşti. Bu desteklemenin izlediği yol, gerekli bilgileri ayrıntılı şekilde sunmak ve hayatın her alanında gerekli olan yönlendirmeleri yapmaktır.

Tarihin başlangıcından itibaren bütün çağlar ve yüzyıllar boyunca peygamberler ile onların vasileri ilâhî hidayet meşalesini elden ele taşımışlardır. Yüce Allah kullarını hiçbir yerde, hiçbir zaman hidayete iletici hüccetsiz, doğru yolu gösterici mürşitsiz ve aydınlatıcı ışsız bırakmamıştır. Aklın delillerini destekler nitelikteki vahiy nasları açıkça belirtiyor ki, yeryüzü yüce Allah'ın kullara hitap edecek hüccetinden yana boş kalmaz. Çünkü böyle bir boşluk insanlar tarafından yüce Allah'a karşı bahane ve gerekçe olarak kullanılabilir. Buna göre hüccet kullardan önce, kullarla beraber ve kullardan sonra hep vardır. Öyle ki, eğer yeryüzünde sadece iki kişi kalsa, onlardan biri hüccet olur. Kur'ân-ı Kerim bu ilkeyi şüpheye yer bırakmayacak şekilde şöyle vurguluyor: **"Sen sadece bir uyarıcısın ve her kavmin bir yol göstericisi vardır."**[\[9\]](#)

Yüce Allah'ın nebileri, resulleri ve onların yol gösterici vasileri doğru yola yöneltme görevini bütün aşmaları ile üstlenirler. Bu aşamalar şu maddelerde özetlenebilir:

1- Vahyi tam bir şekilde almak ve ilâhî elçiliği en ince ayrıntısına kadar kapsamak. Bu aşama elçiliği üstlenmek için tam bir hazırlanmışlığı gerektirir. Bundan dolayı elçilerle ilgili seçim, tamamı ile Allah'a ait bir iştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu gerçek şöyle ifade ediliyor: **"Allah elçilik görevini kime vereceğini daha iyi bilir."**[\[10\]](#), **"Allah elçilerinden dilediğini seçer."**[\[11\]](#)

2- İlâhî elçiliği insanlığa ve elçiliğin hitap ettiği kitleye ulaştırmak. Bu ulaştırma görevimiyonu, ulaştırma görevini, ulaştırmanın amaçlarını ve gereklerini bütün ayrıntıları ile kapsamada somutlaşan tam bir yeterliliğin yanı sıra yanlış yapmaktan ve sapmalardan korunmuş olmaya dayanır. Yüce Allah bu ilkeyi şöyle ifade ediyor: **"İnsanlar. tek bir ümmet idi. Allah peygamberleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Onlarla beraber anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hüküm vermek üzere gerçeği içeren kitabı gönderdi."**[\[12\]](#)

3- İlâhî risaletemisyona inanan bir ümmet oluşturmak ve bu ümmeti hidayete erdirici önderliğicülüğü destekleyip güçlendirmeye hazırlamak. Bu hazırlığın amacı ilâhî risaletinmisyonun amaçlarını gerçekleştirmek ve onun yasalarını hayata uygulamaktır. Kur'ân-ı Kerim'in ayetleri bu görevi açık bir dille vurgularken tezkiye (arındırma) ve talim (öğretim) terimlerini kullanarak şöyle diyor: **"Onları arındırıp yücelten, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi."**[\[13\]](#) Tezkiye, insana lâayık kemal doğrultusundaki

eğitimidir. Bu eğitim, kemalin bütün unsurları ile donanmış, elverişli bir örneğin varlığını gerektirir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: "**Allah'ın Elçisi'nde sizin için güzel bir örnek vardır.**"[\[14\]](#)

4- İlâhî risaletimisyonu, onun için belirlenen süre boyunca bozulmadan, değişmeye ve kayba uğratmadan korumak. Bu görev de ilmi ve ruhsalbilimsel ve psikolojik yeterliliği gerektirir ki buna "ismet" (yanılgıdan ve hatadan korunmuşluk) denir.

5- Manevî misyonun amaçlarını gerçekleştirmek, fertlerin vicdanlarında ve toplumların kurumlarında ahlâkî değerleri kökleştirmek için çalışmak. Bu da ancak ilâhî kriterleri yürürlüğe koymakla, ilâhî misyonun kriterleri uyarınca ümmetin işlerini yönetmeyi üstlenen siyasî bir yapı kurarak hanif dinin yasalarını topluma uygulamakla mümkündür. Bu yürütme görevi bilge bir yönetim kadrosu, üstün bir cesaret, büyük bir kararlılık, fertlerin psikolojileri ile toplumsal uygulamalarla, fikrî, siyasî ve sosyal akımlarla, yönetim, eğitim ve hayat tecrübeleri ile ilgili tam bir bilgiyi gerektirir. Bunların hepsini evrensel bir dinî devleti yönetmeyi sağlayacak ilmî yeterlilikle özetleyebiliriz. Bu ilmî yeterliliğe dinî yönetimi her türlü sapmadan ve yanlış uygulamadan koruyacak ruhsalpsikolojik yeterlilikte ifadesini bulan "ismet" (yanılmadan ve hatadan korunmuşluk) sıfatını da eklemek gerekir. Çünkü bu yönden bir yetersizlik psikolojik yokluğu hâlinde baş gösterebilecek olan sapmalar ve yanlışlıklar yönetimin uygulamaları ve ümmetin bu uygulamalara uyması üzerinde ilâhî risaletimisyonun amaçları ile çelişen olumsuz etkiler meydana getirebilir.

Tarih boyunca gelen peygamberler ile arkalarından gelen seçkin önderler özveriyi gerektirenkanlı hidayet yolunu izlediler, meşakkatli eğitim yolunda yürüdüler, ilâhî elçilik görevini yerine getirme yolunda her türlü zorluğa katlandılar, ilâhî elçilik hedeflerinin gerçekleşmesi yolunda kendini ilkelerine ve inançlarına adanmış birher insanın feda edebileceği her şeylerini feda ettiler. Bir an bile geri çekilmediler, göz açıp kapatacak bir süre kadar bile yerlerinde saymadılar.

Yüce Allah onların yüzyıllar boyu süren kesintisiz gayretlerini ve cihatlarını peygamberlerin sonuncusu olan Abdullah oğlu Muhammed'in (s.a.a) peygamberliği ile taçlandırdı, büyük emaneti ve bütün aşamaları ile hidayet sorumluluğunu ona yükledi, ondan bu emanetin hedeflerini gerçekleştirmesini istedi. Bu en büyük peygamber bu sarp ve dikenli yolda müthiş adımlar attı, köklü değişimlere yol açan davetler ve inkılapçı hareketler yapıp değiştiren hareketler ve devrimci misyonlar alanında son derece kısa sürede mümkün olan en büyük başarıyı gerçekleştirdi. Yirmi yıl kadar süren geceli gündüzlü çabalarının ve cihadının başlıca kazanımları şu maddelerde özetlenebilir:

- 1- İnsanlığa süreklilik ve kalıcılık unsurlarını içeren eksiksiz bir ilâhî mesajı sunmak.
- 2- Bu mesajı misyonu yozlaşmadan ve sapmadan koruyan unsurlarla donatmak.
- 3- İlke olarak İslâm'a, önder olarak Peygamberimize ve hayat yasası olarak şeriata inanan bir ümmet oluşturmak.
- 4- İslâm sancağını taşıyan ve ilâhî şeriatı uygulayan bir siyasî yapı, bir İslâm devleti kurmak.
- 5- Peygamberimizin önderliğinde örneğini bulan hikmetli ilâhî önderliğin aydınlık saçan yüzünü sunmak.

Bu ilâhî risalet ve görevinmisyunun hedeflerini eksiksiz bir şekilde gerçekleştirmek için şunlar zarurîdir:

a) Bu Bu ilâhî risaletinmisyunun uygulamasını ve onu yozlaştırıp yıkmak için sürekli fırsat kollayan komplolarından korumayı garanti edecek yeterlilikte bir önderliğin devamlı şekilde varolması.

b) İlmî ve psikolojik bakımdan yeterli eğitimci eli ile verilecek sağlıklı bir eğitimin nesillere boyunca sürmesi, bu yeterli eğitimcinin ahlâkta ve davranışta Peygamberimiz gibi örnek olması, ilâhî risaletimisyonu bütün yönleri ile kapsayıp bütün davranışlarında ve tutumlarında somutlaştırması.

Bundan dolayı Peygamberimiz (s.a.a) ilâhî bir plân gereğince ehl-i beytine mensup bazı seçkinleri hazırlamakla ve bu seçkinlerin isimlerini ve fonksiyonlarını açıkça belirtmekle yükümlü kılındı. Bu seçkin önderler, Peygamberimizin (s.a.a) başlattığı büyük hareketin ve kıyamete kadar hüküm sürecek olan ilâhî hidayetin dizginlerini yüce Allah'ın emri ile teslim alacaklar, yüce Allah'ın ebedîlik bahşettiği ilâhî risaletimisyonu cahillerin bozmalarından ve hainlerin tuzaklarından koruyacaklar, yüzyıllar boyunca ve dünya durdukça kriterlerini açıklamayı, sırlarını ve hazinlerini gözler önüne sermeyi üstlendikleri mübarek şeriatın değerleri ve kavramları uyarınca nesilleri eğiteceklerdi.

Bu ilâhî plân, Resulullah'ın (s.a.a) sözlerinde şöyle somutlaşıyor: *"Ben size iki değerli emanet bırakıyorum. Bunlara sarıldığınız takdirde kesinlikle sapıtmazsınız. Bunlar Allah'ın kitabı ile benim EhlibeytEhl-i beyt'imdir. Bunlar Havuz'da yanıma gelinceye kadar birbirlerinden asla ayrılmayacaklardır."*

EhlibeytEhl-i beyt İmamları (hepsine Allah'ın selâmı olsun) Peygamberimizin (s.a.a) Allah'ın emri ile kendinden sonra ümmetin önderliğini üstlenmek üzere tanıttığı en hayırlı kimselerdir.

On iki EhlibeytEhl-i beyt imamının hayat çizgisi, Peygamber (s.a.a) döneminden sonraki İslâm'ın gerçek çizgisini yansıtır. Onların hayatlarını kapsamlı biçimde incelemek, köklü İslâm hareketinin kapsamlı bir portresini gözlerimiz önüne sürer. O İslâm hareketi ki, Peygamberimizin (s.a.a) vefatının arkasından ateşli enerjisi zayıflamaya yüz tuttukten sonra ümmetin derinliklerinde içten içe yol almaya başladı. Bu süreçte Masum İmamlar (s.a) ümmeti bilinçlendirmeye, ümmetin enerjisini Peygamberimizin (s.a.a) kutsal devrimini kavrama doğrultusunda harekete geçirmeye çalıştılar. Fakat yönetimin ve ümmetin tutumlarına egemen olan evrensel yasaların müsaade ettiği ölçüde ilerleyebildiler.

Bu râşid İmamların hayatlarında dikkat çeken ortak özellikler şunlar oldu: Peygamberimizin (s.a.a) açtığı çağırışı ısrarla izlediler. Ümmet, teveccühünü onlara yönelterek onlarla kaynaştı, onları **Hidayet Önderleri** ve müminlerin yolunu aydınlatan yıldızlar olarak benimsedi. Onlar Allah'a ve O'nun rızasına ulaştıran kılavuzlar, Allah'ın emrinin kararlı uygulayıcıları, Allah sevgisinde kemale erdirenler, Allah özleminin ateşinde eriyenler, imrenilen insanî kemalin zirvelerine yönelik tırmanışta birbirleri ile yarışanlardır.

Onların hayatı cihadın, sabırla Allah'a itaat etmenin, zalimlerden gelen cefanın çeşitli örnekleri ile doludur. Öyle ki, yüce Allah'ın hükümlerini yürürlüğe koyma uğrunda kararlı direnişin en üstün örnekleri oldular. Bu direnişin arkasından onurlu şehitliği, onursuz hayata tercih ederek yüce bir mücadelenin ve büyük bir cihadın arkasından Allah'a kavuşma başarısını elde ettiler.

Tarihçiler ve yazarlar, bu İmamların hayatlarını her açıdan ele alıp tam anlamı ile incelediklerini iddia edemezler. Bundan dolayı bizim bu girişimimiz onların hayatlarından bazı kesitler, kişilikleri, davranışları ve tutumları hakkında tarihçilerin kaydettikleri ve araştırma kaynaklarında bulabildiğimiz bazı alıntılarını sunmaktan ibarettir. Yüce Allah'ın bu çalışmamızı faydalı kılmasını umarız. Hiç şüphesiz başarının sahibi O'dur.

Ehlibeyt hareketi hakkındaki bu incelememiz, İslâm Peygamberi ve elçilerin sonuncusu Abdullah oğlu Muhammed Mustafa (s.a.a) ile başlayıp, vasilerin sonuncusu ve beklenen Mehdi Muhammed b. Hasan Askerî ile son buluyor. Yüce Allah onun ortaya çıkışını çabuklaştırsın ve yeryüzünü adaleti ile aydınlatsın.

Bu kitap, Resulullah'tan (s.a.a) sonra Ehl-i beyt İmamları'nın birincisi ve masum hidayet önderlerinden ikincisi olan Ali b. Ebu Talib'in hayatını incelemeye ayrıldı. İmam Ali (a.s) masum hidayet önderlerinden ikincisidir. O, hayatının bütün alanlarında İslâm'ı tüm boyutları ile somutlaştırdı. Resulullah'tan (s.a.) sonra İslâm'ın parlak nuru, aşılmaz kalesi ve tüm insanlığa üstün bir örnek idi.

Bu kutsal projenin gerçekleştirilip gün ışığına çıkarılması için yoğun gayretleri ile katkıda bulunan bütün kardeşlerimize, özellikle Seyyid Munzir Hakim'in (Allah onu belâlardan korusun) denetiminde çalışan yazarlar kurulunun üyelerine şükranlarımızı sunmalıyız.

Son sözüümüz bizi bu kutsal projeyi gerçekleştirmeye muvaffak eden yüce Allah'a dua ve şükürlerimizi sunmak olacaktır. O, kâfidir ve ne güzel yardımcıdır.

Dünya Ehl-i beyet Kurultayı

1. BÖLÜM

- Birkaç Satırda İmam Ali (a.s)
- İmam Ali'nin (a.s) Şahsiyetinden İzlenimler
- İmam Ali'nin (a.s) Kişiliğinden Görünümler

Birkaç satırda

İMAM ALİ B. EBU TALİB (a.s)

• O, müminlerin emiri, vasilerin efendisi ve -Allah'ın emri ve Peygamber'in (s.a.a) açık sözü gereğince- Resulullah'ın (s.a.a) hidayete götürücü, yol gösterici halifelerinin ilkidir. Kur'ân onun masum olduğunu ve her türlü kötülükten arındırıldığını açık bir dille ifade etmiştir. Resulullah efendimiz (s.a.a) onu, eşini ve iki oğlunu yanına alarak Necran Hıristiyanlarıyla lânetleşmeye gitmişti. Peygamber'imiz (s.a.a), onun sevilmesi vacip olan akrabalarından olduğunu vurgulamış, defalarca onun Kur'ân-ı Kerim'le ilahi görevmisyon itibarıyla eşdeğer olduğunu, ikisine sarılmanın kurtuluşa, onlardan uzaklaşmanın ise alçalmaya neden olacağını dile getirmiştir.

• İmam çocukluğunun ilk dönemlerinden itibaren Allah Resulü'nün (s.a.a) bağrında yetişti. Onun hidayet pınarından beslendi. Bütün yükümlülüklerini eksiksiz yerine getiren bir öğrenci ve zeki bir kardeşti. İman edenlerin ve namaz kılanların ilkiydi. Rabbinin yoluna kendini adayanların en samimisiydi. Gerek Mekke'de, gerek Medine'de, hem Peygamber'in (s.a.a) yaşadığı dönemde, hem de Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra, her türlü görünümüyle azgın cahiliyeye karşı verilen çetin mücadelede nebevî risaletin başarısı için kendini feda etmekten bir an bile geri durmadı; onun ilkeleri, risaletimisyonu, mesajları ve bütün değerleri içinde fena bulmuştu. Hakkın tüm cebheleriyle her türlüşünün somut bir numunesiydi. Bir parmak ucu kadar bile hakta yanılmadı, bir kıl kadar gerçekten sapmadı.

• Dırar b. Damre el-Kinanî, Muaviye b. Ebu Süfyan'ın yanında onu vasfetmiş, sonunda hem Muaviye'yi, hem de orada bulunanları ağlatmıştı. Öyle ki Muaviye ona rahmet okumak durumunda kalmıştı. Şöyle demişti Dırar:

"Allah'a yemin ederim ki Ali, ileri görüşlü ve çok güçlü biriydi. Konuştuğu zaman hakkı batıldan ayırır; salt adaletle hükmederdi. Her tarafından bilgi akardı. Söz ve davranışları hikmeti dile getirirlerdi. Dünyadan ve dünyanın çekici güzelliklerinden kaçardı. Geceye ve gecenin yalnızlığına sığınır. Çok ağlar; uzun tefekkürlere dalar. (üzüntüden) Aavuçlarını ovuştururters çevirir ve, kendi nefesine hitap ederdi. Elbisenin kisasından ve yiyeceğin kurusundan hoşlanırdı. Aramızda herhangi birimiz gibiydi. Yanına geldiğimiz zaman bize yaklaşırdı, bir şey sorduğumuz zaman cevap verirdi. Davet ettiğimiz Çağırıldığımız zaman bize gelirdi. Bir haberi sorduğumuz vakit, haberi aktarıp bizi aydınlatırdı. Allah'a yemin ederim ki, ona yakın olmamıza ve kendisinin de bize yakın durmasına rağmen, onun heybetinden yanında neredeyse konuşamaz hâle gelirdik. Gülümsediği zaman, dişleri dizilmiş inciler gibi belirirdi. Dindar insanlara büyük saygı gösterir, yoksulları kendisine yaklaştırırdı. Güçlü olan, batıl işinde ondan cesaret alamaz, zayıf kimse de onun adaletinden umut kesmezdi." [\[15\]](#)

• İmam davetin ilk gününden itibaren Resulullah'ın (s.a.a) yanından ayrılmadı. Peygamber'le (s.a.a) beraber, kutlu davetin tarihi boyunca eşi görülmemiş bir cihad örneği sergiledi. Arabın kurtları ve ehlikitabın azgınları tarafından hedef alınmasına rağmen, Ggeceden şafak yarılıncaya ve sırf hakikat bütün çıplaklığıyla ortaya çıkıp dinin önderi hakkı dile getirinceye, şeytanların çığlıkları kesilinceye, kadar bu misyonunu önemli görevini eksiksiz yerine getirdi. Daha önce Arabın kurtları ve Ehlikitab'ın inkârcılarıyla sınavdan geçirilmişti. [\[16\]](#)

• Resul-i Ekrem (s.a.a) bu kısa süre içerisinde cahiliye toplumunu değiştirmek üzere o müthiş adımları atmaya başlarken İslâm'ın önünde, büyük hedeflerine ulaşmak için meşakkatli ve uzun bir yol vardı. Bu ise eksiksiz bir stratejiyi ve akıllı bir önderliği kaçınılmaz kılıyordu.

Nitekim bBu önderlik, davanın birinci dereceden lideri Peygamber'den (s.a.a) iman, olgunluk, ihlâs, dirayet ve deneyim bakımından eksik olmamalıydı. Son risaletin, tarih boyunca kesintisiz bir şekilde sürüp gelen bütün nebevî davetlerin özü, mücadele ve cihatlarının varisi sayılan bu davetin geleceğini de plânlaması doğaldı... Nitekim öyle de oldu. Hz. Resul (s.a.a) Allah'ın emri uyarınca, bütün varlığını davetin varlığına adapte etmiş, davetin hedeflerinde kaybolmuş, cahiliyenin her türlü kalıntısından kurtulmuş, bütün cahilî tortulardan arınmış, bilinç, iman, ihlâs ve Allah yolunda fedakârlık bakımından yeterliliğin en yüksek derecesine yükselmiş bir kişiliği seçerken, davetin geleceğini plânlıyordu.

Resulullah'ın (s.a.a), kendisinden sonra düşünsel ve siyasî yetkili merci görevinimiyonunu yüklenmesi için özel olarak yetiştirdiği, yerine geçmeye hazırladığı kişi Ali b. Ebu Talip'ti. Ali'nin görevimiyonu, Resulullah'ın (s.a.a), kendisi için hazırladığı muhacir ve ensardan oluşan bilinçli tabana dayanarak uzun değişim sürecini sürdürmekte.

- Fakat toplumun derinliklerine kök salmış cahiliye, Bedir ve Hüneyn savaşlarıyla, veya on yıllık bir akitle veya herhangi bir mücadele ve savaşla kazanacak değildi. İslâmî sembollerin arkasına gizlenmiş olarak yeniden sahneye çıkması doğaldı. Belli bir süre geçtikten sonra bile olsa toplumsal sahnede yeniden görünebilmesi için İslâmî bir görünüme bürünmesi gerekiyordu. Ayrıca cahiliyenin, doğrudan veya dolaylı olarak önderlik makamına sızması da doğaldı. Böyle bir durumda, her taraftan tehlikelerle kuşatılmış, tabanı istenen bilinç ve olgunluk düzeyine ulaşmamış genç İslâm toplumunun meşru önderlik makamının arkasına gizlenerek cahilî kavram ve geleneklere dönüş yapılması ihtimal dahilindeydi. Daha doğrusu az da olsa siyasî ve toplumsal bilinç sahibi bir önderlik böyle bir olayın gerçekleşebileceğini hesap edebilir. Peygamberlerin sonuncusu Allah Resulü (s.a.a) bunu hesap edemez miydi?

- Toplumun cahilî pratiğini değiştirmeyi, dönüştürmeyi hedefleyen İslâm risaletinin, bu olguyu bütün boyutlarıyla ve bütün derinlikleriyle göz önünde bulundurması kaçınılmazdı. Uzun ve kısa vadeli kapsamlıevrensel değişim projelerini ortaya koyması zorunluydu... Nitekim öyle de oldu. Risalet kurumu, teşriî mantığında belirlediği İslâmî hareket için doğal çizgiyi çizdi. Ümmeti düşünsel ve siyasal olarak, her türlü cahiliye kirinden ve pisliğinden arındırılmış masum imamlara yöneltti. Bunun ilk adımı olarak Hz. Peygamber (s.a.a) Ali'yi (a.s) Gadir-i Hum'da müminlerin emiri olarak atadı. Müslümanların tümünden onun adına biat alarak bu atamayimiyonunu pekiştirdi.

- İleriye dönük bu plân, Peygamber efendimizin (s.a.a) de beklediği gibibir hadiseyle, doğru önderliğin koruyucu ve güvenilir tabanı olması gereken ümmetin bilinç noksanlığından kaynaklanan çok zararlı bir hadise ve akımla karşı karşıya geldi. Çünkü Müslümanların geneli, cahiliyenin, perde gerisinden kendilerinin ve genç İslâm devriminin aleyhine komplolar kurmakta olduğu gerçeğini derinliğine kavrayabilmiş değillerdi. Meselenin, liderlik makamında olan bir kimseyi devirip onun yerine bir başkasını getirmek kadar basit olmadığıının bilincine varmamışlardı. Mesele, Muhammedî inkılapçıdevrimci çizginin, İslâm görünümlü cahiliye çizgisiyle yer değiştirmesiydi.

- Böylece "Sakife insiyatifi" Peygamber'in (s.a.a) meydanda olmadığını görünce, ileriye dönük nebevî plânı sonuçsuz bıraktı. Dolayısıyla Kur'ân'ın önceden haber verdiği bir olay da gerçekleşmiş oldu: **"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye mi döneceksiniz.?!!"** [17]

Hız. Peygamber (s.a.a) Ali'yi mesajının, ümmetinin ve devletinin temsilcisi ve emini olarak atamıştı. Onu risaleti ve şeriatı korumakla yükümlü kılmış, genç ümmetin eğitimi ve henüz derinlere kök salmamış devleti koruma ve kollama görevini ona vermişti.

İma Ali (a.s) "Sakife insiyatifi"ne ve sonuçlarına karşı çıkarak, biat etmekten kaçınarak ve komplolara karşı durarak gelişmeleri doğal mecrasına döndürmek için uğraştıysa da, bunun bir yararı olmadı. Artık devletin siyasî ve kurumsal olarak yıkılması ya da yetersiz önderlerin kontrolünde dahi olsa korunması arasında bir tercih yapmasını gerektiren bir ortam oluşmuştu.

• İmam Ali b. Ebu Talip (a.s), tarihin de kaydettiği gibi ilkesel bir tavır takındı. Şöyle diyor: *"İnsanların kitlesel olarak İslâm'dan dönmeye başladıklarını, Muhammed'in (s.a.a) dinini yeryüzünden silmeye yönelik bir çağrı seslendirdiklerini gördüğüm zaman, elimi çektim. İslâm'a ve İslâm ehline yardım etmezsem, İslâm'ın gövdesinde bir gedik açılacağından veya bir tarafı yıkılacağından ve bundan dolayı uğrayacağım felâketin, sizin başınıza geçme fırsatını kaçırmış olmaktan dolayı uğrayacağım felâketten daha büyük olacağını gördüm. Çünkü sizin başınıza yönetici olmak, birkaç günlük bir metadır. Serabın geçip gitmesi veya bulutların dağılması gibi geçip gider."* [18]

• Büyük İmam'ın yirmi beş yıllık bu süreç içinde sergilediği tavır, geçici bir süre için meşru hakından ödün vermek, halifelere danışmanlık etmek, onlara öğüt vermek pahasına da olsa, İslâm ümmetinin birliğini korumak ve nebevî devletin başına bir felâket gelmesini önlemek için, -kendi deyimiyle- ebu cehil karpuzundan daha acı olan sabrı yalamak suretiyle sıkıntı ve zorluk çekmek şeklinde özetlenebilir. O bu süreçte kendini Kur'ân'ı toplamaya ve tefsir etmeye, Kur'ânî kavramlar doğrultusunda ümmeti aydınlatmaya ve Kur'ânî gerçeklerle onları bilinçlendirmeye, bu arada bazı Müslüman grupların rol oynadıkları komploların gerçek mahiyetleri üzerindeki perdeyi açmaya vermişti. Yöneticilerin İslâm şeriatının hükümlerini anlama ve uygulama noktasında sergiledikleri yanlışlıkları düzeltmek, İslâmî önderliğe taban oluşturacak ve ileriye dönük nebevî plânın güvencesi olacak salih bir kitle oluşturmaya teksif etmişti tüm ilgisini. Gece gündüz İslâm'ı yayacak, tebliğ edecek, İslâm'ın uygulanması ve egemen kılınması için kendisini feda etmekten kaçınmayacak bir kitle...

• İmam, sabır ve emekle geçen yirmi beş seneden sonra, çabasının meyvesini devşirebildi. Artık perde gerisindeki gerçekler gün yüzüne çıkmıştı. Ümmetin yeni kuşağı, hilâfete başkasının değil, Ali'nin (a.s) lâyük olduğunu anlamıştı. Ümmet, ortamın karışık, kalplerin bölük pörçük olmasına, dosdoğru hak yoldan sapma açısının gittikçe genişlemesine rağmen bozulan tarafları sadece onun düzeltebileceğinin bilincine varmıştı. Nitekim şöyle demişti: *"Allah'a yemin ederim ki, hilâfete yönelik bir arzum yoktu. Sizin başınıza geçmek gibi bir ihtiyaç da hissetmiyordum. Fakat siz beni buna çağırdınız ve bu görevi bana yüklediniz."* [19]

• İmam, izleyeceği siyaseti şöyle duyurdu: *"Biliniz ki, bu çağrınıza uyduğum zaman, size bildiğim şeyleri yükleyeceğim. İleri geri konuşanların sözlerine ve kınayanların kınamasına kulak asmayacağım."* [20] Yine bu bağlamda şöyle demişti: *"Allah'ım! Hiç kuşkusuz bizim mücadelemizin iktidar kavgası ya da nimetlerin döküntülerini kapma çabası olmadığını biliyorsun. Bizim çabamız dininin alametlerini yeniden hâkim kılmak, islâhı senin beldelerinde ortaya çıkarmak, dolayısıyla mazlum kullarının güvencede olmasını sağlamak ve senin koyduğun hükümlerden rafa kaldırılanları yeniden yürürlüğe koymak içindir."* [21]

İmam (a.s), eğriliği olmayan bir yol izleyerek insanlar arasında sosyal ve siyasal adaleti egemen kılmak için çaba sarf etti. Ümmetin birliğini korumanın yanında, can güvenliğinin,

özgürlüğün, huzur ve istikrarın hâkim olması için mücadele etti. Ümmeti eğitme, bilgi düzeyini arttırma ve ümmetin her ferdine tüm haklarını eksiksiz verme savaşımını verdi. Bozuk idarî mekanizmayı temsil eden kişileri görevden uzaklaştırıp, onların yerine salih kimseleri veya toplum nezdinde salih olarak bilinen kimseleri vali ve yönetici olarak atadı. Onları çok sıkı denetimlere tâbi tuttu. Bu yüzden fırsat kollayıcılar ve ihtiras sahipleri sorumluluk makamından ümitlerini kestiler. Her alanda açık sözlü olup, hakkı ve doğruyu ortaya koyardı. Aldatma ve istismar mümkün değildi. Ali (a.s), kardeşi ve amcazadesi Resulullah'ın (s.a.a) metodunu izliyordu.

- Bunun sonucu, siyasal, sosyal ve ekonomik imtiyazlarını kaybeden fırsatçı, rantiyeci ve muhteris güçler İmam'a karşı harekete geçtiler. Düne kadar bir şekilde Osman'ın katledilmesine katkıda bulunan, insanları onun aleyhine kışkırtan gruplar, omuz omuza vermiş, Osman'ın kanını isteme bayrağını açmaya başlamışlardı. İmam'ın hikmet esaslı ve şaibelerden beri siyasetini eleştiriyorlardı. Neticede bir grup biatini bozdu, bir diğeri zulme saptı, bir üçüncüsü de okun yaydan fırladığı gibi dinden çıktı. Derken İmam acılarıyla dolu bir mücadele sürecinden sonra şehit düştü. Nebevî hicretin 40. senesinde, Kadir Gecesi, Kûfe Mescidi'nde mihrapta ibadet ederken mübarek bedenleri kana bulandı. Bu, şahadet zaferini kazanmaktı. Eşsiz risalet değerleri üzere sebat etme zaferi... apaçık hak üzere, din prensiplerinin kökleşmesi uğruna mücadele verme hususunda sebat etme zaferi... Bu, ilâhî değerlerin, bütün biçim ve dallarıyla cahiliye değerlerine karşı gerçekleştirdiği görkemli bir devrimdi.

Ey müminlerin emiri! Ve ey yüzü akların öncüsü! Selâm sana doğduğun gün, risalet bağrında terbiye edildiğin gün, İslâm bayrağı dalgalansın diye cihad ettiğin gün, sabrettiğin ve öğüt verdiğin gün, biat edildiğin ve iktidara getirildiğin gün, cahiliyenin İslâmî şiarların gerisine gizlenmiş kirli pençelerinin üzerindeki perdeyi parçaladığın gün, şehit düşerek yükselen İslâm ağacını kanınla suladığın gün, (Allah katındaki) en yüce makamlara ait zafer nişanlarını damgalarını en yücelerde taşıyarak dirileceğin gün... Selâm sana...

İMAM ALİ B. EBUTALİB'İN (a.s) ŞAHSİYETİNDEN İZLENİMLER

İmam Ali (a.s), başladığı günden, Allah Resulü'nün (s.a.a) vefatıyla birlikte kesildiği güne kadar vahiyle beraber oldu. Bu açıdan onur verici ve gıpta ile bakılan bir konumu vardı. Yirmi üç yıl boyunca süren kesintisiz bir cihatla Allah Resulü'nü ve risaleti savundu. Sapmalardan beri hanif İslâm'ın ilke ve sınırlarını mahremiyetini ölümüne korudu. Onun bu tavırları, başarıları ve erdemleri hikmet dolu Kur'ân'ın ayetlerinde yankısını buldu. Peygamber'in (s.a.a) hadislerinde ondan ve onun erdemlerinden söz edildi.

İbn-i Abbas şöyle der: "Üç yüz ayet Ali hakkında inmiştir."[\[22\]](#) "**Ey İman edenler!...**" ifadesiyle başlayan ne kadar ayet varsa Ali onların emir ve en şereflipleri konumundadır."[\[23\]](#) "Yüce Allah Kur'ân'daki birçok ayette Hz. Muhammed'in (s.a.a) ashabını azarlamış; fakat Ali'den hep hayırla söz edilmiştir."[\[24\]](#)

Ali (a.s) hakkında o kadar çok ayet nazil olmuştur ki, ilk kuşak ve son kuşak alimlerden bazıları sırf Ali hakkında inen ayetleri derledikleri özel eserler kaleme almışlardır. Aşağıda, hadis alimlerinin, Ali hakkında indiklerini açıkça beyan ettikleri bazı ayetlere işaret edeceğiz:

1- İbn-i Abbas'tan rivayet edilir: "Ali b. Ebu Talib'in yanında sadece dört dirhem parası vardı. Başka da parası yoktu. Bu paranın bir dirhemini geceleyin, bir dirhemini gündüz vakti, bir dirhemini gizlice ve bir dirhemini de açıktan sadaka olarak yoksullara verdi. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.**"[25]

2- Yine İbn-i Abbas'tan rivayet edilir: "Ali rükûda iken parmağındaki yüzüğü bir yoksula sadaka olarak verdi. Hz. Peygamber (s.a.a) dilenciye, '*Bu yüzüğü kim sana verdi?*' diye sordu. '*Şu rükûdaki adam.*' dedi. Bunun üzerine yüce Allah, '**Sizin veliniz ancak Allah, Resulü ve namaz kılan ve rükû hâlinde zekât veren müminlerdir.**' ayetini indirdi."[26]

3- Tathir ayeti[27] Ali'yi (a.s), her türlü kirden temizlenmiş vahyin hane halkından (Ehlibeytinden) saymış, mübahele (lânetleşme) ayeti[28] de onu Peygamber'in (s.a.a) kendisi (nefsi) olarak nitelendirmiştir.

4- İnsan Suresi Ali'nin ve ev halkının ihlâsına, Allah'a karşı derin bir korku ve ürperti duyduklarına tanıklık eder. Bu bağlamda onların cennet ehlinden olduklarına ilişkin rabbanî bir tanıklık içerir.[29]

"Sahih" adıyla tanınan eserlerin müellifleri ve diğer muhaddisler, Ali'nin (a.s) erdemlerine işaret eden Peygamber (s.a.a) hadislerini topladıkları özel bölümler ayırmışlardır eserlerinde. İnsanlık tarihi, ortaya çıktığı günden bu güne, Resulullah'tan (s.a.a) sonra Ali'den (a.s) daha üstün, daha erdemli birine tanık olmamıştır. Emevî saltanatı boyunca minberlerde sövülmesine ve alay edilmesine rağmen, tarihte, onun için kaydedilen faziletler, başka hiç kimse için kaydedilmiş değildir. Ona öfke duyanlar sürekli olarak kusurlarını bulmaya çalışmışlar, fakat dillerine dolayabilecekleri bir kusurunu bulamamışlardır. Ömer b. Hattab Resulullah'ın (s.a.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "*Hiç kimse Ali'nin kazandığı faziletin, üstünlüğün aynısını kazanabilmiş değildir. Onunla birlikte olanı hidayete erdirtir ve sapmaktan kurtarır.*"[30]

Ali'ye (a.s) soruldu: "Neden Resulullah'ın (s.a.a) ashabı içinde en çok sen hadis rivayet ediyorsun?" Dedi ki: "*Ona bir şey sorduğum zaman, bana cevap verirdi. Ben sustuğum zaman, o kendiliğinden açıklamaya başlardı.*"[31]

İbn-i Ömer'den rivayet edilmiştir: "Peygamberimizin (s.a.a), ashabı arasında kardeşlik uygulamasını başlattığı gün, Ali gözü yaşlı olarak geldi. Peygamber'imiz (s.a.a) Ali'ye (a.s) dedi ki: *Sen benim dünya ahiret kardeşimsin.*"[32]

Ebu Leyla el-Gıfarî'nin şöyle dediği rivayet edilir: Resulullah'ın (s.a.a) şöyle dediğini duydum: "Benden sonra fitne çıkacaktır. Fitne çıktığı zaman Ali b. Ebu Talip'ten ayrılmayın. Çünkü o bana iman edenlerin ilkidir. Kıyamet günü benimle ilk musafaha edecek kişi de odur. O en büyük doğrulayıcı (sıddık)dır. Bu ümmetin Faruk'u (hak ile batılı birbirinden ayıranı) odur. O müminlerin önderidir. Münafıkların önderi ise dünya malıdır."[33]

Bütün halifeler Ali'nin sahabenin en alimi ve hüküm vermede en isabetlisi olduğunu itiraf etmişlerdir. Ali olmasa helâk olacaklarını söylemişlerdir. Hatta Ömer'in şu sözü bir darbimesel hâline gelmiştir: "**Eğer Ali olmasaydı, Ömer helâk olurdu.**"[34]

Cabir b. Abdullah Ensarî'den şöyle rivayet edilir: "Biz münafıkları ancak Ali b. Ebu Talip'ten nefret etmeleriyle tanırdık."[\[35\]](#)

Ali'nin (a.s) öldürüldüğü haberi Muaviye'ye ulaşınca şöyle dedi: "Ebu Talib'in oğlunun ölümüyle birlikte fıkıh ve ilim de gitti."[\[36\]](#)

eş-Şa'bi şöyle der: "Bu ümmet içinde Ali b. Ebu Talib'in konumu, İsrailoğulları içinde Meryem oğlu İsa'nın (a.s) konumu gibidir. Onu bazıları sevdiler ve bu sevgileri yüzünden küfre girdiler. Bazıları ona buğz ettiler ve bu buğzlarından dolayı küfre girdiler."[\[37\]](#)

Ali, insanların en cömerdiydi. Bu hususta Allah'ın sevdiği bir ahlaka sahipti. Cömert ve eli açıktı. Kendisinden isteyenlere "hayır" dediği vaki değildir.[\[38\]](#)

Kendisine biat edildiği gün, Sa'saa b. Sûhan, Ali b. Ebu Talib'e der ki: "Allah'a yemin ederim ki, ey müminlerin emiri! Hilâfeti süsledin. O seni süslemedi. Onu sen yücelttin, o seni yüceltmedi. Senin ona muhtaç olduğundan çok, o sana muhtaçtır."

İbn-i Şibrime'den şöyle rivayet edilir: "Ali b. Ebu Talip'ten başka hiç kimse minbere çıkıp 'bana sorun...' diyemez."[\[39\]](#)

Ka'ka' b. Zürrare Ali'nin (a.s) kabrinin başında durmuş ve şöyle demiştir: "Allah senden razı olsun, ey müminlerin emiri! Allah'a yemin ederim ki, senin hayatın hayrın, iyiliğin anahtarıydı. Eğer insanlar seni kabul etselerdi, başlarının üzerinden dökülen ve ayaklarının altından fıskıran nimetlerden yerlerdi. Ama onlar nimete karşı nankörlük edip dünyayı tercih ettiler."[\[40\]](#)

Hıristiyan yazarlardan Corc Cordak "İmam Ali, İnsanî Adaletin Sesi" adlı eserinde şöyle der: "Ali b. Ebu Talip nadir bulunan eşsiz insanlardan biridir. Böyle insanları taklit düzleminin ötesinde gerçek mahiyetleriyle tanıdığın zaman, onların büyüklüklerinin eksenini, insanın saygınlığına, onun onurlu ve özgür bir hayatta kutsal haklarına sahip oluşuna; insanların sürekli ve sonsuza dek göz önünde bulundurulmaları gerektiğineduklarına; geçmişte veya içinde bulunulan zamanda belirenyaşanan donukluk, gerileme veya duraklama, ölüm uyarısından ve yok oluş habercisinden başka bir şey olmadığına yönelik mutlak imanlarının oluşturduğunu anlarsın."[\[41\]](#)

Şibli Şemil şöyle der: "İmam Ali b. Ebu Talip büyükler büyüğü bir şahsiyettir. Tek bir nüsha gibidir. Doğuda ve batıda, ne geçmişte, ne de bu gün bu aslî suretin bir başka nüshası görülüşü değildir."[\[42\]](#)

Ali bir sembol, bir önder ve pratik hayatıyla bir örnekti. İlk büyük sahabe nesli ile birlikte gerçek anlamda yani yol göstericilik, dünyayı hak ve adalet yoluna sevk etme, dünyayı ıslâh uğruna canı feda etme anlamında İslâm'a bağlı biri idi. Diğer bir ifadeyle Ali açısından din, sürekli ve kesintisiz bir inkılaptı.devrimdi. Muaviye ise Ali'ye karşı başlattığı mücadelesinde, yeni Müslüman kuşağın temsilcisi olarak belirginleşiyordu. Bu yeni nesli, bir açıdan gerçekleştiren fetihler iktidarın doruklarına ulaştırmıştı. Bu yüzden bunlar, gelişmelere, maddî kazanımları koruma iç güdüsüyle yaklaşırlardı. Böylesine inatçı, böylesine sert, böylesine parçalayıcı ve böylesine öldürücü bir yüzleşme iledir ki Muaviye güçlü dünyevî, seküler duyguları harekete geçirebildi, Müslümanların birliğini parçalayabildi, bilinçlerini ve kavrayışlarını ters yüz edebildi. Bu sayede egemenlik ve iktidar merkezli devletçilik

siyasetiyle nebevî ve inkılapçıdevrimci ruha karşı çıkararak kendine geniş bir egemenlik ve etkinlik alanı bulabildi."[\[43\]](#)

Üstad Haşim Maruf ise şunları söylüyor: "İmam Ali b. Ebu Talib'in kendisi, doğduğu andan, son nefesini verdiği ana kadar, insan doğasının ve alışkanlıklarının alışık olmadığı tarihî bir hadiseydi. Dünyaya Kâbe'de gözlerini açmıştı. Bu mekanda dünyaya gelmiş olması tarihî bir hadiseydi; ondan önce hiç kimse burada dünyaya gelmediği gibi, ondan sonra da böyle bir olaya rastlanmamıştır. Dünyaya Allah'ın evinde adım attığı gibi, yine Allah'ın evinde dünyadan ayrıldı..."

Yazar devamla şöyle der: "Onunla ilgili meydana gelen hadiseler ve gelişmeler bir başka insanın başına gelmemiştir. Şiileri ve sevenleri kadar ona inanmayanlar, onu düşünce önderleri ve çağları aşan dahiler kategorisine soktular. Onu sevenlerden ılımlı olanlar, onu nebi ve resullerin yanındaki sıraya kategorisine yerleştirdiler. Onu aşırı derecede sevenler (gülat) ise, tanrı düzeyine çıkardılar."[\[44\]](#)

İMAM ALİ'NİN (a.s) KİŞİLİĞİNDEN GÖRÜNÜMLER

Bütün mükemmellikler İmam Ali b. Ebu Talib'in şahsında toplanmıştı. Övgüye değer bir görünüm ve huya sahipti. Yüksek bir soydan geliyor, onurlu bir mensubiyeti vardı. Tertemiz bir fitrata, güvene ermişrazi olunmuş bir nefse sahipti. Bu özellikler, az bulunur yüksek şahsiyetlerden hiçbirinde bu yoğunlukta bulunmuyordu.

En şerefli bir sülâlenin çocuğuydu. En temiz boylardan birinden geliyordu. Babası, Kureyş'in ileri gelenlerinin en büyüğü Ebu Talip'ti. Dedesi Mekke'nin emiri ve Betha'nın (Mekke çevresinin) efendisi Abdulmuttalip'ti. Her şeyden önce Haşimoğulları'nın liderlerinden ve eşraflarından biriydi."[\[45\]](#)

Resulullah'ın (s.a.a) en yakın akrabasıydı. Amcasının oğlu, kızının kocası ve en çok sevdiği aile ferdiydi. Bunun yanında Peygamber'in (s.a.a) vahiy katibiydi ve Peygamber'in (s.a.a) fesahat ve belâgatına en yakın kimselerden biriydi. Peygamber'in (s.a.a) sözlerini ve değerli kelimelerini en çok ezberleyen kimseydi.

Kalbinde başka bir inanç yer etmeden ve aklına şirke dair herhangi bir tortu bulaşmadan Peygamber'in (s.a.a) dizinin dibinde Müslüman oldu. Genç bir delikanlı olarak Peygamber'den hiç ayrılmadı. Sabah akşam hep onunla beraberdi. Savaşta ve barışta Peygamber'in (s.a.a) hemen yanı başındaydı. Nihayet Peygamber'in ahlakının aynısına sahip oldu. Onun nitelikleriyle bezendi. Ondan dinin derinliklerini öğrendi, Ruh'ul-Emin'in indirdiği vahiy derinliğine kavradı. Peygamber'in ahabının içinde dini kavrayışı en derin, yargılama melekesi en gelişkin, (Kur'an ve hadisi) ezberleme gücü en ileri, en çok davet eden, hüküm vermede en dikkatlisi ve doğruya en yakın olanıydı. Hatta Ömer b. Hattab onun hakkında şöyle demişti: "Ebu'l-Hasan olmazken bir problemle karşı karşıya kalmayayım."[\[46\]](#)

Deneyimli ve hikmetli bir alim, ufku geniş bir eleştirmendi. Duyuları, algılama kapasitesi son derece hassastı. Özü berrak bir kimseydi. Aydınlatıcı bir kişiliği vardı. Kusursuz bir anlayışa sahipti. Görüşleri doğru, yöntemi güzel ve kısa zamanda soruları cevaplayangizlilikleri açan

bir yetenek ve zekası vardı. Bilgileri kısa zamanda hatırlar ve gelişmelerin önemini bilen ve kavrayan biriydi.[\[47\]](#)

İbadeti ve Takvası

Ali b. Ebu Talip takvasıyla ün salmıştır. Kendi nefsiyle, yakınlarıyla ve insanlarla kurduğu münasebetlerin bir çoğunun temel etkeni takvaydı... Birçok insanın ibadet etmesinin gerisindeki neden, nefsinin eksikliğini kapatmak olarak belirginleşir. Bazen de insanlar hayatla ve canlılarla yüzleşmekten korktukları için kendilerini ibadete verirler. Bazen ibadet etme isteği kalıtsal olarak bir insanda uyanır, sonra bu heves, insanların ve toplumun miras kalan her değeri kutsama eğiliminden kaynaklanan bir başka hevesle desteklenir. Ama İmam'da ibadet, bütün güç kaynaklarına tutunma çabası olarak belirginleşir. İbadet, yaratılış halkasına bağlanmanın, göklere ve yere doğru uzanmanın yolu olarak kendini gösterir. İmam nezdinde ibadet, varlıkları her türlü hayra ulaştırmaya yönelik cihad yöntemlerinden biridir. İbadet, her hâlükârda, bozgunculuğa bir başkaldırıdır, her taraftan fesada saldırmanın yollarından biridir İmam'a göre. Bozgunculukla beraber nifaka, iki yüzlülüğe, istismarcılığa, kişisel çıkarlar uğruna savaşım vermeye karşı bir başkaldırı hareketidir... Alçalmaya, fakirliğe, düşkünlüğe ve zayıflığa karşı da. Bunun ötesinde ibadet, İmam'ın karmaşık ve bunalımlı çağında belirginleşen tüm olumsuzluklara karşı bir savaş ilânı olarak belirginleşmiştir.

İmam'ın ibadetini gözlemleyen biri görecektir ki Ali, ibadeti ve takvasıyla bir isyancıdır. Siyasî yöntemi ve yönetim anlayışıyla bir isyancı olduğu gibi. Onun ibadetinde, berrak nefsi ve dopdolu kalbiyle varlık aleminin bütünü karşısında duran bir şairin duygularına benzer duygular vardır. keskin bir bilinç vardı ki, bu bilinç sayesinde berrak nefsi ve dopdolu kalbiyle geniş varlık bütününe sirayet ederdi. Nihayet evrenin güzellikleri önüne açılı verir; ve bu güzellikler evrenin onun yapısındaki seslerle, gölgelerle ve dengelerle etkileşim içine girerdi. Ve o bu parlak ayeti, bu ve göz kamaştırıcı işaret ve ilkeyi algıladı ki, biz, bunda özgür kimselerin takvasına ve büyük şahsiyetlerin ibadetine dair kusursuz bir düstur algılayabiliyoruz: *"Bazı kimseler birtakım menfaatler umarak Allah'a ibadet ettiler; bu, tüccarların ibadetidir. Bazı kimseler bir şeylerden korktukları için Allah'a ibadet ettiler; bu da kölelerin ibadetidir. Bazı kimseler de teşekkür maksadıyla, şükür sunma amacıyla ibadet ettiler. İşte bu, özgürlerin ibadetidir."*[\[48\]](#)

İmam'ın ibadetinde, korkup ürken kimsenin veya menfaat peşinde koşan tüccarın olumsuzluğundan bir ize rastlamak mümkün değildir. Nitekim ibadet edenlerin, kendini ibadete verenlerin genelinin bu davranışlarının gerisinde bu tür olumsuzluklar vardır. Bilâkis, onun ibadetinde deneyimli bir bilgelik, hikmetli bir akıl ve duyarlı bir kalp temeli üzere olan ve kendini koruma bilincinde olan büyük insanın pozitifliği belirginleşiyordu.

Takva ve ibadet kavramlarına ilişkin bu anlam açısından Ali, insanları, insanlığın genel hayrı uğruna Allah'tan korkup sakınmaya (takvaya) yöneltirdi. En azından, ahiret nimetlerine kavuşmak için ibadet eden tüccar anlayışından daha yüce bir değer uğruna takva sahibi olmaya ve ibadet etmeye çağırırdı. İnsanları takva sahibi olmaya çağırırdı ki, zalimler karşısında mazlumların haklarını korusunlar, onlar açısından adaleti egemen kılabilirler. Şöyle derdi: *"Allah'tan korkun!... Dosta düşmana karşı adil olun"*[\[49\]](#) İmam'a göre, hakka tanıklık etmeden önce hakkı kabul etmeni sağlamayan, sana kin güdenden öç almanı ve günah işlemeni engellemeyen bir takvada hayır yoktur. İbadet kavramına ilişkin bu anlam bağlamında, meta edinmek için hayat istenmez, geçici bir lezzete kavuşmak uğruna yaşamak arzu edilmez.

Zühdü

Ali dünyayı terk etmiş, dünyanın çekici süslerinden uzak durmuştu. Eliyle gerçekleştirdiği her olayda, kalbinden sadır olan her düşüncede ve dilinden çıkan her sözde doğru olduğu gibi zühdüyle, dünyadan uzak duruşuyla da doğruydu, sadıktı. Dünya lezzetlerinden, zenginlik ve devlet sebeplerinden ve iktidar etkenlerinden, kısacası başkalarının ulaşmak için can attığı, varoluşlarının ana ekseni gördüğü her şeyden uzak duruyor, kaçınıyordu. Mütevazı bir evde oturuyordu. Bu evde halifelik yapıyordu, kırallık değil. Valileri Şam'ın güzellikleri, Mısır'ın bereketleri ve Irak'ın nimetleri içinde yaşarken o, eşinin kendi elleriyle öğüttüğü arpa ununu yiyordu. Çoğu zaman eşinin öğütmesine izin vermez, Emir'ül-Müminin olarak kendisi öğütürdü. Dizinde kırıldığı kuru ekmek yedi. Soğuktan titrediği, hava sertleştiği zamanlarda, soğuğa karşı kendisini koruyacak kalın giysiler giymez, yazlık giysileriyle yetinirdi. Bu, onun tasavvufistik ruhunun bir göstergesiydi.

Harun b. Antere babasından rivayet eder: Bir gün Havarnak'da bulunan Ali'nin yanına gittim. Mevsim kıştı. Üzerinde eskimiş (tüysüz) kadifeden bir elbise vardı ve bu elbisenin içinde titriyordu. Dedim ki: "Ey Müminlerin Emiri! Allah bu malda senin ve ailen için de bir pay öngördüğü hâlde, neden kendine böyle davranıyorsun?" Dedi ki: "*Allah'a yemin ederim ki, sizin malınızdan kendime bir pay ayırıp onu eksiltmem. Medine'den alıp getirdiğim şu kadifeden başka bir giysim yoktur.*"[\[50\]](#)

Bir gün birisi Ali'ye palûze denilen çok güzel ve tatlı bir yiyecek getirdi. Ali yiyeceği yemedi. Şöyle bir baktı, sonra dedi ki: "*Allah'a yemin ederim ki, hoş bir kokun var, rengin de güzel, tadın da güzeldir; ama ben nefsimi, alışık olmadığı bir şeye alıştırmak istemiyorum.*"[\[51\]](#)

Andolsun, Ali'nin bu zühdü, bazılarınca birbirinden farklı şeyler olsa da, yiğitliğinin anlamlarından ve mizacından, karakteristik özelliklerinden başka bir şey değildir.

İmam Ali'nin bu özelliği- iktidarda kaldıkları sürece Ali hakkında kötuleyici sözler söyleyen, minberlerde ona sövülmesini gelenek hâline getiren Emevî sülalesine mensup halifelerden biri olan- Ömer b. Abdulaziz'i şunu söylemek durumunda bırakmıştır: "Şu dünyada insanların en zahidi, Ali b. Ebu Talip'tir."[\[52\]](#)

Ali'nin Kûfe'de kendisi için hazırlanan sarayda ikamet etmeyi reddettiği meşhur bir hikayedir. O, sazlıklardan kesilmiş kuru kamıştan yapılan derme çatma kulübelerde yaşayan çok sayıdaki yoksulların meskenlerinden daha yüksek bir yerde oturmayı kabul etmemiştir. Aşağıdaki sözleri, onun hayat tarzının çarpıcı bir ifadesidir: "*Müminlerin çektiği acılara, zorluklara ortak olmadığım hâlde 'Şu, müminlerin emiridir.' denilmesini nasıl içime sindirebilirim?*"[\[53\]](#)

Gururu ve İzzet-i Nefsi

Ali b. Ebu Talip yiğitliği, en göz kamaştırıcı anlamıyla, izzeti nefsin her türlü görkemiyle temsil ediyordu. İzzeti nefsin ve yüceliğin somut bir örneğiydi. Gurur ve üstünlük, yiğitlik ruhunun en temel özelliklerindedir. Dolayısıyla bunlar İmam'ın karakteristik özellikleriydiler. Bu nedenle, kendisini incitmiş olsa bile, bir adama eziyet etmeyi asla hoş karşılamazdı. Bir adamın, canına kast ettiğinden emin olsa bile, ona karşı saldırgan bir tutum takınmazdı.

Gurur ve iZZet-i nefis sahibi olması hasebiyle, kendisini söven ve bu sövmeyi gelenek hâline getiren Emevîlere aynı şekilde karşılık vermeye yeltenmedi; onların düzeyine inmeye tenezzül etmedi... Tam tersine arkadaşlarının Emevîler hakkında yakışsız sözler söylemelerine engel oldu. Onlara şöyle diyordu: *"Sizin söven kimseler olmanızdan hoşlanmıyorum. Ama onların yaptıklarını vafsetseniz, durumlarını zikretseniz, en doğrusunu söylemiş olduğunuz gibi, daha çok mazur ve haklı olursunuz. Onlara söveceğinize şöyle deyiniz: Allah'ım! Bizim de onların da kanını heder olmaktan koru. Bizimle onların arasını ıslâh et. Onları içinde buldukları sapıklıktan hidayete ulaştır ki, bilmeyenler hakkı tanısınlar, sapıklık ve düşmanlık uyandırıcı sözler sarf edenler, bundan vazgeçsinler."* [54]

Mertliği

İmam, tarihte benzeri olmayan bir mertliğe sahipti. Mertliğini yansıtan olayları, sayılmayacak kadar çoktur. Örneğin -intikam ve öfke pozisyonunda oldukları hâlde- askerlerinin geri çekilmekte olan düşmanları öldürmelerini istememiştir. Askerlerinin herhangi bir ayıbı ortaya çıkarmalarına, ya da birilerinin malını almalarına izin vermemiştir. Kendisini ortadan kaldırmak için fırsat kollayan azılı düşmanlarını mağlup edip onları ele geçirdiği zaman, onları affetmiş, onlara karşı iyi davranmış, arkadaşlarının, bunu yapabilecek güçleri olduğu hâlde, onlara karşı kötü bir uygulamada bulunmalarını istememiştir. [55]

Doğruluğu ve İhlâsı

Bu üstün nitelikler sonsuza doğru uzayıp giden bir zincir hâlinde birbirine bağlıdır. Bunların bazısı diğer bazısının kanıtıdır. Zincirin en parlak halkalarından biri, doğruluk ve ihlâstır. Doğruluğu o düzeydeydi ki, hilâfeti kaybetmesine mal olmuştu. Eğer bazı durumlarda doğruluk yerine başka bir tutum sergilemeye razı olsaydı, düşmanları ona karşı bir şey yapmaz, dostlarından bazıları da ona sırt çevirmezlerdi... Nitekim Muaviye'nin görevinde kalmasını bazı davranışlarını onaylamayı kesin bir dille reddetmiş ve şöyle demişti: *"Dinimden ödün vermem, işimde de alçaklığa yer yoktur."* Muaviye'nin hilesi ortaya çıkınca, tam da büyük ve üstün ahlakının ifadesi olan şu cümleler dileinden dökülmüştü: *"Allah'a yemin ederim ki, Muaviye benden daha büyük bir dahi değildir. Fakat o hainlik ediyor, günah işliyor. Eğer hainlik etmek çirkin bir davranış olmasaydı, insanların en dahisi olurum."* [56] Şartlar ne olursa olsun her zaman doğruyu söylemenin gereğini vurgularken şöyle demişti: *"İman; sana zarar vermesine rağmen doğruluğu, sana fayda sağlamasına rağmen yalana tercih etmendir."* [57]

Cesareti

Cesaret kavramıyla İmam arasındaki ilişki, bir düşünce ile ifade, bir karar istek ile bu kararın pratiği arasındaki ilişki gibiydi. Çünkü onun cesaretinin eksenini, doğasından kaynaklanacak şekilde hakkı savunma ve iyiye iman etme duygusu oluşturuyordu. Savaş meydanında hiç kimsenin karşısına çıkmaya cesaret edemediği meşhurdur... Ölümün üzerine cesaretle gitmesinden dolayı, hiçbir bahadırdan korkmazdı. Daha doğrusu düşmanla vuruşurken ölüm fikri bir kez olsun aklına gelmezdi. Öğüt verip hidayete ermesi için davet etmedikçe hiçbir kahramana da saldırmazdı.

O müthiş gücüne rağmen Ali, şartlar ne olursa olsun, azınlıktan uzak dururdu. Bütün tarihçiler, onun, bir şekilde dayatılmadığı sürece, savaştan ısrarla kaçındığı hususunda görüş birliği içindedirler. Hasımlarıyla işleri düzeltmek için de çaba sarf ederdi... Her şeyin barış

içinde halledilmesi, kan dökülmemesi ve vuruşma olmadan durumun değişmesitersine dönmesi için uğraşırđı.

Azgınlığa tenezzül etmeme, saldırganlıktan uzak durma karakteri, Ali'nin ruh yapısının temellerinden, üstün ahlakının göstergelerinden biriydi. O, her türlü anlaşmaya ihanet etseler de, en ufak bir acıma göstermeden gaddarlık etseler de, anlaşmalara bağılı kalma, zimmeti koruma ve insanlara merhamet gösterme ile ilgili genel prensibe sıkı sıkıya bağılıydı.

Bu büyük feyiz olmasaydı, ruhunda coşan ve varlığının dışına taşan bu vefa ve şefkat duygusu olmasaydı, Ali, dostluğu düşmanlığa baskın çıkaramazdı.

Ancak İmam Ali'nin (a.s) bazı dostları ona karşı sevgi gözetmezler. Çünkü onunla nefsi arasına girebileceklerine ve onun bunlara yırcılık tanıyıp yeryüzünün zenginliklerinden yararlanmada serbestlik tanıyacağını ummazlardı. Ali (a.s) şöyle der: *"Allah'a yemin ederim ki, karıncanın ağızındaki arpanın kabuğunu alarak Allah'a isyan etmem karşılığında bana yedi iklim ve göklerinin altındakiler verilse, yine de yapmam. Sizin dünyanız benim yanımda bir çekirgenin ağızında çiğnediğı yapraktan daha değersizdir."*^[58] Ali (a.s) bu alanda önce söyleyen sonra yapan biri değildi. Bilâkis, onun sözü, amel edilen hareketin özü, algılanan şuuru niteliğindeydi.

Ali, insanlarla beraberken onların en cömerdiydi. Halka eziyet etmekten en uzak insandı. Vicdani böyle bir fedakârlığı yapması hususunda mutmain olduğu zaman, kendini insanlar uğruna feda etmeye en yakın ve hazır bir kimseydi. Zaten onun hayatı, mazlumlar ve müstazaflar uğruna verdiği savaşlar zincirinden ibaret değil midir? Onun hayatı, ümmete kazandırdığı zaferlerle doludur. Asla, kendisini egemenliğin aracı ve miras kalmış soyluluğun ve ailesel hâkimiyetin aracı olarak görenlere taviz vermemiştir, onlara alet olmamıştır. Hilâfeti kendi çıkarları için kullanmak, onu egemenliklerinin, makam ve mevki sahibi olmanın ve mal biriktirmenin aracı olarak kullanmak isteyen Kureyşlilerin başında kınından çekilmiş keskin bir kılıç değil miydi? Dünya perestlerin zayıf kardeşlerini, yoksulları ve mazlumları köleleştirme amacına yönelik girişimlerine kolaylık sağlamak istemediğı için hilâfet makamını ve dünya hayatını elinin tersiyle itip atmadı mı?

Adaleti

Ali'nin (a.s) insanların en adili olmasında garip bir şey yoktur. Asıl garip olanı Ali'nin en adil olduğunun hakkınca bilinmemesidir.mamasıdır. Ali'nin adaletiyle ilgili rivayetler, insanlığı, insanlık ruhunu onurlandıran bir mirastır.

İmam, halkın arasındaki husumetlere karışmamak, onların yargı görevini üstlenmeğesorumlarını çözmeye yanaşmamak gibi bir tavrın içine girmezdi. Bilâkis, adalet ruhuyla dopdolu olduğu için, gerektiğinde yargı görevini üstlenerek sorunları çözmeye koşardı.

En basit olaylar karşısında dahi adalet ruhu ve bilinciyle hareket ederdi. İmam'ın valilere yaptığı tavsiye ve uyarılarvasiyetler, onlara gönderdiği mektuplar neredeyse bir tek konu etrafında dönmektedir. Adalet... Ali'nin ve Ali taraftarlarının gönlünde adalet, zulme uğrasalar da, büyük bir zafer kazanmıştır.

Tevazusu

İmam'ın ahlakının en belirgin göstergelerinden biri sadeliği esas alması ve tekellüften nefret etmesidir. Şöyle derdi: "*Kardeşlerin en kötüsü, kendisi için meşakkate düşülen kimsedir.*"[\[59\]](#) Şöyle derdi: "*Kim bir mümin kardeşini utandırırsa, ondan ayrılmış olur.*"[\[60\]](#) Burada mümin kardeşi tekellüfe düşürmemeyi bile içeren bir gözetleme kastediliyor.

Bir görüşü ifade ederken, birine öğüt verirken, birine yiyecek verirken ya da bir malı vermezken kesinlikle gösteriş yapmazdı. Bu yüzden çeşitli çıkarların peşinden gidenler onu hileyle razı etmeye tevessül ederlerdi. Bazıları onu insanlara karşı kaba, sert davranmak, onlara tepeden bakmakla suçlamışlardır. Samimi duygulara sahip olup bunu en yalın şekliyle sergilemek, kabalık ve ekabirlik değildir kuşkusuz. Bilâkis İmam Ali (a.s) kendini beğenmişliği ve kibri yok ediyordu... Çok kere çocuklarını ve yardımcılarını kibirden ve kendini beğenmişlikten men eder ve onlara şöyle derdi: "*Sakın kendini beğenmişlik etme. Bil ki, kendini beğenmişlik doğruluğun zıddıdır ve akıl için bir felâkettir.*"[\[61\]](#) Sevginin aşırı ve gösterişlisinden hoşlanmadığı gibi nefretin de aşırı ve gösterişli olanından hoşlanmazdı. Şöyle buyuruyordu: "*Benimle ilgili olarak iki grup helâk oldu: Beni sevip guluvva düşenler Aşırı derecede sevenler. Sevmeyip dil uzatanlar Aşırı derecede nefret edenler.*"[\[62\]](#)

Er meydanına çıktığında hasmı demir bir kütle gibi baştan sona zırha bürünmüşken, o zırhsız, miğfersiz çıkardı. Böyle birinin, hile ve riya zırhına bürünmüş düşmanların karşısına yalın ve berrak nefsiyle çıkması çok mu şaşırtıcı?

Berraklığı

Ali (a.s) kalbinin temizliğiyle belirginleşmişti. Hiçbir mahluka karşı içinde art niyet taşımazdı. En azılı düşmanlarına ve amansız hasımlarına, kendisine kin ve nefret duyguları besleyen kimselere karşı dahi kin güttüğüne tanık olunmamıştır.

Cömertliği

Ali'nin (a.s) ahlâkının belirgin özelliklerinden biri cömertliğiydi. Sınırsız bir cömertliğe sahipti. Ama bu, temeli ve amacı itibariyle olumsuzluklardan arınmış, sağlıklı bir cömertlikti. İnsanların mallarını ve emeklerini gösteriş için cömertçe harcayan valilerin cömertliği gibi değildi. Ali böyle bir cömertlikle bir kere dahi tanışık olmamıştır. Onun cömertliği insani erdemlerden kabul edilen art niyetsiz, illersiz bir cömertlikti. Kızının bayram günü beytülmalde bulunan bir gerdanlığı ödünç almak istemesi üzerine onu şiddetle menetmişti. Beri taraftan bazı Yahudilerin hurmalıklarını sular, bunun karşılığında aldığı ücreti ihtiyaç sahiplerine verir, köleler satın alıp onları azat ederdi.

Muaviye, Ali'nin cömertliğine tanıklık edip şöyle demiştir: "Ali'nin biri altın dolu, öbürü de saman dolu iki evi olsaydı, saman tükenmeden altın tükenirdi."[\[63\]](#)

İlmi

İbn-i Ebi'l-Hadid şöyle der: "Bütün erdemlerin kaynağı, bütün grupların dayanağı, her taifenin kendisini ona mensup göstermek için çekiştiği biri hakkında ne söyleyebilirim! O erdemlerin başı ve kaynağıdır. İlim ve faziletin kurucu babasıdır. Bu meydanın birincisidir. Yarışçıların önderidir. Bu alanda ondan sonra her kim ki öne çıkmışsa, sahip olduklarını ondan almıştır. Ona uymuş, onu örnek almıştır."

"İlimlerin en üstünü ve en şerefli olanı olan tevhid -kelâm- ilmi, onun sözlerinden derlenmiş, bu ilim ondan nakledilmiş, kanıtlar ona dayandırılmış ve bir disiplin olarak onunla başlamıştır... Fıkıh ilminin aslı ve esasıdır. İslâm dünyasında ortaya çıkan her fıkıh bilgini arkasını ona dayamış, onun fıkıhından yararlanmış... Kur'ân tefsiri ilmi ondan öğrenilmiş, ondan alınan bu bilgilere dayalı olarak genişlemiş, yaygınlık kazanmıştır... Tarikat, hakikat ve tasavvufa dair ilim ve hâller (!) de öyle... İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinde bu alanda temayüz etmiş şahsiyetler, marifetlerini nihai olarak ondan almışlar ve silsile onunla son buluyor... Arapça dilbilgisi (sarf-nahiv) ilmine gelince, herkes bilir ki, bu ilmi ilk kez ortaya çıkararak ve sistemini oluşturan, bu ilmin temel prensiplerini ve genel kurallarını Ebu'l-Esved ed-Dueli'ye öğreten kişi odur..."

Devamla şöyle der: "Fesahat ilminde ise o, düzgün ve edebî söz söyleyenlerin imamı, belîğ konuşanların lideridir. Onun sözleri hakkında: **'Yaratıcının sözlerinden aşağı, ama yaratılanların sözlerinden yukarıdır.'** denilmiştir. İnsanlar hitabeti ve yazmayı ondan öğrendiler... Allah'a yemin ederim ki, Kureyş'e fesahat kurallarını koyan ondan başkası değildir. Şerh ettiğimiz şu kitap [Nehc'ül-Belâğa kitabı], fesahatte onunla yarışılmayacağını, belâgatte onunla boy ölçüşülemeyeceğinin kanıtıdır..."

Ardından şunları söyler: "Dünyadan uzak durmaya gelince, o, zahitlerin lideridir; o, ermişlerin piridir. Ona doğru göçler yapılır. Çullar onun yanında silkilir. Hiçbir zaman bir yiyeceği doyasıya yemedi. İnsanlar arasında ondan daha fazla kuru yiyecekler ve kaba giysiler giyen bir başkası yoktu."

"İbadet hususunda ise, insanların en çok namaz kılanı, en fazla oruç tutanı idi. Gece namazını, namazlardan sonra çekilen virtleri ve nafîle ibadet maksadıyla geceleri kalkmayı ondan öğrendi insanlar. Şöyle bir tasavvur edin! Namaz virtlerini yerine getirmesi için, Sıffin Savaşı'nda ok vızıltısının ve yay gıcirtısının bütün sesleri bastırmasından dolayı *Leylet'ul-Harir*[64] diye isimlendirilen gecede bir seccade seriliyor ve o bu seccadenin üzerinde, namazını kılıyor, sonra virtlerini çekiyor. O sırada ayağının dibine oklar düşüyor. Sağından solundan vızıldayarak uçuşuyordu.maktadırlar. O bütün bunlara aldırmadan ibadetini devam ediyor. İbadî vazifesini tamamlamadan da yerinden kalkmıyor, bunu tasavvur edebiliyor musunuz? Hz. Ali'nin dualarını, yakarışlarını incelediğin, bu dua ve yakarışlarda Allah'ı tazim edişleri, ululamaları, Allah'ın heybeti karşısında boyun eğişleri, izzeti karşısında kapıldığı huşûyu ve emre amadeliği düşünüp üzerinde durduğun zaman, nasıl bir ihlastan fişkırdıklarını bilir, nasıl bir kalpten çıktıklarını ve nasıl bir dille ifade edildiklerini anlardın. Abitlik özelliğiyle belirginleşen Ali b. Hüseyin şöyle der: *Benim ibadetimin dedemin ibadetinin yanındaki durumu, dedemin ibadetinin Resulullah'ın (s.a.a) ibadetinin yanındaki durumu gibidir..."*

"Kur'ân okuması ve Kur'ân'la meşgul olması, bu alanda herkesçe izlenen bir örneklik oluşturmaktadır. Onun Peygamber efendimiz (s.a.a) zamanında Kur'ân'ı ezberlediği ve ondan başka kimsenin o sırada Kur'ân'ı ezberlemediği hususunda görüş birliği vardır. Ayrıca Kur'ân'ı ilk defa toplayan kişi de odur. Kıraat ilmine ilişkin kitaplara başvurulduğu zaman kıraat imamlarının tümünün ilimlerinin mercii olarak onu gösterdikleri görülecektir."

"Peygamberliği yalanlamalarına rağmen ehli zimmetin sevdiği, dindarlara karşı inatçı bir tutum içinde olmalarına rağmen felsefecilerin saygı gösterdiği, Frenk ve Roma krallarının kiliselerinde, mabetlerinde onu elinde kılıcıyla tasvir ettikleri bir adam hakkında ne söyleyebilirim? Herkesin onunla ilgili daha fazla söz söylemek için can attığı, nesep olarak

ona mensup olmayı bir güzellik ve ayrıcalık vesilesi bildiği bir adam hakkında ne söyleyebilirim?"

"Bütün insanlardan önce hidayete koşan... her hayırda en önde olan Muhammed Resulullah (s.a.a) hariç tevhibi herkesten önce kabul eden bir adamla ilgili olarak daha ne söyleyeyim?"[\[65\]](#)

2. BÖLÜM

- İmam Ali'nin (a.s) Doğumu
- İmam Ali'nin (a.s) Hayatının Aşamaları
- Doğumdan İmamlığa

İMAM ALİ'NİN (a.s) DOĞUMU

Tertemiz Soyu

O, müminlerin emiri, vasilerin lideri Ali b. Ebu Talib b. Abdulmuttalib b. Haşim b. Abdumenaf b. Kusay b. Kilab b. Murre b. Ka'b b. Luey b. Galib b. Fihri b. Malik b. Nadir b. Kinane b. Huzeyme b. Mudrike b. İyas b. Mudar b. Nizar b. Meadd b. Adnan'dır.

Saygıdeğer Dedesi

Dedesı, şeybet'ul-Hamd olarak bilinen Abdulmuttalip'tir. Künyesi, Ebu'l-Hars'dir. Ali ile Hz. Peygamber'in (s.a.a) soyu Abdulmuttalip'te birleşir. Abdulmuttalib Allah'a inanan biriydi. Muhammed'in (s.a.a) peygamber olacağını biliyordu.[\[66\]](#)

Abdulmuttalib lm döşeğindeyken oğlu Ebu Talib'i çağırdı ve ona dedi ki: "Oğulcuğum! Muhammed'i ne kadar çok sevdiğimi, ona ne kadar derin bir aşkla bağlı olduğumu biliyorsun. Bakayım, onu benden sonra nasıl koruyacaksın?..." Ebu Talib şu karşılığı verdi: "Babacığım! Bana Muhammed'i tavsiye etmene gerek yok. Çünkü o, benim oğlum ve yeğenimdir."[\[67\]](#)

Babası

Babasının asıl adı Abdumenaf, bir görüşe göre İmran, bir diğer görüşe göre de şeybe'dir. Künyesi Ebu Talip'tir. Peygamber'in (s.a.a) babası Abdullah ile ana baba bir kardeştir. Ebu Talib Peygamber'in (s.a.a) doğumundan otuz beş yıl önce Mekke'de doğdu. Kureyş'in mutlak liderliği babası Abdulmuttalip'ten sonra ona geçti. Mekke'ye gelen heyetlere su dağıtma görevini o yürütüyordu. Çünkü Mekke'nin su dağıtım görevi ona aitti. Puta tapmayı reddetmiş, Allah'ın birliğini kabul etmişti. Mahrem olanlarla evlenilmesini, kız çocuklarının diri diri toprağa gmlmelerini, zinayı, şarap içmeyi ve Allah'ın evini çıplak vaziyette tavaf etmeyi yasaklamıştı.[\[68\]](#) Abdulmuttalib lnce Resulullah'ın (s.a.a) bakımını, himayesini Ebu

Talib üstlendi. Ebu Talib Hz. Peygamber'i (s.a.a) çok severdi. Kendi oğullarını bile o kadar sevmezdi. Peygamber'i (s.a.a) yanına alarak uyurdu. Bir yere gittiği zaman onu da beraberinde götürürdü. Çocuklarına vermediği özel yiyecekleri ona verirdi.

Rivayete göre Ebu Talib Abdulmuttaliboğulları'nı çağırır ve onlara şöyle der: Muhammed'i (s.a.a) dinlediğiniz, ona uyduğunuz sürece hayırda olacaksınız. Ona uyun, ona yardımcı olun, o zaman doğruyu bulursunuz... "Ebu Talib ölünceye kadar Kureyş Resulullah'tan (s.a.a) uzak durup ona zarar vermeye cesaret edemediler.[69]

Ebu Talib, hicretten üç sene önce, Haşimoğulları'nın Peygamber'le (s.a.a) birlikte Şi'b-i Ebu Talip'teki ablukadan çıktıktan sonra, seksen küsur yaşındayken vefat etti. Hz. Peygamber (s.a.a) Ebu Talib'e çok bağlıydı. Dedesi Abdulmuttalib'in ölümünden bu yana, diğer bir ifadeyle sekiz yaşından itibaren kırk üç (43) yıl boyunca onun yanında ve himayesinde kaldı... Ebu Talib'in tevhide bağlı, Allah'a iman eden, İslâm'a inanan birisi olduğu karşı derin bir kabul hissine sahip olduğu ve ölümüne kadar bu hâl üzere kaldığı, Mekke kâfirleriyle münasebetlerinin olması, onlar nezdinde bir etkinliğinin olması, dolayısıyla onların Peygamber'e karşı düzenledikleri komplolara ve plânlara muttali olması için imanını gizlediği, bilinen tarihî bir gerçektir. Bir tür takiyye uyguluyordu. O bu davranışıyla Ashab-ı Kehf'in (mağara arkadaşlarının) kavimleri arasındaki konumlarını andırıyordu. O, imanından ve takiyyesinden dolayı yüce Allah'ın iki kat sevap verdiği kimselerden biriydi.[70]

Annesi

Fatıma bint-i Esed b. Haşim b. Abdumenaftır. Fatıma ile Ebu Talib'in (Ali'nin annesiyle babasının) soyu Haşim'de birleşiyor. Fatıma İslâm'ı kabul etti ve Hz. Peygamber'le (s.a.a) birlikte hicret etti. İlk önce iman eden kadınlar arasındaydı. Peygamber'in (s.a.a) annesi konumundaydı.[71] Peygamber'i (s.a.a) kendi evinde büyüttü. Fatıma bint-i Esed vefat edince, Resulullah (s.a.a) yanına geldi ve baş ucunda oturdu. Şöyle dedi: *"Allah sana rahmet etsin, anneciğim! Sen öz annemden sonraki annemdin. Aç kalır beni doyururdun, çıplak kalır beni giydirdirdin. Güzel yiyeceklerden kendini yoksun bırakır, onları bana yedirirdin. Bunu yaparken Allah'ın rızasını ve ahiret sevabını isterdin."*

Açık olan gözlerini kapattı, sonra üç kere su ile yıkamalarını emretti. Kâfur karışımı su döküleceği sırada Peygamber'imiz (s.a.a) kendi elleriyle suyu vücuduna döktü. Sonra gömleğini çıkarıp ona giydirdi ve kefeni de onun üzerine sardı. Resulullah'ın (s.a.a) azatlısı Zeyd'in oğlu Üsâme'yi, Ebu Eyyub el-Ensari'yi, Ömer b. Hattab'ı ve zenci bir köleyi çağırarak mezarını kazmalarını istedi. Mezarın lahit kısmına gelince, burayı Peygamber'imiz (s.a.a) kendi elleriyle kazdı. Toprağını çıkardı. Resulullah (s.a.a) kabre girdi ve kabrin içine uzandı. Ardından şöyle dedi: *"Dirilten ve öldüren Allah'tır. Daima diri ve ölümsüz olan yalnız Allah'tır. Allah'ım! Peygamber'in ve önceki peygamberlerin hakkı için annem Fatıma bint-i Esed b. Haşim'i bağışla. Ona kendini savunacağı kanıtları telkin et, gireceği yeri geniş kıl. Çünkü sen merhamet edenlerin en merhametlisisin."* Resulullah (s.a.a), Abbas ve Ebu Bekir birlikte onu kabre koydular.[72]

Orada bulunanlar dediler ki: "Bundan önce kimse için yapmadığın bir uygulamayı gerçekleştirdin, bunun sebebi nedir?" Buyurdu ki: *"Ona gömleğimi giydirdim ki cennet giysilerinden giysin. Kabrine uzandım ki, kabrin sıkıştırmaması ona hafif gelsin. O Ebu Talip'ten sonra Allah'ın kulları arasında bana karşı en iyi davranan bir kimseydi. Allah ikisinden razı olsun ve onlara rahmet etsin."*[73]

İMAM ALİ'NİN (A.S) HAYATININ AŞAMALARI

İmam Ali (a.s), Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamber olarak gönderilişinden on yıl önce dünyaya geldi. Peygamberliğin başlamasıyla birlikte bütün sıkıntılara, baskılara tanık oldu. Mekke dönemi -Müslüman ümmetin oluşum evresi, risaletin sağlam ve sarsılmaz temellerinin atıldığı dönem- boyunca Hz. Resul'ün (s.a.a) bütün adımlarını birebir yaşadı. Medine dönemindeki bütün olaylara da katıldı. O dönemde, resullerin efendisi (Seyyid'ul-Mürselin) önderliğinde İslâm devletinin kuruluşu tamamlandı. Ali, bu görkemli yapının kurulmasına bütün varlığıyla katıldı; öyle ki bu eşsiz nebevî yapıda varlığının bütün derinliği herkesçe bilinir hâle geldi.

Bir grup sahabenin dönmesine, Peygamber'in (s.a.a) açık sözlerine karşı bir hareket içinde olmalarına, İmam'ı (a.s) yalnız bırakmalarına, siyasî önderliğin ona verilmesine engel oluşturmalarına rağmen, Ali Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra, Resulullah'ın (s.a.a) emri üzere rabbanî yol gösterici meşale ve İslâmî önderliği üstlendi. Bütün olumsuzluklara rağmen o, bu zor zamanda nebevî görevinimisyonunu sürdürdü. Siyasî liderlik karşısında kendisini, değirmen taşına göre mil konumunda görmesine karşın halifelerle uyumlu hareket etti. Sabretti. Yirmi beş yıllık süreç boyunca sapkın uygulamaları gözüne bir çöp kaçırmışçasına acı hissederek gözlemedi. Nihayet ümmet, yirmi beş yılın sonunda, Resulullah'ın (s.a.a) çizgisinden bu tehlikeli sapmanın bazı sonuçlarını görebildi.

Bu noktada ümmet İmam'a sığındı. Bu gelişmelerden ve uzun süre dağınıklıktan sonra yönetimin dizginlerini ona teslim etmek istedi. Sadece beş yıl süren bir süre içinde bütün ciddiyetiyle sorumluluğu omuzladı. Nihayet tertemiz kanını Allah yoluna feda etti. Allah'ın rızasını kazanmak, İslâm toplumunun vicdanında ve insanlığın kalbinde kök salması için mücadele verdiği nebevî değerlerin sağlamlaşması uğruna kendini kurban etti.

Bu bakımdan İmam Ali'nin (a.s) hayatı iki ana döneme ayrılmaktadır:

Birinci dönem: Doğumundan Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefatına kadar süren dönem.

İkinci dönem: Peygamber'in (s.a.a) vefatından meşru imamlık görevini üstlenmesine ve ibadet ederken mihrapta şehit edilmesine kadar süren dönem.

Yaşadığı dönemlerin, içinde bulunduğu objektif koşulların çeşitliliğini göz önünde bulundurarak İmam Ali'nin (a.s) hayatını birkaç aşamada inceleyebiliriz:

Birinci aşama: Doğumdan Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamber olarak gönderiliş zamanını kapsayan aşama.

İkinci aşama: Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamber olarak görevlendiriliş zamanından hicrete kadar süren aşama.

Üçüncü aşama: Hicretten Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefatına kadar süren aşama.

Bu üç aşama, İmam Ali'nin (a.s) hayatının birinci döneminin kapsamına girerler. Bu dönemde Hz. Ali (a.s) Resulullah'a (s.a.a) mutlak bağlılığı, Resulü ve risaleti ölümüne savunmasıyla belirginleşmişti.

Dördüncü aşama: Ebu Bekir, Ömer ve Osman dönemindeki yaşayışını kapsayan aşama.

Beşinci aşama: Resmî olarak devlet başkanlığını üstlendiği aşama.

İmam'ın hayatının ilk üç aşamasını, 2. babın üçüncü bölümünde inceleyeceğiz. Dördüncü ve beşinci aşamaları ise 3. babın dört bölümü boyunca inceleyeceğiz. 4. babı ise, İmam'ın (a.s) hayatının dördüncü aşamasına ayıracağız.

BİRİNCİ AŞAMA: DOĞUMDAN HZ. MUHAMMED'İN (s.a.a) PEYGAMBER OLARAK GÖNDERİLİŞİNE KADAR

Doğumu

Ali (a.s) şöyle der: *"Ben fitrat üzere doğdum. Herkesten önce imana koştum. İlk hicret eden benim."*[\[74\]](#)

İmam Ali (a.s), hicretten yirmi üç yıl önce Mekke'de, Mescid-i Haram'da, Kâbe'nin içinde otuzuncu Fil yılında recep ayının on üçünde cuma günü dünyaya geldi. Ondan önce Allah'ın dokunulmaz evinde dünyaya gelen bir başkası yoktur. Bu, Allah'ın ona özgü kıldığı bir özelliktir; onu yüceltmek, mertebesini yükseltmek ve saygınlığını ortaya koymak için.[\[75\]](#)

Yezid b. Ka'neb'in şöyle dediği rivayet edilir: Abbas b. Abdulmuttalib ve Abduluzzaoğulları'ndan bir grupla birlikte Kâbe'ye karşı oturuyordum. O sırada Emir'ül-Mümininin (a.s) annesi Fatıma bint-i Esed geldi. Ali'ye dokuz aylık gebeydi. Doğum sancısı çekmeye başlamıştı. Fatıma şöyle dedi: "Ey Rabbim! Ben sana, senin katından gelen peygamberlere ve kitaplara inanıyorum. Atam İbrahim Halil'in (a.s) sözlerini tasdik ediyorum. Onun, bu Beyt-i Atik'i yaptığına inanıyorum. Şu evi yapanın ve karnımdaki çocuğun hakkı için doğum yapmamı kolaylaştır."

Yezid der ki: Birden Kâbe'nin ikiye ayrıldığını, Fatıma'nın içeri girdiğini, gözlerimizden kaybolduğunu, ardından Kâbe'nin eski hâline geldiğini, duvarlarının birbirine yapıştığını gördüm. Bunun üzerine kapının açılmasını istedik; fakat kapı yüzümüze kapanmıştı, açılmıyordu. Bunun, Allah'ın emirlerinde biri olduğunu anlamıştık. Derken Fatıma dördüncü gün dışarı çıktı. Kucağında Emir'ül-Müminin Ali b. Ebu Talib (a.s) vardı.[\[76\]](#)

Ebu Talib ve ailesine müjde verildi. Derhal Fatıma'ya doğru hızla gelmeye başladılar. Mutluluk ve sevinç yüzlerinden okunuyordu. Hz. Muhammed (s.a.a) herkesten önce yetişti ve Ali'yi alıp bağrına bastı. Ebu Talib'in evine kadar kucağında taşıdı -Resulullah (s.a.a) o sıralar Hatice'yle evlendiği günden beri eşiyile beraber amcasının evinde kalıyordu.- Ebu Talib'in zihninden oğluna "Ali" adını vermek geçti ve bu ismi ona verdi. Ebu Talib bu mübarek yavrunun doğumunun hürmetine bir ziyafet verdi. Birçok hayvan kesti.[\[77\]](#)

Künyeleri ve Lakapları

Emir'ül-Müminin Ali b. Ebu Talib'in (a.s) birçok lakabı, künyesi ve niteliği var ki, bunların tümünü saymak ve derinliğine incelemek zordur. Bunların tümünün kaynağı da Resulullah

efendimizdir (s.a.a). İslâm'ın ve Resulü'n savunmasında sergilediği tavrına denk düşecek şekilde, çeşitli münasebetlerle ve durumlarla ilgili olarak bunları onun hakkında kullanmıştır.

Lakapları: Emir'ül-Müminin (müminlerin emiri), Ye'sub'ud-Din ve'l-Müslimin (dinin ve Müslümanların önderi), Mübir'uş-Şirk ve'l-Müşrikin (şirki ve müşrikleri yok edici), Katil'un-Nakisîn ve'l-Kasitîn ve'l-Marikîn (biatlerini bozanlar, adaletten sapan zalimler ve dinden çıkanlarla savaşan), Mevle'l-Müminin (müminlerin velisi, dostu, yöneticisi), Şebih-i Harun (Harun Peygamber'in benzeri), el-Mürteza (beğenilmiş, razı olunmuş), Nefs'ur-Resul (Peygamber'in nefsi, canı), Ahu'r-Resul (Peygamber'in kardeşi), Zevc'ul-Betül (Fatıma'nın eşi), Seyfullah'il-Meslul (Allah'ın kınından çekilmiş kılıcı), Emir'ul-Berere (salihlerin emiri), Katil'ul-Fecere (günahkârlarla savaşan), Kasîm'ul-Cennet-i ve'n-Nar (cennetliklerin ve cehennemlikleri ayırtıran kriter), Sahib'ul-Liva (bayrak sahibi), Seyyid'ul-Arab (Arapların efendisi), Hasif'un-Na'l (ayakkabı dikicisi), Keşşaf'ul-Kureb (üzüntüleri giderici), es-Sıddik'ul-Ekber (en büyük doğrulayıcı), Zülkarneyn, el-Hadi (yol gösterici), el-Faruk (hak ile batılı birbirinden ayıran), ed-Dai (davetçi), eş-Şahid (tanık), Bab'ul-Medine (ilim şehrinin kapısı), el-Vasi (vasiyet edilen), Kâd-ı Deyn-i Resulillah (Resulullah'ın borcunu ödeyen), Münciz-u Va'd-i Resulillah (Resulullah'ın sözünü yerine getiren), en-Nebe'ul-Azim (büyük haber), es-Sırat'ul-Müstakim (dosdoğru yol), el-Enzeu'l-Betîn (saçı dökülmüş, büyük karınlı)[78]

Künyelerinden bazıları şunlardır: Ebu'l-Hasan (Hasan'ın babası), Ebu'l-Hüseyin (Hüseyin'in babası), Ebu's-Sıbteyn (iki torunun babası), Ebu Reyhaneteyn (iki reyhanın babası), Ebu Turab (toprağın babası).

İmam Ali'nin (a.s) Peygamber Tarafından Hazırlanışı

Hız. Peygamber (s.a.a) Hız. Hatice ile evlenmesine ve eşiyle birlikte ayrı bir eve taşınmasına rağmen amcası Ebu Talib'in evine sık sık giderdi. Sevgisi Ali'yi kaplıyor, ilgi ve özeniyle onu sarıyordu. Onu göğsünün üzerine alır. Uyuyacağı zaman beşiğini sallardı. Bütün bunlar Ali'ye verdiği değerin, ona gösterdiği özenin göstergeleriydi.[79]

Allah'ın Ali b. Ebu Talib'e (a.s) bir lütfu, ona yönelik ilâhî iradenin bir göstergesi, onun için arzulanan hayrın bir belirtisi de şu olaydı: Kureyş şiddetli bir ekonomik krize yakalanmıştı. Ebu Talib'in çocukları çoktu. Peygamber'imiz (s.a.a), Haşimoğulları'nın en zenginlerinden de olan Abbas'a dedi ki: *"Ey Abbas! Kardeşin Ebu Talib'in çocukları çoktur. İnsanların bir ekonomik kriz yaşadıklarını da görüyorsun. Bizimle gel, onun çocuklarından yana yükünü hafifletelim. Ben onun evinden birini alayım, sen de birini al. Bunların bakımını biz üstlenelim."* Abbas, tamam, dedi.

Böylece Ebu Talib'in yanına gittiler ve ona dediler ki: *"Biz, insanların yaşadıkları bu kriz sona erinceye kadar, çocuklarından yana yükünü hafifletmek istiyoruz."* Ebu Talib onlara şu karşılığı verdi: *Bana Akil'i bırakın. Ondan başka istediğinizi alabilirsiniz. Bunun üzerine Peygamber'imiz (s.a.a) Ali'yi aldı ve kucakladı. Ali o sırada altı yaşındaydı. Abbas da Cafer'i aldı. Allah Hız. Muhammed'i (s.a.a) peygamberlikle görevlendirinceye kadar Ali (a.s) onunla beraber kaldı. Peygamber olarak görevlendirildikten sonra da Ali (a.s) ona tâbi oldu, ona iman etti ve onu tasdik etti. Cafer de Müslüman olup artık ihtiyacı kalmayınca ya da Abbas'ın yanında kaldı.[80]*

Resulullah (s.a.a) Ali'yi seçtikten sonra şöyle demişti: *"Allah'ın sizden üstün (Ali) olarak benim için seçtiği kimseyi seçtim."*[81]

Böylece Ali'ye, çocukluğunun ilk dönemlerinden itibaren Allah'ın Resulü Hz. Muhammed'in bağrında yaşama fırsatı doğdu. Onun yüce ve semavî ahlâkının gölgesinde gelişti, neşvünema buldu. Onun sevgisinin, şefkatinin pınarından kana kana içti. Hz. Peygamber (s.a.a) rabbi olan Allah'ın kendisine gösterdiği ve öğrettiği gibi onu eğitti. O tarihten beri onu hiç yanından ayırmadı.

İmam Ali (a.s), öğretmeni, terbiye edicisi Nebiyy-i Ekrem'den (s.a.a) aldığı terbiyenin boyutlarına, kapsamlılığına ve etkisinin derinliğine "Kasîâ" adıyla bilinen hutbesinde şöyle işaret ediyor: "*Resulullah'ın (s.a.a) yanındaki yerimi, ona ne kadar yakın olduğumu, onun katındaki özel yerimi biliyorsunuz. Ben henüz küçük bir çocukken beni evine aldı. Beni bağrına basıyor, beni yatağında uyutuyordu. Teni tenime değerdi. O güzel kokusunu bana koklatırdı. Ağzında çiğnediği lokmayı bana yedirirdi. Benden yalan bir söz ve yanlış bir davranış bulmamıştır.*"

Devamla şöyle der: "Deve yavrusunun annesinin ardından gitmesi gibi onu izlerdim. Her gün, ahlâkından bir işareti, açık bir erdemi benim için yükseltir, bana gösterirdi ve buna uymamı emrederdi. Her sene Mekke yakınlarındaki Hira dağındaki mağaraya çekilirdi. Ben onu görürdüm, benden başka hiç kimse onu görmezdi. O gün daha İslâm'ı kabul eden tek bir ev yoktu. Sadece Resulullah (s.a.a) ve Hatice vardı. Ben de onların üçüncüsüydim. Vahiy ve risalet nurunu görürdüm. Nübüvvet rüzgarının kokusunu alırdım. Vahiy indiği sırada şeytanın inlemelerini duyardım. Bunun üzerine dedim ki: "Ya Resulallah! Bu inleme de nedir?" Buyurdu ki: "*Bu şeytandır. Kendisine kulluk edilmesinden artık ümidini kestiği için inlemektedir. Sen, benim duyduğumu duyuyor, benim gördüğümü görüyorsun. Ancak sen peygamber değilsin. Fakat sen vezirsin. Hiç kuşkusuz sen hayır üzeresin.*"[\[82\]](#)

[İçindekiler](#)

İKİNCİ AŞAMA: HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBER OLARAK GÖNDERİLİŞİNDEN HİCRETE KADAR

Ali (a.s), Resulullah'a (s.a.a) İnananların İki

Hiç kuşkusuz Resulullah (s.a.a) yüce ilâhî değerler üzere yetişti. Nitekim Kur'ân, Hz. Peygamber'in (s.a.a) bu yetişme tarzına şu şekilde işaret eder: "**Şüphesiz sen, üstün bir ahlâk üzeresin.**"[\[83\]](#) Hz. Peygamber (s.a.a) inançları, düşüncesi, davranışları ve ahlâkî yapısıyla yarım ada insanından farklı bir örnekti. O çocukluğundan itibaren, peygamberlerin, özellikle onların piri İbrahim Halil'in (a.s) temsil ettiği değerlere paralel bir çizgi takip etti. Hz. Resul (s.a.a) bu çizginin, cahiliye değerleriyle bir yerde buluşmayacağına inanıyordu. Bu temel düşünceden hareketle kendisinden, Hatice'den ve Ali'den (hepsine selâm olsun) oluşan mümin bir aile oluşturdu.

Tarihin akışını bölmeye karar verdi. Genel gidişin tam ortasında bir yol açmak istedi. Egemen sapık örneğe direnme kararındaydı. Yavaş yavaş putperestliği ve cahiliyeyi sarsan, derken yeryüzünden silen karşı konulmaz bir akıma dönüşecek olan bir dalga oluşturmak niyetindeydi. Resulullah'ın (s.a.a) bağrında terbiye görüp yetişen Ali (a.s) hayatının hiçbir

anında puta tapmamış, secde etmemişti. Bir göz açıp kapama anı kadar kısa bir süreliğine dahi Allah'a ortak koşmamıştı. Resulullah'a (s.a.a) vahiy indiği zaman Ali (a.s) hemen yanı başındaydı. Bütün tarih kaynaklarının da tanıklık ettiği gibi, Hz. Muhammed'in (s.a.a) risaletine iman eden ilk kişi odur.

Enes b. Malik'ten şöyle rivayet edilir: "Peygamberlik Hz. Muhammed'e pazartesi günü indi, Ali (a.s) salı günü namaz kılmaya başladı."[\[84\]](#)

Selman-ı Farisî'den ise şöyle rivayet edilir: "Bu ümmetten kıyamet günü Kevser havuzunun başında Peygamber'inin yanına ilk gidecek kişi, ona ilk iman edip Müslüman olan Ali b. Ebu Talip'tir."[\[85\]](#)

Tarihçiler Emir'ül-Müminin'in (a.s) ilk Müslüman olan kişi olduğu hususunda görüş birliği içinde olmakla beraber, Müslümanlığını açıkladığı sırada kaç yaşında olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.[\[87\]](#) İmam'ın (a.s) Müslüman olduğu sırada kaç yaşında olduğu meselesine dalmanın bize sağlayacağı hiçbir fayda yoktur. Değil mi ki, Müslüman oluncaya kadar kesinlikle küfre girmediğini ve iman edinceye kadar hiçbir zaman şirk koşmadığını biliyoruz. Nitekim kendisi de "*Ben fitrat üzere doğdum.*" buyurmuştur. Bu yüzden bütün hadisçiler, ondan söz ettikleri zaman, bir saygı, bir kutsama ve erdemini vurgulama ifadesi olarak "Aliyyun Kerremellahu vechehu" demeyi gelenek hâline getirmişlerdir. Risaletin bağrına girdikten sonra İslâm onun kalbinin derinliklerinde vardı. Bu esas üzere nebevî el onu eğitti ve üstün nebevî ahlâk onu güzelliklerle bezedi.

Üstad Akkad, İmam Ali'den (a.s) söz ederken şunları söyler: "İnanç ve ruhun miladını göz önünde bulundurduğumuzda Ali'nin Müslüman olarak doğduğu tartışılmaz bir gerçektir. Çünkü o gözlerini İslâm'da açtı. Putlara tapmanın ne olduğunu bilmedi. İslâm davetinin start aldığı evde yetişti. Öz babasının ve annesinin namaz ve ibadetinden önce, Peygamber'in (s.a.a) ve tertemiz eşinin namazından ibadeti öğrendi."[\[88\]](#)

Namaz Kılanların İki Ali (a.s)

İmam Ali (a.s), yüce Peygamber'in (s.a.a) hayatında meydana gelen bütün değişiklikleri onunla birlikte yaşadı. Hz. Muhammed'in (s.a.a) şahsında bilgi açlığını ve dehasını doyuran kusursuz bir örnek görüyordu. Onun fiillerini taklit ediyor, hareketlerini dikkatle izliyordu. Ona uyuyor, bütün emir ve yasaklarına itaat ediyordu. Bu, peygamber olarak görevlendirilmesinden önce başlayıp Hz. Peygamber'in (s.a.a) ömrünün en son anına kadar böyle devam etti. Tarihçiler Ali'nin (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) hiçbir sözüne itiraz etmediği hususunda tam bir görüş birliği içindedirler.

İmam (a.s) Resulullah'tan sonra ilk olarak kendisinin namaz kıldığını açıkça ifade eder: "*Benden önce sadece Resulullah (s.a.a) namaz kılmıştır.*"[\[89\]](#)

Habbe el-Urenî'den şöyle rivayet edilir: Bir gün Ali'nin (a.s) güldüğünü gördüm. O güne kadar bu şekilde azı dişleri görülecek şekilde güldüğünü hiç görmemişim. Sonra şöyle dedi: "*Allah'ım! Şu ümmetten, Peygamber'inden (s.a.a) başka benden önce namaz kılan birini bilmiyorum.*"[\[90\]](#)

"Rüku edenlerle beraber siz de rükûa gidin."[\[91\]](#) ayetinin tefsiri bağlamında İbn-i Abbas'tan şöyle rivayet edilir: "Bu ayet Resulullah (s.a.a) ve Ali b. Ebu Talib (a.s) hakkında nazil olmuştur. Bunlar, ilk kez namaz kılan ve rükûa varanlardır."[\[92\]](#)

Aynı şekilde Enes b. Malik'ten de şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: "Melekler bana ve Ali'ye yedi kere salat ettiler. Çünkü benden ve Ali'den başka "La ilahe illallah, Muhammed'un Resulullah" sözü göğe yükselmiş değildi."[\[93\]](#)

İslâm'da Kılınan İlk Cemaat Namazı

Resulullah efendimiz (s.a.a), başlangıçta namaz kılmak istediği zaman gizlice Mekke yakınlarındaki vadilere giderdi. Ali de onunla beraber gider ve orada Allah'ın dilediği kadar namaz kılarlardı. Namazlarını bitirince de Mekke'ye geri dönerlerdi. Bu şekilde uzun süre Ebu Talip'ten, diğer amcalarından ve akrabalarından gizli namaz kılmaya devam ettiler. Bir gün Ebu Talib onları namaz kılariken gördü. Resulullah'a (s.a.a): "Yaptığın bu ibadet nedir?" diye sordu.

Resulullah (s.a.a) şu karşılığı verdi: *"Bu Allah'ın, meleklerinin, elçilerinin ve atamız İbrahim'in dinidir. Allah beni kullara peygamber olarak gönderdi. Ve sen ey amcam! İlk önce öğüt vermeme ve hidayete davet etmeme herkesten daha lâyıksın. Bana olumlu karşılık vermeye ve bu dava uğruna bana yardım etmeye herkesten daha uygunsun."*

Ali (a.s) de şöyle dedi: "Babacığım! Ben Resulullah'a (s.a.a) iman ettim, ona tâbi oldum ve onunla beraber Allah için namaz kıldım."

Ebu Talib ona şu karşılığı verdi: "Yavrucuğum! O seni hayırdan başka bir şeye çağırmaz. Ondan ayrılma."[\[94\]](#)

Bu olay karşısında amcası Abbas'ın ise değişik bir tavrı vardı. Afif el-Kindî şöyle rivayet eder:

"Ticaretle uğraşan bir adamdım. Bir gün hac maksadıyla Mekke'ye gittim. Bu arada bazı malları satın almak üzere Abbas b. Abdulmuttalib'in yanına gittim. Allah'a yemin ederim ki, ben Mina'da Abbas'ın yanında iken, onun yakınındaki bir çadırdan bir adam çıktı. Başını kaldırıp güneşe baktı. Öğle vaktinin girdiğini görünce, kalkıp namaz kıldı. Sonra adamın çıktığı bu çadırdan bir adam çıktı, adamın arkasında namaza durdu. Ardından bulûğ çağına yaklaşmış bir delikanlı çıktı bu çadırdan ve onunla birlikte namaza durdu. Abbas'a dedim ki: 'Bu adam kim, ey Abbas?' Dedi ki: 'Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalip'tir. Benim yeğenimdir.' 'Peki, bu kadın kimdir?' dedim. Dedi ki: 'O da onun karısı Hatice bint-i Huveylid'dir.' 'Ya bu genç kimdir?' diye sordum. Dedi ki: 'O da, onun amcasının oğlu Ali b. Ebu Talip'tir.' Dedim ki: 'Bu yaptıkları şey nedir?' Dedi ki: Namaz kılıyor. Kendisinin peygamber olduğunu iddia ediyor. Ona karısından ve amcasının oğlu olan bu gençten başkası uymadı. Yakında Kisra'nın (İran Şahı) ve Sezar'ın (Roma kralı) hazinelerinin ümmetinin eline geçeceğini iddia ediyor."[\[95\]](#)

Evet, kutlu İslâm ümmetinin çekirdeği Resulullah, Ali ve Hatice'den oluştuktan sonra, yeni dinin haberi Kureyşliler arasında yayılmaya başladı. Bunun ardından, yüce Allah'ın imana ilettiği kimseler birer birer İslâm'a girmeye başladılar. Gün be gün İslâm'ın temeli güçlenme ve gücü de artma sürecine girdi. Birkaç sene sonra güçlü bir yapıya kavuştu. Artık kendini kitlelere açıkça sunacak, din ve akide uğruna meydan okumalara karşı koyacak duruma gelmişti... Bu noktada yüce Allah, Peygamber'ine (s.a.a) kendisine emredileni tereddütsüz yerine getirmesini emretti. Bundan önce Peygamber'in (s.a.a) arkadaşları namaz kılmak istediklerinde Mekke yakınlarındaki vadilere gider ve gizlice namazlarını eda ederlerdi. Baza sahabelerin bir vadide namaz kıldıkları bir sırada Ebu Süfyan b. Harb, Ahnes b. Şerig gibi

adamlardan oluşan Kureyşli bir grup onları gördü. Kureyşliler onlara sövmeye, onları ayıplamaya başladılar. Hatta aralarında çatışma da çıktı.[96]

Risaletin İlânı Sırasında Ali (a.s)

Uyarı Günü Olayı:

Uyarı günü olayı, Peygamberimizin (s.a.a) kendi aşiretini davet edip toplaması sırasında yaşanan bir olaydır. Peygamber'imiz (s.a.a) aşiretini kendisine biat etmeye ve kendisinin yardımcı vezirleri olmalarını sağlamak amacıyla onları davet etmişti. Resulullah'ın (s.a.a) en yakın akrabalarından davet ettiği kimseler içinde Peygamber'in (s.a.a) davetini kabul eden ilk kişi, Ali b. Ebu Talib oldu. Müfessirler, tarihçiler, bu arada Taberî hem tarihinde, hem de tefsirinde bu olayı anlatmaktadır: "**En yakın aşiretin uyar.**" ayeti Resulullah'a (s.a.a) nazil olunca, Kureyş'in inatçılığını ve kıskançlığını bildiği için bu emri yerine getirme hususunda bir sıkıntı çekti. Bunun üzerine uyarı ve tebliğ hususunda kendisine yardımcı olması için Ali'yi çağırdı.

İmam Ali (a.s) şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.a) beni çağırdı ve bana dedi ki: Ey Ali! Allah bana en yakın aşiretimi uyarmamı emretti. Ama bu emri yerine getirme hususunda sıkıntı içindeyim. Çünkü biliyorum ki, onlara bunu anlatmaya başladığım anda, onlardan hoşlanmadığım davranışlar göreceğim. Bu yüzden bir süre bir şey yapmadan bekledim. Daha sonra Cebrail geldi ve dedi ki: Ey Muhammed! Eğer sana emredileni yapmazsan, rabbin sana azap eder."

"Sen şimdi bizim için bir kazan yemek pişir ve bu yemeğin üzerine bir koyun budu koy. Bizim için bir maşrapaya da süt koy. Sonra Abdulmuttaliboğulları'nı benim için topla. Onlarla konuşayım, bana emredilen hususu tebliğ edeyim."

Ali (a.s) Peygamber'in (s.a.a) kendisine emrettiklerini yapar ve onları çağırır. O gün kırk kişiden bir fazla veya bir eksiktiler. Aralarında amcaları Ebu Talib, Hamza, Abbas ve Ebu Leheb de vardı. Hep beraber yemek yediler. Ali der ki: "Herkes yemeğini yedi. Hiç kimse bir şey istemez oldu. Ama yemekte ellerini daldırdıkları yerden başka bir boşluk görmüyordum. Ali'nin nefsinin elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, onların tümünün yediği yemeği bir tek kişi yiyebilirdi."

Sonra Resulullah (s.a.a) dedi ki: "Topluluğa içecek ver." Onlara süt dolu maşrapayı getirdim. Hepsi ondan içti. Tümü de iyice kandı. Allah'a yemin ederim ki, onlardan bir tanesi, tümünün içtiği sütü içebilirdi. Peygamber'imiz (s.a.a) onlarla konuşmak isteyince, Ebu Leheb atıldı: Arkadaşınız sizi büyüledi. Bunun üzerine topluluk dağıldı ve Hz. Peygamber (s.a.a) onlarla konuşma fırsatını bulamadı. Ertesi gün Ali'ye, dünküne benzer bir hazırlık yapmasını emretti. Toplantıya katılanlar yiyip içtikten sonra Resulullah (s.a.a) onlara şöyle dedi: "*Ey Abdulmuttaliboğulları! Allah'a yemin ederim ki, Araplar içinde kavmine benim size getirdiğim gibi bir şey getiren bir genç daha bilmiyorum. Ben size dünya ve ahiret hayrını getirdim. Allah bana, sizi buna davet etmemi istedi. İçinizde kim, benim kardeşim, vasim ve aranızdaki halifem olmak üzere benim vezirim olacak?*" Ali'den başka hiç kimseden ses çıkmadı. Ali coşkulu ve heyecanlı bir sesle haykırdı: "Ben, ey Resulallah! Senin vezirin olurum." Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) Ali'nin omzuna elini attı ve şöyle dedi: "Bu benim kardeşim, vasim ve aranızda benim halifemdir. Onu dinleyin ve ona itaat edin." Oradakiler gülerek ayağa kalktılar. Bir yandan da Ebu Talib'e şöyle diyorlardı: Oğlunu dinlemeni, ona itaat etmeni emretti, duydu mu![97]

Buna göre, "Ev Günü", gerek Peygamber'in (s.a.a) hayatında, gerekse İslâmî davetin hayatında yeni bir aşamanın başladığının açık bir ilânıydı. Bu aşamanın belirgin özelliği karşılıklı meydan okumaların yaşanmasıydı. İslâm ve şirk arasındaki doğrudan yüzleşmeler bu aşamaya damgasını vurdu.

Hız. Peygamber'in (s.a.a) hayatını inceleyenler, onun yaşadığı olaylara ilişkin bilgileri en ayrıntılı şekilde edinenler, ilâhî emirler doğrultusunda İslâmî hükümetin oluşumundan, hükümlerin yasalaştırılmasından ve toplumsal düzenin rayına konulmasından itibaren Ali'nin (a.s) her işte Peygamber'in (s.a.a) veziri olduğunu, düşmanlarına karşı ona arka çıktığını, ona yardım ettiğini, mübarek ömürlerinin sonuna kadar, onun uğruna vuruştüğünü, onun yanından ayrılmadığını göreceklere. Ev günü, diğer bir ifadeyle uyarı günü, bir start alma, harekete geçme günüydü ki, bilinç, cihad ve fedakârlık bakımından Ali b. Ebu Talib gibi başka bir sembol şahsiyete de tanık olmadı o gün.

Risaletin İlânından Hicrete Kadar Ali (a.s)

Kureyş, İslâmî davetin yayılmasını durdurma, Peygamber'in (s.a.a) tebliğ etmesini ve yol göstericilik yapmasını engelleme hususunda çaresizdi. Bütün stratejileri ve komploları boşa çıkıyordu, sonuçsuz kalıyordu. Suçlamaları ve tehditleri bir işe yaramıyordu. Çünkü Ebu Talib Resulullah (s.a.a) için sağlam ve aşılmaz bir sığınaktı. Ona yönelen Kureyş eziyetlerini ve baskılarını geri püskürtüyordu. Sonunda Kureyş, kindarlığını ve acizliğini ele veren korkakça bir yöneme baş vurdu. Çocukları kışkırtarak Peygamber'e (s.a.a) taş atmalarını sağladı. Bu noktada Ali b. Ebu Talib'in (a.s) rolü devreye girdi. Çünkü -Haşimîlerin yaşlısı ve lideri- Ebu Talib'in çocukları muhatap alması yaşına uygun düşmezdi. Ali, Peygamber'in (s.a.a) yoluna, onu taşa tutmak için pusu kuran çocukları kovalıyor, onları Peygamber'den (s.a.a) uzaklaştırıyordu.[\[98\]](#)

Şi'b-i Ebu Talib'de (Ebu Talib Vadisinde) Ali (a.s)

İslâm büyük bir hızla yayılıyordu. Artık Mekke'de Kureyşlilerin uyularını kaçırarak bir yapı olmuştu. Çıkarlarını tehdit eden büyük bir tehlikeydi İslâm. Bunun üzerine müşrikler İslâmî davetin sesini bastırmak için şiddet ve baskı yöntemini devreye soktular. Düşmanlık ve azgınlık kılıçlarını sıyırdılar. Ebu Talib, Resulullah (s.a.a) için güvenilir bir koruyucu kalkan olma hususunda Kureyş'in tuzağına düşmedi. Kureyşliler, Kureyş liderlerinin nezdinde onurlu ve saygın bir yere sahip olan bu heybetli adamı aşamadılar. Peygamber'e (s.a.a) ilişemediler. Çünkü doğrudan Peygamber'e (s.a.a) saldırmak Ebu Talib'le birlikte bütün Haşimoğulları'nı karşılıklarına almak anlamına gelirdi. Kureyş'in de böylesine zor ve pahalı bir adımı atacak hâli yoktu.

Bunun yerine, kölelerden ve yoksullardan oluşan müstazaf Müslümanlara yöneldiler. Onları dinlerinden döndürmek, Peygamber'e (s.a.a) bağlılıktan vazgeçirmek için akıllara durgunluk veren işkence, baskı ve şiddet yöntemlerine başvurdular. Kureyş bu girişiminde, kaya gibi sarsılmaz bir dirençten, İslâm'a ısrarla bağlılıktan, İslâm'ın nebevî yönteminden ayrılmama kararlılığından başka bir şeyle karşılaşmadı. Resulullah (s.a.a) müstazaf Müslümanların kurtulmalarının tek yolunun Mekke'den ayrılıp Habeşistan'a hicret etmeleri olduğunu gördü.[\[99\]](#)

Mekke'de Müslüman olarak seçkin ve gözde şahsiyetlerden başka kimse kalmadığına göre, kanlı bir yüzleşme ihtimallerin en uzağıydı. Bu durumda bütün alternatifler birer birer ortadan kalkıyordu. Bu durumda Kureyş'in elinde savaşa gerek duymadan Peygamber'i (s.a.a)

zayıflatacak yöntemleri geliştirmekten başka bir alternatif kalmıyordu. Aldıkları karar, Haşimoğulları'nı ve onlarla beraber olanları, Peygamber'i (s.a.a) Kureyş'in baskılarından koruduklarını, himaye etmelerini bahane ederek sosyal ve ekonomik bir ambargoya kuşatmaktı. Böylece Kureyş'in Haşimoğulları'na karşı pasif savaşı başlamış oldu.

Müslümanlar ve Haşimoğulları savunma ve himaye yöntemlerini en güzel şekilde uygulama fırsatını bulabilecekleri için Ebu Talib vadisinde toplandılar. Kureyş'in kalkışacağı herhangi bir fiili saldırı durumunda da daha rahat savunma yapmak mümkün olduğu için belli bir yerde toplu hâlde bulunmaları en uygun çözümdü.[\[100\]](#)

Peygamber'in (s.a.a) can güvenliğini sağlamaya dönük ek tedbir olarak Ebu Talib oğlu Ali'den, geceleri Peygamber'in (s.a.a) bulunduğu yerde nöbet tutmasını, vadi dışından gelip Peygamber'e suikast düzenleyebilecek kimselere karşı tetikte olmasını istedi.[\[101\]](#) Ali (a.s) babasının emir ve uyarılarını dikkate alarak, risalet ve risaletin taşıyıcısı uğruna canını hiçe sayarak Peygamber'in (s.a.a) yatağında geceliyordu.

Ali (a.s) canını tehlikeye atma hususunda bu kadarıyla da yetinmedi. Bazen ambargo altındakilere yiyecek getirmek için gizlice Mekke'ye gidiyordu.[\[102\]](#) Çünkü vadidekiler kimi zaman yerde biten otları yemek zorunda kalıyorlardı.

Böyle bir dönemde bu tür bir eylemi ancak sarsılmaz bir kalbe, yiğit bir yüreğe ve nebevî bir bilince sahip, Resul'ün sevgisinde kaybolan bir kimse göze alabilirdi. O da Ali b. Ebu Talip'ti. Gençliğinin taze baharının bir dönemini bu vadiye geçirmişti. Vadiye on yedi yaşında girmiş, yirmi yaşında çıkmıştı. Bu onun hayatında yeni bir deneyimdi. Bu deneyim, tehlikelere aldırılmayı öğretmişti. Büyük felâketleri ve yıkımları metanetle karşılamasını sağlamıştı. Peygamber'e (s.a.a) bağlılığı daha da artmış, Allah'ın zatı ve Peygamber'in (s.a.a) sevgisi uğruna kendinden geçip fena bulurcasına sabır ve itaat üzere hareket edecek bir kişiliğe kavuşturmuştu.

Peygamber'in (s.a.a) Taif Hicretinde Ali (a.s)

Resul-i Ekrem'in (s.a.a) karşısına peş peşe badireler çıkıyordu. Amcası Ebu Talib'in ölümünden sonra Kureyş ona yönelik saldırılarını, baskılarını ve işkencelerini arttırdı. Mekke'de Kureyş'in çekindiği ve saygı gösterdiği bir kimse kalmamıştı. Hatta Peygamber'imiz (s.a.a) bir keresinde şöyle buyurmuştu: *"Ebu Talib ölüncüye kadar Kureyş bana saldırmaktan çekinirdi."*[\[103\]](#) Bu nedenle Hz. Peygamber'in (s.a.a) yerini değiştirmesi, İslâm çağrısını Arap Yarımadası'nın her tarafına ve ardından bütün dünyaya yayabileceği daha güvenli bir yere taşınması gerekiyordu. Bu amaçla kabilelerle temasa geçti, onlara kendisini ve taşıdığı mesuliyetini takdim etti. İşe Taif'e gitmekle başladı. Orada on gün boyunca kalmasına rağmen Sakif kabilesi ona olumlu bir karşılık vermediği gibi, çocukları, hizmetçileri ve köleleri kışkırtarak onu taşladılar. Zeyd b. Harise ile birlikte Ali (a.s) atılan taşlara kendilerini siper ettiler, taşların Peygamber'e (s.a.a) isabet etmesini engellediler. İkisi de çeşitli yerlerinden yaralanmışlardı. Buna rağmen Hz. Peygamber'e (s.a.a) isabet eden taşlar oldu ve ayaklarından kanlar akıyordu.[\[104\]](#)

Rivayete göre, Peygamber'imiz (s.a.a) İslâmî daveti yaymak ve davasına sağlam bir üs bulmak amacıyla kabilelerle görüşmek üzere birkaç yere daha hicret etti. Bu yolculuklarında Ali b. Ebu Talip'ten (a.s) başka kimse yoktu yanında. Peygamber'imiz (s.a.a) Amir b. Sa'saa, Rebia ve Benî Şeyban kabilelerinin bölgelerine gitmişti.[\[105\]](#) Ali (a.s) adım adım onu izliyor, ondan bir an bile ayrılmıyordu.

İkinci Akabe Biatinde Ali (a.s)

Medine'den gelen Müslüman öncülerle önderleri Resulullah (s.a.a) arasında Abdulmuttalib'in evinde gizlice buluşmak üzere varılan tarihî ittifak gerçekleştirildiği sırada Hz. Peygamber'in (s.a.a) yanında amcası Hamza, Ali ve Abbas bulunuyordu. [106] Burada biat en güzel şekliyle gerçekleşti.

Buluşmanın gizliliği ve gerçekleşmesi için gerekli olan tüm tedbirler alınmıştı. Nitekim Müslümanların dahi bundan haberleri yoktu. Buna rağmen müşrikler arasında fısıltı hâlinde bir haber kulaktan kulağa dolaşıyordu. Toplandılar, silâhlarını alarak toplantı yerine geldiler. Hamza ve Ali kılıçlarını çekerek onları karşıladılar. Hamza'ya toplantının olup olmadığını sordular. Hamza öyle bir şey olmadığını söyledi. Kureyşliler bir sonuç alamadan geri döndüler.

Bu önemli olayda ve bu tarihî toplantıda Ali'nin (a.s) bulunuyor olması, davetin en önemli anlarında ve risalet tarihinin dönüm noktalarında Ali'nin oynadığı rolün büyüklüğünü gözler önüne sermektedir. Çünkü bu varlığıyla Ali (a.s), ensara İslâm peygamberinin (s.a.a) önemini vurguladığı gibi, Haşimoğulları'nın onu korumak için her şeye hazır oldukları görüntüsünü çiziyordu. Bu da ensarın davete ve İslâm risaletine olan güvenlerini arttırıyor, benimsemelerini sağlıyordu.

Hiç kuşkusuz Hz. Peygamber'in (s.a.a) Haşimoğulları'nın en cesur iki yiğidinin yardımına başvurması, son derece yerinde bir plân ve sağlam bir tedbir gereği idi. Çünkü bu iki yiğit, Resulün ve risaletin korunması uğruna can siperane meydana atılmalarıyla, güçleri ve heybetleriyle ün salmışlardı.

Resulullah'ın (s.a.a) Medine'ye Hicret Ettiği Gecede Ali (a.s)

Hz. Peygamber'in (s.a.a) İkinci Akabe biati esnasında Evs ve Hazreç kabileleriyle imzaladığı antlaşma risalet açısından büyük bir açılandı. [107] Bu adım, İslâm davetinin daha geniş dünyalara açılmasının start aldığı bir noktaydı. Mümin ve elçilik misyonuna sahip büyük bir toplumun kuruluşunun ilk ve büyük adımıydı. Bundan önce İslâm dini Yesrib'de, bir avuç samimi, Allah yolunda ve İslâmî öğretilerin yayılması uğruna kendini feda eden davetçinin çabası sonucu yayılmıştı. Artık Yesrib Müslümanlar için güvenli bir bölgeydi. Merkezi ve önemli bir istasyon konumundaydı. Kültürel ve eğitsel faaliyetlerin gerçekleştirildiği, ilâhî davetin Arap Yarımadası'nın her tarafına yayıldığı bir üs işlevini görüyordu.

Kureyşli tağutlar, İslâm dinini terk etmeleri, Peygamber'e (s.a.a) destek olmaktan vazgeçmeleri için Müslümanlara yönelik baskı ve işkencelerini arttırınca, tağutların azgınlıkları ve sıkıştırmaları sınır tanımaz olunca, Hz. Peygamber (s.a.a) ashabına Yesrib'e hicret etmelerini emretti ve buyurdu ki: *"Allah size, güven içinde ve kardeşçe yaşayacağınız bir yurt bahşetti."* Müslümanlar küçük gruplar hâlinde ve farklı zamanlarda, Kureyşlilerin göremeyecekleri şekilde gizlice göç etmeye başladılar. [108]

Resulullah'ın (s.a.a) *"Allah yolunda benim çektiğim eziyetleri hiç kimse çekmedi."* [109] diyecek kadar, uzaktan ve yakından karşılaştığı zorluklara, gördüğü baskılara, yalanlanmalara ve tehditlere rağmen, düşmanlara karşı zafer kazanacağına, İslâm davetinin başarılı olacağına ilişkin ümidi zayıflamadı. Onun Allah'a karşı beslediği mutlak güven, Kureyş'ten ve stratejilerinden çok daha güçlüydü. Nitekim Kureyş onun (s.a.a) bu özelliğini biliyordu ve onun gelecekte kendileri için en büyük bir tehlike oluşturacağını kestiriyordu. Hz.

Muhammed (s.a.a) arkadaşlarına katılır ve davasını yaymak için Yesrib'i bir üs hâline getirirse, bu, Kureyş için tam anlamıyla felâket olurdu. Bu yüzden büyük bir hazırlık yapmaya ve fırsat kaçmadan işini bitirmek için ince bir plân hazırlamaya başladılar. Sorumluluğu bir tek kişi üstlenmeyecek ve sorumluluk sadece bir kabileye yüklenmeyecek şekilde paylaşılacaktı. Bütün kabilelerin katılımıyla ortak bir suikast düzenlenecekti. O zaman Haşimoğulları veya Muttaliboğulları, adamlarının intikamını almak için bütün kabileleri karşılıklarına almayı göze alamayacakları için de kan bedeli almaya razı olacaklardı.

Bu karar Dar'un-Nedve meclisinde yapılan toplantıda alınmıştı. Çeşitli görüşler ileri sürülmüş, sonunda şu karara varılmıştı. Her kabileden, kabilesinde tanınan güçlü bir genç seçilecek, bu gençlerin eline birer keskin kılıç verilecek ve bunlar evinde bulunan Peygamber'in (s.a.a) etrafını saracak, hep birden vurarak onu öldürecekler. Plânı uygulamak için geceyi bekleme hususunda görüş birliğine vardılar. Cebrail Peygamber'e (s.a.a) geldi ve Kureyş'in bu plânını ona haber verdi. Yatağında kalmamasını emretti ve hicret etmesine izin verildiğini bildirdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) Ali'ye Kureyşlilerin plânını haber verdi ve yatağına yatmasını emretti. Bu arada kendisine emanet edilen şeyleri muhafaza etmesini ve sahiplerine iade etmesini tavsiye etti. Sonra şunları söyledi: *"Sana söylediklerini eksiksiz olarak yerine getirince, Allah ve Resulü'üne hicret etmeye her an hazır ol. Sana göndereceğim yazı eline geçince, derhal yola çık."* [110] Tam bu noktada Ali'nin (a.s) büyüklüğünün muhteşem sahnelerinden biri belirginleşiyor. Her şeyden önemlisi Peygamber'in (s.a.a) kendisine yönelttiği emri, kendine güvenen, sabırlı ve rahat bir tavırla karşılıyor. Böylece, bizim için görevi yerine getirme hususunda öndere mutlak itaate, bilinçli teslimiyete, akide ve ilkeler uğruna büyük fedakârlığa dair en mükemmel tabloyu çiziyor. Bu ağır görevi kendisine tevdi eden Hz. Peygamber'e (s.a.a) verdiği cevap insanın kanını donduracak niteliktedir: *"Ya Resulallah! Kendimi sana feda edersem, sen kurtulacak mısın?"*

Resulullah (s.a.a) ona şu karşılığı verdi: *"Evet, rabbim bana bunu vadetti."* Ali (a.s) güldü ve yere kapanarak secde etti. Resulullah'ın (s.a.a) kurtulacağını kendisine bildirmesinden dolayı Allah'a karşı şükrünü eda etti. [111]

Sonra Hz. Peygamber (s.a.a) Ali'yi kucakladı ve onun tavrına sevincinden ağladı. Ali de Resulullah'tan (s.a.a) ayrılacağı için ağlamaya başladı. [112]

Gece olunca, Ali (a.s) Hz. Peygamber'in (s.a.a) öteden beri üzerine örttüğü hırkayı üzerine örttü. Kendine güvenen, içi huzurla dolu, kendisine verilen görevin heyecanı kalbi atan ve Peygamber'in (s.a.a) kurtulacağından dolayı sevinç duyan biri olarak yatağa uzanıverdi. İçleri kötülük dolu Kureyş gençlerinden oluşan suikast timi geldi. Kılıçlarını çekerek evi sardılar. Kapı deliğinden Peygamber'in (s.a.a) yattığı yere baktılar. Bir adamın yatakta uyduğunu gördüler. Peygamber'in (s.a.a) orada uyuduğundan iyice emin oldular. Plânlarının aksamadan yürüdüğünü görerek sevindiler. Gecenin üçte ikisi geçince, Resulullah (s.a.a) evin içinde gizlendiği yerden çıkıp evden ayrıldı. Doğruca Sevr mağarasına gitti. Hicret yolculuğuna başlamak üzere orada gizlendi.

Plânlarını uygulama vakti gelince, Kureyş'in suikast timi eve saldırdı. Başlarında Halid b. Velid vardı. Ali (a.s) derhal yataktan fırladı, elinden kılıcı aldı ve onlara şiddetle karşı koydu. Ali'nin karşısında ürktüler, dışarı kaçtılar. Ona Peygamber'in (s.a.a) nerede olduğunu sordular. Ali (a.s), *"Nereye gittiğini bilmiyorum."* dedi.

Bu, yüce Allah'ın Peygamber'ine (s.a.a) esenlik dilediğinin ve davasının yayılmasını öngördüğünün bir işaretiydi.

Bu görkemli tavrıyla, bu cesur atağıyla ve bu benzersiz metoduyla Ali (a.s) değişim ve ıslâhat uğruna ayaklananlar, inanç uğruna cihad edenler için göz kamaştırıcı bir fedakârlık ve serdengeçtilik geleneği başlatıyordu. Ali'nin (a.s) tek gayesi Allah'ın rızasını kazanmak, Peygamber'in (s.a.a) güvende olmasını sağlamak ve mübarek davasının yayıldığını görmektir. Bütün derdi buydu. Aşağıdaki ayet onun hakkında inmiştir: **"İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak uğruna kendini feda eder. Allah kullarına karşı pek merhametlidir."** [\[113\]](#)

Allah'ın Meleklerle Karşı Ali'nin (a.s) Bu Tavrını Övgüyle Haber Vermesi

Ali'nin (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) yatağında gecelemiş olması, azgın Kureyş için tam bir hezimetti. Bütün ümitleri suya düşmüş, Resulullah'ı öldürmeye ilişkin plânları boşa çıkmıştı. Bu, şeytanın burnunun sürtmesi ve imanın yüceliğinin belirginleşmesi anlamını da taşıyordu. Sevap ve değer açısından hiçbir amel, suikast gecesi Peygamber'in (s.a.a) yatağında geceleminin düzeyinde değildir. Nasıl olsun ki! yüce Allah, bu fedakârlığı, bu serdengeçtiliği meleklerle överek anlatmıştır. Rivayet edilir ki:

"Ali'nin, Resulullah'ın (s.a.a) yatağında uyuduğu gece, Allah, Cebrail ve Mikail adlı meleklerle şöyle vahyetti: Ben ikinizi kardeş kıldım. Sizden birinizin ömrünü de diğerinden daha uzun yaptım. Hanginiz yaşama hususunda arkadaşını kendisine tercih edebilir?"

Her ikisi de kendisinin yaşamasını tercih etti. Bunun üzerine yüce Allah onlara şöyle vahyetti: Siz de Ali gibi olsanız ya! Ben, onunla Muhammed'i kardeş kıldım. Ali onun yatağında yattı, kendini ona feda etti ve onun yaşamasını tercih etti. Yere inen ve onu düşmanlarından koruyun... Cebrail indi ve Ali'nin baş ucunda oturdu. Mikail de inip onun ayaklarının yanında oturdu. Cebrail şöyle diyordu: Peh! Peh! Senin gibisi olmaz, Ebu Talib'in oğlu! Allah, yedi kat göğün yukarısında meleklerine karşı seninle övünüyor! [\[114\]](#)

Suikast Gecesinde Sonra Yerine Getirdiği Görevler

Hicretin ilk günü sabahın ilk ışıkları yayılıp ilâhî güven ve esenlik bulutları Resulullah'ı (s.a.a), İslâmî risaletin yeni karargahı Yesrib'e doğru attığı her adımda biraz daha kuşatıyordu. Ali'nin kalbinin gözenekleri sevinçle açılıyordu. Çünkü türlü ihtimallerle, bin bir kötülükle dolu karanlık gece geride kalmıştı. Bu arada kendisine de bir şey olmamıştı. Görevini en iyi şekilde yerine getirmişti. Görevi yerine getirmede dikkatli, titiz ve uyanık olmak bakımından üstüne yoktu. Ali tam bir görev adamıydı.

Ali'nin (a.s) yerine getirmesi gereken başka görevler de vardı. Ki ondan başkası da bunları yapamazdı. Bu görevler şunlardı: Peygamber'e emanet bırakılan malları sahiplerine -ki hepsi de Kureyş müşriklerinden oluşuyordu- geri vermek. Bunlar Peygamber'in (s.a.a) güvenilir ve samimi bir kimse olduğunu biliyorlardı. Nitekim Kureyş arasında "doğru sözlü, güvenilir" ismiyle anılıyordu. Ayrıca hac zamanı Mekke'ye gelen Araplardan da ona zinet eşyalarını ve mallarını emanet bırakan kimseler vardı. İçinde bulunduğu şartlar son derece olumsuz da olsa, hayatı tehdit altında da olsa, insanın başından aklını alacak dehşetli saatler de yaşansa, Resulullah verdiği sözü tutmayacak, emanete ihanet edecek biri değildi. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.a) bu görevi, bu tür işleri en iyi şekilde yapacak birine vermişti. Bu da Ali'den (a.s) başkası değildi. Çünkü Resulullah'ın (s.a.a) işlerini, ona kimlerin emanet bıraktığını, kimlerin mallarının Peygamber'in (s.a.a) yanında bulunduğunu ondan iyi bilecek kimse yoktu. O güçlü ve güvenilir biriydi.

Ali (a.s) bütün emanetleri sahiplerine ulaştırdı. Sonra Kâbe'de yüksek sesle şöyle dedi: Ey insanlar! Emanetini almayan biri kaldı mı? Vasiyeti olan biri var mı? Resulullah'ın (s.a.a) kendisine bir hususta söz verdiği kimse var mı? Kimseden ses çıkmayınca ve kimse kendisine müracaat etmeyince, Mekke'den ayrılıp Resulullah'a (s.a.a) katıldı. Ali b. Ebu Talib, Peygamber'in (s.a.a) ayrılmasından sonra Mekke'de üç gün kaldı.[\[115\]](#)

İmam Ali'nin (a.s) Hicreti

Resulullah (s.a.a) sağ salim Kuba'ya vardı. Burada kendisini ensardan gruplar karşıladı. Buradayken Ali'ye (a.s) bir mektup yazdı ve yola çıkmasını ve bir an önce kendisine yetişmesini istedi. Peygamber'imiz (s.a.a) mektubu Ebu Vakid el-Leysî aracılığıyla göndermişti. Peygamberimizin (s.a.a) mektubu kendisine ulaşınca, Ali (a.s) birkaç binek satın aldı ve Mekke'den çıkmak için hazırlık yaptı. Kendisiyle beraber yola çıkacak güçsüz zavıf Müslümanlara gizlice sıvışıp yola çıkmalarını ve yanlarına taşınması zor ağır şeyler almamalarını emretti. Karanlık iyice çöküp Mekke yakınlarındaki Zituva vadisini de kaplayınca, Ali üçüncü ve ağır görevini yerine getirmeye başladı. Kadınlarla beraber Yesrib'e doğru yola çıktı. O ve Fatımalar (Resulullah'ın kızı Fatıma, Annesi Fatıma bint-i Esed, Fatıma bint-i Zübeyr b. Abdulmuttalib ve Fatıma bint-i Hamza) yola çıktılar. Peygamber'in (s.a.a) azatlısı Eymen ve Ebu Vakid el-Leysi de onların ardından geliyorlardı.[\[116\]](#)

Ebu Vakid el-Leysî develeri önden çekiyordu. Çok korktuğu için hızlı adımlar atıyordu. Ki düşmanlar gelip kendilerine yetişmesin.

Hızlı yol almaktan dolayı Haşimoğulları kadınlarının bu şekilde yorgun düşmeleri Ali'ye (a.s) ağır geldi. Dedi ki: *"Ey Ebu Vakid! Kadınlara acı. Çünkü onlar zavıftırlar."*

Daha sonra kendisi develeri yavaş yavaş yürüterek yol aldı. Bir yandan da yanındakilerin yüreğine güven aşılacak için şu beyti okuyordu:

"Allah'tan başkası yoktur, zannını yok et.

Seni ilgilendiren her şeyde insanların rabbi sana yeter."

Ali (a.s) gayet sakin bir şekilde develeri sürmeye devam etti. Nihayet yol üstünde "Dacnan" adı verilen bir köyün yakınlarına geldiler. Burada Kureyşlilerin onu ve yanındakileri yakalayıp geri getirmeleri için gönderdikleri bir grup atlı onlara yetişti. Bunlar yüzlerini örtmüş yedi atlıydı. Yanlarında Harb b. Ümeyye'nin azatlısı Cenah da vardı. Ali (a.s) Eymen'e ve Ebu Vakid'e, develeri yatırıp bağlamalarını söyledi. Kendisi de ileri çıktı. Kadınları bineklerin üzerinden indirdi, ardından kılıcıyla atlıların karşısına çıktı. Dediler ki: "Ey hain! Kadınları alıp kurtulacağımı mı sandın? Dön geri, seni babası ölesice seni!"

Dedi ki: "Dönmezsem ne yaparsınız?..." Bu söz onların kinlerini ve öfkelerini daha da arttırdı. Dediler ki: "Ya boyun eğerek dönersin ya da kadınları alıp geri döneriz."

Bazıları develere yaklaştılar. Onları ürkütmek istediler. Maksudları kadınları korkutmaktı. Ali (a.s) onlara engel oldu. Cenah ona doğru atıldı ve kılıçla vurmaya başladı. Ali (a.s) hemen kenara çekildi ve boynuna bir darbe indirerek onu ikiye biçti. Ali'nin kılıcı Cenah'ın atının sırtına kadar geldi.[\[117\]](#) Sonra kendisi yayan olduğu hâlde atlılara saldırdı. Atlılar korkuya kapılarak onun önünden kaçtılar.

Dediler ki: "Bize saldırmaktan vazgeç, ey Ebu Talib'in oğlu!" Ali dedi ki: "Ben kardeşim, amcamın oğlu Resulullah'ın (s.a.a) yanına gidiyorum. Kim etini doğramamı ve kanını dökmemi istiyorsa bana yaklaşsın." Atlılar elleri boş bir hâlde geri dönüp gittiler.

Sonra Eymen ve Ebu Vakid'e döndü ve hayvanlarınızı yürütün, dedi. Böylece yola koyuldular. Nihayet Dacnan köyüne vardılar. Orada bir gün ve bir gece kaldılar. Orada kendilerine zayıf Müslümanlardan oluşan bir grup katıldı. Orada geçirdiği gecede kendisi ve Fatımalar geceyi ayakta, oturarak ve de yanları üzere yatarak namazla, Allah'ı zikretmekle geçirdiler. Sabaha kadar bu şekilde ibadet ettiler. Ali (a.s) onlara sabah namazını kıldırdı. Sonra menzilleri birer birer geçerek Medine'ye doğru yol aldı. yolculuk esnasında Allah'ı anmaya hiç ara vermedi.

Onlar Medine'ye varmadan onlar hakkında vahiy inmiş, Allah'ın onlar için hazırladığı sevabı ve büyük ödülü bildirmişti: **"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin düşünürler... Bunun üzerine rableri, onların dualarını kabul etti... onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar... onları cennetlere koyacağım... Allah; karşılığın güzeli O'nun katındadır."** [\[118\]](#)

Resulullah (s.a.a) Kuba'da Amr b. Avf'ın evine misafir olmuştu. Onun evinde on küsur gün kaldı. Bu sırada beş vakit namazı kısaltarak kılıyordu. Peygamber'e (s.a.a) dediler ki: "Bizim yanımızda kalacak mısın? Senin için bir ev, bir mescit inşa edelim mi? Hayır, dedi, Ali b. Ebu Talib'i bekliyorum. Gelip bana yetişmesini emretmiştim. Ali (a.s) gelmeden bir eve yerleşmem. İnşallah çabuk gelir." [\[119\]](#)

Ali (a.s) geldiğinde ayakları çok yürümekten ve sıcaktan çatlamıştı. Hz. Peygamber (s.a.a) onun bu hâlini görünce üzüntüden ağladı. Elini ayaklarının üzerine sürdü. O andan sonra Ali ayaklarının acımasından şikayet etmedi. [\[120\]](#)

Ali geldikten sonra Resulullah (s.a.a) Kuba'dan Beni Salim b. Avf kabilesinin bölgesine gitti. Orada onlara bir mescit yaptı. Mescitte iki rekat namaz kıldı ve iki hutbe okudu. Sonra aynı gün devesinin sırtında Medine'ye doğru yola çıktı. Ali ondan hiç ayrılmıyordu. Adım adım onunla beraber yol alıyordu. Sonunda Resulullah (s.a.a) Ebu Eyyub el-Ensari'ye misafir oldu. Ali de onun yanındaydı. Sonra Peygamber için bir mescit inşa edildi ve evleri yapıldı. Ali için de bir ev yapıldı. Ardından evlerine taşındılar. [\[121\]](#)

Ali'nin Peygamber'in (s.a.a) Yatağında Geceyi Geçirmesinin Anlamı

1- İmam Ali'nin (a.s) hicret gecesini Peygamberimizin (s.a.a) yatağında geçirmesi, onun risalet misyonunun olgunlaştığının ve Hz. Resul'ün (s.a.a) şahsını temsil etme liyakatine kavuştuğunun ilânı konumundadır. Peygamber'in uhdesinde olan bütün zor işlerin, önemli adımların ve davet görevinin Peygamber'den sonra ona tevdi edildiğinin bir ifadesidir.

2- Ali'nin (a.s) Peygamber'in (s.a.a) örtüsüne bürünerek, onun yatağında uyuyarak Kureyş'in hedef şaşırtmasını sağlaması, ilkesel anlamda akrabalık bağlarını gözetmenin bir örneği ve Ali'nin (a.s) Peygamber'in (s.a.a) kendisini temsil etme yetkisine sahip oluşunun ifadesidir. Özellikle İmam'ın (a.s) Peygamber'in (s.a.a) özel malî ve sosyal vazifeleri üzerinde tasarrufta bulunması bunun somut bir göstergesidir.

3- İmam'ın (a.s) bu olayın ardından üç gün daha Mekke'de kalması cesaretinin kanıtıdır. İmam, bütün cesareti ve ilkelerine güveniyle, Resul'ün çizgisine bağlı kaldığını ilân ediyordu. Peygamber'in (s.a.a) emirlerini eksiksiz uygulamış, onun emirlerini yerine getirmişti, büyük bir dikkatle ve özenle. Sonra da bütün Kureyş'in gözlerinin önünde alenen hicret etmişti.

4- Geceyi Hz. Peygamber'in (s.a.a) yatağında geçirmesi, İmam'ın (a.s) kişiliğinin çok önemli boyutlarının belirginleşmesini sağlamıştı. Bu tam anlamıyla İmam'ın cesaretini sergiliyordu. Güçlü bir ruha ve bedene sahip oluşunun, zihinsel olgunluğunun, risalî bilincinin, ilâhî emirleri kavrayışının göstergesiydi.

ÜÇÜNCÜ AŞAMA: HİCRETEN HZ. PEYGAMBER'İN (s.a.a) VEFATINA KADAR ALİ (A.S)

1- Ali (a.s) ve Kardeşlik Uygulaması

Resulullah efendimiz (s.a.a) İslâm toplumunun tohumunu ekmeye başlayınca toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler bağının daha sağlam olmasını istedi. Bu amaçla Müslümanlar arasında açık ve belirgin bir şekilde kardeşlik uygulamasını başlattı. Şirkten beri İslâm dininin temel prensiplerinden birinin kökleşmesini hedefledi. Bu İslâm davetinin hem gizlilik aşamasında hem de açıklık aşamasında gerektirdiği bir uygulamaydı. İlk kardeşlik uygulaması, hicretten önce Mekke'de gerçekleştirilmişti. O sırada Peygamber'imiz (s.a.a) muhacirlerle ensarı kardeş ilân etmişti. Kardeşlik uygulamasını irdelediğimiz zaman, Peygamberimizin (s.a.a) şekli şekle ve örneği örneğe eklemlediğini görürüz.[\[122\]](#) Çünkü kardeşlik uygulaması, İslâmî davet sürecinde pratik anlam ve kanıtsallıkları olan geniş bir stratejik uygulamaydı. Kardeşlik köprüsünden geçilerek Müslümanlar arasındaki ilişkiler pekiştirildi. Bu sayede fikirlerin olgunlaşması ve üretkenliğin ve verimliliğin olağan üstü düzeyde artması sağlandı.

Rivayet edilir ki, Peygamber'imiz (s.a.a) ashabı arasında kardeşlik uygulamasını başlatınca, Ebu Bekir ile Ömer'i ve Osman ile Abdurrahman b. Avfı kardeş ilân etti. Ali b. Ebu Talib ile bunlardan birini kardeş yapmadı.[\[123\]](#)

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: "Ya Resulallah! Beni dışarıda bırakarak gerçekleştirdiğin uygulamayı görünce ruhumun bedenimden ayrıldığını ve belimin takatsiz kesildiğini hissettim. Eğer bana öfkeli olduğun için bunu yaptıysan, hoşnutluk ve saygınlık senindir."

Resulullah (s.a.a) dedi ki: "*Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, seni kendime ayırdım. Musa için Harun ne idiye, benim için sen osun. Şu kadarı var ki, benden sonra peygamber gelmeyecektir. Sen benim kardeşim ve mirasçısın.*"

Ali (a.s) dedi ki: "Senden sonra neyin mirasçısı olacağım?"

Buyurdu ki: "*Benden önceki peygamberler neyi miras bıraktıysalar; rablerinin kitabını ve peygamberlerinin sünnetini... Sen cennetteki kasrında benimle beraber olacaksın.*[\[124\]](#)

İkinci kardeşlik uygulaması da hicretten birkaç ay sonra Medine'de gerçekleştirildi.[\[125\]](#)

2- Ali'nin (a.s) Zehra'ya (a.s) Eş Olması

Müslümanlar iyice yerleştikten sonra, İslâm'ın ilkeleri ve öğretileri Müslümanların ruhlarında kökleşmeye başladı. Artık risaleti ve Resul'ü savunma hususunda güçlü bir konumdaydılar. Müslümanlar arasındaki ilişkiler de medeni bir toplumda, kültürel bir zeminde kapsamlı ve sosyal bir özelliğe sahip olarak gelişme yoluna girmişti. Anlama, algılama, tebliğ, terbiye ve uygulama bazında yüce Allah'ın masum kıldığı Resul-i Ekrem de bu topluma önderlik ediyordu. Ali (a.s) de yirmi yaşını geride bırakmıştı. İslâm inancı ve davetini savunma uğruna cihad meydanlarına koşan bir yiğitti. Resulullah'ın (s.a.a) attığı her adımda yanı başındaydı. Peygamber'in (s.a.a) yanında en üstün makama sahipti. Peygamber'le beraber yaşıyordu ve herhangi bir Müslümandan daha yakındı ona. Hicretin üzerinden iki sene geçmişti. Peygamber'in (s.a.a) evinde kızı Zehra (a.s) da genç kadın yaşına gelmişti. Aralarında Ebu Bekir ve Ömer'in de bulunduğu birçok kişi onunla evlenmek için Peygamber'e (s.a.a) gidip başvuruyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.a) her birini gayet nazik bir şekilde reddediyordu. Onun hakkında Allah'ın emrini bekliyorum, diyordu. Ali de Fatıma ile evlenmek istiyordu.

Fakat son derece utangaç olduğu için bunu Peygamber'e (s.a.a) açamıyordu. Ayrıca yoksuldu, harcayacak bir şeyi yoktu. Ali (a.s) mal ve servet sahibi kimselerden değildi. Peygamber'in (s.a.a) ashabından bazılarının teşvikiyle Ali (a.s) Zehra'yı (a.s) istemek üzere harekete geçti. Utancından başını eğmiş bir hâlde Peygamber'in (s.a.a) yanına girdi. Hz. Peygamber (s.a.a) onun niyetini hissetmişti. Güler yüzle ve tatlı bir edayla onu karşıladı. Ne istediğini yumuşak ve saygılı bir şekilde sordu. Ali (a.s) zayıf bir ses tonuyla cevap verdi: "Ya Resulallah! Beni Fatıma'yla (a.s) evlendir."

Resulullah (s.a.a) şu karşılığı verdi: Hoş geldin, safa geldin... Sonra kızı Zehra'nın yanına gidip Ali'nin evlenme isteğini ona açtı. Dedi ki: "Ben Allah'tan seni şu insanların en hayırlısıyla ve katında en sevimli olan biriyle evlendirmesini istemiştım. Ali'yi, faziletlerini ve konumunu biliyorsun. Bu gün seni istemek üzere bana geldi. Ne dersin? Fatıma sustu, herhangi bir şey söylemedi. Peygamber'imiz (s.a.a) Fatıma'nın yanından çıkarken şöyle diyordu: *"Sükut etmesi ikrar anlamına gelir; sesini çıkarmaması bu evliliği istediğini gösterir."*

Sonra Hz. Peygamber (s.a.a) Müslümanları topladı ve onlara şöyle buyurdu: *"Allah bana Fatıma'yı Ali ile evlendirmemi emretti..."*

Sonra Ali'ye döndü ve şöyle dedi:

"Rabbim, Fatıma'yı seninle evlendirmemi istedi. Bu evliliğe razı mısın ey Ali?" Razıyım, ya Resulallah! dedi ve Allah için secdeye kapandı.

Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: *"Allah ikinize bereket versin ve sizden birçok iyilikler meydana getirsın."*

Ali (a.s) zırhını satarak hazırladığı mehri getirip Hz. Peygamber'in (s.a.a) önüne koydu. Hz. Peygamber Ebu Bekir, Bilal, Ammar ve bir grup sahabeye gidip çeyiz satın almalarını emretti. Çeyiz hazırlanıp Peygamber'e (s.a.a) takdim edilince, elinde götürüp getirerek şöyle dedi: *"Allah, kaplarının tümü çanak çömlekten olan kavme bereket versin."*

Son derece kolay ve sade bir şekilde, her türlü tantanadan uzak bir tarzda evlilik töreni tamamlandı. Çeyiz bu güne kadar Medine'nin tanık olduğu en sade çeyizdi. Hz. Peygamber (s.a.a) ve Haşimoğulları bu uğurlu evliliği kutladılar.[\[126\]](#)

Rivayete göre, bazıları Fatıma'nın (a.s) evliliği hakkında Hz. Peygamber'i (s.a.a) eleştirmiş ve Peygamber'imiz de şöyle demiştir: *"Eğer Allah Ali b. Ebu Talib'i yaratmış olmasaydı, Fatıma'ya denk biri bulunmazdı."*

Diğer bir rivayette Peygamberimizin (s.a.a) Ali'ye hitaben şöyle dediği belirtiliyor: *"Eğer sen olmasaydın, şu yeryüzünde ona denk biri bulunmazdı."*[\[127\]](#)

3- Resulullah'ın (s.a.a) Savaşlarında Ali (a.s)

a- Bedir Savaşı'nda Ali (a.s)

Peygamber efendimiz (s.a.a) hicret etmesiyle birlikte genelde insanlık tarihinde, özelde İslâmî risalet tarihinde yeni bir dönem başlatmış oldu. Devletin nitelikleri belirginleşmeye, Müslümanların gücü de somut bir şekilde ortaya çıkmaya başladı. Öte tarafta, Kureyş ve onun müttefiki olan diğer müşrik kabilelerle birlikte, görünürde barışı kabul eden, ama büyük bir iki yüzlülükle bu barışı İslâm'ın ve Müslümanların işini bitirmeye yönelik plânlarını kamufle aracı olarak kullanan Medine Yahudîleri de boş durmuyorlardı. Resulullah (s.a.a) işleri hikmetle ve liyakatle yürütüyordu. Doğal olarak Peygamber'imiz (s.a.a) İslâm düşmanlarının komploları ve yıpratıcı faaliyetleri karşısında zayıf ve çaresiz bekleyecek değildi. Bu amaçla düşmanları tehdit ve ürkütme maksadıyla zaman zaman askerî müfrezeler hazırlayıp bölgenin çeşitli yerlerine gönderdi.

Medine ticaret yolu ve Arap Yarımadası'nın ulaşımı açısından stratejik ve önemli bir yere sahipti. Müslümanlar, sayıları arttıktan sonra, artık hesaba katılmaları gereken bir baskı gücü hâline gelmişlerdi. Ali (a.s) Medine'ye adım attıktan sonra, hayatın her alanında, İslâmî risaletin gerektirdiği her hususta, Peygamber'in (s.a.a) yanı başında faaliyet göstermeye başladı. Devletin yapılanmasında, ilâhî mesajın yayılmasında aktif rol aldı. Bu hususta Allah'ın kendisine bahsettiği özel yeteneğini, gücünü ve kararlılığını sonuna kadar kullandı. Denebilir ki, onun gösterdiği çabanın yanında birçok insanın birlikte yürüttüğü faaliyet çok daha zayıf kalıyordu. Ali (a.s) Peygamber efendimizin (s.a.a) karşı konulamaz vurucu gücü gibiydi. Bunu, Ali'nin katıldığı her savaşta rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Savaşların kaderi, çoğunlukla ilk çarpışmalara bağlıdır. İlk çarpışmada galip gelen taraf, savaşın seyrini kendi lehine değiştirmiş olur. Özellikle Bedir Savaşı açısından bu husus son derece belirgindir.[\[128\]](#) Bu savaş, Arap Yarımadası'ndaki, özellikle Kureyş içindeki bütün askerî güçlerin sönmesinin bir başlangıç noktasıdır. Bu savaş, Müslümanların tarih boyunca kazandıkları zaferlerin, gerçekleştirdikleri fetihlerin start aldığı bir başlangıç noktası konumundadır.

Rivayet edilir ki, Rebia'nın oğulları Utbe ve Şeybe ile Utbe'nin oğlu Velid müşriklerin safları arasından öne çıkıp Müslümanları teke tek vuruşmaya davet ederler. Bunların karşısına önce Afra'nın oğulları Avf ve Muavviz ile birlikte Abdullah b. Revaha çıkar. Bunların üçü de ensara mensuptular. "Kimsiniz?" derler. Derler ki: "Biz ensardan Müslümanlarız." Derler ki: "Bize denk saygı değer insanlarsınız; ama bizim sizinle bir işimiz yok. Biz kavmimizden bize denk insanlar istiyoruz."

Peygamber (s.a.a) amcası Hamza'ya, Ubeyde b. Haris'e ve Ali'ye onlarla teke tek vuruşmalarını emreder. Ubeyde b. Haris Utbe'nin, Hamza Şeybe'nin, Ali de Velid'in karşısına

çıkar. Hamza vakit kaybetmeden Şeybe'yi öldürür. Ali de Velid'i öldürür. Ubeyde ve Utbe ise karşılıklı olarak birbirlerine birer darbe indirip birbirlerine yaralarlar. Hamza ve Ali Utbe'ye saldırarak onu öldürürler.[\[129\]](#)

Ardından, askerî açıdan denk olmayan iki taraf arasında göğüs göğse çarpışmalar başlar. Bir yanda, sayıları üç yüz on üç kişiden ibaret olan, iman ve akide uğruna savaşan, hakkı savunan ve hakka uymaya davet eden Müslümanlar cephesi, öbür yanda cahiliye asabiyeti ve hamiyetiyle savaşan dokuz yüz elli kişilik Kureyş cephesi. Bu noktada savaşın gidişatına başka unsurların müdahalesi söz konusu oluyor. Bu unsurları Peygamberimizin (s.a.a) duası, sebatı, Hamza'nın kahramanlığı ve Ali'nin (a.s) gücü şeklinde sıralayabiliriz. Ali, Hamza ve Müslümanların kahramanları Kureyş'in ortasına daldılar. Bunlar kendilerini ve düşmanlarının sayısal çokluğunu unutmışlardı. Gövdelerinden koparılmış başlar etrafta uçuyordu. Allah Müslümanları kuvvet, kararlılık ve direnç vererek desteklemişti. Müslümanlar kaçamayan müşrikleri esir alıyorlardı. Esir alınanların sayısı yetmişi bulmuştu. Öldürülen müşriklerin sayısı ise yetmiş iki idi.

Rivayetler, bunların büyük bir kısmını Ali'nin (a.s) öldürdüğünü belirtir. En düşük tahmine göre Ali (a.s) en az yirmi dört kişiyi öldürmüştü. On sekiz kişinin de öldürülmesine yardımcı olmuştu. Öyle anlaşılıyor ki, Ali'nin (a.s) öldürdüğü kişiler Kureyş'in kahramanları ve büyükleriydi.[\[130\]](#)

Bu önemli savaşta Ali, savaşın sonucu üzerinde belirleyici bir etkinlik gerçekleştirmesinin yanı sıra Peygamber'in (s.a.a) bayraktarlığını da yapıyordu.[\[131\]](#)

Rivayet edilir ki, Kinaneoğulları'ndan bir adam Muaviye b. Ebu Süfyan'ın yanına girer. Muaviye ona der ki: "Bedir Savaşı'nı gördün mü?" "Evet." der. Der ki: "Gördüğün ve gözlerinin önünde meydana gelen olayları bana anlat."

Der ki: "Biz, sanki orada yoktuk. Gördüklerimiz yaşananların yanında bir anlam ifade etmez."
Der ki: "Ne gördüysen onu anlat."

Şöyle der: "Ali b. Ebu Talib'i gördüm. Genç bir adamdı. Etrafına dehşet saçan bir arslan gibiydi. Safları yara yara ilerliyordu. Önüne çıkan herkesi öldürüyordu. Vurduğunu deviriyordu. İnsanlar içinde ona denk olabilecek, onun taşıdığını taşıyacak ve onun çevikliğiyle hareket edecek birine hiç rastlamadım. Savaşta kurnaz bir tilki gibiydi. Sanki ensesinde de iki gözü vardı. Sıçradığı zaman yabani hayvanların çevikliği ve çabukluğuyla sıçrardı."[\[132\]](#)

b- Uhud Savaşı'nda Ali (a.s)

Kureyş'in, Bedir Savaşı'nda aldığı ağır yenilgiyi, önde gelen isimlerinin, nice adamlarının ve kahramanlarının öldürülmesini unutmaması mümkün değildi. Yitirdiği itibarını yeniden kazanmak için Müslümanlardan intikam almaya karar verdi. Bedir Savaşı'nın üzerinden bir yıl geçmeden Kureyş hazırlıklarını tamamladı. Müşriklerden ve Yahudilerden oluşan müttefiklerini etrafında topladı. İslâm dinine kin besleyen, Müslümanlardan intikam almak isteyen bütün gruplar Kureyş'in saflarında yer aldı. Küfür söz ve eylem birliğini gerçekleştirdi. Hakka karşı bütün batıl güçler birleşti. Kafirlerin ordusu Medine'ye doğru yola çıktı. Sayıları üç binin üzerindeydi. Bütün bunlar hicretin üçüncü senesinin şevval ayının başlarında oluyordu. Peygamber'imiz (s.a.a) bu gelişmeleri haber alır almaz, Müslümanları topladı ve alınması gereken pozisyon hakkında onlara danıştı. Sonra onlara bir konuşma yaptı

ve onları savaşa, sabra ve direnişe teşvik etti. Onlara zafer ve ilâhî sevap vadetti. Beraberindeki bin veya daha fazla kişiyle birlikte Medine'den çıkma hazırlıklarına başladı. Sancağını Ali b. Ebu Talib'e verdi. Diğer sancakları da muhacir ve ensarın önde gelen isimlerine teslim etti. Bu aşamada nifak üzerine düşen rolü kendisine yakışır biçimde oynadı. Abdullah b. Übeyy kendisine uyan kişilerle beraber yarı yolda geri döndü. Geri dönen münafıkların sayısı üç yüz kadardı.[\[133\]](#)

Resulullah efendimiz (s.a.a) Uhud'a varıncaya kadar yoluna devam etti. Oraya varınca, ashabını savaşa hazırladı. Savaş için zaferi garanti edecek sağlam ve kusursuz bir strateji belirledi. Bunun bir gereği olarak elli tane okçuya Müslümanların arkasında ve dağ tarafında konuşlanmalarını emretti. Müslümanların top yekun öldürüldüklerini görseler dahi yerlerini terk etmemelerini istedi.[\[134\]](#)

Kureyşliler de Uhud'a geldiler ve savaş için hazırlandılar. Plânları gereğince devriyeleri taksim ettiler ve görevlendirmeler yaptılar. Sancaklarını Abdudaroğulları'na teslim ettiler. Bunlardan sancağı ilk alan kişi, Talha b. Ebu Talha'ydı. Peygamber (s.a.a) bunu öğrenince, sancağı Ali'den alıp Mus'ab b. Umeyr'e teslim etti. Mus'ab, Abdudaroğulları'na mensuptu. Mus'ab öldürülünceye kadar sancak onda kaldı. Musa'bdan sonra Peygamber'imiz (s.a.a) sancağı Ali'ye verdi.[\[135\]](#) Uhud Savaşı hicretin üçüncü senesinde şevval ayında meydana geldi.

Savaş için bütün düzenlemelerin tamamlandığı bir sırada Müşriklerin koçu ve sancaktarı Talha b. Ebu Talha ortaya çıktı. Kureyş'in yiğitlerinden biri sayılırdı. Müslümanlara doğru ilerliyor, bir yandan da sesini yükselterek, onlara meydan okuyor ve topunu hiçe saydığını ilân ediyordu: "Ey Muhammed'in arkadaşları! Siz, Allah'ın sizin kılıçlarınızı aracılığıyla bizi cehenneme ve sizi de bizim kılıçlarımızla cennete göndereceğini iddia ediyorsunuz. İçinizde kılıcımla cennete gidecek veya beni kılıcıyla cehenneme gönderecek bir var mı?"

Ali (a.s) ileri çıktı.[\[136\]](#) İki saf arasında bu ikisi karşı karşıya geldiler. Resulullah efendimiz (s.a.a) kendisi için hazırlanan küçük bir tahtın üzerine oturmuş savaş alanını izliyordu, savaşın seyrini takip ediyordu. Ali Talha'ya bir darbe indirdi ve ayağını kesti. Talha yere düştü, elindeki sancak da bir kenara fırladı. Ali (a.s) işini bitirmek için hareket edince Talha avret yerlerini açtı ve Allah ve akrabalık adına kendisini öldürmemesi için yalvardı. Ali (a.s) onu öylece bırakıp geldi. Bu vuruşmanın sonucu karşısında duydukları sevinci dile getirerek Resulullah (s.a.a) tekbir getirdi ve Müslümanlar da onunla birlikte tekbir getirdiler.

Ardından kardeşi Osman b. Ebu Talha ileri çıktı ve müşriklerin sancağını aldı. Hamza b. Abdulmuttalib ileri çıktı ve ona bir kılıç darbesi indirerek öldürdü. Bundan sonra kardeşleri Ebu Said müşriklerin sancağını aldı. Ali buna da saldırdı ve öldürdü. Bunun ardından Ertat b. Şurahbil sancağı aldı. Ali onu da öldürdü. Böylece Abdudaroğulları'ndan dokuz kişi art arda sancağı aldılar ve tümü de Ali'nin veya Hamza'nın kılıcıyla öldürüldü.[\[137\]](#) Sancağı en son Abdudaroğulları'nın kölesi Savab adlı kişi aldı. Ali ona da saldırdı ve öldürdü. Ondan sonra sancak savaş meydanının ortasına düştü. Kimse kaldırmaya cesaret edemedi. Müşriklerin yüreğine korku düşmüştü. Moralleri bozuldu. Müşrikler artık arkalarına bakmadan kaçıyorlardı. Öyle ki Müslümanlar onların kadınlarının etrafını sarmıştı. Savaş, Müslümanların lehine sonuçlanacakmış gibi görünüyordu.

Tam bu sırada Müslümanların başına büyük bir felâket geldi. Okçular dağdaki mevzilerini terk ettiler. Kardeşleriyle birlikte savaş ganimetlerini toplamak için alana doğru koşmaya başladılar. Dağda on okçudan başka kimse kalmadı.

Müşrik süvarilere komutanlık eden Halid b. Velid dağdaki mevzilerin boşaltıldığını ve orada az sayıdaki okçudan başka kimse kalmadığını görünce, atlılarına seslendi. Kendi başta olmak üzere okçulara saldırdı. İkrime de onu takip etti ve orada bulunan az sayıdaki okçuları öldürdüler. Bu olayla birlikte kuvvetler dengesi değişti. Müşriklerin kefesi ağır basmaya başladı. Müslümanların saflarına sızmayı ve yarmayı başardılar.[\[138\]](#) Müslümanlar bir benzerini görmedikleri bir felâketle karşı karşıya idiler. Müslüman saflarda panik başladı ve disiplin kalmadı. Bu, zafer sonrası bir hezimet ve galibiyet sonrası bir yenilgiydi. Bütün insanlar Resulullah'tan (s.a.a) ayrıldılar. Amcası Hamza ve Mus'ab b. Umeyr şehit edildikten sonra onu adeta düşmanlarına teslim ettiler. Ali'den ve muhacir ve ensardan küçük bir topluluktan başka kimse kalmadı yanında.

Bu zorlu ve dehşet verici anda tarih Ali'nin (a.s) Resulullah'ı (s.a.a) savunmadaki kararlılığına, fedakârlığına ve sarsılmaz direncine tanık oldu. Bütün gücüyle, kahramanlığıyla ve himmetiyle Resulullah'ın (s.a.a) yanı başından ayrılmadı. Resul'ün ve risaletin selâmeti için kendini saldırılara siper etti. Bir elinde İslâm sancağı, öbür elinde de kılıcı vardı. Saldırılarına karşı koyuyor. Peygamber'e (s.a.a) doğru gelen hücumları geri püskürtüyordu. Tek başına tam teçhizatlı bir ordu gibiydi. Resulullah (s.a.a) saldırıya geçen bir grup görünce Ali'ye: Ey Ali, saldır şunlara, derdi. Ali de onlara saldırır ve darmadağın ederdi. Yüzüne, başına, göğsüne, karnına ve eline aldığı sayısız yaralar kendisini iyice bitkin düşürünceye kadar savaşımaya devam etti Ali.[\[139\]](#)

Bu sırada Cebrail (a.s) Peygamber'in (s.a.a) yanına geldi ve şöyle dedi: "İşte bu, gerçek fedakârlık ve yardımdır." Resulullah (s.a.a) dedi ki: "*Ali benden ve ben de ondanım.*" Cebrail şöyle dedi: Ben de sizdenim. Bu sırada gökten gelen bir ses duydular: "**Zülfikar gibi kılıç ve Ali gibi yiğit yoktur...**"[\[140\]](#)

Böylece Emir'ül-Müminin (a.s) Hz. Resul'ün (s.a.a) hayatını korudu ve savaşın sonucunun bir tür dengeyle noktalanmasını sağladı. Her iki taraf da kesin bir zafer kazanmış sayılmazdı.

Uhud Savaşı'ndan Sonra Belirginleşen Tavırlar

Ebu Süfyan ve beraberindekiler geri döndükten sonra, Resulullah (s.a.a) Ali'ye: "Onları takip et, bak ne yapıyorlar? Eğer atları yanlarına alıp develere binmişlerse, bil ki Mekke'ye gitmek niyetindedir. Şayet atlara birmiş, develeri ise yanlarında sürüyorlarsa, Medine'ye gelmek niyetindedir." dedi.

Ali (a.s) der ki: "Onları takip ettim. Baktım ki, atları yanlarına almış develere binmişler. O zaman anladım ki Mekke'ye gitmek niyetindedir."[\[141\]](#)

Resulullah (s.a.a) ailesinin yanına dönünce kızı Fatıma (a.s) kılıcını aldı. Peygamber'imiz (s.a.a) dedi ki: "*Kızım, şunun üzerindeki kanı yıka.*" Ali (a.s) kılıcını almış, eli omuzlarına kadar kana boyanmıştı. Resulullah (s.a.a) Fatıma'ya dedi ki: "*Bunu al, ey Fatıma! Kocan hakkını verdi. Kılıcıyla Kureyş'in ulularını öldürdü.*"[\[142\]](#)

Uhud Savaşı'nın neticesi ağırdı, etkisi çok şiddetliydi. Verdiği zararın bilançosu ağırdı. Savaşın acı sonuçlarına rağmen, Ali'nin (a.s) göz kamaştırıcı bir yiğitlik sergilediğini görüyoruz. Başka hiç kimsenin yapamadığı işler başararak savaş alanında bir yıldız gibi parlamıştı.

1- Peygamber'in (s.a.a) sancaktarıydı. Müslümanların büyük kısmının kaçmasına rağmen o sancağı yere düşürmedi.

2- Müşriklerin sancağını taşıyanları birer birer öldürdü. Bununla büyük bir askerî yetenek ve eşsiz bir cesaret örneği sergiledi. Bu hareketiyle müşrik saflarında derin bir gedik açtı. Bu da savaşın başlarında müşriklerin hezimete uğramalarına sebep oldu.

3- Resulullah'ın (s.a.a) yanında sebat etmesi ve insanların kaçmasına rağmen Peygamber'in (s.a.a) yanından ayrılmaması, savaşa olan derin inancının göstergesidir. Bu aynı zamanda akidenin yüreğindeki derinliğini ve köklülüğünü sergilemektedir.

4- Peygamber'in (s.a.a) koruyucusuydu. Peygamber'i (s.a.a) öldürmeyi amaçlayan müşrik birliklerine karşı koyarak onları püskürtüyordu. Bu açıdan Peygamber'e (s.a.a) bir kötülüğün ulaşmasını önleyen canlı bir zırh gibiydi. Bu da onun Peygamber'e karşı beslediği derin sevgiyi göstermektedir. Peygamber'in (s.a.a) selâmeti için kendisini feda edecek kadar ona bağlılığının somut bir yansımasıdır.

5- O gün öldürülen müşriklerin büyük çoğunluğunu o öldürmüştü.[\[143\]](#) Bu da onun yüksek savaş aktivitesini, gücünü ve cesaretini göstermektedir.

6- Savaş meydanında üstün ahlâkın ve yüce değerlerin uygulayıcısıydı. Avret yerlerini açan Talha b. Ebu Talha'yı, hayâ ve böyle bir duruma düşen birini öldürmeyi temsil ettiği üstün ahlâkî değerlere yakıştırmadığı için öldürmemiştir.

7- Peygamber'e (s.a.a) yakındı, ondan hiç ayrılmıyordu. Öyle ki, gelen saldırılara karşı koyması için Hz. Peygamber (s.a.a) onu yönlendiriyordu. İçine Müslümanlar düşsünler diye Ebu Amir Rahib'in savaş meydanında kazdığı ve üzerlerini örterek kamufle ettiği çukurlardan birine düşen Hz. Peygamber'i (s.a.a) elinden tutarak çıkaran oydu.[\[144\]](#)

Peygamber'in (s.a.a) yüzüne ve başına bulaşan kanları ve toprağı yıkasın diye deri kalkaniyle gidip su getiren de oydu.

8- Aldığı onca yaraya ve son derece yorgun düşmüş olmasına rağmen, Kureyşlilerin dönmesinden sonra Hz. Peygamber (s.a.a) onlarla ilgili bilgi edinmesi için onu takibe gönderdi. Bu da Hz. Peygamber'in (s.a.a) Ali'ye, gözlem yeteneğine, gözlemediği olayları iyi analiz edip kavramasına, önceden hesap edilmeyen olaylar karşısında isabetli kararlar verip uygulama becerisine olan güvenini gösteriyordu. Çünkü henüz savaş sona ermemiştir.[\[145\]](#)

c- Hendek Savaşı'nda Ali (a.s)

Müslümanları ortadan kaldırma hususunda Kureyşlilerin kesin bir başarısızlıkla karşılaştıkları inkâr edilemez bir gerçek olarak gözlerinin önünde duruyordu. Ama cahiliye inadı ve küfürde ısrar bu amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik hareketler gerçekleştirmeye itiyordu onları. Kureyş Müslümanlara bitirici bir darbe vurmak amacıyla bir kez daha hazırlıklara başladı. Bu amaçla diğer cahiliye mensubu kabileler ile ve de Yahudiler ile ittifaklar yapıldı. Nihayet sayıları on bini buldu. Bu on binlere Ebu Süfyan komutanlık ediyordu.[\[146\]](#) Hz. Peygamber'in (s.a.a) uyguladığı savunma savaşı stratejisi ve taktiğiyle karşılaştıklarında müşriklerin öfkesi ve kını bir kat daha arttı. Peygamber'imiz (s.a.a) bu hususta ashabıyla istişare etmişti. Selman-i Farisî Medine'nin etrafında hendek kazmayı önermişti. Öte yandan Müslümanlarla savaşmak ve İslâm'ın işini nihai olarak bitirmek üzere toplanan mütteliklerin,

hiziplerin yüreklerindeki heyecan, hamaset, sayı ve donanım çokluğuna aldanıp gururlanma duygusu frenlenecek gibi değildi.

Bazı Kureyş atlıları hendeğin kimi dar noktalarından karşı tarafa geçmeyi başardılar. Bu atlılarla Müslümanlar aynı zeminde karşı karşıya gelmiş bulunuyorlardı. Müslümanların korkuları bir kat daha arttı. Ali bazı Müslümanlarla birlikte ileri çıktı ve Kureyşlilerin atlarını geçirdikleri gediği kapattı.

Amr b. Abduvedd er meydanına çıktı ve Müslümanlara meydan okudu. Naraları karşısında Müslümanların sesi soluğu kesildi. Başlarının üzerinde kuş varmış gibi donup kaldılar. Herkes derin bir düşünceye dalmış, bu savaşı hakkında binlerce hesap yapıyordu.

Resulullah (s.a.a), "*Bunun karşısına çıkacak biri var mı?*" dedi. Ali, "*Ben varım, ya Rasulallah!*" dedi. Resulullah (s.a.a) onu oturttu. Amr ikinci ve üçüncü kez karşısına çıkacak er istedi. Ali'den başka ona cevap verecek kimse çıkmadı. Her seferinde de Resulullah (s.a.a) Ali'yi oturtuyordu.[\[147\]](#) Daha sonra Peygamber'imiz (s.a.a) Ali'nin başına kendi sarığını sararak, kendi kılıcını kuşandırarak ve kendi zırhını giydirerek Amr'ın karşısına çıkmasına izin verdi. Ardından ellerini kaldırarak şöyle dedi: "*Allah'ım! Ubeyde'yi Bedir günü, Hamza'yı da Uhud günü aldın. Bu da kardeşim ve amcamın oğlu Ali'dir. Beni yalnız başıma bırakma ve sen mirasçılarının en hayırlısısın.*"[\[148\]](#)

Ali savaş meydanına çıktı. O çıkmadan önce Resulullah (s.a.a) şöyle demişti: "**İmanın tamamı küfrün tamamının karşısına çıktı.**"[\[149\]](#)

Ali Amr'a doğru ilerlerken Allah'ın yardımına olan derin inancı kalbini doldurmuştu. Amr'a gelince, Ali'nin onun karşısına çıkması kendisi için tam bir sürprizdi. Bu bakımdan Amr Ali'yle vuruşma hususunda tereddüt geçirdi. Ali dedi ki: "Ey Amr! Sen cahiliye içindeyken şöyle derdin: Bir kimse beni üç şeye çağırırsa, bunlardan en azından bir tanesini kabul ederim, derdin." Evet, dedi.

Ali dedi ki: "Ben seni, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resülü olduğuna şahitlik etmeye davet ediyorum. Senin âlemlerin rabbine teslim olmanı istiyorum." Dedi ki: "Bunu geç." Ali dedi ki: "Kabul etseydin, senin için hayırlı olurdu." Ardından şöyle dedi: "Geldiğin yere geri dön." Hayır! dedi, Kureyş kadınları dünya durdukça bunu anlatıp dururlar. Ali dedi ki: "Atından in, vuruşalım."

Ali'nin bu sözlerine öfkelenen Amr, atından indi ve geri dönmeyeceğinin bir göstergesi olarak atını öldürdü. Sonra Ali'ye doğru yöneldi. İki savaşı vuruşmaya başladı. Amr Ali'ye bir kılıç indirdi. Ali kalkanı aracılığıyla bu darbeyi savuşturdu. Fakat kılıç kalkana saplanmış ve Ali'nin başı yaralanmıştı. Ardından Ali boynuna bir kılıç indirdi ve Amr kanlar içinde böğürerek yere yığıldı. Onun yere yığıldığını gören Ali tekbir getirdi. Onun arkasından Müslümanlar da tekbir getirdiler. Vuruşma Amr'ın yere yıkılmasıyla son bulmuştu. Yanındaki arkadaşları gördüklerinin dehşetinden kaçıp gittiler. Ali onların ardına verdi. Bu sırada Nevfel b. Abdullah hendeğe düştü. Ali de hendeğe atlayıp onu öldürdü.[\[150\]](#)

Müttefikler bu ağır darbeyi dehşet içinde seyrettiler. Gözlerine inanamadılar. Çünkü bir kimsenin Amr b Abduvedd'i öldürmeye cesaret edebileceğini beklemiyorlardı. Artık yüreklerine derin bir korku düşmüştü. Hiç kimse böyle bir saldırıyı, meydan okumayı tekrarlamaya cesaret edemedi. Ancak Medine'yi bir süre daha muhasara altında tutmaya

devam ettiler. Nihayet Allah onların hezimete uğramalarını takdir etti. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.a) başka bir taktik uygulamaya başlamıştı.

Ali (a.s) Hendek Savaşı'na katılanlar arsında birkaç özelliği ve üstün meziyetiyle belirginleşti:

1- Amr ve arkadaşlarının geçtikleri gediği kapatmaya çalışması. Bu, savaş meydanında ortaya çıkan beklenmedik olaylar karşısında çabuk ve isabetli karar verip bunu derhal tatbik etme yeteneğinin somut bir göstergesiydi.

2- Amr'ın karşısına çıkması ve onu öldürmesi. Müslümanlar onun karşısına çıkmaktan çekiniyorlardı. Resulullah (s.a.a) Ali'nin konumunu ve meziyetini vurgulamak maksadıyla şöyle buyurmuştu: "**Ali'nin Hendek Savaşı'nda Amr'ın karşısına çıkması, bütün ümmetimin kıyamet gününe kadar işlediği bütün amellerden daha üstündür.**" [\[151\]](#)

3- Savaş boyunca üstün bir cesaret ve kuvvet örneği sergilemesi. Bu özelliğini, Amr ile beraber gelip hendeği aşıttan sonra hezimete uğrayıp kaçanları, onlar atlı kendisi yaya olduğu hâlde kovalamasında görebiliyoruz.

4- Savaş boyunca sergilediği birçok davranışı itibariyle yüksek ahlâktan göz kamaştırıcı örnekler verdi. Bu, Resul'ün ve risaletin yüceliğini ortaya koyuyordu. Bu örnek davranışlardan biri, Araplar arasında pahalı ve sağlam bir zırh olarak ün salmış Amr'ın zırhını almamasıdır.

5- Amr'ı ve Nevfel'i öldürmesi, hezimete uğrayıp kaçan diğerlerini de kovalaması, karşılarında Kureyş ve müttefiklerinin muazzam ordusunu görüp korkuya kapılan Müslümanların yeniden kendilerine güvenmelerini, öte yandan, rüzgar ve soğukla boğuşan Kureyşlilerin de hezimete uğramalarını, bir daha saldırı cesaretini kendilerinde bulamamalarını sağladı.

6- Bütün bunlardan sonra Ali'nin (a.s) eriştiği en büyük şeref, teke tek vuruşmaya çıkarken Peygamberimizin (s.a.a) onun hakkında söylediği şu sözdür: "*İmanın tamamı küfrün tamamının karşısına çıktı.*" [\[152\]](#)

d- Hudeybiye Barışı'nda [\[153\]](#) Ali (a.s)

Değişik ve acı veren olaylardan, Hz. Peygamber'in (s.a.a) ve Müslümanların Kureyş'e ve Yahudîlere karşı yaptıkları kanlı savaşlardan sonra, İslâm risaleti çok boyutlu adımlar atma imkânını buldu. Bu süreçte Müslümanların açık bir yapılanmaları, bağımsız bir varlıkları oluştu. Çeşitli alanlarda hesaba katılması zorunlu olan bir güç hâline geldiler.

Müslümanlar Kâbe'yi ziyaret etme hususunda karşı konulmaz bir istek duyuyorlardı. Namazlarında ona yöneldikleri her seferinde onu hatırlıyorlardı. İslâm risaletinin bu döneminde, Hz. Peygamber (s.a.a) Allah'ın emri doğrultusunda İslâm'ın farzlarından birini yerine getirmeye karar verdi. Hac ziyaretinde bulunmaya niyet etti ve böyle bir adım için gerekli olan tüm hazırlıkları yaptı, tüm tedbirleri aldı. Bu amaçla defalarca Kureyş'le veya başka bir toplulukla savaşmak niyetinde olmadığını ilân etti.

Kureyş bu haberi alınca, Peygamber'in (s.a.a) bu ziyaretini engelleme noktasında görüş birliğine vardılar. Ne pahasına olursa olsun, neye mal olursa olsun Mekke'ye girmesine engel

olma kararını aldılar. Halid b. Velid komutasında bir grup atlı görevlendirerek Peygamber'in (s.a.a) yolunu kesmek istediler.

Resulullah (s.a.a) ve Müslümanlar Cuhfe denilen yere geldikleri zaman suları tükenmişti. Peygamber'imiz (s.a.a) bazı kimseleri su bulmak üzere görevlendirdi. Fakat bunlar Kureyş'ten çekindikleri ve korktukları için su bulamadan geri döndüler. Bunun üzerine Peygamber'imiz (s.a.a) Ali'yi çağırdı ve su bulmak üzere sucularla birlikte gönderdi. Sucular çıktılar; ama Ali'nin de eli boş döneceğinden kuşku duymuyorlardı. Çünkü su almak için gidenlerin tümü eli boş dönmüştü. Ali yola çıktı "Harar" denilen yere kadar gitti. Kapları su doldurdu, sonra suyu Peygamber'e (s.a.a) getirdi. İçeri girince Peygamber (s.a.a) tekbir getirdi ve onun hakkında hayır duada bulundu.[\[154\]](#)

Daha sonra Kureyşliler, Peygamber'i (s.a.a) Mekke'ye giden yolu değiştirmek zorunda bıraktılar. Eslem kabilesinden bir adam Peygamber'i (s.a.a) sarp bir yola sevk etti. Oradan Murad tepesine çıktılar ve ardından Hudeybiye'ye indiler. Kureyşliler birkaç kere Halid b. Velid'in başında bulunduğu grupla Müslümanları taciz ettiler, onlara saldırıda bulundular. Fakat Ali (a.s) ve onun yanında bulunan bir grup Müslüman bu saldırıların tümünün önüne geçiyorlardı. Kureyş'in, saldırılarından bir sonuç almasına engel oluyorlardı.[\[155\]](#)

Kureyş, Hz. Peygamber'in (s.a.a) ve Müslümanların Mekke'ye girme hususunda ısrarlı ve kararlı olduklarını görünce Hz. Peygamber'le (s.a.a) görüşmeler yapmak istedi. Görüşmelerde bulunmak üzere temsilciler gönderdi. Son gelen temsilciler Süheyl b. Ömer ve Abduluzzaogulları'ndan Huvaytib idi. Öyle görülüyordu ki, görüşmeler sadece bu sene Mekke'ye girilmesi meselesiyle sınırlı değildi.[\[156\]](#) Bilâkis her iki tarafı ilgilendiren başka meseleleri de kapsıyordu.

Ali'nin (a.s) şöyle dediği rivayet edilir: "Hudeybiye antlaşmasının imzalandığı gün, müşriklerden bazı insanlar gelip Resulullah'a (s.a.a) dediler ki: "Ey Muhammed! Oğullarımızdan, kardeşlerimizden ve kölelerimizden bazı insanlar sana katılmışlar. Bunların din hakkında derin bir bilgileri de yoktur. Sadece mallarımıza ve eşyalarımıza bakmamak için kaçtılar. Onları bize geri ver." Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: "Eğer sizin iddia ettiğiniz gibi onların din hakkında derin bilgileri yoksa, biz onlara öğretiriz." Peygamber'imiz (s.a.a) buna ek olarak şunları söyledi: "Ey Kureyş topluluğu! Ya bu inatçı tutumunuzdan vazgeçersiniz ya da Allah, boyunlarınızı kılıçla vuracak birini üzerinize salar. Ki Allah onun kalbini imanla sınamıştır." Ebu Bekir, Ömer ve oradaki müşrikler dediler ki: "Bu adam kimdir ya Resulallah?" Buyurdu ki: "O adam, ayakkabı dikendir." O sırada Peygamber'imiz (s.a.a) ayakkabısını dikmesi için Ali'ye vermişti.[\[157\]](#)

İki taraf barış antlaşmasının maddeleri üzerinde görüş birliğine varınca, Resulullah (s.a.a) Ali b. Ebu Talib'i çağırdı ve ona dedi ki: "Yaz, ey Ali! Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla..." Süheyl dedi ki: "Rahman mı? Allah'a yemin ederim ki, onun kim olduğunu bilmiyorum. Fakat şöyle yaz: Senin adınla Allah'ım..." Müslümanlar, "Allah'a yemin olsun, rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla ifadesinden başka bir şeyi yazmayız." dediler. Peygamber'imiz (s.a.a), "Senin adınla Allah'ım." diye yaz, buyurdu. "Bu Resulullah Muhammed'in yaptığı antlaşmadır." Süheyl şöyle dedi: "Eğer senin Resulullah olduğunu bilseydik, Kâbe'yi ziyaret etmene engel olmaz, seninle savaşmazdık. Bunun yerine, Abdullah oğlu Muhammed, diye yaz. Peygamber'imiz (s.a.a): "Siz yalanlarsanız da, ben Allah'ın Resulü'yüm." Sonra Ali'ye şöyle dedi: "Resulullah ifadesini sil." Ali şöyle dedi: "Ya Resulallah! Senin peygamberlik vasfını silmeye elim varmaz. Resulullah (s.a.a) belgeyi aldı ve ibareyi sildi. Sonra Ali'ye şöyle dedi: "Senin başına da buna benzer bir şey gelecek ve sen buna mecbur kalacaksın."[\[158\]](#)

e- Hayber Savaşı'nda Ali (a.s)

Hudeybiye barış antlaşması imzalanınca Peygamber'imiz, İslâm risaleti açısından Kureyş'ten ve Arap Yarımadası'nın diğer bölgelerinde şirk inancı üzere kalan diğer kabilelerden yana kendini güvenceye almış oldu. Çünkü antlaşmanın maddeleri Müslümanların kefesinin ağır basmasını sağlayacak nitelikteydi. Bunun yanında Müslümanların gücü donanım ve sayı bakımından gittikçe artıp geliyordu. Birçok insan İslâm'a yönelmişti. Araplar, onca inadına, azgınlığına ve gücüne rağmen Kureyş'in gücünün kırıldığını fark etmişlerdi. İslâm'ı güç kullanarak ortadan kaldırmaya yönelik plânlarının işe yaramadığını görmüşlerdi. Bu yüzden, Kureyş'in barış antlaşmasına imza atması bir tür teslim oluş olarak algılanıyordu.

Geride fitne çıkararak, kargaşaya sebep olan, nifak ve kalleşliği temsil eden bir güç kalmıştı. Medine dışındaki Yahudiler. Peygamber'imiz (s.a.a), dışarıdan destek alarak düşmanca bir tutum içine girebilirler endişesiyle onları sürekli kontrol ediyordu. Çünkü Yahudilerin tarihi kalleşliğin, antlaşmaları bozmanın örnekleriyle doludur. Bu yüzden Peygamber'imiz (s.a.a) Yahudilerin kalesi konumundaki Hayber üzerine yürümeye karar verdi. Ashabına en kısa sürede savaşa hazırlanmalarını emretti. Hazırlıklar tamamlandı ve Peygamber'imiz (s.a.a) Medine'den yola çıktı. Sancağı Ali'ye verdi. Hayber'e doğru durmadan yol aldı. Hayber'e vardıklarında karanlık çökmüştü. Hayber halkı böyle bir olaydan haberdar değildi. Sabah olunca evlerinden çıktıklarında Peygamber'in (s.a.a) ordusunu karşılarında gördüler. Bunun üzerine geri dönüp kalelerine kapandılar. Peygamber'imiz (s.a.a) kaleyi kuşatma altına aldı ve onları sıkı tuttu. Kalenin çevresinde iki taraf arasında kanlı çarpışmalar oldu. Peygamber'imiz (s.a.a) bazı kaleleri ele geçirdi. Kuşatma ve çatışmalar bu şekilde yirmi küsur gün kadar sürdü. Ama diğer bazı kaleler inatla direniyordu. Hz. Peygamber (s.a.a) sancağını Ebu Bekir'e vererek onu kalelerin üzerine gönderdi. Ebu Bekir bir sonuç alamadan geri döndü. İkinci gün sancağı Ömer'e vererek saldırmasını emretti. O da arkadaşı gibi bir sonuca varmadan geri döndü. Bu arada o arkadaşlarını, arkadaşları da onu korkaklıkla suçluyorlardı. Sancağı kendi elleriyle birine verip de bir sonuç alınmadan geri dönülmesi, ya da birini bir hedefe gönderip de onun yenilmiş, bozguna uğramış olarak geri dönmesi Peygamber'imize (s.a.a) ağır geldi. Bunun üzerine derin anlamlar içeren, yüce olgulara işaret eden tarihî bir söz söyledi: *"Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki, o Allah ve Resulü'nü sever, Allah ve Resulü de onu severler. Döne döne vuruşur, asla düşmana sırt çevirip kaçmaz. Allah onun önünü açar. Cebraîl sağında ve Mikail de solunda olur."*[\[159\]](#)

Herkes başını kaldırıp boynunu uzattı. Bütün herkesin dileği bu sözlerle kendisinin kast edilmiş olmasıydı. Hatta Ömer b. Hattab şöyle demişti: "O günden başka hiçbir zaman emirlik istememişim. O gün bayrağın bana verilmesini temenni etmişim."[\[160\]](#)

Gün ağarınca Peygamber'imiz (s.a.a) kalktı ve bayrağın getirilmesini istedi. İnsanlar tutmuş bekliyorlardı. Sonra Ali'yi (a.s) çağırdı. Orada bulunanlar dediler ki: "Ya Resulallah, gözleri ağrıyor." Buyurdu ki: *"Onu çağırın."* Seleme b. Evka' gitti ve gözleri ağrıdığı için yürümekte güçlük çeken Ali'nin elinden tutup onu Peygamber'in (s.a.a) yanına getirdi. Ali gözlerini sargı ile bağlamıştı. Resulullah (s.a.a) Ali'nin başını kucağına aldı, sonra eliyle ağzının suyunu alıp onun gözlerine sürdü. O anda daha önce hiç ağrıyormuş gibi sapsağlam oldu. Sonra Peygamber'imiz (s.a.a) Ali'ye şöyle dua etti: *"Allah'ım! Sıcakta ve soğukta ona yardımcı ol."*[\[161\]](#)

Sonra demir zırhını ona giydirdi ve kendi kılıcı olan Zülfikar'ı beline bağladı, sancağı eline vererek kaleye doğru gönderdi. Ona şu tavsiyede bulundu: *"Onların topraklarına varıncaya kadar yola devam et. Sonra onları İslâm'a davet et ve Müslüman olmaları durumunda"*

Allah'ın kendilerinin üzerinde ne gibi haklarının oluşacağını bildir. Neşsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, bir adam senin yol göstericiliğinle hidayete ererse -veya Allah, senin yol göstericiliğinle birini hidayete erdirirse- bu, senin için kızıl develerinin olmasından daha hayırlıdır."

Seleme şöyle der: Ali yola çıktı. Allah'a yemin ederim ki, seğirterek yürüyordu ve biz de arkasından koşuyorduk. Nihayet sanacağımı kalenin dibindeki bir taş yığınının ortasına dikti. Kalenin burcunda bir Yahudî onu fark etti: "Kimsin sen?" dedi. "Ben Ali b. Ebu Talib'im." dedi.

Arkadaşlarına dönüp şöyle dedi: Musa'ya indirilene andolsun, yenildiniz.[\[162\]](#)

Daha sonra kaledekilerden bazıları onunla teke tek vuruşmak üzere kalenin dışına çıkmaya başladılar. İlk olarak dışarı çıkan kişi, cesaretiyle nam salmış Merhab'ın kardeşi Haris'ti. Haris'i gören Müslümanlar geri çekildiler. Ali ise yerinden sıçrayıp Haris'in karşısına çıktı. Şiddetli bir vuruşma ve çatışma yaşandı. Sonunda Ali (a.s) onu öldürdü. Yahudiler bozguna uğrayarak kaleye geri döndüler. Daha sonra Merhab çıktı. Üst üste iki zırh giymiş, iki kılıç kuşanmış ve başına iki sarık birden bağlamıştı. Elinde ise çatallı bir mızrak vardı.

O ve Ali birbirlerine karşılıklı olarak birer darbe indirdiler. Ali bir darbe indirdi. Başının üzerine yerleştirdiği taş parçasını ve miğferi parçaladı ve kafasını ikiye ayırdı. Kılıç azı dişlerine kadar batmıştı. Yahudiler savaşçıları Merhab'a olanları görünce, bozguna uğramış olarak kaleye geri döndüler ve kapıları üzerlerine kilitlediler.

Ali (a.s) kapıya yöneldi ve kapıyı açıncaya kadar zorladı. İnsanların çoğu kalenin etrafındaki hendeğin öbür tarafında bulunuyorlardı ve onunla birlikte karşı tarafa geçmemişlerdi. Ali kalenin kapısını kavradı ve yerinden söktü. Onu hendeğin üzerine bir köprü gibi yerleştirdi. Ardından Müslümanlar kapının üzerinden karşı tarafa geçtiler. Kaleyi ele geçirip sayısız ganimetler elde ettiler.[\[163\]](#)

Rivayet edilir ki, daha sonra, Ali'nin tek başına yerinden söküp köprü gibi hendeğin üzerine koyduğu bu kapıyı yerinden oynatmak için birkaç kişi uğraşmışlarsa da kapıyı yerinden oynatamamışlar.

İbn-i Amr şöyle der: Biz, yüce Allah'ın Hayber'i Ali (a.s) aracılığıyla bize açmasına şaşırmadık. Ama Ali'nin tek başına kale kapısını yerinden sökmesine, kapıyı kırk zira arkaya doğru fırlatmasına şaşırдық. Nitekim kırk kişi birden kapıyı yerinden oynatmak için uğraştıysalar da başaramadılar. Bu olay Peygamber'imize (s.a.a) haber verilince, şöyle buyurdu: "*Neşsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ona kırk tane melek yardım ediyordu.*"

Rivayete göre Emir'ül-Müminin (a.s) Sehl b. Huneyf'e gönderdiği bir mektupta şöyle buyurmuştur: "Allah'a yemin ederim ki, Hayber kalesinin kapısını yerinden sökmem, sonra onu kırk zira arkaya doğru fırlatmam bedenimin gücüyle ve beslenmenin bana verdiği hareket kabiliyetiyle gerçekleştirmedim. Bilâkis beni, melekûtî bir güç ve nefsimi aydınlatan rabbimden gelen bir nurla bunu gerçekleştirdim. Benim Ahmed (Hz. Peygamber) karşısındaki konumum, ışığın ışık karşısındaki konumu gibiydi."[\[164\]](#)

i- Mekke Fethinde Ali (a.s)[\[165\]](#)

Kureyş'i ve Müslümanları huzur ve barış atmosferi sarmıştı. Resulullah (s.a.a) Hudeybiye barış antlaşmasının bütün maddelerine eksiksiz bir şekilde uyuyordu. Fakat Kureyş antlaşmayı bozma eğilimindeydi. Kureyş, Mûte'den bozguna uğrayarak dönen Müslümanların güç bakımından zayıfladıklarını düşünüyordu. Nitekim Müslümanları hafife almaları, sonunda Peygamber'in (s.a.a) müttetikleri olan Huzaa kabilesine karşı bir saldırı plânlamalarına kadar vardırı işi. Kureyş Benî Bekr kabilesinden bazı grupları kışkırttı. Beni Bekr ile Huzaa arasında kavga meydana geldi. Benî Bekr Kureyş'in yardımıyla Huzaa'yı yenilgiye uğrattı. Bu davranışıyla Kureyş antlaşmayı bozmuş ve Müslümanlara savaş ilân etmiş oluyordu.

Resulullah (s.a.a) Kureyş'le savaşmaya karar verdi ve şu ünlü sözünü söyledi: *"Huzaa'ya yardım etmesem, yardım görmeyeyim."* Savaş için hazırlıklara başladı. Bu arada savaş hazırlığı yaptığının duyulmaması için gerekli olan tüm önlemleri alıyordu. Fakat Hatı b. Ebu Beltea, bir kadın aracılığıyla Kureyş'e bir mektup yazarak Peygamber'in (s.a.a) kendileriyle savaşmak üzere hazırlık yaptığını haber verdi. Kadın henüz Medine'den biraz uzaklaşmıştı ki, Peygamber'imize (s.a.a) vahiy indi ve bu olayı ona bildirdi. Peygamber'imiz (s.a.a) derhal Ali ve Zübeyr'i kadının peşinden gönderdi ve kadın ellerinden kurtulmadan önce hızlı bir şekilde yol almalarını emretti. Medine'den birkaç mil uzakta kadını yakaladılar. Zübeyr hızla kadının yanına koştu ve mektubu vermesini istedi. Kadın kendisinde mektup olmadığını söyledi ve ağladı. Bunun üzerine Zübeyr kadını serbest bıraktı ve Ali'nin yanına gelerek kadının bir suçunun olmadığını, gidip bunu Peygamber'e haber vermelerinin gerektiğini söyledi. Ali ona dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.a) onun bir mektup taşıdığını söylüyor ve sen kadın bir şey taşıyor, diyorsun. Sonra Ali (a.s) kılıcını çekti ve kadına doğru hareket etti. Kadın mektubu çıkarıp Ali'ye verdi. Peygamber'in yanına döndüler ve mektubu ona teslim ettiler.[\[166\]](#)

Peygamber'imiz (s.a.a) Mekke'ye hareket etmek için gerekli olan tüm hazırlıkları ve donanımı tamamlayınca sancağını Ali'ye verdi. Diğer sancakları da kabilelerin önde gelen isimlerine teslim etti ve ardından Mekke'ye doğru yola çıktı.

Kureyş, Peygamber'e (s.a.a) ve Müslümanlara karşı koyacak gücünün olmadığını anlayınca, teslim oldu. Her Kureyşli, Hz. Peygamber'in (s.a.a) verdiği güvenceye dayanarak evine kapanarak canını kurtarmaktan başka çare bulamadı.[\[167\]](#)

Rivayet edilir ki, Sa'd b. Ubade elinde Resulullah'ın (s.a.a) sancağı olduğu hâlde ensarın başında yürüyordu. Mekke'ye giren yollardan birinin geçtiği vadideki darboğazın başında duran Ebu Süfyan'ın yanından geçerken, Ebu Süfyan: "Bunlar da kim?" diye sordu. Denildi ki: "Bunlar ensardır. Başlarında elinde sancak bulunan kişi de Sa'd b. Ubade'dir." Sa'd onunla aynı hizaya gelince dedi ki: "Ey Ebu Süfyan! Bu gün vuruşma günüdür. Bu gün haramların helal olduğu gündür. Bu gün Allah'ın Kureyş'i zelil kıldığı gündür..." Resulullah (s.a.a) Ebu Süfyan'ın bulunduğu yerden geçerken Ebu Süfyan şöyle seslendi: "Ya Resulallah! Sen kavminin öldürülmesini mi emrettin? Çünkü Sa'd ve beraberindekiler biraz önce yanımdan geçerlerken bizimle savaşacaklarını söylediler. Bu gün vuruşma günüdür... dedi. Kavmine iyilik etmen için seni Allah adına yemine veriyorum. Çünkü sen insanların en iyisi, en merhametlisi ve en fazla akrabalık bağlarını gözetenisin."

Peygamber'imiz (s.a.a) buyurdu ki: *"Sa'd yalan söylüyor. Bu gün merhamet günüdür. Bu gün Allah'ın Kureyş'i aziz kıldığı gündür. Bu gün Allah'ın Kâbe'yi yücelttiği gündür. Bu gün Kâbe'nin taze örtülere büründüğü gündür."*

Resulullah (s.a.a) sancağı ondan alması ve onunla birlikte Mekke'ye girmesi için Ali'yi (a.s) Sa'd b. Ubade'nin yanına gönderdi.[\[168\]](#)

Resulullah (s.a.a) büyük bir orduyla Mekke'ye girdi. Mekke uzun tarihi boyunca böyle bir orduyu görmüş değildi. Peygamber'in (s.a.a) sancağı Ali'nin (a.s) elindeydi. Mekke'nin kapılarına dayandığı sırada genel af ilân etti.

Putları Kırmak İçin Ali'nin (a.s) Peygamber'in (s.a.a) Omuzlarına Çıkması

Ali'nin (a.s) şöyle dediği rivayet edilir: "Resulullah (s.a.a) beni putları kırmak üzere götürdü. Bana, otur, dedi. Kâbe'nin yanına çömeliverdim. Sonra Resulullah (s.a.a) omuzlarıma çıktı ve ayağa kalk, dedi. Onu yukarı doğru kaldırdım. Benim altında zayıf olduğumu fark edince, otur, dedi. Oturdum ve o da omuzlarımdan aşağıya indi. Sonra, ey Ali! Omuzlarıma çık, dedi. Peygamber'in (s.a.a) omuzlarına çıktım. Sonra beni yukarı doğru kaldırdı. O anda istersem göğe ulaşabilirim, diye düşündüm. Kâbe'nin damına çıktım. Bakırdan yapılmış ve demir kazıklarla bağlanmış en büyük putu tutup yere attım. Bana, onu yerinden sök, dedi. Ben putu yerinden sökmek için uğraşırken, Peygamber'imiz (s.a.a) de "...İyi... İyi..." diyerek beni teşvik ediyordu. Nihayet putu yerinden söktüm. Bana, onu parçala, dedi. Ben de putu kırıp parçaladım, sonra aşağı indim.[\[169\]](#)

j- Huneyn Savaşı'nda Ali (a.s)[\[170\]](#)

Allah, Mekke'ye giren Resulüne yardım edip ona fetih müyesser ettikten ve Kureyş de ona teslim olup egemenliği altına girdikten sonra, Havazin ve Sakif kabileleri Peygamber'le (s.a.a) savaşmak üzere birleştiler. Peygamber kendilerine bir saldırı düzenlemeden önce ona saldırma amacındaydılar. Peygamber'imiz (s.a.a) bu kabilelerin bu amaca yönelik hazırlıklarını haber alınca, kendisi de onlarla savaşmak üzere hazırlıklara başladı. Sayıları on iki bini aşan Müslüman kuvvetlerle Mekke'den çıktı.

Düşmanın konuşlandığı yere yaklaştıkları zaman Peygamber'imiz (s.a.a) Müslümanların saflarını düzenledi ve sancakları askerlerin komutanlarına ve kabile önderlerine teslim etti. Muhacir savaşçıların sancağını Ali'ye (a.s) verdi.[\[171\]](#) Fakat Havazin kabilesi, Müslümanların farkında olmadıkları bir sırada üzerlerine çullanmayı öngören haince bir plân hazırlamıştı. Havazin Tihame çölündeki vadilerden birinin kuytu bir yerinde mevzileşmişti. Müslümanların bu vadiden geçmeleri zorunluydu.

Müslümanlar Hüneyn vadisine doğru inince, Havazin birlikleri dört bir yandan saldırıya geçtiler. Müslüman kuvvetlerin ön safında bulunan Süleymoğulları kabilesi bozguna uğradı. Sonra onların arkasında saf tutan diğer birlikler bozguna uğradılar. Müslümanlar sayılarının çokluğuna güvendikleri için Allah onları düşmanlarıyla baş başa bırakmıştı. Peygamber'in (s.a.a) yanında Haşimoğulları'ndan oluşan küçük bir gruptan, bir de Eymen b. Ubeyd'den başka kimse kalmamıştı.[\[172\]](#)

Ali (a.s) inatla direniyordu. Kılıcını sağa sola sallıyor. Peygamber'e (s.a.a) yaklaşanı anında biçiyordu. Peygamber'in (s.a.a) bu direnişi ve Ali'nin (a.s) ve onun yanında bulunan bir avuç Müslümanın bu akıllara durgunluk veren savunması Müslümanların yeniden öz güvenlerini kazanmalarını sağladı. Tekrar Havazin'e saldırdılar. Havazin saflarının arasından, Ebu Cervel adında bir adam ileri çıktı. Havazin'in sancağını taşıyan bu adam Müslümanları teke tek vuruşmaya çağırdı. Cesur bir adamdı. İnsanlar onun karşısında tutunamıyorlardı. Sonunda Ali (a.s) karşısına çıktı ve onu öldürdü. Bu olay üzerine müşriklerin yüreğine korku ve

Müslümanların yüreğine de öz güven duygusu yerleşti. Müslümanlar kılıçlarını Havazin ve müttefiklerinin saflarına daldırdılar. Kimini öldürüyor, kimini de esir alıyorlardı. En başlarında da Ali (a.s) bulunuyordu. Tek başına Ali müşriklerden kırk kişiyi öldürmüştü. Böylece zafer Müslümanların oldu.[173]

k- Tebûk Savaşı'nda Ali (a.s)[174]

Peygamber'imiz (s.a.a) Rumların Arap Yarımadası'na saldırmak üzere plânlar yaptıklarını haber alınca, onlarla karşılaşmanın hazırlıklarını yaptı. Bu amaçla belirlediği stratejiye uygun olacak şekilde sağlam bir hazırlık ve donanım sürecini gerçekleştirdi. Durumun ciddiyeti ve konumun önemi nedeniyle, bizzat kendisinin ordunun başında bulunmasını kararlaştırdı. Ancak siyasi ve askerî koşullar, münafıkların veya fırsatçıların Medine'ye saldırımları yahut başka yıkıcı eylemlerde bulunmaları ihtimalini düşünmeyi gerektiriyordu. Bu yüzden geride bırakacağı Medine'den yana güven hissetmiyordu. Bundan dolayı, her türlü liyakate ve yüksek yetkinliğe, ileri düzeyde hikmete ve her durumda gerekli olan önlemleri alabilecek üst düzey bir dirayete sahip, aynı zamanda inanç sistemini canla başla savunacak sağlam bir müminin Medine'de kalması zorunluymuştu. Ki bu zat, meydana gelebilecek her türlü olaya karşı koyabilsin. Resul- i Ekrem (s.a.a), Peygamber'in yokluğunda onun yerine baksın diye bu hassas görev için Ali'yi (a.s) seçti.

Şöyle buyurdu: *"Ya Ali! Medine bensiz ya da sensiz düzelmez."*

Resulullah (s.a.a) Tebûk'e doğru yola çıkınca, Ali'nin (a.s) İslâm devletinin başkentinde mahalli idarenin başında kalması münafıklara ağır geldi. Medine'nin sağlam bir koruma altında olduğunu ve bu konuda besledikleri amaçlarını gerçekleştirmelerine imkân olmadığını anladılar. Bu onların canını sıktı. Dolayısıyla toplantılarında ve oturumlarında, Peygamber'in (s.a.a) Ali'yi aşağıladığı ve ona kızdığı için geride bıraktığını söylemeye başladılar. Bununla Ali'ye (a.s) iftira ediyorlardı. Tıpkı Kureyş'in, delidir veya büyücüdür, diyerek Peygamber'e (s.a.a) iftira etmesi gibi.

Ali (a.s) münafıkların kendisiyle ilgili bu sözlerini duyunca onları yalanlamak ve yüzlerini kızartmak için kılıcını ve silâhlarını alarak Hz. Peygamber'in (s.a.a) ordusuna katıldı. Dedi ki: *"Ya Resulallah! Münafıklar, seni, beni aşağılamak ve bana duyduğun öfkeyi belirtmek için beni geride bıraktığını ileri sürüyorlar."* Peygamber'imiz (s.a.a) buyurdu ki: *"Yerine geri dön. Çünkü Medine bensiz ya da sensiz olmaz. Sen ailem, hicret yurdum ve kavmim hususunda benim halifemsin. Ey Ali! Musa için Harun neyse, sen de benim için o olmak istemez misin? Şu kadarı var ki benden sonra peygamber gelmeyecektir."*

Bunun üzerine Ali (a.s) Medine'ye geri döndü ve Resulullah (s.a.a) da yoluna devam etti.[175]

Tevbe Sûresi'nin Tebliği

Resulullah (s.a.a) mübarek risaletini tebliğ etmeyi ve İslâm'ı Arap Yarımadası'nın dört bir yanına yaymayı sürdürdü. Aynı zamanda şirki askerî açıdan da geriletme faaliyetlerini kesintisiz olarak devam ettiriyordu. Hicretin dokuzuncu yılının sonunda İslâm'ın bağımsız bir siyasi organizasyonu oluşmuştu artık. Müslümanlar sağlam ve kuralları belirlenmiş ilişkilerin egemen olduğu bir ümmet olmuşlardı. Belli bir toprakları ve sınırları belirlenmiş bir ülkeleri vardı. Şirkin artık dikkate alınır bir gücü kalmamıştı. Şirkin tasfiye edilmesi kaçınılmazdı. Bu sırada Tevbe Suresi nazil oldu. Burada Peygamberimizin (s.a.a) müşriklere karşı, onlarla

yaptığı antlaşmalara ve ahitlere karşı takınacağı tavır belirleniyordu. Bu ultiyatomu ve bu ilâhî-resmî bildiriye duyurmanın en uygun yeri Kâbe'ydi. En uygun zaman da zilhicenin onuncu günüydü. Çünkü o gün yarım adanın her tarafından gelen müşrikler o gün orada toplanırlardı. Bu amaçla Peygamber'imiz (s.a.a) Ebu Bekir'i insanların başında hac yapmak ve Tevbe suresini tebliğ etmek üzere görevlendirdi. Bu gün "Mescid-i Şecere" olarak bilinen "Zu'l Huleyfe" denilen yere varınca, Peygamber'imize (s.a.a) vahiy geldi ve Ebu Bekir yerine Ali b. Ebu Talib'i (a.s) göndermesi emredildi. Bunun üzerine Peygamber'imiz (s.a.a) Ali'yi (a.s) gönderdi ve ayetleri Ebu Bekir'den alıp kendisinin tebliğ etmesini emretti. Ali (a.s) Peygamber'in (s.a.a) devesine binerek Mekke'ye doğru yola çıktı. Yolda Ebu Bekir'e yetişti. Ebu Bekir devenin gürültüsünü duyunca deveyi tanıdı ve korkmuş bir hâlde dışarı çıktı. Resulullah'ın (s.a.a) geldiğini zannetti. Gelen Ali'ydi. Ali ayetleri ondan aldı. Ebu Bekir, kendisinin hakkında Peygamber'i kızdıracak bir şeyin nazil olmasından korkuyordu. Dedi ki: "Ya Resulallah! Benim hakkımda bir şey mi indi?" Peygamber'imiz (s.a.a): "Hayır." dedi. "Ancak bana, o ayetleri benim veya benden olan birinin tebliğ etmesi emredildi."[\[176\]](#)"

Ali (a.s) Mekke'ye varıncaya kadar yoluna devam etti. İnsanlar hac mevsimine özgü ibadetlerini yerine getirmek üzere toplanınca, Tevbe Suresi'nin ilk ayetlerini onlara okuduktan sonra şöyle seslendi: "**Bu yıldan sonra hiçbir müşrik Mekke'ye giremeyecektir. Kâbe çıplak olarak tavaf edilmeyecektir. Müşriklerden kimin Peygamber'le imzaladığı bir antlaşması varsa, bu antlaşma belirlenen süreye kadar geçerlidir.**"[\[177\]](#)

Ali (a.s) Yemen'de

İslâmî tebliğin bir devamı olarak Resulullah efendimiz (s.a.a) bir grup sahabeyle birlikte Halid b. Velid'i, Hemdan kabilesini İslâm'a davet etmek üzere Yemen'e gönderdi. Halid altı ay kadar orada kaldı; ancak bir başarı sağlayamadı. Hemdan kabilesini İslâm'ı benimsemeleri hususunda ikna edemedi. Halid, Hemdan kabilesinin kendisine olumlu karşılık vermediklerini ve kendisinden yüz çevirdiklerini Peygamber efendimize (s.a.a) bildirdi. Bunun üzerine Peygamber'imiz (s.a.a) Ali b. Ebu Talib'i (a.s) Yemen'e gönderdi. Halid'i Medine'ye göndermesini ve kendisinin onun yerine orada kalmasına emretti. Halid'le beraber Yemen'e gönderilenlerden istediği kişileri de beraberinde bekletmesini istedi.

Halid'le beraber Yemen'e giden, sonra da Ali'nin (a.s) seriyesindeki kişiler arasında kalan Berâ b. Azib'in şöyle dediği rivayet edilir: "Halid'le beraber Yemen'e gidenler arasındaydım. Altı ay boyunca orada kalıp onları İslâm'a davet ettik. Fakat bize olumlu bir cevap vermediler. Sonra Resulullah efendimiz (s.a.a) Ali'yi (a.s) gönderdi. Halid'i geri göndermesini ve onun yerine Yemen'de kalmasını emretti. Yemenlilere doğru yaklaştığımız zaman bizi karşılamaya çıktılar. Ali (a.s) orada bize namaz kıldırdı. Sonra bizi tek saf hâlinde dizdi. Bizim önümüze geçti ve onlara, Resulullah'ın (s.a.a) kendilerini İslâm'a davet eden mektubunu okudu. Bunun üzerine Hemdanlıların tamamı Müslüman oldu. Ali (a.s) Resulullah'a (s.a.a) sevindirici haberi ilettili. Resulullah (s.a.a) bu haberi alınca secdeye kapandı. Sonra başına kaldırarak şöyle buyurdu: Hemdan'a selâm olsun."[\[178\]](#)

Rivayet edilir ki, Resulallah efendimiz (s.a.a) başka bir görev için Ali'yi (a.s) bir kez daha Yemen'e gönderdi ve Mezhac kabilesini İslâm'a davet etmesini istedi. Ali'nin (a.s) yanında üç yüz atlı vardı. Resulullah (s.a.a) sancağı ona verdi ve kendi elleriyle sarığını sardı. Kendisiyle savaşmaya kalkışmadıkları sürece onlarla savaşmamasını tavsiye etti. Ali (a.s) Mezhac kabilesinin bölgesine girince onları İslâm'a davet etti. Mezhaclılar Müslüman olmaya yanaşmadılar ve bu çağrıya Müslümanlara ok fırlatarak, taş atarak karşılık verdiler. Bunun üzerine Ali (a.s) arkadaşlarını onlarla savaşmak üzere hazırladı. Sonra saldırıya geçti ve

onlardan yirmi kişiyi öldürdü. Bunun sonucunda safları parçalandı ve bozguna uğrayıp kaçtılar. Ali (a.s) peşlerine düşmedi. Bir kez daha onları İslâm'a çağırdı. Bu sefer çağrısı olumlu karşıladılar. Reislerinden birkaç tanesi Müslüman oldu. Dediler ki: "Biz, kavmimizden geride kalanları temsil ediyoruz. Bu da bizim zekâtımızdır. Allah'ın hakkını al."

Rivayete göre Ali (a.s) şöyle demiştir: Resulullah (s.a.a) beni Yemen'e gönderdiği zaman, dedim ki: "Ya Resulallah! Beni bunlara gönderiyorsun; ama benim yaşıma henüz çok genç ve yargılamayı nasıl yapacağımı bilmiyorum." Bunun üzerine Peygamber'imiz (s.a.a) elini benim göğsümün üzerine koydu ve şöyle buyurdu: "*Allah'ım! Onun dilini doğruluk üzere sabit kıl ve kalbini doğruya ilet.*" Sonra dedi ki: "Sana birbiriyle davalı iki kişi geldiği zaman, her ikisini de dinlemeden aralarında hüküm verme. İkisini de dinlediğin zaman, hüküm senin için belirginleşecektir." Ali (a.s) der ki: "Allah'a yemin ederim ki, iki kişi arasında hüküm verirken hiçbir zaman kuşkuya düşmedim."[\[179\]](#)

Sonra Ali (a.s) ganimetleri topladı, bunların humusunu (beşte birlik Resulullah ve Ehlibeyt payını) çıkardı. Gerisini arkadaşları arasında paylaştırdı. Bu arada Ali (a.s) Peygamberimizin hac farızasını yerine getirmek üzere Mekke'ye doğru yola çıktığı haberini aldı. Mekke'de Peygamber'e yetişmek için hızla yola koyuldu. Rivayet edilir ki, Ali'nin (a.s) seriyesinde bulunan bazı adamlar, onun hakkı yerine getirme hususunda gösterdiği sert tutumundan şikayetçi olmuşlardı. Peygamber'imiz (s.a.a) bunu duyunca şöyle demişti: "*Ey insanlar! Ali'den şikayetçi olmayın. Allah'a yemin ederim ki, Ali, ilâhi haklarla ilgili çok serttir ve bu hususta şikayetçi olmanın faydası yoktur.*"[\[180\]](#)

Amr b. Şas el-Eslemî'nin şöyle dediği rivayet edilir: Resulullah'ın (s.a.a) Ali'yle beraber Yemen'e gönderdiği atlılar içinde ben de bulunuyordum. Ona karşı içimde bir hoşnutsuzluk vardı.[\[181\]](#) Medine'ye geldiğim zaman, her toplantıda ve karşılaştığım herkese onu şikayet ediyordum. Bir gün mescitte oturan Resulullah (s.a.a) ile karşılaştım. Benim kendisine baktığımı görünce, gözleriyle beni yanına çağırdı. Yanına gidip oturunca bana şöyle dedi: "*Yeter, ey Amr! Beni incitiyorsun.*" Dedim ki: "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (Biz Allah'tan geldik ve ona döneceğiz.) Resulullah'ı incitmekten Allah'a ve İslâm'a sığınırım." Buyurdu ki: "*Ali'yi inciten beni incitmiş olur.*"[\[182\]](#)

Peygamber'in (s.a.a) Çalışmasının Doğası

İkincisi: Peygamber'in (s.a.a) olmadığı zamanlarda topluma önderlik edecek, İslâm risaletini temsil edecek, İslâm inancını sapmalara ve eğrilmelere karşı koruyacak Allah tarafından seçilmiş çekirdek kadroyu bilinçlendirmek, deneyimli bir önderlik niteliğine haiz olmalarını, koşullara hâkim olacak nitelikte olmalarını sağlamak. Nitekim Resulullah efendimiz (s.a.a), onu her önemli, karmaşık ve zor olayda hazır bulundurarak, ayrıca başka hiç kimseye yapmadığı gibi, onu özel bir eğitime tâbi tutarak kendisinden sonra İslâmî denetimi teslim almaya hazırlıyordu. Nitekim Ali'nin (a.s) şöyle dediği rivayet edilir: "*Resulullah (s.a.a) bana ilimden bin bölüm öğretti ki, her bir bölümden bin bölüm daha açılıyor.*"[\[183\]](#)

Ali (a.s) üst düzey bir liyakat ve yeterliliğe sahipti. Sözleri ve fiilleri itibariyle Hz. Peygamber'in (s.a.a) mutlak olarak güvenini kazanmıştı. Peygamber'in (s.a.a) onu küçüklükten beri yanına aldığını, yetiştirdiğini ve eğittiğini, hayatı boyunca yanından ayırmadığını görüyoruz. İslâmî hiçbir dönem yoktur ki, Resulullah (s.a.a) bu esnada Ali'yi kardeş edindiğini ve Ali'nin kendisinin veziri olduğunu ilân etmiş olmasın. Peygamber'imiz (s.a.a) bu ilânı birçok yerde tekrarlamıştır. Daha doğrusu, peygamberlik dışında Ali'yi her şeyde kardeşi olarak ilân etmiş ve her şeyde kendisiyle eşit olduğunu belirtmiştir.

Ali'nin (a.s) şahsiyeti iyice belirginleşince Peygamber efendimiz (s.a.a), kendisinden veya kendisi gibi birisinden başkasının yerine getiremeyeceği önemli görevlere kendisi adına onu atamaya başladı. Hicret gecesi Peygamber'in (s.a.a) yatağında sabahlamak, Peygamber'e (s.a.a) bırakılan emanetleri sahiplerine vermek, Fatımaları Medine'ye götürmek... gibi. Bu aşamada Resulullah'ın (s.a.a) Ali'ye (a.s) verdiği önemin bir göstergesi de Medine'ye hicret ettiği sırada Ali gelmeden Medine'ye girmemesi, Ali gelmeden kalacağı yeri belirlemeyeceğini açık bir şekilde söylemesidir. Tevbe Suresi'nin tebliği meselesi de bir diğer örnektir. Ali (a.s) sureyi Ebu Bekir'den alıyor, kendisi tebliğ ediyor.

Peygamber (s.a.a) askerî bir operasyona kalkışmak zorunda kaldığı durumlarda sancağını Ali'den başkasına vermezdi. Yüksek bir beceri isteyen her zor göreve onu gönderirdi. Ali de bu görevleri en iyi bir şekilde yerine getirirdi.

Yeni aşamayla birlikte Ali, doğru yaşayışı, derin imanı, inanç ve ilkeler uğruna her türlü tehlikeyi göze alışı itibariyle diğer sahabelerden iyice belirginleştikten sonra Resulullah (s.a.a) Ehlibeyti'nin, varlıklarının önemine, onları ne kadar sevdiğine işaret etmeye başladı ve Ali'nin ayrıcalığını her fırsatta vurguladı. Resulullah'ın (s.a.a) bu tutumunu Kur'ân şu ayetle pekiştiriyordu: **"De ki: Ona karşılık akrabalarımı sevmenizden başka bir ücret talep etmiyorum."** [\[184\]](#)

Bu arada Hz. Peygamber (s.a.a) Ali'nin (a.s) her türlü maddî ve manevî pislikten arınmış olduğunu da söylüyordu. Nitekim Ali'den (a.s) başka hiç kimsenin her durumda mescidinden geçmesine izin vermiyordu.

Peygamber (s.a.a) Ali'nin (a.s) etrafında kümelenmiş bir halk tabanının oluşması için çabalıyordu. Bunlara, onu sevmelerini, problemlerin ortaya çıkması veya zor olguların baş göstermesi durumunda ona bağlanmalarını tavsiye ediyordu. Allah'a yönelik güçlü ve sarsılmaz imanı, İslâm inancına ilişkin derin anlayışı ve ilminin genişliği bağlamında Ali'nin şahsiyetini anlamalarının zorunluluğunu vurguluyordu. Birçok hadiste: *"En iyi yargılama yapanınız, Ali'dir. En bilginiz Ali'dir. En adil olanınız Ali'dir."* benzeri ifadeler yer almıştır. Sonraki hadiseler bu sözlerin doğruluğunu ortaya koymuştur.

İslâmî ibadetler manzumesinin son halkalarından biri olan hac merasiminde Hz. Peygamber (s.a.a) Ali'yi kendine ortak yaptı. Başka hiçbir Müslümana bu ayrıcalığı tanımadı. Birlikte kurban kestiler.

Bu adımları, Gadir günü yapılacak ilâna zemin hazırlama niteliğindedir. Nitekim Peygamber'imiz (s.a.a) Veda Haccını tamamladıktan sonra toplanan Müslümanlara, yakında dünyadan ayrılacağını ve kendisinden sonra Ali'nin (a.s) ümmetinin lideri ve başvuru mercii olacağını ilân etti. Bu ilân ve atamanın da Allah tarafından öngörüldüğünü vurguladı. Bunun üzerine oradaki Müslümanlar "Emir'ül-Müminin" olarak Ali'ye biat ettiler. Bunun ardından, nimetin tamamlandığına ve dinin kemale erdirildiğine dair ilâhî buyruğu içeren vahiy nazil oldu.

Veda Haccında Ali (a.s)

Müslümanlar yüreklerini dolduran derin bir şevk ve gıpta duygusuyla tarihin bundan önce tanık olmadığı ibadî ve siyasî bir buluşmanın gerçekleşeceği anı heyecanla bekliyordu. Peygamber'in (s.a.a) içinde yer aldığı kafîle, hicretin onuncu senesinin zilkade ayının sonlarında hac ibadetini yerine getirmek üzere Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Arap

Yarımadası'nın dört bir yanından yığınlar akın akın Mekke'ye koşuyordu. Hepsinin hedefi birdi. Aynı bayrak altında, aynı ilâhî şiarları tekrarlıyorlardı:[\[185\]](#)

"Lebbeyk Allahumme lebbeyk. Lebbeyke la şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-nimete leke ve'l-mulk, la şerike leke lebbeyk."

Peygamber (s.a.a), Mekke'de kendilerine katılması ve birlikte hac yapması için Yemen'de bulunan Ali'ye bir mektup yazmıştı. Ali (a.s) Yemen'de ele geçirdiği ganimetler ve giysilerle derhal yola çıktı. Peygamber'le (s.a.a) Mekke'ye girmek üzereyken buluştu. Peygamber'le (s.a.a) buluşmaktan dolayı büyük bir mutluluk yaşadı ve Yemen'de yaptıklarını Peygamber'e (s.a.a) anlattı. Peygamber (s.a.a) bundan son derece memnun oldu, sevindi. Sonra Ali'ye, "*Nasıl tehليل getirdin?*" diye sordu. Dedi ki: "Ya Resulallah! Nasıl tehليل getirildiğini bana yazmamıştın. Ben de bilmiyordum. Ben de niyetimi senin niyetine bağladım ve dedim ki: Allah'ım! Peygamber'inin tehليلi gibi tehليل getiriyorum. Beraberimde de otuz dört tane kurbanlık deve getirdim." Bunun üzerine Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "*Allahu ekber! Ben de beraberimde altmış altı kurbanlık getirmiştim. Sen hacda, ibadetlerde ve kurbanda benim ortağımısın. İhramlı olarak kalk ve ordunun yanına dön. Mekke'de buluşmak üzere onları bir an önce getir.*" Ali (a.s) Mekke yakınlarına geldiklerinde ordusunu geride bırakıp gelmiş ve içlerinden birini onların başına komutan olarak görevlendirmişti.[\[186\]](#)

Peygamber (s.a.a) hac ve umre menasikini yerine getirirken Ali de yanındaydı. "*Mina'nın tamamı kurban kesme yeridir.*" buyurdu. Mübarek elleriyle kurbanlık develerden altmış üçünü kesti. Ali de otuz yedi tanesini kesti. Böylece kurbanlıkların sayısı yüze tamamlanmış oldu. Sonra insanlar toplandı ve Peygamber (s.a.a) derin anlamlar içeren bir konuşma yaptı. Müslümanlara vaaz etti, onlara öğüt verdi.[\[187\]](#)

Peygamber (s.a.a), Müslümanlarla birlikte Mina'daki menasiklerini (hac amellerini) tamamladıktan sonra Mekke'ye geri döndü ve şehre girdi. Veda tavafını yaptı ve ardından Medine'ye yöneldi.

Ali Gadir-i Hum'da Müminlerin Emiri Olarak İlân Ediliyor:

Peygamber (s.a.a) yanındaki muazzam kalabalıkla birlikte Medine'ye döndüğü sırada, Medine, Irak ve Mısır yollarının ayrıldığı yer olan Cuhfe bölgesindeki Gadir-i Hum denilen yere vardı. Zilhicce ayının on sekiziydi. Orada şu ayet nazil oldu: "**Ey Elçi! Rabb'inden sana indirileni tebliğ et...**"[\[188\]](#) Yüce Allah Peygamber'e, Ali'yi insanlara göstermesini ve onu veli edinmenin, ona itaat etmenin herkese farz olduğunu onlar duyurmasını emretti. Bu arada vahiy, kincilerin ve kıskançların şerrine karşı kendisinin korunacağını da Peygamber'e garanti ediyordu. Kalabalığın başı Cuhfe yakınlarına kadar varmıştı. Peygamber (s.a.a) önde gidenlerin geri döndürülmelerini ve geridekilerin de yerlerinde kalmalarını istedi. Burası, daha önce hiç kimse tarafından konaklama yeri olarak kullanılmamıştı. Eğer vahiy gelmeseydi, Peygamber (s.a.a) de burada konaklamayı düşünmüyordu. Sonra kalabalığın ortasında durdu ve herkesin duyacağı yüksek bir sesle şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Davet edilip de daveti kabul etmiş gibiyim. Size iki ağır emanet bırakıyorum. Biri Allah'ın kitabı, diğeri de Ehlibeyt'im. Benden sonra bunlara karşı nasıl bir tavır takınacağınıza bakın. Bu ikisi havuz başında benimle buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmazlar."

Ardından şunları söyledi: *"Allah benim mevlâmdır ve ben de her mümin erkek ve kadının mevlâsıyım."* Bunu dedikten sonra Ali'nin elinden tuttu ve şöyle dedi: *"Ben kimin mevlâsıysam, işte Ali de onun mevlâsıdır. Allah'ım! Onu veli ve dost edineni sen de veli ve dost edin. Ona düşman olana sen de düşman ol. Ona yardım edene yardım et. Onu yalnız bırakıp yardım etmeyeni sen de yalnız bırak ve yardım etme. Nereye giderse gitsin, hakkın onunla beraber olmasını sağla. Dikkat edin! Bu sözlerimi burada bulunanlar, burada bulunmayanlara ulaştırınsınlar."*

Daha oradan ayrılmamışlardı ki Emin'ül-Vahy Cebrail şu ayeti indirdi: **"Bu gün dininizi kemale erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'a razı oldum."**

Bu ayetin inmesi üzerine Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle dedi: *"Allahu ekber! Dinin kemale ermesinden ve nimetini tamamlamasından dolayı."* Sonra insanlar Emir'ül-Müminin'i kutlamaya başladılar. Onu kutlayan sahabilerin en başında Şeyheyn Ebu Bekir ve Ömer de vardı. Diyorlardı ki: *"Pehpeh! Ne mutlu sana ey Ebu Talib'in oğlu! Artık benim ve bütün mümin erkek ve kadınların mevlâsı oldun."*[\[189\]](#)

Rivayete göre, Peygamber efendimiz (s.a.a), Ali için bir çadır kurulmasını istemiş ve Müslümanlara da gruplar hâlinde yanına girerek Emir'ül-Müminin sıfatıyla onu selâmlamalarını emretmiştir. Bütün Müslümanlar bunu yaptılar. Hatta o sırada Peygamber'in (s.a.a) yanında bulunan eşleri ve diğer Müslümanların hanımları da çadıra girip Emir'ül-Müminin olarak Ali'yi selâmladılar.[\[190\]](#)

Haris b. Numan Olayı ve "Birisi gelecek olan bir azabı istedi." Ayetinin İnişi

İnsanlar arasında Peygamber'in (s.a.a) *"Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır."* sözü yayıldı. Haris b. Numan el-Fihri de bu sözü duymuştu. Ebtah bölgesinde oturan Haris b. Numan devesine binerek Peygamber'in (s.a.a) yanına geldi. Devesinden indi, onu bir yere bağladı, sonra bir grup sahabinin arasında oturan Peygamber'e (s.a.a) hitaben dedi ki: *"Ya Muhammed! Allah'tan haber getirerek, Allah'tan başka ilah olmadığına ve senin de Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmemizi istedin, biz de senin bu isteğini kabul ettik. -sonra İslâm'ın diğer şartlarını saydı- Bununla da yetinmedin, şimdi de amcanın oğlunun elini uzatmışsın ve onu bizden üstün tutuyorsun ve diyorsun ki: 'Ben kimin mevlâsı isem, Ali de onun mevlâsıdır.' Bu sözü kendiliğinden mi söylüyorsun, yoksa Allah'tan mı?"*

Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: *"Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a andolsun ki, bunu emreden Allah'tır."* Haris devesine binmek üzere geri döndü. Bir yandan da şunları söylüyordu: *"Allah'ım! Eğer bu senden gelen bir hak ise, üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap indir."* Daha yerine varmamıştı ki, Allah üzerine bir taş düşürdü. Taş başından girip altından çıktı. Bunun üzerine yüce Allah: **"Birisi gelecek olan bir azabı istedi."**[\[191\]](#) ayetini indirdi.[\[192\]](#)

Peygamberimizin (s.a.a) Ali'ye (a.s) Biat Edilmesini Sağlamaya Dönük Çalışmaları

Resulullah (s.a.a), kendisinden sonra Müslümanların durumunun nasıl olacağına dair tam bir bilgiye sahipti. Çünkü o bu toplumun müptelâ olduğu hastalıkları sürekli olarak gözliyordu. Kendisinden sonra ilk darbenin, kendisinin ve Ali'nin temellerini attıkları nebevî çizgiye yöneleceğini çok iyi biliyordu. İlk darbeyi, kendisinden sonra, benimsenmesini istediği İslâmî

davete ilişkin sahih çizginin yiyeceğinden emindi. Çünkü İslâmî davete ilişkin bu sahih çizgi, İslâm'dan yararlanmak, İslâm'ın gölgesinde kişisel tutkularını tatmin etmek isteyen birçok insan açısından bir tehditti. Bunların derdi, zahmet çekmek, çaba sarf etmek ve İslâm'a yararlı olmak değildi. Amaçları, Peygamber'in (s.a.a) kurduğu bu muazzam topluma önderlik etmektir.

Peygamber (s.a.a), kendisinden sonra İslâm şeriatının Allah'ın kendisine indirdiğinden başka bir şeye dönüşmesinden, kişisel arzuların ve tutkuların oyuncağı hâline gelmesinden korkuyordu. Nitekim Peygamber'in tavrından kuşku duyan ve bundan hoşnut olmadığını gösteren Haris b. Numan'ın olayı, Peygamberimizin (s.a.a) endişesini haklı çıkaran bir örnekti.

Peygamber (s.a.a), çeşitli aşamalarda ve dönemlerde davetin sahih çizgisini açık bir şekilde ortaya koymak durumundaydı. Ashabına sık sık şöyle derdi: *"Eğer Ali'nin (a.s) peşinden giderseniz, -ki sizin bunu yapacağınızı sanmıyorum- onun doğru yol üzere giden bir yol gösterici olduğunu, sizi apaydınlık bir yola iletteceğini görürsünüz."* [\[193\]](#)

Rivayet edilir ki Sa'd b. Ubade, kalabalık bir topluluğun içinde şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki, Resulullah'ın (s.a.a) şöyle dediğini duydum: *Ben öldüğüm zaman, heva ve hevesler sapar ve insanlar gerisin geri dönerler. O gün hak Ali ile beraber olur."*

Sekaleyn (iki ağır emanet/Kur'ân ve Ehlibeyt) hadisi, İslâm akidesinin selâmeti ve sapmalar karşısında korunması için Ali'ye itaat etmenin, onun rehberliğinde yol almanın, onun velâyeti yolunda hareket etmenin zorunluluğunu gösteren bir diğer kanıttır.

Daha sonra Resulullah (s.a.a), Ali'nin (a.s) müminlerin emiri olarak atanmasına ilişkin ilâhî emri gerçekleştirmek için yeni bir plân hazırlamaya başladı. Büyük bir ordu hazırladı. Bu orduya, İmam Ali'ye (a.s) karşı siyasal mücadele içinde yer alabilecek, İslâm toplumunun önderliği noktasında onunla sürtüşmeye girebilecek veya en azından devlet organında kendisi için siyasal bir mevki isteyebilecek bütün unsurları aldı. Çünkü bu siyasal kavganın gerçekleşmesi ve İmam Ali'nin önderliğinin önlenmesi durumunda İslâmî risalet doğal çizgisinden sapacak, dosdoğru yolundan çıkacak veya en azından siyasal talepleri İmam Ali tarafından reddedilen kimseler, İslâmî çizgiyi karşı düşmanca bir tavır takınacak, bu da Peygamber'in (s.a.a) yokluğunda İslâm ümmetinin başına onulmaz gâileler açacaktı.

Resulullah'ın (s.a.a) Hastalanması ve Üsâme Seriyesi

Ali'nin (a.s) hayatı, Peygamber'in (s.a.a) hayatından ve İslâm risaletinden ibaretti. Birçok kavgada, krizde ve dönemeçte belirginleşen zor ve önemli görevlerde, Ali'nin (a.s) büyük bir kahramanlıkla ve hayranlık uyandıran bir cesaretle Peygamber'in (s.a.a) yanında yer aldığını ve bu tavrını Peygamber'in (s.a.a) ömrünün son demlerine kadar sürdürdüğünü görüyoruz. Bu da, onun Peygamber'e (s.a.a) ne kadar yakın olduğunu, ona nasıl bağlı olduğunu, onunla nasıl kader birliği ettiğini gösterir. Ayetler, hadisler ve tarihî olaylar, bize Ali'nin (a.s) İslâm Peygamber'inin (s.a.a) doğal bir devamı olduğunu göstermektedir. O, Peygamber'den sonra İslâm ümmetinin önderliğini üstlenecek liyakatliydi. Ondan başka da bu nitelikte kimse yoktu.

Resulullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) nübüvvetin sırlarını, risaletin detaylarını bildirmiş, bunları koruma ve gözetme sorumluluğunu ona yüklemişti. Hatta vefat ettiği zaman kendisinin cenaze işlerini ve kefenleme ve defin görevini de ona vermişti, başkasına değil. Çünkü Ali'nin

emirlerini eksiksiz bir şekilde yerine getireceğini ve bir parmak ucu kadar bile emirlerinin dışına çıkmayacağını, bir göz açıp kapama anı kadar kısa bir sürede dahi tereddüt geçirmeyeceğini biliyordu. Peygamber (s.a.a) ondan başkasına bu şekilde güvenmiş değildi.

Resulullah (s.a.a), Ali'nin (a.s) hilâfetini ve onun kendisinden sonra vasisi olduğunu açıklamakta ısrarlıydı. Bunu mübarek hayatının sonlarına kadar sürdürdü. Değişik münasebetlerle çeşitli yerlerde yaptığı açıklamalarda bunu açıkça veya işaretlerle dile getirdi.

Resulullah (s.a.a), hacını tamamlayıp Yesrib'e (Medine'ye) döndü. Dönüşünden birkaç gün sonra sağlığı bozuldu ve hastalığı kendisine ıstırap vermeye başladı. Şöyle diyordu: *"Hayber'de yediğim (zehirli) yemeğin acısını hiss ediyorum. Şimdi bu zehrin şah damarımı kesme zamanıdır."* [194] Müslümanlar birer birer gelip hasta yatağında onu ziyaret ediyorlardı. İçlerinde bir sıkıntı, bir karamsarlık, zihinlerde bir şaşkınlık ve gelecek günlere ve semavî risaletin akıbetine dair sorular vardı. Peygamber (s.a.a) Müslümanlara öleceğini haber verdi. Risaletin devamını, mutluluk ve başarının gerçekleşmesini garanti eden tavsiyelerde bulundu. Dedi ki: *"Ey insanlar! Yakında öleceğim gibi geliyor bana. Aranızdan ayrılmak üzereyim. Size önceden söyledim ki, herhangi bir mazeretiniz olmasın. Haberiniz olsun! Size Allah'ın kitabını ve Ehlibeyt'imi bırakıyorum."* Sonra Ali'nin (a.s) elini tuttu ve şöyle dedi: *"Bu Ali daima Kur'ân'la beraberdir, Kur'ân da onunla beraberdir. Havuz başında yanıma gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmazlar."*

Ali'nin (a.s) rakip güçlerin muhalefetiyle, hileci ve sapkınların komplolarıyla karşılaşmadan halife olarak atanmasını sağlamak için son çabalarını da sergilemek istedi. Bütün tarihçiler, Peygamberimizin (s.a.a) son günlerinde, en çok ilgilendiği şeyin, aralarında Ebu Bekir, Ömer, muhacirler ve ensarın ileri gelenlerinin de yer aldığı orduyu donatıp göndermek olduğu hususunda görüş birliği içindedirler. Bu ordunun başına Üsâme b. Zeyd'i getirmişti. Arap Yarımadası'nın kuzey sınırlarına göndermek istiyordu bu orduyu. Sadece Ali'yi (a.s) istisna etmişti.

Ancak öyle anlaşılıyor ki, Peygamber'in (s.a.a) emri bazı sahabîleri harekete geçirmeye yetmiyordu. Emre gereken titizliği göstermiyorlardı. Üsâme'nin ordusuyla birlikte sefere çıkmayı ağırdan alıyorlardı. İpe sapa gelmez mazeretler ileri sürüyorlardı. Bu arada Üsâme'nin ordunun başına komutan olarak tayin edilmesine itiraz ediyor, bu hususta ileri geri konuşuyorlardı. Peygamber'imiz (s.a.a) çektiği bütün acılara rağmen evinden çıktı ve insanlara hitap etti. Onları Üsâme'nin komutası altında sefere çıkmaya teşvik etti. Ordunun gönderilişinin savsaklanmasından dolayı canının sıkıldığı anlaşılıyordu. Ordunun donatılması ve hedefine doğru yola koyulması hususunda ısrarlıydı. Şöyle diyordu: *"Üsâme'nin ordusunu gönderin. Üsâme'nin ordusundan geri kalana Allah lânet etsin."* [195]

Burada ilgi çekici bir tavırla karşı karşıyayız. Peygamber'imiz (s.a.a) hastalığına ve ecelinin iyice yaklaştığını bilmesine rağmen Üsâme'nin ordusunun kendisi için belirlenen hedefe yönelmesinin zorunluluğunu ısrarla vurguluyordu. Eğer Peygamber'in (s.a.a) vefatı durumunda Üsâme'nin emri altında bulunanlardan birinin bir önemi olsaydı, mutlaka Peygamber (s.a.a) onu istisna ederdi. Bundan daha garip olanı ise, insanların Peygamber'in (s.a.a) emrini yerine getirme hususunda istekli olmaması, kelimenin tam anlamıyla savsaklamasıdır. Sanki Peygamber'in (s.a.a) emrine karşı, yerine getirilmesi zorunlu olan gizli bir emir vardı. [196]

Öyle anlaşılıyor ki, Peygamber (s.a.a) bazı sahabîlerin sergiledikleri davranışlardan, onların Ehlibeyt'inin başına birtakım gaileler açmayı istediklerini, onlara karşı birtakım plânları

devreye sokmak için fırsat kolladıklarını, hilâfeti Ehlibeyt'e kaptırmamak hususunda söz birliği ettiklerini anlamıştı. Bu yüzden ümmetini sapmalardan korumak, fitneler girdabına düşmesine engel olmak istemişti. Bu bakımdan onları bu olumsuz niyetlerinden caydırmak için son bir girişimde bulunmak istedi. Ali'nin (a.s) velâyetini ve kendisinden sonraki halifesi olduğunu vurgulamaya çalıştı. Dedi ki: *"Bana bir kürek kemiği (üzerine yazı yazmak için) ve mürekkep getirin. Sizin için bir şey yazayım ki, ondan sonra hiçbir zaman sapmayasınız."*

Kavga gürültü çıkarmaya başladılar -hâlbuki Peygamber'in (s.a.a) yanında kavga etmek yakışık almazdı-. Buna ne oluyor? Yoksa sayıklıyor mu? Sorun bakalım, ne yapmak istiyor?" gibi lâflar ederek ileri geri konuşmaya başladılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.a) buyurdu ki: *"Beni yalnız bırakın; içinde bulunduğum durum, sizin beni çağırdığınız durumdan daha iyidir."* Onlara üç şeyi vasiyet etti: "Müşrikleri Arap Yarımadası'ndan çıkarın. Gelen heyetleri benim yaptığım gibi ağırlayıp yolcu edin. Üçüncüsünü ise, -ravi bilerek söylemedi veya 'Unuttum.' dedi."[\[197\]](#)

Şimdi bu son hadise ilişkin bir değerlendirmeye yer verelim:

Birçok tarihçi bu hadisi bu şekilde kaydetmiştir. Peygamber'in (s.a.a) vasiyetlerinden sadece ikisini yazmışlar ve üçüncüsünü zikretmemişler; ya da Peygamber'den sonra hilâfeti ele geçiren egemenlere yaranmak için unutmış gibi davranmışlar. Oysa Peygamber'in (s.a.a) hadislerini rivayet eden ravilerin bundan önce bir şey unuttuklarına rastlanmamıştır. Onlar hiçbir şeyi kaçırmadan kayda geçerlerdi. Hatta denebilir ki, Peygamber'in (s.a.a) nefeslerini dahi sayıyorlardı. Peki, Peygamber'in (s.a.a) yanında bulunan onca kalabalık, kendilerine veda etmek üzere olan Peygamber'in (s.a.a) vasiyetini nasıl unutabilir? Onlar, Peygamber'in (s.a.a) ağzından çıkacak ve gelecekteki korkularını dindirecek, umutlarını canlandıracak bir sözü beklemiyorlar mıydı? Ama eğer Peygamber'in (s.a.a) üçüncü vasiyeti, Ali'nin hilâfetiyle ilgili olarak daha önce söylediği sözlerini tekit edici, pekiştirici mahiyette olmasaydı, kesinlikle unutmazlardı; ya da hiçbir ravi bunu görmezlikten gelmezdi.[\[198\]](#)

Ali (a.s), Son Nefesini Verirken Peygamber'in (s.a.a) Yanında

Peygamber'in (s.a.a) hastalığı iyice şiddetlendi. Bir ara bayıldı. Kendine gelince şöyle dedi: *"Bana kardeşimi ve arkadaşımı çağırın."* İyice zayıf düşmüştü. Aişe, "Ebu Bekir'i çağırayım." Hafsa da, "Ömer'i çağırayım." diye düşündü. Ve öyle de yaptılar. Bunlar Peygamber'in (s.a.a) yanında toplandıkları zaman Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: *"Dağılın. Eğer size ihtiyacım olursa, sizi çağırırım."*[\[199\]](#)

Sonra Ali'yi çağırdılar. Ali Peygamber'e yaklaşıncaya, onu eliyle yanına çağırdı. Ali iyice Peygamber'e sokuldu. Peygamber'imiz (s.a.a) uzun uzun kulağına bir şeyler fısıldadı. Sonra Resulullah iyice ağırlaştı ve ölmesi an meselesiydi. Son nefesi çıkmak üzereyken Ali'ye (a.s) şöyle dedi: *"Başımı göğsüne yasla. Artık Allah'ın emri geldi. Nefesim çıkınca onu elinle alıp yüzüne sür. Sonra yüzümü kibleye çevir, kefen ve defin işlerimi sen yap. Bütün insanlar içinde ilk önce sen namazımı kıl. Beni kabre koyuncaya kadar benden ayrılma. Bu hususta Allah'tan yardım iste."*[\[200\]](#)

Böylece Peygamber (s.a.a) risaletini en güzel şekilde yerine getirdikten ve ümmetine kendisinden sonra izleyecekleri yolu açıkladıktan sonra razı olmuş ve razı olunmuş olarak Rabb'inin katına gitti. O bu görevini yerine getirirken, Ali b. Ebu Talib (a.s) bir gölge gibi onu takip etti. Mübarek risalet hayatı boyunca, hocasını izleyen bir talebe gibi yanı başından hiç ayrılmadı.

3. BÖLÜM

- İmam Ali (a.s) Dönemi
- Ebu Bekir Zamanında İmam Ali (a.s)
- Ömer Zamanında İmam Ali (a.s)
- Osman Zamanında İmam Ali (a.s)

İMAM ALİ (a.s) DÖNEMİ

Vefat Olayı

Hayatının son demlerinde Peygamber'in (s.a.a) yanında Ali'den ve Haşimoğulları'ndan başka kimse yoktu. İnsanların kadınların ağlaşmalarından ve ağıtlar yakmalarından Peygamber'in (s.a.a) vefat ettiğini anladılar. Derhal mescitte ve mescidin dışında toplanmaya başladılar. Herkes dehşet içindeydi. Ağlamaktan ve feryat etmekten başka yapacak bir şeyleri yoktu. Müslümanlar bu derin keder içindeyken, Ömer tuhaf bir tavır sergiledi. Peygamber'in (s.a.a) yanına girip çıktıktan sonra, elinde kılıcı etrafa tehdit savurarak şöyle dedi: "Bazı münafıklar Resulullah'ın öldüğünü iddia ediyorlar. Allah'a yemin ederim ki, o ölmedi. Bilâkis, Musa b. İmran gibi Rabb'inin yanına gitti." [201] Ebu Bekir Resulullah'ın (s.a.a) evine gelinceye kadar sakinleşmedi Ömer. [202] Ebu Bekir Peygamber'in (s.a.a) yüzünü açıp baktı, derhal dışarı çıkarak şöyle dedi: "Ey insanlar! Kim Muhammed'e tapıyordusa, bilsin ki Muhammed öldü. Kim de Allah'a tapıyorsa bilsin ki Allah daima diri ve ölümsüzdür." Sonra şu ayeti okudu: "**Muhammed ancak bir elçidir; ondan önce de elçiler gelip geçti...**" [203]

Ardından Ömer, Ebu Bekir ve Ebu Ubeyde b. Cerrah Peygamber'in (s.a.a) mübarek na'sının bulunduğu evden çıktılar. Onu, ölümünden dolayı büyük bir üzüntüye gark olan Ali'ye ve Ehlibeytine bıraktılar. Ehlibeyt başka her şeyden ilgisini kesmişti. Ali ve Ehlibeyt, Peygamber'i (s.a.a) teşhiz etmek, namazını kılmak ve mübarek na'sını defnetmekle meşgul oldular. Bu sırada ensar hilâfet meselesini konuşmak üzere Beni Saide Sakife'sinde toplantı hâlindeydi.

Kureyş Hizbi ve Ensar Sakife'de

Ömer ensarın Sakife'de toplantı yaptığını duyar duymaz, Resulullah'ın (s.a.a) evine geldi ve orada bulunan Ebu Bekir'i çağırdı. Ebu Bekir, işinin olduğunu söyleyerek dışarı çıkmadı. Ömer bir daha adam göndererek, mutlaka senin bulunman gereken bir olay oldu, diyerek gelmesini istedi.

Bunun üzerine Ebu Bekir dışarı çıktı. Hızla Sakife'ye doğru yol aldılar. Ebu Ubeyde de yanlarındaydı. Yolda başkaları da onlara katıldılar. Ensarın toplantı yaptığı yere girdiler. Toplantı henüz bitmemişti ve toplantıda bulunanlar daha dağılmamışlardı. Sa'd b. Ubade'nin

rengi değişti. Ensarın elindeki koz alınmış oldu ve hepsinin yüzü, endişeden, korkudan renkten renge girdi. Bu üç adam ensar toplantısına kelimenin tam anlamıyla nüfuz ettiler. Onları gerçek anlamda nüfuzları altına aldılar. Çünkü nefisleri, nefislerin arzularını, dürtülerini çok iyi biliyorlardı. İnsanların zaaf noktalarını yakalama hususunda ustaydılar. Koz ensarın elinden alınmıştı.

Ömer konuşmak istedi. Ebu Bekir buna engel oldu. Çünkü Ömer'in sert biri olduğunu biliyordu. Durum son derece tehlikeli ve hassastı. Böyle anlarda en ufak bir tahrikte kinler ve düşmanlık duyguları galeyana gelir. Böyle durumlarda parlak bir siyaset izlemek gerekir. Gönül okşayıcı kelimeler kullanmak lâzım. Böylece dizginler ele geçirildikten sonra şiddet ve baskı dönemi arkasından gelir.

Ebu Bekir bir usta konuşmacı olarak söze başladı. Ensara onları okşayıcı bir üslûpla hitap etti. Konuşmasında tahrik edici, öfkelenendirici bir tek kelime kullanmadı. Şöyle dedi: "Biz muhacirler ilk önce Müslüman olan insanlarız. Bizim soyumuz diğer insanlardan daha şerefli. Bizim yurdumuz en ortadadır. Bizim yüzlerimiz daha güzeldir. Resulullah'ın (s.a.a) en yakın akrabaları biziz. Siz İslâm'da bizim kardeşlerimizsiniz. Dinde ortaklarımızız. Yardım ettiniz ve destek oldunuz. Allah sizi hayırla ödüllendirsin. Bu da gösteriyor ki, biz emir, siz de vezirsiniz. Size danışmadan bir karar almayız. Siz olmadan hiçbir işi çözmeziz."

Bu sırada Habbab b. Münzir b. Cümuh şöyle dedi: "Ey ensar topluluğu! İşinize sahip çıkın. Çünkü insanlar şu anda sizin gölgenizdedirler. Hiç kimse size aykırı bir işe girişmeye cesaret edemez. Hiç kimse sizin görüşünüzü almadan, bir hüküm çıkaramaz. Siz onur sahibi ve caydırıcı kimselersiniz. Yeterli sayınız ve çoğunluğunuz var. Şiddetiniz ve sonuç alıcı gücünüz var. şu anda insanlar sizin takınacağınız tavra bakıyorlar. Sakın ayrılığa düşmeyin. O zaman bütün işleriniz bozulur. Eğer bunlar sizin duyduğunuz bu sözlerinden başkasını kabul etmiyorlarsa, o zaman bir emir bizden, bir emir de onlardan olsun."

Burada Ömer araya girerek şöyle dedi: "Heyhat! İki kılıç bir kına girmez. Allah'a yemin ederim ki, Araplar, peygamberleri sizden başka bir topluluğa mensupken sizin emirliğinize razı olmazlar. Araplar, peygamberlerinin mensup olduğu kavmin emirliği elinde bulundurmasına da engel olmazlar. O hâlde biz Muhammed'in dostları ve aşiretiyken, kim bizim egemenliğimize karşı çıkabilir!"

Habbab b. Münzir şöyle dedi: "Ey ensar topluluğu! Kozlarınıza sahip çıkın. Bu adamın ve arkadaşlarının sözlerini dinlemeyin. Onlar sizin bu işteki payınızı elinizden alırlar. Eğer sizin istediğinize uymazlarsa, onları yurtlarınızdan çıkarın. Siz bu işe onlardan daha lâıksınız. Çünkü sizin kılıçlarınız sayesinde insanlar bu dine boyun eğdiler. Ben onun kaşınma kütüğüyüm. Ben heybetli dalıyım. Ben arslan inindeki arslan yavrusu babasıyım. Allah'a yemin ederim ki, eğer isterseniz, onu gövdesine geri döndürürüz."

Bu noktada hava iyice gerildi. İki taraf arasında bir kavganın çıkması an meselesiydi. Ebu Ubeyde b. Cerrah bunun önüne geçmek için harekete geçti. Plânlarının bozulmasını önledi. Ensara sakın bir sesle hitap etti: "Ey ensar topluluğu! Yardım edenlerin ve barındıranların ilki sizsiniz. Dinlerini değiştirenlerin ilki olmayın." Ebu Ubeyde'nin sakın sözleri etkili oldu. Bir süre kimseden ses çıkmadı. Bu sefer Beşir b. Sa'd bu sessizliği muhacirlerin lehine kullanmak istedi. Sa'd b. Ubade'yi kışkırdığı için böyle davranıyordu. Dedi ki: "Ey ensar topluluğu! Haberiniz olsun! Muhammed Kureyş'tendir. Kavmi ona herkesten daha yakındır. Allah'a yemin ederim ki, bu hususta onlarla çekişmeyeceğim."

Üç muhacir, ensar cephesinde açılan bu gediği iyi kullandılar. Derhal birbirlerini ileri sürmeye başladılar. Öyle anlaşılıyor ki, onlar da içlerinde herhangi birinin hilâfetini destekleyen şer'î bir nassın veya başkaları içinde hilâfete uygun olmasını sağlayan bir meziyetinin bulunduğunu düşünmüyordu.

Bu yüzden Ebu Bekir dedi ki: "İşte Ömer ve Ebu Ubeyde! Onlardan istediğimize biat edin." [204] Ömer dedi ki: "Ey Ebu Ubeyde! Elini uzat sana biat edeyim. Çünkü sen şu ümmetin eminisin." [205] Ebu Bekir: "Ey Ömer! Uzat elini sana biat edelim." dedi. Ömer dedi ki: "Sen benden daha üstünsün." Ebu Bekir: "Sen benden daha güçlüsün." dedi. Ömer: "Benim kuvvetim, senin üstünlüğünle beraber sana aittir. Uzat elini sana biat edeyim." dedi. [206] Ebu Bekir, Ömer ve Ebu Ubeyde'nin kendisine biat etmeleri için elini uzatınca, Beşir b. Sa'd erken davrandı ve Ebu Bekir'e biat etti. Bunun üzerine Habbab b. Münzir şunları söyledi: Ey Beşir! Büyük bir hayırsızlık örneği sergiledin, vefasız çıktın. Emirliğin amcan oğlundan başkasına geçmesi için mi yarıştın?"

Evs kabilesi, Beşir'in yaptıklarını ve Hazrec'in de Sa'd'ı emir yapma çabalarını görünce, birbirleriyle konuşmaya başladılar. Aralarında büyükleri olan Üseyd b. Hudayr de vardı. Dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, eğer Hazrec'i bir kez yönetime getirirseniz, size karşı sonsuza dek bu fazileti sürdürürler. Kalkın ve Ebu Bekir'e biat edin." Böylece Sa'd ve Hazrec'in plânı suya düştü. Üseyd'in arkadaşları Ebu Bekir'e biat etmeye başladılar. [207] Bu arada ensardan bazı kimseler, "Ali'den başkasına biat etmeyiz." dediler. [208]

Sonra Ebu Bekir ve etrafını saran grup mescide doğru yöneldi, Ebu Bekir'in etrafını saranlar, gelini zifafa uğurlar gibi onu mescide uğurluyorlardı. [209] Peygamber'in (s.a.a) na'şî hâla yerinde duruyordu. Ömer Ebu Bekir'in etrafında fır dönüyordu. Bağırıp çağırmaktan ağzı köpürmüştü. Yemen kumaşından süslü elbiseler giyen adamları yanından ayrılmıyordu. Kimin yanına gitseler, Ebu Bekir'i öne çıkarıyor, ellerini istese de istemese de Ebu Bekir'in ellerine sürüp biat ettiriyorlardı. [210]

Kureyş hizbinin Sakife'de ensara karşı ileri sürdüğü iki argüman vardı:

1- Muhacirler bütün insanlar içinde ilk önce Müslüman olan kimselerdir.

2- Muhacirler Resulullah'a (s.a.a) en yakın kimselerdir ve akrabalık bakımından en yakın olanlardır.

Aslında bunlar bu argümanları ileri sürmekle kendilerini de bağlamış oluyorlardı. Çünkü - iddia ettikleri gibi- hilâfet ilk önce Müslüman olmakla ve Resulullah'ın yakın akrabası olmakla hak ediliyorduydu, bu hak sadece Ali'nindi. Çünkü bütün insanlar içinde ilk önce İslâm'a giren, iman eden, İslâm risaletini tasdik eden oydu. Öte yandan Peygamber'imiz (s.a.a) Mekke'de muhacirler arasında, Medine'de muhacirlerle ensar arasında kardeşlik ilân ederken Ali'yi (a.s) kardeşi olarak ilân etmişti. Ali (a.s) soy olarak da Peygamber'in (s.a.a) amcasının oğluydu. İnsanlar içinde Peygamber'e (s.a.a) ve sevgi olarak Peygamber'in kalbine en yakın insan olduğu kuşku götürmez bir gerçektir.

Sakife Toplantısının Analizi

Ensar topluluğu Benî Saide Sakifesi'ne gidip gizli bir toplantı düzenledi. Bu toplantının gizli olması için her türlü önlemi almışlardı. Hazrec kabilesinin lideri Sa'd b. Ubade'yi de toplantıya çağırılmışlardı. Sa'd o sırada hastaydı. Sa'doğulları'ndan birine dedi ki: "Hasta

olduğum için toplantıdaki herkese sesimi duyurmam mümkün değildir. Sen sözlerimi dinle sonra yüksek bir sesle halka duyur." Sa'd konuşuyordu, oğlu da ondan sonra dediklerini yüksek sesle halka duyuruyordu. Sa'd toplantıya katılanlara şöyle dedi:

"Hiç kuşkusuz, sizin dinde önceliğiniz ve İslâm'da üstünlüğünüz vardır ki, başka hiçbir Arap kabilesinde bu özellik yoktur. Resulullah (s.a.a) on küsur sene kavmi arasında kaldı, onları Rahman'a ibadet etmeye ve putlardan uzaklaşmaya çağırdı. Çok azı hariç kimse inanmadı. Nihayet Peygamber (s.a.a) sizinle ilgili en faziletli kararı verdi. Onuru ve kerameti size bahsetti. Sizi dininin has adamları yaptı. Böylece, Peygamber'e karşı çıkanların karşısında şiddetli durdunuz. Düşmanlarına karşı yerinden sarsılamaz bir engel işlevini gördünüz. Sonra Peygamber (s.a.a) sizden razı olarak vefat etti. Şu hâlde bu konuyla ilgili sağlam bir karar alın. Çünkü siz bu işi herkesten çok hak ediyorsunuz ve herkesten çok buna lâyıksınız."

Fakat olayları incelediğimiz zaman, ensar toplantısının başlangıçta Peygamber'in (s.a.a) mirasını paylaşmaya ve hilâfeti şer'î yetkililerinin elinden almaya dönük olmadığını görürüz. Bu hususta birkaç nokta aydınlatıcıdır:

1- Ensarın Ebu Eyyub el-Ensarî, Huzeyfe b. Yeman, Berâ b. Azib ve Ubade b. Samit gibi seçkinleri, yani Bedir Savaşı'na katılanlar bu toplantıda yokturlar. .

2- Ensar, Peygamber'in (s.a.a) bu konuyla ilgili olarak söylediklerini çok iyi biliyorlardı ve bunları unutmamışlardı. Bu sözlerden biri de şudur: "**İmamlar Kureyş'tendir.**" Ehlibeyt'le ilgili hükümleri de çok iyi biliyorlardı. Ali'nin (a.s) Gadir-i Hum'da hilâfete tayin edildiğine şahit olmuşlardı. Peygamber (s.a.a), Ali'yi ve Ehlibeytini onlara tavsiye etmişti. Nitekim Ali'nin yöneticinin belirlenmesinde etkin bir rolünün olmadığını anladıkları zaman, "Ali'den başkasına biat etmeyiz." demişlerdi.[\[211\]](#)

3- Peygamber'in (s.a.a) mübarek na'şî hâlâ yerdeydi ve henüz defnedilmemişti. Ensarın en şerefliilerinin Peygamber'in (s.a.a) defin merasimlerine katılmaması, halife seçme işleriyle meşgul olması düşünülebilir mi?

4- Ensarın bu toplantısını şöyle değerlendirmek mümkündür: Ensar bu toplantıyı yapmakla, yeni yönetim karşısında kendi konumunu belirlemek istiyordu. Çünkü Kureyş'in aldığı "Peygamberlik ve halifelik, Haşimoğulları'nda toplanmamalıdır." kararını uygulamak için bir plân hazırladığını haber almışlardı. Kureyş liderlerinin içlerindeki gibi niyetler onların içinde yoktu. Ayrıca bu endişelerinin öncesi de vardı. Nitekim Mekke fethinden sonra ensar, Peygamber'in bir daha şehirlerine dönmemesinden endişe etmişlerdi. Dolayısıyla siyasetten ve yönetimden uzaklaştırılmaktan endişe etmeleri doğaldı.

Kureyş hilâfeti meşru sahibine, yani Ali'ye (a.s) vermemeyi kararlaştırdıktan sonra, Müslüman kitle içinde ağırlıklı bir yere sahip bulunan, İslâm risaletinin yayılmasında aktif rol oynayan bir grup olarak ensar ne yapsındı?!

Ensarın Sakife'de gerçekleştirdiği toplantının kararları kesin olarak belirlenmiş değildi. Peygamber'den (s.a.a) sonra hilâfete ilgili olarak ortaya çıkabilecek muhtemel durumları araştırmak maksadıyla düzenlenmişti. Ayrıca bütün ensar aynı görüşte değildi. Toplantıda birbiriyle çelişen görüşler havada uçuşuyordu. İnsanların içinde zıt niyetler saklıydı. Bazıları Sa'd'a, "Görüşünde isabetlisin. Sözün doğrudur. Senin dediklerine karşı çıkmayız, senin bu işin başına getireceğiz." derken, bir süre sonra bu görüşlerinden döndüklerini ve şöyle demeye

başladıklarını görüyoruz: "Ya muhacirler, bunu kabul etmezlerse ve biz Peygamber'in yakınları ve aşiretiyiz, derlerse?"

Bir diğer grup ortaya çıkıyor, şöyle diyordu: "O zaman biz de deriz ki: Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun." Sa'd bu duruma ilişkin şu değerlendirmeyi yapmıştı: "Bu, gevşemenin ilk belirtisidir."[\[212\]](#)

Kuşku yoktur ki ensar bu tavrıyla, iktidarı ele geçirmek için tetikte bekleyen gruba paha biçilmez siyasî bir fırsat veriyordu. Bu fırsat kaçmazdı. İslâmî değerlerden ve hükümlerden uzak bir yönelime kapıları sonuna kadar açmış oluyorlardı. Çünkü burada kabile hesapları şer'i hesapların önü geçmişti. Kabile çıkarı, İslâm risaletinin çıkarına baskın çıkmıştı.

Ömer ensarın Sakife'deki bu sürpriz davranışını daha sonra şöyle yorumlayacaktı: "Allah'a yemin ederim ki biz, Ebu Bekir'e biat meselesinde karşılaştığımız zorluk gibi bir zorlukla karşılaşmadık. Onlardan biat almadan toplantıyı terk edecek olsaydık, bizden sonra birine biat etmelerinden korkmuştuk. O zaman ya razı olmadığımız birine biat edecektik ya da ona karşı çıkacak ve fesat baş gösterecekti..."[\[213\]](#)

Böylece siyasî durum daha bir karmaşık ve içinden çıkılmaz hâle geldi.

Kureyş'in Hilâfete Bakışı

İslâm risaleti Mekke'de Kureyş arasında ortaya çıkınca, Kureyşliler içlerindeki en hayırlı, hatta en üstün boy olan Haşimoğulları arasından bir Peygamber'in çıkmış olmasına tahammül edemediler. Bunun için Kureyşliler Peygamber (s.a.a) ve Haşimoğulları'yla her yola başvurarak savaşımaya, her türlü yöntemi uygulayarak direnmeye karar verdiler. Mücadele için bir plân hazırladılar. Kuşkusuz bunun nedeni putları sevmeleri veya ibadet sistemlerinden vazgeçmek istememeleri yahut yeni daveti istememeleri değildi. Çünkü İslâm, sağlam fitratın hoşlanmayacağı bir şey içermiyordu.[\[214\]](#) Fakat Kureyş, şeref ve liderlik makamlarının paylaşımı esasına dayanan siyasal rejiminin değişmesini istemiyordu. Özellikle kabileci anlayışın hâkim olduğu Arap Yarımadası'nda bu rejim Kureyş'e büyük bir ayrıcalık sağlamıştı.

Bundan dolayı Kureyş kabilesi, Haşimoğulları oymağının diğer oymaklardan belirgin bir şekilde ayrılmasını ve onlardan üstün bir pozisyona gelmesini istemiyordu. Haşimîlerin Peygamber'in etrafını sarmalarını, Peygamber'i (s.a.a) ölümleri pahasına savunmalarını, bir Hâşimî'nin (Peygamber'in) onları diğer oymaklardan üstün bir pozisyona getirmede ısrarcı bir tutum içinde olduğu şeklinde değerlendiriyorlardı. Bu yüzden Kureyşliler Haşimîleri Ebu Talib vadisinde ablukaya aldı. Peygamber'i (s.a.a) öldürmeye yönelik plânlar yaptı. Fakat abluka ve Peygamber'i (s.a.a) öldürme plânları başarısızlıkla sonuçlandı. İslâm risaletinin kasırgası bütün muhalif güçleri tuz buz ederek dağıttı. Kureyş ister istemez Müslüman oldu, peygamberliğe karşı koyacak gücü bulamadı.

Ancak Peygamber'in (s.a.a), kendisinden sonra hilâfetin, şeriatın temel prensiplerini ve hükümlerini en iyi bilenler, en lâyük olanlar olmaları, bütün tâbilerinden daha üstün ve İslâm ümmetine önderlik etmeye en uygun olmaları hasebiyle Ali ve zürriyetinin (a.s) olması için hazırlık yapması, Kureyş'in içinde bastırılmış hâlde bulunan kabileci anlayışı ve cahiliye dönemine ait kini yeniden harekete geçirdi. Kureyş, hem peygamberliğin, hem de halifeliğin Haşimîlerde toplanmaması için harekete geçti. Çünkü Kureyş mantığına göre peygamberlik

ve hilâfet iktidar ve egemenlik demektir. Nitekim Ebu Süfyan Mekke'nin fethedildiği gün Abbas'a şöyle demişti: "Yeğenin gerçekten büyük bir hâkimiyet kurdu."[\[215\]](#)

Bu düşünce ve bu anlayış, Peygamberimizin (s.a.a) son günlerinde siyasî atmosfere hâkim olmuştu. Kureyş Peygamber'in (s.a.a) yakalandığı bu hastalık yüzünden öleceğini anlamıştı. Peygamber (s.a.a) de onlara bunu haber vermişti. Ayrıca işler doğal mecrasında bırakılacak olursa, hilâfetin Ali'ye (a.s) geçeceği kesindi. Bu noktada genelde Haşimoğulları'na, özelde Ali'ye (a.s) muhalif olan hizip harekete geçti. Derken Sakife olayı gerçekleşti.

Peygamberlik ve hilâfetin Haşimoğulları'nda toplanmaması fikrini, halifeliği zamanında Ömer ile İbn-i Abbas arasında geçen bir konuşmada da gözlemliyoruz. Ömer diyor ki: "Ey İbn-i Abbas! Hz. Muhammed'den (s.a.a) sonra kavminizi sizden engelleyen neydi biliyor musun?" İbn-i Abbas diyor ki: "Buna cevap vermek istemediğim için şöyle dedim: Eğer ben bilmiyorsam, kuşkusuz Emir'ül-Müminin bilir." Ömer devam ediyor: "Peygamberliğin ve halifeliğin Haşimoğulları'nda toplanmasını istemediler. Bu yüzden kavminizin aleyhinde birleştiler. Kureyş halifeliği kendisi için tercih etti. İsbet etti ve başarılı da oldu."[\[216\]](#)

Hilâfetin Ali'ye (a.s) verilmemesinin bir diğer nedeni de var. Kureyş'in İslâm'a karşı girdiği savaşlarda onları caydıran ve büyük darbeler indiren kişi Ali'ydi. Peygamber'in (s.a.a), Ali'nin (a.s) ve başkalarının kılıçları aracılığıyla döktüğü bütün Kureyş kanlarının hesabını, Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra yalnızca Ali'ye (a.s) yüklediler. Çünkü Kureyş'in kabile geleneğinde, Peygamber'den sonra, dökülen kanlarının öcünü alacakları Ali'den başka birisi yoktu.[\[217\]](#)

Ali'yi Hilâfete Yaklaştırmama Plânının Belirtileri

Halifeliği Ali'ye (a.s) kaptırmamak için hareket eden muhalif grubun önceden hazırladığı sağlam bir plânın olduğunu düşünüyoruz ve bu düşüncemizi destekleyen birtakım veriler de vardır:

1- Bu grubun Medine'den ayrılmaması ve durum ne olursa olsun Medine'den çıkmaya yanaşmaması. Çünkü Peygamber'in (s.a.a) sağlığının gittikçe bozulduğunu görüyorlardı. Ayrıca Peygamber'in (s.a.a), dinin ve devletin selâmeti için sık sık Ali'yi Müslümanlara tavsiye ettiğini de gözlemliyorlardı.

2- Her zaman Peygamber'in (s.a.a) yanında durmaları ve Ali'nin (a.s) hilâfetini pekiştirici bir gelişmenin gerçekleşmemesi için tetikte beklemeleri. Ömer'in; "Allah'ın kitabı bize yeter." sözüyle kopardığı gürültü bunun bir göstergesidir. Sonra Masum Peygamber'in (s.a.a) ağırlardan dolayı ne dediğini bilmemekle suçlanması. Çünkü Peygamber'in (s.a.a); "*Bana kürek kemiği ve mürekkep getirin.*" şeklindeki sözü, eğer bazılarının önceden belirlenen bir plânı olmasaydı, nefret ve kuşkuya neden olmazdı, Peygamber'i engellemek için gürültü çıkarmalarına sebebiyet teşkil etmezdi.

3- Ali'nin (a.s) ve Haşimoğulları'nın Resulullah'ın (s.a.a) defin işlemleriyle meşgul olmaları fırsat bilerek derhal halifelik meselesi ele almaları. Ömer, Sakife toplantısını duyar duymaz, Peygamber'in (s.a.a) evine giren Ebu Bekir'i çağırıyor, senin de bulunmanı gerektiren bir olay baş gösterdi, diyor. Ali'nin veya Haşimoğulları'ndan başka birinin haberdar olmaması için de olayın ne olduğunu açıklamıyor. Niçin? Acaba bu önemli olay, içlerinde Ebu Bekir ve Ömer'den daha fazla İslâm'ın üzerine düşen kimselerin de bulunduğu başka Müslümanları

ilgilendirmezken neden Ebu Bekir'i ilgilendiriyor? Niçin Ömer'in kendisi Peygamber'in (s.a.a) evine girmiyor. Neden meseleyi orada bulunan diğer Müslümanlara da açmıyor?

4- Ensarın tarafsız kalmasını sağlamaya çalışmaları, Peygamber'in (s.a.a) aşireti olmadıklarını ileri sürerek onları siyâsî rekabet meydanının dışına çekmeye çaba göstermeleri.

5- Biatın ilk önce ensardan alınması. Çünkü yeni halifeye ilkin Kureyş biat etmiş olsaydı, bu biatin en küçük bir pratik değeri olmazdı. Bilâkis İmam Ali (a.s) sonraki aşamada Kureyş'in aleyhine argüman geliştirebilirdi. Ensar İmam Ali'nin yanında olduktan sonra hiç kimse onunla bu hususta mücadele edemezdi.

Sakife'den çıkıldıktan sonra biatin alınış biçiminden de bu niyeti algılayabiliriz. O sırada insanlar mescitte toplanmışlardı. Ömer şöyle dedi: "Niçin ayrı halkalar şeklinde toplanmışsınız? Ensarın biat ettiği Ebu Bekir'e biat etsenize!" Bunun üzerine Osman ve Ümeyyeoğulları'ndan bazı kimseler kalktılar ve biat ettiler. Sonra Sa'd ve Abdurrahman'la birlikte Zühreoğulları'ndan bazı kimseler kalkıp biat ettiler.

6- Haşimoğulları'na muhalif grubu desteklemek maksadıyla önceden Medine'nin dışından başka unsurların Medine'ye getirilip hazır bekletilmesi. Bunun kanıtı da Ömer'in şu sözüdür: "Eslem kabilesini gördüğümde bunların bize yardım edeceğinden emin oldum."[\[218\]](#)

7- Bir aldatma olarak gerçekleşmiş uygulamaları bir oldu bittiyle kabul ettirmeye çabalamaları. Kendilerine karşı çıkanları Müslümanların birliğini bozmak ve fitne çıkarmakla suçlamaları. Nitekim bunu, daha sonra peş peşe meydana gelen olaylar aracılığıyla gözlemleyebiliyoruz. Bu arada biat etmeyenleri ve Sakife kararlarına muhalefet edenleri bastırma girişimlerinde bulunmaları.[\[219\]](#)

8- Önceden belirlenmiş bir plânın bulunduğu kanıtlarından biri de, Osman b. Affan'ın, kendisine böyle bir şeyi yazmasını emretmediği hâlde Ebu Bekir'in vasiyetine, ondan sonraki halife olarak Ömer'in adını yazmasıdır.[\[220\]](#) Çünkü Ebu Bekir baygındı. Osman, Ömer'in Ebu Bekir'den sonraki halife olduğunu nereden biliyordu?

9- Daha sonra Ömer Osman'ı, aralarında birinin halife seçecekleri kurula atıyor ve onun halife olmasını sağlayacak şekilde desteğini açıklıyor. Hiçbir tarihçi ve uzman araştırmacı, bu altı kişilik kurulu, Ali (a.s) gibi açık ve net bir şekilde tahlil edememiştir.[\[221\]](#)

10- Sakife toplantısından sonra hükümet kurulunca, Ebu Bekir halife oldu, Ebu Ubeyde maliyenin başına getirildi, yargı görevi de Ömer'e verildi.[\[222\]](#) Bu üçü de devlet mekanizmasında en önemli ve en hassas görevlerdir. Devlet mekanizmasındaki bu görevler, önceden plânlanmadan öyle rast gele birine verilmez.

11- Ömer öleceği sırada şunu söylüyor: "Eğer Ebu Ubeyde sağ olsaydı, onu kendimden sonraki halife olarak tayin ederdim."[\[223\]](#) Ömer'in böyle bir temennide bulunmasının nedeni, Ebu Ubeyde'nin yeterliliği ve liyakati değildi kuşkusuz. Çünkü Ömer asıl hilâfete lâyık olanın Ali (a.s) olduğunu biliyordu. Ama yaşarken olduğu gibi öldükten sonrada da Ali'nin ümmetin liderliğini üstlenmesini istemiyordu.

12- Muaviye, Muhammed b. Ebu Bekir'e yazdığı bir mektupta, Ebu Bekir'i ve Ömer'i plân yaparak halifeliği Ali'nin elinden kapmakla suçlamaktadır. Mektubunda şöyle diyor: "Biz de biliyorduk, baban da biliyordu, halifelik Ali'nin hakkıydı. Bu hakka uymak ve yerine

getirilmesini sağlamak bizim görevimizdi. Allah Peygamber'i için katındaki nimetleri vermeyi dileyince, vadi de tamamlanınca ve kanıtı da her yerde belirgin bir şekilde ortaya konulunca, Allah Peygamber'ini (s.a.a) katına aldı. Ali'nin hakkını elinden alan ilk kişiler senin baban ve Faruk (Ömer) oldu. Onun emirliğine karşı çıktılar. Bu hususta aralarında tam bir ittifak ve uyum vardı. Sonra Ali'yi kendilerine biat etmeye çağırdılar. O da biat işini geciktirdi, ağırından aldı. Bunun üzerine ona karşı birtakım tedbirler aldılar ve onunla ilgili ağır plânlara kurdular.[224]

13- Emir'ül-Miminin Ali'nin (a.s) Ömer'e söylediği şu söz: "Yarısı senin olan sütü sağ ey Ömer! Yarın sana dönmesi için bu gün onun (Ebu Bekir'in) işini iyi bağla (sağlamlaştırmaya çalış)." [225]

14- Hz. Fatıma'nın (a.s) egemenliği ele geçirenleri siyasî hizipçilikle ve iktidarı Haşimoğulları'nın elinden almak için plân hazırlamakla suçlaması.[226] Şöyle demişti Hz. Zehra: "*Size ait olmayan bir deveye (hilâfete) kendi damganızı bastınız. Onu size ait olmayan bir yerde suvarmaya kalktınız. Fitne çıkacak iddiasıyla ve el çabukluğuyla iktidara el koydunuz. Haberiniz olsun! Kendileri fitneye düştüler ve cehennem kâfirleri kuşatmıştır.*"

Sakife Olayının Olumsuzlukları

1- Tam bir diktatörlük örneği sergilendi. Sakife'ye katılanlar, Resulullah'ın (s.a.a) tertemiz Ehlibeytiyle ilgili tavsiyelerini önemsemediler. Onları önder edinmenin ve onların ipine sarılmanın gerekliliğine dair apaçık emirlerini umursamadılar. Bir an için -sırf fikir yürütmek için söylüyoruz- bu tür emirlerin olmadığını varsayalım, Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeyt'inden birinin halifelğine dair açık sözünün olmadığını düşünelim ve diyelim ki, Ehlibeyt soy, sop, ahlâk, cihad, ilim, amel, iman veya ihlâs bakımından diğer sahabîlerden hiçbir şekilde farklı ve ayrıcalıklı değildiler, peki, Peygamber'in (s.a.a) tekfin ve defin işlemlerinin tamamlanmasından sonra biat işini gerçekleştirmenin, biati bu işlemlerden sonraya ertelemeğin önünde şer'î, aklî ya da geleneksel bir engel mi vardı?[227]

Peygamber'in (s.a.a) vefatından hemen sonra boşluğu doldurmak için acele edenlerin bu telâşi, eğer bir şeye delâlet ediyorsa, o da şudur: Ortada birtakım kanıtlar veya şer'î bir zemin vardı. Bu kanıtların ve bu zeminin etkin olmasına fırsat vermeden dizginleri ele almaları gerekiyordu. Ki naslar belirleyici olmasın ve işler doğal mecrasında gelişsin. Bu yüzden sonraki yıllarda Ömer Ebu Bekir'e biat meselesiyle ilgili olarak: "O bir oldu bittiydi. Allah Müslümanları bu oldu bittinin şerrinden korudu. Bir daha bir kimse benzeri bir şeye kalkıştırsa, onu öldürün." diyecekti.[228]

2- Biat, seçimin meşruiyeti ve icmanın gerçekleşmesi için şart koşulan hususlardan biri olarak ehli hal ve akd sayılan kimselerin katılımıyla gerçekleşmemişti. Çünkü Sakife'de Ali (a.s), Abbas, Ammar b. Yasir, Selman, Huzeyme b. Sabit, Ebu Zer, Ebu Eyyub el-Ensari, Zübeyr b. Avvam, Talha ve Übey b. Kâb gibi üst kesimden büyük sahabîlerin görüşlerine başvurulmadan gerçekleşmişti.

3- Müslümanlardan biat alınırken şiddet ve sertlik yöntemi esas alındı. Birçok Müslüman biat etmeye zorlandı. Biat alınmasında Ömer'in kırbaçı çok işe yaradı.

4- Sakife olayı Müslümanlara sapkın kavramları telkin etti:

a) "Muhammed'in saltanatı hususunda kim bize karşı çıkabilir?!" sloganıyla ümmet üzerinde bir egemenlik kuruldu ve ümmetin rolü küçümsendi.

b) Rabbanî nübüvvet ve Resulullah'ın hilâfeti, bir aşiret iktidarına indirildi. Başa gelecek kişi için kutsal şeriatın naslarından meşruiyet aranacağına aşiretin mensubu olması prensibi yeterli görüldü.

c) Müslümanların önünde iktidar bağlamında çok başlılığın yolu açılmış oldu. Artık Allah'ın nass ile tayin ettiği kimseye baş kaldırmak normal karşılandı. Allah'ın emriyle tayin edilmiş yöneticiye baş kaldırmak için insanlara cesaret verilmiş oldu. Bunun tipik bir örneği Sakife'de ortaya atılan şu görüştür: "Bizden bir emir, sizden de bir emir olsun."

d) Sakife toplantısı, ümmetin varlığına ve siyasî görüşünü aşmak, görmezlikten gelmek için uygun bir zemin hazırlamış oldu. Nitekim daha sonra bunun örneklerini Ömer'in halife tayin edilmesinde, ardından Ömer'in ölümüyle birlikte, kendisinin ümmetin başına sardığı şûra olayında görüyoruz.

İmam'ın (a.s) Sakife Toplantısı Karşısındaki Tavrı

İmam Ali (a.s) diğerleri gibi hilâfeti teslim almaya, hilâfet tahtına oturmaya can atmıyordu, böyle bir ihtirası yoktu. Onun tek amacı İslâm'ın prensiplerini oturtmak, İslâm davasını yaymak, dini ve din mensupları onurlu bir konuma getirmektir. Peygamber'in (s.a.a) büyüklüğünü ortaya koymak ve hayat biçimini gelecek kuşaklara aktarmaktır. İnsanların Peygamber'in (s.a.a) hayat tarzına uymalarını sağlamaktır. Bu yüzden Peygamber'in (s.a.a) tekfini, namazının kılınması ve defnedilmesiyle uğraştı. Resul tarafından lâayık olduğu ve nebevî nasla tayin edildiği hilâfetin başkasına verileceğini aklından geçirmiyordu. Fakat insanların içinden, Peygamberlerinin (s.a.a) Uhud ve Huneyn günlerinde dile getirdiği tavsiyelerden farklı duygular geçiyordu. Haksız iktidarı ele geçirme ihtirası akıllarını başlarından almıştı. Bu yüzden Peygamberlerinin (s.a.a) na'şını, kefenlenmeden öylece orada bırakıverdiler. Daha önce Peygamber hayattayken zor zamanlarda ve şiddetli çarpışmalarda onu yalnız bırakıp kaçtıkları gibi.

Sakife toplantısının haberi, Peygamber'in (s.a.a) evine ulaştı. Ali (a.s) ve Haşimoğulları ile birlikte samimî bazı sahabîler Peygamber'in evindeydiler. Resulullah'ın (s.a.a) mübarek na'şının başında toplanmışlardı. Peygamber'in amcası Abbas Ali'ye şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Uzat elini sana biat edeyim. İnsanlar: Peygamber'in amcası Peygamber'in amcasının oğluna biat etti! diyecekler. O zaman sana kimse karşı çıkmaz."

Ali (a.s) şu karşılığı verdi: "Ey Amca! Benden başka bu görevi isteyecek biri çıkar mı?"

Abbas şöyle dedi: "Yakında göreceksin."

Kuşkusuz İmam (a.s) o sırada olup bitenleri bilmiyor değildi. Bu yüzden Abbas'a şu net cevabı verdi: "Ben bu görevin kapalı kapılar ardında bana verilmesini istemem."[\[229\]](#)

Ebu Süfyan'ın Tavrı

Rivayet edilir ki: Ebu Süfyan Peygamber'in (s.a.a) evinin kapısına gelir. Ali (a.s) ve Abbas oradadır. Der ki: "Bu iş nasıl oluyor da Kureys'ten en küçük oymağın eline geçebiliyor? Allah'a yemin ederim ki, eğer istersen onlara karşı vadiyi atlı ve piyadelerle doldururum." Ali

(a.s) ona şu karşılığı verir: "*Geri dön ey Ebu Süfyan! İslâm'a ve Müslümanlara yeterince düşmanlık ettin. Bu sefer de ona bir zarar veremeyeceksin.*"

Yine rivayet edilir ki: İnsanlar Ebu Bekir'e biat için toplanınca, Ebu Süfyan gelir ve şöyle der: "Allah'a yemin ederim ki, öyle bir gürültü ve toz duman görüyorum ki, onu ancak kan bastırabilir. Ey Abdumenafoğulları! Nasıl oluyor da Ebu Bekir sizin yönetiminizi ele alabiliyor? Nerede şu iki çaresiz; Ali ve Abbas?!" Sonra şöyle der: "Ey Ebu'l-Hasan! Uzat elini, sana biat edeyim." Ali (a.s) bu teklifi reddeder, onu bir kenara iterek şöyle der: "*Allah'a yemin ederim ki, sen bunu fitne çıkarmaktan başka bir amaç için istemiyorsun. İslâm'a yeterince kötülük ettin. Senin öğütlerine ihtiyacımız yoktur.*"[\[230\]](#) Ebu Bekir'e biat edilince de, Ebu Süfyan şöyle der: Bizim Fasil'le (Ebu Bekir) işimiz yok. Bu, Abdumenafoğulları'nın hakkıdır."

Ona denir ki: "Ama Ebu Bekir senin oğlunu vali tayin etti."

Şu karşılığı verir: "Aramızdaki bir akrabalık bağı buna sebep olmuştur."[\[231\]](#)

Ebu Süfyan'ın Sakife'ye karşı çıkması, İmam Ali'nin (a.s) ve Haşimoğulları'nın hakkına inanmasından kaynaklanmıyordu. Onun tavrı göstermelik bir siyasî hareketti. Amacı İslâm'a karşı bir komplo kurmak ve İslâm'a bir şekilde zarar vermektir. Çünkü Ebu Süfyan'la Ebu Bekir arasında sağlam ilişkiler vardı.[\[232\]](#)

Sakife'ye Muhalif Gruplar

Liderliğe lâyık olmayan birinin halifeliğiyle sonuçlanan Sakife toplantısı kararlarına birtakım grupların itiraz etmesi doğaldır. Nitekim Sakife sonrasında üç grup belirginleşti:

Birincisi: Ensar. Bunlar siyasal ve toplumsal ağırlığı bulunan bir kitleyi oluşturuyorlardı. Aday gösterme ve seçim yapma bağlamında bu kitleyi hesaba katmak bir zorunluluktur. Nitekim bunlar Benî Saide Sakife'sinde yeni halifeye ve iki arkadaşına muhalefet ettiler. Kureyş'in galibiyetiyle sonuçlanan tartışmalar geçti aralarında.

Ebu Bekir ve hizbi ensar karşısında aşağıdaki argümanlardan yararlandılar:

1- Dinî mirasın paylaşımında Arap zihniyetinin ön plâna çıkarılıp Peygamber'in (s.a.a) akrabaları olduklarının ileri sürülmesi. Dolayısıyla Peygamber'in (s.a.a) dinî mirasına, diğer Müslümanlardan daha lâyıktılar. Halifeliğe ve egemenliğe de onlar gelmeliydiler.

2- Ensarın kendi içinde Ebu Bekir'i destekleyenler ve karşı çıkanlar diye bölünmesi. Bu içlerindeki kabile çekişmesinin veya birbirlerini çekememelerinin bir sonucuydu. Ya da yeni iktidar nezdinde yüksek bir makam elde etme dürtüsü etkili oldu. Nitekim bu düşüncenin, Üseyd b. Hudayr'ın Sakife'de söylediği şu sözde belirginleştiğini görüyoruz:

"Eğer Sa'd'ı bir kere bu makama getirirseniz, onlar bu şekilde her zaman sizden üstün bir pozisyonda olacaklardır. Bu makamda hiçbir zaman size bir pay vermeyeceklerdir. Kalkın ve Ebu Bekir'e biat edin."[\[233\]](#)

Sakife toplantısı iki açıdan Ebu Bekir'e güç verdi:

1- İmam Ali'nin (a.s) halk tabanını zayıflattı. Çünkü ensar bu toplantıyla kendilerini bağlamış oldular. Artık Sakife'den sonra İmam'ın saffında yer almaları mümkün değildi. Onun davasına veya halifelik hakkına hizmet edemezlerdi.

2- Ebu Bekir ensarın toplantısında, genelde muhacirlerin, özelde Kureyş'in haklarını savunan biri olarak belirginleşti. Çünkü ortam böyle bir çıkış yapmaya son derece elverişliydi. Orada muhacirlerin önde gelen isimleri yoktu. Eğer onlar toplantıda olsalardı, bu şekilde bir sonuç vermesi mümkün değildi.

İkincisi: Emevîler. Yönetimde yüksek bir yer edinmek için büyük siyasal amaçlar peşindeydiler. Cahiliye döneminde sahip oldukları egemenliği biraz da olsa geri almak için tetikte bekliyorlardı. Onların başında da Ebu Süfyan bulunuyordu. Ebu Bekir ve partisi, Emevîlerin siyasî ve maddî ihtiraslarını bildikleri için onlarla bu yönlerini tatmin edecek şekilde muamele ediyorlardı. Bunun için de Ebu Bekir kolaylıkla bazı ilkelerden ve şer'î haklardan ödün verebiliyordu. Nitekim Peygamber'imiz (s.a.a) Ebu Süfyan'ı zekât toplamak üzere bir bölgeye göndermişti. Ebu Bekir göreve geldikten sonra Ebu Süfyan'ın yanında bulunan ve Müslümanlara ait olan bu malların tümünü Ebu Süfyan'a bağışladı. Yine bu nedenle Sakife'den başarıyla çıkanlar Emevîlerin muhalefetine, Ebu Süfyan'ın İmam'ı (a.s) ve Haşimîleri desteklemek ve isyan çıkarmak anlamına gelen tehditlerine fazla önem vermediler.

Bilâkis Ebu Bekir ve hizbi Haşimoğulları'nın hâlihazırdaki ve gelecekteki güçlerini zayıflatmak için Emevîlerden yararlandılar. Bu amaçla devletin bazı önemli makamlarına Emevîlerden bazı kimseleri tayin ettiler.

Üçüncüsü: Haşimîler ve Ammar, Selman, Ebu Zer ve Mikdat (Allah onlardan razı olsun) gibi yakın dostları, bir de Haşimîlerin hilâfetin gerçek sahipleri olduklarına inanan geniş bir halk kesimi. Bunlar, Gadir-i Hum hadisesi gibi olaylarda belirginleşen naslar aracılığıyla Ali'nin (a.s) bu makamın gerçek vârisi olduğunu kabul ediyorlardı. Haşimîlerin izlediği politikayı da beğenmeleri bu tercihte etkiliydi.

Sakife organizatörlerinin ortaya attıkları çürük kanıtların bunlar üzerinde etkili olması mümkün değildi. Bu yüzden bunlar tarafından iktidarı ele geçirme yönünde birtakım çabaların yürütüldüğünü ve İslâmî deneyimin doğru çizgisinden sapmaması için bazı uyarıların yapıldığı görülmektedir.

Sakife'nin Sonuçları

Ebu Bekir ve hizbi, ensar ve Emevîleri saf dışı etmeyi başardı. Müslümanların halifesi olmayı garantiledi. Ama bu başarı onu açık bir siyasî çelişkiye düşürmüştü. Çünkü Sakife'de ileri sürdükleri tek kanıtları, Peygamber'in (s.a.a) yakınları olduklarıydı. Böylece dinî liderliğin miras yoluyla intikal ettiğini kabullenmiş oluyorlardı.

Ancak muhalif bir taraf olarak Haşimoğulları'nın varlığı siyasî dengeyi bozuyordu. Haşimîler Ebu Bekir ve hizbinin diğer gruplara karşı kullandıkları kanıtı onlara karşı kullandılar. Diğer Araplar içinde Kureyş Peygamber'e (s.a.a) daha yakınsa, o zaman Haşimoğulları Kureyş'in diğer oymaklarına göre daha fazla hak sahibidirler.

İmam Ali (a.s) aşağıdaki sözlerinde bunu gayet net bir şekilde dile getiriyor: "*Muhacirler Peygamber'e yakınlığı kanıt olarak kullanıyorlarsa, biz de bu kanıtı muhacirlere karşı*

kullanıyoruz. Eğer onların kanıtı geçerliyse, biz de aynı kanıtla talepte bulunuyoruz. Aksi takdirde ensarın iddiası geçerliliğini korur."

Abbas Ebu Bekir'le yaptığı bir konuşmada bu kanıtı vurgular: "Diyorsun ki, biz Peygamber'in (s.a.a) şeceresiyiz (soy ağacıyız). Oysa siz o ağacın komşularısınız, biz ise onun yapraklarıyız."[\[234\]](#)

İmam Ali (a.s) Sakife mizanseninde sahte bir başarı kazananların yüreğinde daima korku ve endişe sebebiydi. Onların arzularının ve ihtiraslarının önündeki tek engeldi. Aslında birtakım çıkarıcıları -ne de çoktular- etrafında toplayabilirdi. Her rüzgâra kapılan, kimin arabasına binerlerse onun borusunu öttüren, oylarını ve konumlarını siyaset pazarına çıkararak kimseleri elde etmesi kolaydı. Peygamber'in (s.a.a) kendisine miras bıraktığı humus geliriyle onları satın alabilirdi. Medine arazisinin ve Fedek ürünlerinin getirisiyle birtakım insanları yanında toplaması işten bile değildi. Ama o, bütün bunlara tenezzül etmedi. Böyle davranmayı şahsiyetine ve yüksek makamına yakıştıramadı. Bu bir yana. Öbür yandan, Sakife organizatörlerine karşı akrabalık kanıtını bir koz olarak kullanabilirdi. Hatta bu onun için önemli bir koz da sayılırdı. Nitekim bir değerlendirmesinde şöyle demişti: "Ağacı kanıt gösterdiler, ama ağacın meyvesini zayi ettiler." İnsanların büyük kısmı, Ehlibeyt'i kutsal sayıyor ve bundan dolayı Ehlibeyt'e büyük saygı gösteriyordu. Sonuç itibarıyla bu kozlarını kullanarak siyasal egemenleri, çıkışı olmayan derin bir siyasî krize sokabilirdi. Ama o, bütün bunlara tenezzül etmeyecek kadar yüksek bir seciyeye sahipti. Bu yüzden de İslâm'ın yüksek çıkarlarını her türlü özel çıkarın önünde tuttu.

İmam'ın (a.s) böyle bir harekete yeltenmesi ihtimaline karşı siyasal iktidar iki iki değişik yönetime baş vuruyordu:

Birincisi: Hilâfet için Peygamber'in (s.a.a) akrabası olmanın rolün inkâr etmek. Bu ise, Ebu Bekir'in Sakife günü üzerine geçirdiği meşru giysiyi üzerinden çıkarmak anlamına gelirdi.

İkincisi: Siyasal iktidarın kendisiyle çelişkiye düşme pahasına, Sakife'de diğer tarafları saf dışı etmek için bu prensipte ısrar etmesi, ama buna rağmen Peygamber'e (s.a.a) daha yakın olan Haşimoğulları'na bu hakkı tanımaması veya tanıyıp da artık bunun zamanının geçtiğini söylemesi. Çünkü artık insanlar bir karara varmış, biri etrafından birleşmişler!

İkinci alternatif iktidarın tercihiydi.[\[235\]](#)

EBU BEKİR DÖNEMİNDE İMAM ALİ (A.S)

İktidarın Muhalefete Karşı İzlediği Adımlar

Egemen zümre, yoğun çabalar ve plânlamalardan sonra ele geçirdiği iktidarı bırakacak değildi. Sakife'de ileri sürdüğü ve iktidar aracı olarak kullandığı görüşlerini ısrarla savundu ve bunun için çeşitli yöntemler kullandı. Bu bağlamda kullandığı yöntemlerin ya da savunduğu görüşlerin meşruluğunu, İslâm davetini koruma özelliğine sahip olmasını göz önünde bulundurmadı. Nitekim egemen zümrenin, Hz. Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyt'ini nihai olarak iktidardan uzaklaştırmak, Haşimîlere güç veren düşüncüyü bir daha dirilmemek üzere gömmek, daha doğrusu gelecekte ortaya çıkabilecek her türlü muhalefetin önünü kesmek için bazı siyasî adımlar ve taktikler geliştirdiğini görüyoruz:

1- Yeni yönetim, muhaliflere, yeni halifeye muhalefet etmelerinin İslâm şeriatında haram olan fitneye, kargaşaya sebep olmaktan başka bir şey olmadığını söylemeyi esas alan bir söylem geliştirdi. Bunu söylerken şu argümanı ileri sürüyorlardı: İslâm devleti henüz tam anlamıyla oturmuş değildir. Dış düşmanlar devletin varlığını tehdit ediyorlar. Öte yandan Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra genç İslâm devletinin sınırları içinde dinden dönme olayları da baş göstermiştir. Dolayısıyla bu koşullarda yeni halifeye muhalefet etmek fitne çıkarmaktan başka bir şey değildir.

2- Yeni halife ve partisinin Sakife'de Sa'd b. Ubade'ye karşı uyguladıkları şiddet ve sertlik esasına dayalı politikayı İmam Ali'ye (a.s) karşı da uyguladılar. Hatta Ömer, içinde Fatıma (a.s) dahi olsa İmam Ali'nin (a.s) evini yakma tehdidinde bulunmuştu.[\[236\]](#) Bunun anlamı şudur: Fatıma ve Hz. Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyti'ne mensup diğer kimselerin, yönetim erkinin kendilerine karşı şiddet esaslı politikayı izlemesini engelleyecek bir dokunulmazlıkları yoktur.

3- Ebu Bekir ve yanındakiler Haşimoğulları'ndan hiç kimseyi devletin önemli bir görevine getirmedi. Çünkü Haşimîlerin halifeliği ele geçirmelerinden korkuyorlardı.[\[237\]](#) Geniş İslâm devletinin en küçük bir bölgesine bile, bir tek Haşimîyi dahi vali olarak tayin etmediler.

4- Halifeliği ve yüksek yönetim merkezini ele geçirmek hususunda Hz. Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyti'yle rekabet edecek, onlara düşmanlık besleyecek güçlü bir siyasî kitlenin hazırlanması. Nitekim biliyoruz ki, iki yüzlü ve çeşitli siyasî beklentileri olan Emevîler, Ebu Bekir ve Ömer zamanında devletin önemli makamlarını ele geçirmişlerdi. Öte yandan ikinci halifenin icat ettiği şûra olgusu da, Osman b. Affan'a diğer rakiplerine oranla daha şanslı hale gelmesini sağlamıştır.

Bu siyasal kitle büyüyecek ve gelişecekti. Çünkü bir şahıs tarafından değil, bir hanedan tarafından temsil ediliyordu. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyti'nin hilâfeti ele geçirmesi de gün geçtikçe imkânsız hale gelecekti. En azından zor olacaktı.

5- Haşimoğulları'na eğilimi bulunan tüm görevlilerin görevlerinden uzaklaştırılması. Rivayet edilir ki, Ebu Bekir Şam bölgesini fethetmek üzere gönderdiği ordunun komutanı Halid b. Sa'd b. As'ı görevden almıştı. Bunun tek nedeni de Ömer'in, onun hakkında Haşimîlere ve Hz. Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyti'ne eğiliminin olduğunu söylemiş olmasıydı. Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra kendilerine karşı muhalif bir tutum takınmış olduğunu hatırlatmış olmasıdır.[\[238\]](#)

6- İmam Ali'nin (a.s) meşru hakkı olan halifeliği geri almak için yararlanmasın diye onun ekonomik olarak zayıf bırakılması. Bu amaçla halife Fedek arazisini Hz. Fatıma'dan (a.s) aldı. Çünkü Hz. Fatıma'nın (a.s) eşinin davasını yürütmesi eyleminde onun arkasındaki en büyük destek olduğunu biliyordu. Öte yandan bazı siyasal grupların, destek ve oylarını parayla sattıklarını da biliyoruz. Bu gruplar daha fazla para veren bir başkasına da oylarını satabilirlerdi. Nitekim halife Ebu Bekir de parayı ve malı insanları ayartmak ve desteklerini sağlamak için kullanmıştı.[\[239\]](#)

Öte yandan Hz. Fatıma (a.s), İmam Ali'nin (a.s) arkadaşları açısından, Ali'nin halifeliğe daha çok hak sahibi olduğunu gösteren bir kanıt konumundaydı. Bu yüzden halife, Emir'ül-Müminin'in (a.s) en büyük destekçisi Fatıma'nın (a.s) konumunu nötrleştirme hususunda önemli bir adım attı. Dolaylı ve yumuşak bir üslupla Fatıma'nın (a.s) da herhangi bir kadın olduğunu, bırakın halifelik gibi önemli bir meseleyi, Fedek gibi basit bir meselede dahi

görüşünün delil olamayacağı anlayışını Müslümanların zihinlerine yerleştirdi. Bu açıdan şöyle bir sonuç kendiliğinden ortaya çıkıyordu: Fatıma (a.s) hakkı olmayan bir toprağı isteyebildiğine göre, kendilerini Resulullah'ın (s.a.a) halifesi makamına lâyük gören ve iktidarı ele geçiren bu sahabelerin savunduğı gibi, hiçbir hakkı olmadığı halde kocası için de İslâm devletinin tümünü isteyebilir![\[240\]](#)

Rivayet edilir ki, Ebu Bekir halife olunca adamlarını Fedek arazilerini Hz. Fatıma (a.s) adına kontrol eden vekilinin yanına gönderdi. Onu oradan uzaklaştırarak araziye el koydu. Bu arada kendisinden başka kimsenin rivayet etmediğı bir hadisi zikretti. Peygamberimizin (s.a.a) şöyle dediğini duymuştu: "Biz Peygamberler topluluğı miras bırakmayız. Bizden geride kalan mallar, sadakadır." Şu halde Hz. Peygamber (s.a.a) de miras bırakmamıştı. Ondan geriye kalan mallar Müslüman yoksullara ve miskinlere sadaka olarak dağıtılmalıydı.[\[241\]](#)

Sakife Halifeliğinin Aleyhindeki Kanıtlar

Sahabeler içinde seçkin bir zümre İmam Ali'nin (a.s) yanında yer aldı. Meşru halifelik iddiasını sonuna kadar savundu. Bunlar kararlı ve kendilerine güvenerek, açıkça Ali'nin haklılığını ilan ettiler. Kesin ve tayin edici kanıtları vardı. Şer'i nasrlara dayalı tartışılmaz argümanları bir bir sıralıyorlardı. Bunların üslubunda hakkı bulma, İslâmî yönetimi sapmalara karşı koruma hırsı kendiliğinden belli oluyordu. Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.a) mescidinde toplanmışlardı. Seçkin sahabelerden biri olan Huzeyme b. Sabit kalkmış ve şöyle demişti: "Ey insanlar! Bilmez misiniz ki, Resulullah (s.a.a) bir konuyla ilgili olarak benim tek başıma yaptığım şahitliği kabul ederdi ve ikinci bir kişinin daha bu konu hakkında şahitlik etmesini istemezdi?" Evet, dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: "O zaman şahitlik ederim ki, ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle dediğini duydum: '*Benim Ehlibeyti'm hak ile batılı birbirinden ayırır. Onlar, uyulan imamlardır.*' Ben bildiğimi size söyledim. Elçiye düşen, apaçık bir duyurudan başka bir şey değildir."

Ammar b. Yasir de kanıtlarını ortaya koydu ve şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğı! Ve ey Müslümanlar! Şayet biliyorsanız, ne ala! Eğer bilmiyorsanız, bilin ki, Peygamber'inizin (s.a.a) Ehlibeyti ona daha yakındırlar, onun mirasçısı olmaya daha uygundurlar. Dinî hususları daha iyi ayakta tutabilirler. Onlar, müminler için daha güvencelidirler. Peygamber'in (s.a.a) getirmiş olduğu dini, daha iyi korurlar ve ümmet için en hayırlısını isterler. Gidin arkadaşınıza söyleyin; ipiniz iyice bir kör düğüme dönüşmeden, işlerinizde zayıflık baş göstermeden, aranızda ayrılıklar çıkmadan ve başınızdaki fitne iyice büyümeden hakkı sahibine iade etsin."

Sehl b. Huneyf de şunları söyledi: "Ey Kureyş topluluğı! Ben şahidim; Resulullah (s.a.a) şûrada -Peygamber mescidini kastediyor- durdu Ali b. Ebu Talib'in (a.s) elinden tutarak şunları söyledi: '*Ey insanlar! Bu Ali, benden sonra sizin imamınızdır. Ben yaşarken de, benden sonra da benim vasimdir. Borcumu ödeyendir, sözlerimi yerine getirndir. Havuzumun başında ilk önce benimle musafahalaşacak olan da odur. Ne mutla ona uyan ve ona yardım edenlere. Yazıklar olsun ona karşı çıkanlara, onu yalnız bırakanlara.*'"

Sonra Ebu'l-Heysem b Teyhan söz aldı ve şunları söyledi: "Ben şahidim; Resulullah (s.a.a) Gadir-i Hum günü Ali'yi ayağına kaldırdı ve insanlara gösterdi. Ensar dedi ki: Resulullah (s.a.a) onu halife olarak tayin etmek için ayağına kaldırdı. Bazıları da şöyle dedi: Resulullah (s.a.a), kendisini mevla edinenlerin onu da mevla edinmesi için onu kaldırdı. Bu konuyla ilgili çok tartışma çıktı. Sonra aramızdan biri adamı Resulullah'a (s.a.a) gönderdik ve bunun ne anlama geldiğini sorduk. Buyurdu ki: "*O, benden sonra müminlerin velisidir ve insanlar içinde ümmetimin hayrını en fazla düşünen kimsedir.*" Ben bizzat yaşadığım bu olaya şahitlik

ederim. Dileyen inansın, dileyen inkâr etsin. Hiç kuşkusuz hak ile batılın ayrılacağı hüküm günü, vakit olarak belirlenmiştir."

Başkaları da kalkıp konuştular. Bunlar arasında Ebuzer, Ebu Eyyub el-Ensari, Utbe b. Ebu Leheb, Nu'man b. Aclan ve Selman-i Farisi gibi isimler vardı. Her biri karşı tarafın aleyhine somut kanıtlar ortaya koydular.[\[242\]](#)

İmam'ı (a.s) Biat Etmeye Zorlama Girişimi

İmam'ın (a.s) biat etmekten kaçınması, bazı seçkin sahabenin açıktan kanıtlar ortaya sürmesi, iktidara gelenlerden çekilmelerini ve iktidarı meşru sahibine teslim etmelerini istemeleri, Müslümanların duygularını hareket ettirmede güçlü bir etki bıraktı. Müslümanlar İmam'ın (a.s) safında yer almaya başladılar. Öte yandan Medine çevresinde Esed, Fezare[\[243\]](#) ve Beni Hanife gibi Gadir-i Hum günü Hz. Peygamber'in (s.a.a) Ali'yi kendisinden sonra müminlerin emiri olarak tayin edişine tanık olan mümin aşiretler vardı. Bunlar Ebu Bekir'e biat etmeyi reddediyorlardı. Gayri meşru saydıkları bu yeni hükümete zekât vermeyi kabul etmiyorlardı. Bunlar namaz kılıyor ve İslâm'ın diğer şiarlarını yerine getiriyorlardı. Bütün bunlar iktidar için büyük bir tehlike oluşturuyordu. İktidardakiler bu tehlikeye son vermenin gerekliliğine inandılar. Bunun için de muhalefetin başı konumundaki Ali b. Ebu Talib'in (a.s) Ebu Bekir'e biat etmeye zorlanması gerekiyordu.

Bazı tarihçiler şöyle anlatırlar: Ömer, Ebu Bekir'in yanına geldi ve şöyle dedi: "Şu biat etmekten kaçınan adamdan biat almayacak mısın? Be adam! Ali sana biat etmedikçe, bir şey yapmamışsın! Onu çağır gelip sana biat etsin."

Sonunda İmam'ı (a.s) zorla Ebu Bekir'e biat etmek durumunda bırakmaya karar verdiler. Bir grup asker gönderdiler. Askerler Ali'nin (a.s) evini kuşattılar ve zorla eve girdiler.[\[244\]](#) Ali'yi (a.s) evden Peygamber'in (s.a.a), hakkında " *Musa için Harun ne ise, benim için de sen osun. Şu kadarı var ki, benden sonra Peygamber gelmeyecektir.*" buyurduğu bir şahsiyete yakışmayacak şekilde yaka paça çıkardılar.

Ebu Bekir'in yanına götürdüler. Öfkeyle ve şiddetle bağırdılar: "Ebu Bekir'e biat et!" İmam kendine güvenen, cesur ve yiğit bir mantıkla onlara cevap verdi: "*Bu iş sizden çok benim hakkımdır. Ben size biat etmem. Asıl sizin bana biat etmeniz gerekir. Bu işi ensardan aldınız. Alırken de onlara karşı, Peygamber'in (s.a.a) akrabaları olduğunuzu kanıt olarak ileri sürdünüz. Şimdi de bu işi biz Ehlibeyt'ten gasp ediyorsunuz. Siz değil miydiniz ensara, Hz. Muhammed'in (s.a.a) akrabaları olduğunuz için bu işe daha lâayık olduğunuzu söyleyenler? Bu gerekçeye dayalı olarak onlar da size liderliği ve emirliği teslim etmediler mi? Ben de, sizin ensara karşı kullandığınız kanıtın aynısını size karşı kullanıyorum. Biz hayattayken de, ölümünden sonra da herkesten daha çok Resulullah'a yakınız. Bize karşı adil olun, eğer inanmışsanız. Aksi takdirde bile bile zulmetmiş olursunuz.*"[\[245\]](#)

İmam bu açık tavrıyla, onların iktidarı ele geçirmek için kullandıkları siyasal gerekçenin gerçek mahiyetini ortaya koymuş oluyordu. Bundan sonra ya teslim olacaklardı, ya da zihinlerinde olan ve nefislerinde dolaşan gizli düşünceye dayanarak reddedeceklerdi. İmam Ali'nin (a.s) kesin kanıtı karşısında söyleyecek şey bulamayan Hattab'ın oğlu öfkeleni. Sertlik yolunu tutarak şöyle dedi: "Biat etmedikçe seni bırakmayız." İmam onu iterek şöyle dedi: "*Bu gün yarısı senin olan sütü sağ. Bu gün onun adına sık sıkıya koru. Nasılsa yarın sana dönecek. Allah'a yemin ederim ki ey Ömer! Senin sözünü kabul etmiyorum ve ona biat etmiyorum.*"[\[246\]](#)

Burada İmam (a.s), Ömer'in ısrarla kendisinden biat almaya çalışmasının gerisindeki sırrı açıklıyor. O, Ebu Bekir'den sonra hilâfetin ve iktidarın kendisinin eline geçmesi için mücadele veriyordu.

Ebu Bekir olayların istenmeyen bir mecraya doğru gelişmesinden korktu. İmamın öfkelenmesinin neticelerinden endişelendi ve şöyle dedi: "Eğer biat etmesen, seni zorlayacak değilim." Ardından Ebu Ubeyde b. Cerrah İmam'ı (a.s) sakinleştirmek ve sevgisini kazanmak amacıyla konuştu ve şunları söyledi:

"Ey amcamın oğlu! Sen henüz gençsin. Bunlar senin kavminin yaşlılarıdır. Senin onlar kadar deneyimin ve olaylar hakkında bilgin yoktur. Benim kanaatime göre Ebu Bekir bu işle ilgili olarak senden daha güçlüdür. Zorluklara daha fazla katlanabilir, zorlukların üstesinden daha iyi gelebilir. Bu işi Ebu Bekire teslim et. Eğer sen çok yaşarsan ve ömrün yeterse, faziletinden, dininden, ilminden, anlayışından, dinde önceliğinden, soyundan ve evlendiğin hanım bakımından bu işe lâyıksın ve bu senin hakkındır."[\[247\]](#)

Bu siyasî açıklamaların amacı, zihinleri bulandırmak ve tepkileri ertelemektir. Bu taktiğin İmam Ali'nin (a.s) bilinci üzerinde yatıştırıcı bir etki bırakması mümkün değildi. Tam tersine ruhunda derin bir ıstırap bıraktı; meydana gelebilecek sapmalardan dolayı endişelenmesine neden oldu. Bu nedenle karşısındakileri uyarmak ve işledikleri hataya dikkatlerini çekmek amacıyla şunları söyledi: *"Allah... Allah... Ey muhacirler topluluğu! Muhammed'in (s.a.a) Araplar üzerindeki hakimiyetini onun evinden, yuvasından çıkarıp kendi evlerinize ve yuvalarınıza götürmeyin. Onun ailesini, onun insanlar arasındaki makamından ve hakkından uzaklaştırmayın. Allah'a yemin ederim ki, ey muhacirler! Bütün insanlar içinde ona en yakın ve en lâyık olanlar biziz. Çünkü biz Ehlibeyt'iz, bu işte biz sizden daha çok hak sahibiyiz. Allah'ın kitabını okuyan, Allah'ın dininde derin kavrayış sahibi olan, Resulullah'ın (s.a.a) sünnetini bilen, tâbilerin işlerinden haberdar olan, gelebilecek kötülükleri onlardan uzaklaştıran, nimetleri onlar arasında eşit bir şekilde paylaştıran biri varsa, Allah'a yemin ederim ki, o da bizim içimizdedir. Şu hâlde heva ve heveslerin peşine düşmeyin. Aksi takdirde, Allah'ın yolundan saparsanız. Bu da Hak'tan daha fazla uzaklaşmasına neden olur."*[\[248\]](#)

Rivayete göre, bütün bunlar olurken Hz. Fatıma (a.s) Emir'ül-Müminin'in (a.s) arkasından, İmam'ı savunmak üzere evinden çıktı. Çünkü İmam'a (a.s) bir kötülük yapmalarından korkuyordu. Oğulları Hasan ve Hüseyin'in (a.s) de ellerinden tutmuştu. Bütün Haşimî kadınlar da onunla birlikte evlerinden çıkmışlardı. Fatıma (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) mescidine geldi ve oradakileri, İmam'ı rahat bırakmamaları durumunda kendilerine beddua edeceğini söyleyerek tehdit etti. Dedi ki: *"Amcamın oğlunu serbest bırakın. Bırakın kocamı. Allah'a yemin ederim ki saçlarımı dağıtır, babamın gömleğini başımın üzerine koyar ve size beddua ederim. Hiç kuşkusuz Salih Peygamberin (a.s) devesi Allah katında benden, onun yavrusu da benim çocuklarımdan daha değerli değildir."*[\[249\]](#)

İmam Ali (a.s) ve Sakife'den Kaynaklanan Olumsuzluklar

Hz. Ali'nin (a.s) bütün tavırları cesurcaydı. Resulullah'tan (s.a.a) sonra hilâfet meselesi karşısındaki tavrı tam bir kahramanlık örneğiydi. Evet, ilâhî inanç sistemi (akide), her dönemde canını ve malını feda ederek ilkelerini güçlendirecek bir kahraman ister. Hicret günü Ali'yi (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) yatağında sabahlamaya, Resulullah'ı da kurtuluş Medine'sine hicret etmeye iten sebep buydu. Ancak Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra karşılaşılan durum nedeniyle İmam Ali (a.s) ne kendini, ne de oğulları Hasan ve Hüseyin'i feda edebilecek durumda değildi. Çünkü eğer kanaati doğrultusunda hilâfeti şer'î mecrasına döndürmek için

kendini feda edecek olsaydı, ondan sonra ipin ucunu tutacak bir kimse kalmazdı. Resulullah'ın (s.a.a) iki torunu kendilerinden istenen görevi yerine getiremeyecek kadar küçüktüler.

Bu nedenle, hayatının her döneminde, Kâbe'nin içinde dünyaya geldiği günden Kûfe mescidinde şehit olduğu güne kadar ilkeler uğruna canını bir kurban olarak ortaya süren Ali (a.s) bu sefer Peygamber (s.a.a) tarafından atandığı makamı feda etti ve Peygamber'in (s.a.a) kendisine vasiyet ederek emanet bıraktığı ve koruma görevini verdiği yüksek maslahatlar uğruna zahirî siyasî liderlikten feragat etti.

Ali (a.s), yolların ayrılış noktasındaydı; hepsi de zor ve hepsi de kendisine ağır geliyordu.

1- Ya diğer Müslümanlar gibi Ebu Bekir'e biat edecekti. Daha doğrusu varlığını, kişisel menfaatlerini ve gelecekteki çıkarlarını korumayı esas alan bir davranış içinde olacaktı. O zaman iktidar sahiplerinin nezdinde yüksek bir makama ve saygıya nail olacaktı. Bu mümkün değildi. Çünkü bu, Ebu Bekir'e biat edilmesini, onun velâyetini, liderliğini onaylamak, kabul etmek anlamına gelirdi. Bu ise, Peygamber'in (s.a.a) emirlerine aykırıydı ve hilâfetin, velâyetin ve imametın asıl çizgisinden ve gerçek anlamından ebediyen sapmasına neden olurdu. Bu takdirde Hz. Peygamber'in (s.a.a) ve İmam Ali'nin (a.s) İslâm'ın temellerinin kökleşmesi ve şer'î hilâfetin dayanaklarının sağlamlaştırılması için harcadıkları onca çaba ve emeğin, fedakârlıkların boşa gitmesi kaçınılmaz olurdu. Bunun ardından da İslâmî deneyimin bütünüyle asıl mecrasından çıkması gibi bir felâket ortaya çıkardı.

2- Gözünde bir çöp, boğazında bir kemik var olduğu hâlde susacaktı. İslâm'ın ve Müslümanların varlığını korumak için ılımlı bir çizgi takip edecek ve bu stratejisinin meyvelerini ileriki zamanlarda devşirecekti.

3- Ebu Bekir'in halifeliğine karşı silâhlı bir isyan başlatacak, insanları kendisiyle beraber olmaya çağırarak ve onları iktidarı silâhla devirmeye yönlendirecekti.

Fakat böyle bir isyandan ne gibi sonuçların elde edilmesi umulabilirdi? Bu sorunun cevabını, o günkü tarihsel koşullar bağlamında bulmaya çalışacağız.

Herkesin bildiği gibi, iktidar sahipleri en küçük bir muhalefet karşısında iktidarlarını bırakıp gitmezler. İmam'ın (a.s) muhataplarının da hilâfet makamına hırsla sarıldıklarını biliyoruz. Bu şu demektir: Onlar henüz elde ettikleri iktidarı korumak için ellerinden geleni yapacaklar, karşı koyacaklar, kendilerini savunacaklardı. Bu durumdan yararlanarak Sa'd b. Ubade'nin de yeni bir savaş başlatması gayet akla uygundu. Çünkü Sa'd'ın da siyasî amaçları ve bu amaçları tatmin etme arzusu vardı. Çünkü darbe yaparak iktidarı ele geçiren hizip Sa'd'dan biat isterken, o onları şu şekilde tehdit etmişti: "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, dağarcığımdaki oklarla size saldırmadıkça, mızrağımı vücutlarınıza daldırmadıkça, kılıcımla size vurmadıkça, ailem ve bana tâbi olanlarla birlikte sizinle savaşmadıkça böyle bir şey yapmam. Bütün insanlar ve cinler size biat etseler de ben size biat etmem."[\[250\]](#)

Genel kanaat Sa'd'ın isyan etmek için hazır beklediği, ancak mevcut hilâfete karşı kılıç çeken ilk kişi olmak istemediği yönündedir. Sadece savaş ilânı anlamına gelen sert bir tehdit yöneltmekle yetinmişti. Bu yüzden kılıcını çekip meydana atılmak için deyim yerindeyse çingal kopmasını beklemişti. Onun amacı, iktidardaki hizbin yıpratılması için beklemektir. Şayet iktidara karşı güçlü bir ses ortaya çıkacak olsaydı, o da harekete geçecek ve muhacirleri Medine'den atmanın yollarını arayacaktı.[\[251\]](#) Nitekim Sakife toplantısında onun adına konuşanlardan biri böyle bir tehditte bulunmuştu.

Bu arada Emevîleri, siyasal bir kitle olarak ağırlıklarını hissettirmeye başladıklarını da unutmuyoruz. Ayrıca cahiliye döneminin son zamanlarında Mekke'de büyük bir etkinlikleri vardı. İslâm'a ve Peygamber'in (s.a.a) hükümetine karşı Mekke'nin yürüttüğü mücadelenin lideri Ebu Süfyan'dı. Şu anda da İtab b. Üseyd b. Ebu'l-As b. Ümeyye Mekke'nin itaat edilen emiriydi.

Tarihî kaynaklarda bu dönemle ilgili olarak yer alan haberleri incelediğimiz zaman şunu görüyoruz:[252] Resulullah (s.a.a) vefat edip vefat haberi Mekke'ye ulaştığında Mekke valisi Üseyd b. Ebu'l-As b. Ümeyye saklandı. Şehir büyük bir sarsıntı geçirdi. Mekke halkı neredeyse mürtet oluyordu. Biz bunların iman ve akideden çıkıp mürtet olmaktan vazgeçmelerini açıklama yönündeki bazı yorumları ikna edici bulmuyoruz. Bizce bunun bir tek izahı olabilir; o da, Ebu Bekir'in halife olmasını kendi başarıları gibi algılamalarıdır. Nitekim bazı tarihçiler de bu kanaattedir. Çünkü Ebu Bekir'in halife seçilmesi, Peygamber'in (s.a.a) vefat ettiği gün gerçekleşmişti. Büyük bir ihtimalle Mekkeliler halifenin seçilmesi haberini vefat haberiyle birlikte aldılar. Aslında meselenin izahı şöyledir: Emevî vali İtab b. Üseyd bu hengâmede ailesinin alacağı tavrın rengini öğrenmek istediği için bir süre gizlendi ve bu karışıklıklar da başladı. Daha sonra Ebu Süfyan'ın önce öfkelenişini, sonra da yeni iktidara razı olduğunu ve iktidar sahiplerinin yanında yer aldığını öğrenince, gelişmelerin Emevî hanedanının çıkarına uygun geliştiğini fark etti.[253] Bunun üzerine vali yeniden ortaya çıktı ve gelişmeler de doğal mecrasında akmaya başladı.

Bu da gösteriyor ki, bu sırada Emevî ailesi arasındaki siyasal ilişkiler devam ediyordu. Ebu Süfyan'ın Ebu Bekir'e ve arkadaşlarına öfkesini dile getirirken sözlerinin gerisindeki kuvvetin de nereden geldiğini bu sayede anlıyoruz. Şöyle demişti: "Öyle bir gürültü ve toz duman görüyorum ki, onu ancak kan bastırabilir." Ali ve Abbas'a da şöyle demişti: "Nefsim elinde olana andolsun ki, o ikisini kollarından tutup kaldıracam." [254]

Dolayısıyla Emevîler isyana ve darbe yapmaya hazırdılar. Ali (a.s) onların bu niyetlerini gayet açık bir şekilde biliyordu. Emevîler ondan isyana liderlik etmesini istedikleri zaman, onların hangi niyetle hareket ettiklerini çok iyi biliyordu. Ali (a.s) onların güvenilecek kimseler olmadıklarının farkındaydı. Onlar, Ali'yi (a.s) kullanarak amaçlarına ulaşmak istiyorlardı. Bu yüzden Ali de onların taleplerini reddetti. Aksi takdirde onların dinî otoriteye karşı bayrak açmaları kaçınılmaz olacaktı. Çünkü silâhlı gruplar birbirini boğazlarken, hâkimiyette olan iktidar onların çıkarlarını koruyamazdı. Onların bayrak açması demek, dinden çıkıp Mekke'nin Medine'den ayrılması demekti.

Şu hâlde böyle bir zamanda Alevî bir isyan, kanlı bir muhalefetin ilânı anlamına gelirdi. Onu da çeşitli grupların başlatacağı başka kanlı isyanlar izlerdi. Bu takdirde hainlerin ve münafıkların kullanacakları uygun bir ortam oluşurdu.

Bu zorlu zaman, Ali'nin mevcut iktidara karşı tek başına sesini yükseltmesine elverişli değildi. Bilâkis, Ali'nin (a.s) sesini yükseltmesi değişik mezhep ve grupların birbirine girmesi anlamına gelirdi. O zaman da İslâm'ın varlığı ortadan kalkardı. Böyle bir hassas dönemde Müslümanların tek bir yönetim etrafında birleşmeleri hayatî öneme sahipti. Fitne ve isyanların olabileceği bu tür hassas zamanlarda Müslümanların kuvvetlerini birleştirmeleri son derece önemliydi.[255]

Bundan dolayı İmam Ali (a.s) orta yolu tutmak durumundaydı. Hz. Peygamber'in (s.a.a) kendisine emanet ettiği İslâm risaletinin hedeflerinin mümkün olduğunca ekseriyetini gerçekleştirmek için bu yolu izlemekten başka da çaresi yoktu.

Bu da gösteriyor ki, Hz. Resulullah (s.a.a) Ali (a.s) için iki yol hazırlamıştı ya da iki aşamalı bir yol hazırlamıştı. Birinci aşama: Ali'nin (a.s) açıkça ve resmî bir şekilde şer'î imam ve Peygamber'in halifesi olarak tayin edilmesi, önceden de Müslümanlardan onun için biat alınması ve Gadir günü hazır olan olmayan herkesin gözlerinin önüne somut kanıtın konulmasıydı.

Resulullah efendimiz (s.a.a) tarihin ve zamanında yaşayan herkesin tanık olduğu gibi, büyük bir siyasî liderdi. Basiretli, ileri görüşlü ve isabetliydi. Ümmetine karşı da son derece şefkatliydi. Gayb âlemiyle ve ilâhî ilimle de sürekli temas hâlindeydi. Öte yandan ilâhî irade de, İslâm şeriatının en son şeriat olmasını öngörmüştü. Bu da ilâhî risaletin bütün hedeflerinin gerçekleşmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında Peygamber efendimiz (s.a.a) zamanındaki Müslümanların İslâm risaletine dair bilinçlerinin, İslâmî değerleri özümseme boyutlarının da farkındaydı. Müslüman olan veya ileride Müslüman olacakları beklenen toplumların karakterlerini de çok iyi biliyordu. Bu topluma cahilî değerlerin hâkim olduğunu, kabile asabiyetlerine göre hareket ettiklerini ve uzun süreli bir eğitim sürecinden geçemediklerini biliyordu. Peygamberimizin (s.a.a) yaşadığı dönemi inceleyen herkesin göreceği bu koşullardan dolayı uzun vadeli bir stratejinin olması bir zorunluluktur. İlahî mesajın bütünüyle egemen olmasının garantisi olacak böylesine uzun vadeli bir stratejinin olması kaçınılmazdı. Çünkü böyle bir plânın olmaması İslâm risaletinden beklenen sonuçların alınmaması, hedeflerinin gerçekleşmemesi anlamına gelirdi. Özellikle toplumun kısa süre önce bir değişim geçirdiğini düşündüğümüz zaman, değişimin kalıcı ve verimli sonuçlara götürücü özellikte olması için Peygamberimizin de böyle bir plân hazırladığı muhakkaktır.

Bu da gösteriyor ki, ümmetin yüz çevirmesinden veya ilâhî-nebevî öneriye uymamasından sonra devreye giren ikinci aşama; sabretmeyi, kesin kararlı olmayı ve eğitsel faaliyet yönünde pratik bir plân hazırlayıp uygulamayı öngörüyordu. Genç İslâm devletinin himayesinde gerçek değerlerin öğretimini esas alan bir eğitim plânı. İlahî-nebevî önerinin kabul edilmesini, egemenliğin meşru sahiplerine iade edilmesini, ölümsüz şeriatın sahih uygulamasını ve ilâhî hedeflerin en parlak şekilde gerçekleşmesini sağlayacak gerekli şartları oluşturmayı ön gören bir olân.

İmam Ali (a.s) ve Kur'ân'ı Toplama Görevi

Bütün sahih rivayetler İmam Ali'nin (a.s) Peygamberimizin (s.a.a) cenaze işlemlerinin, tekfin ve tedfin işinin sona ermesinin ardından evine çekildiği ve ayrı yerlerde yazılı bulunan Kur'ân ayetlerini toplamakla, nüzul sırasına göre tertiplemeyle meşgul olduğu hususunda görüş birliği içindedirler.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilir: "Resulullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) dedi ki: 'Ey Ali! Kur'ân yatağımın arkasında mushafta, ipek levhalarda ve kâğıtlarda yazılıdır. Onu al ve bir kitap hâline getir. Yahudilerin Tevrat'ı kaybetmeleri gibi onları kaybetme.' Bunun üzerine Ali (a.s) gitti ve onları sarı bir örtü içine koyup topladı."[\[256\]](#)

Yine rivayet edilir ki: "İmam Ali (a.s) Peygamberimizin (s.a.a) vefatından sonra insanlarda dine karşı bir vurdumduymazlık, bir hafiflik gördü. Bunun üzerine Kur'ân'ı toplamadıkça üzerine bir rida almamaya yemin etti. Evinden üç gün çıkmadı. Bu üsre içinde Kur'ân'ı cem etti."[\[257\]](#)

Başka bir rivayette de Ali'nin (a.s) insanlarla her türlü ilişkisini keserek uzun süre sadece Kur'ân'ı toplamakla meşgul olduğu belirtiliyor. Bu rivayete göre, Ali Kur'ân'ı toplama işini

tamamladıktan sonra mescitte toplanan insanların yanına gitti. Onların ortasına kadar geldikten sonra hazırladığı kitabı ortalarına koydu ve şöyle dedi: "Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: 'Aranızda iki şey bırakıyorum, onlara sarıldığınız sürece sapmazsınız. Biri Allah'ın kitabı, diğeri de benim soyum Ehlibeyt'imdir.' İşte bu Allah'ın kitabıdır, ben de Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeyti'yim."[\[258\]](#) Ardından da ekledi: "Yarın bizim bundan haberimiz yoktu, dememeniz için bunu yaptım."

Sonra şöyle dedi: "Kıyamet günü, sizi bana yardım etmeye çağırmadığımı, size hakkım olan şeyi hatırlatmadığımı, sizi Fâtiha'dan sonuna kadar Allah'ın kitabına çağırmadığımı söylemeyin."[\[259\]](#)

Ömer ona şu karşılığı verdi: "Eğer senin yanında Kur'ân varsa, bizim yanımızda da aynıları vardır. Bizim ikinize de ihtiyacımız yoktur."

Öyle anlaşılıyor ki, İmam (a.s) sadece Kur'ân'ı toplamamış, aynı zamanda nüzul sırasına göre tertip etmiştir. Ayetlerden genel ve özel nitelikte olanlara, mutlak ve kayıtlı olanlara, muhkem ve müteşabih olanlara, nasih ve mensuh olanlara, azimet gereğini ve ruhsat anlamını içerenlere, sünnet ve adabına işaret etmiştir. Yine anladığımız kadarıyla İmam ayetlerin nüzul sebeplerine de işaret etmiş, Kur'ân ilimlerinden altmış ilim dalına değinmiştir. Her bir ilim dalına ona özgü bir örnek vermiştir. Bu büyük çalışmasıyla İmam (a.s) İslâm'ın en önemli İslâm kaynağının korunmasını sağlamıştır. Sağlam ve yetenekli akılları Kur'ân'ın içerdiği bilgi kaynaklarını araştırmaya yöneltmiştir. Böylece Kur'ân'ın hayatları boyunca insanların ihtiyaç duydukları temel düşünce kaynağı olmasını sağlamıştır.

Emir'ül-Müminin'e de bu yakışıyordu. Çünkü kendisi şöyle demiştir: "Resulullah'a (s.a.a) inen hiçbir Kur'ân ayeti yoktur ki, bana okumuş ve yazdırmış olmasın. Ben de bu ayetleri yazdım. Resulullah (s.a.a) ayetlerin tevilini, tefsirini, nasihini mensuhunu, muhkemini müteşabihini bana öğretti. Allah'a, onların anlamını bana öğretmesi için dua etti. Allah'ın kitabından hiçbir ayeti unutmadım. Bana öğretip de yazdığım hiçbir bilgi aklımdan çıkmadı. Allah'ın kendisine öğrettiği helâlî, haramı, emri ve yasağı bana da öğretti. Geçmişte olmuş, gelecekte olacak olan bütün itaatleri ve isyanları bana da bildirdi ve ben bütün bunları ezberledim. Bunlardan bir tek harf bile unutmadım."[\[260\]](#)

İmam'ın (a.s) Ebu Bekir Zamanındaki Bazı Tavırları

İmam (a.s) şöyle der: "Allah'a yemin ederim ki Arapların, Hz. Peygamber'den (s.a.a) sonra bu işi Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeyti'nden alacakları aklıma gelmezdi. Ondan sonra bu işi benden başkasına vereceklerini düşünmezdim. Ancak insanların Ebu Bekir'e biat ettiklerini görünce, her şeyden elimi çektim. Sonra insanların İslâm'dan dönmeye başladıklarını ve Muhammed'in dininin ortadan kaldırılmasına dair çağrılarının seslendirildiğini gördüm. İslâm'a ve Müslümanlara yardım etmezsem, bunun İslâm'da birtakım gediklerin açılmasına ve İslâm'ın temellerinin yıkılmasına neden olmasından korktum. O zaman uğrayacağım felâket, sizin şu velâyetinizi yitirmemden dolayı uğradığım felâketten daha büyük olurdu. Ki sizin velâyetiniz birkaç günlük bir metadır. O da serap gibi yok olur veya bulut gibi dağılır gider. Dolayısıyla bu olaylar karşısında çalışmalara başladım, batıl yok olup ortadan kalkıncaya ve din iyice yerleşip saldırılar karşısında güvencede oluncaya kadar faaliyetlerde bulundum."[\[261\]](#)

Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra meydana gelen bütün olaylar, hadiselerle dolu atmosfer, haktan uzaklaştırılmış olmak, Müslümanların izlemekle yükümlü oldukları yoldan başka

bir yola sevk edilmeleri gibi yoğun biçimde yaşanan olgular karşısında Ali (a.s) bu ümmetin vasisi olduğunu, İslâmî risaletin tatbikiyle yükümlü kılındığını unutmadı.

Ebu Bekir'e biat edilmiş olması, İmam'ı, ümmetin idaresini doğrudan yürütmekten uzaklaştırmış ve onu yalnızlığa çekilmek zorunda bırakmıştı. Beri taraftan Peygamber'in (s.a.a) kendisine yönelik tavsiyeleri vardı. Ümmeti gözetme görevini ilâhî bir misyon olarak kendisine vermişti. Öte yandan Ali (a.s) İslâm risaletine büyük bir önem veriyordu. İslâm toplumunun parçalanmasından ve ortadan kalkmasından korkuyordu. Bu yüzden Emir'ül-Müminin (a.s) her alanda İslâm'ın varlığını savunan örnek bir lider olarak temayüz etti.

Bu nedenle Ali (a.s) isabetli, doğru görüşleriyle yol göstericilik işlevini görmeye başladı. Her fırsatta dinin sahih temellerini açıklıyor, zor zamanlarda devlet idaresini ele alanların karşısına çıkan zor problemlere dair gerçek çözümleri ortaya koyuyordu. İlâhî akidenin henüz bireylerin yüreklerinde tam anlamıyla kökleşmediği bir ümmete düşünsel rehberlik ediyordu. Ali (a.s), Ebu Bekir zamanında ve diğer halifeler döneminde yargı, sosyal ve yönetim alanlarında İslâmî hayata dair hüküm ve fetvaların kriteriydi.

Ali (a.s), bu zor zamanda kendisini destekleyen bir grup sahabîyle birlikte Medine'yi İslâm'dan dönen mürtetlerin saldırılarına karşı savunma görevini de yerine getirdi.

Ebu Bekir'in Kendisinden Sonraki Halife Olarak Ömer'i Vasiyet Etmesi

İmam Ali (a.s) hâlâ mazlumdu, kendisinden alınan hakkını savunmaya devam ediyordu. Bir türlü kendisine verilmeyen hilâfetten dolayı üzülmüyordu. Gittikçe zayıflayan İslâmî risaletten dolayı acı çekiyordu. Ağır başlılıkla sabretmekten başka yol bulamıyordu. Tek yol olarak sabretmeyi görüyordu. Nitekim daha sonra, o günlerdeki hüznünü ünlü Şıkşıkîye hutbesinde şöyle dile getirmişti:

Ebu Bekir'in dönemi uzun sürmedi. Hastalıklarla boğuşuyordu ve ölmek üzereydi. Kendisinden sonra halifeliği Ömer'e bırakmaya karar vermişti. Muhacir ve ensarın büyük bir kısmı bu karara karşı çıktı. Bu karardan memnun olmadıklarını açıkça belirttiler. Çünkü Ömer'in kaba bir huyu vardı ve insanlarla ilişkisi sert ve inciticiydi.[\[264\]](#)

Ama Ebu Bekir kararında ısrar etti.

Sonra Ebu Bekir, kendisinden sonra halifeliği Ömer'e bıraktığını yazması için Osman b. Affan'ı yalnız başına gelmek üzere yanına çağırdı. Ona dedi ki: "Yaz: Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Bu Ebu Bekir b. Ebu Kuhafe'nin Müslümanlara vasiyetidir: ...Bu girişten sonra... " Bu sırada Ebu Bekir bayıldı. Osman kendiliğinden şunları yazdı. "Ben kendimden sonra size halife olarak Ömer'i seçtim. Sizin için hiçbir hayrı eksik bırakmadım..." Sonra Ebu Bekir ayıldı ve Osman'a; "Yazdığını bana oku." dedi. Osman da yazdığını okudu. Ebu Bekir tekbir getirdi ve şöyle dedi: "Baygın olduğum sırada ölmem durumunda insanların halife kim olacak diye ihtilâf etmelerinden korktun değil mi?" Evet." dedi. "Allah seni hayırla ödüllendirsin." dedi.[\[265\]](#)

Ebu Bekir'in Vasiyetinden Çıkan Sonuçlar

Ali (a.s) aşağıdaki sebeplerden dolayı Ebu Bekir'in yaptığından memnun değildi.

1- Ebu Bekir kendisinden sonraki halifeyi belirlerken Abdurrahman b. Avf ve Osman b. Affan'dan başka hiçbir Müslümanla istişare etmemişti. Onlar da Ebu Bekir'in kendisinden sonra Ömer'i halife olarak belirleme eğiliminde olduğunu çok iyi biliyorlardı. Bunlardan başka kimseyle istişare etmekten kaçınmasının nedeni, samimî sahabîlerden görüş sahibi olanların, Ömer'i seçme noktasındaki görüşünü değiştirme hususunda kendisinin üzerinde etkili olmalarından korkmasıydı.

2- İmam Ali'nin (a.s) siyasetten uzak tutulması, hilâfetin kaderinin belirlenmesi meselesine müdahil edilmemesi stratejisi ısrarla devam ettiriliyordu. Halifelik hususunda onun görüşüne başvurulmadı. Hâlbuki aynı Ebu Bekir karşısına çıkan zor meselelerin çözümü için derhâl İmam'a koşardı. Ya da İmam'ın Ebu Bekir, zamanında serdettiği görüşleri ve sergilediği davranışları, başka herkesten daha çok öğüt verici ve isabetliydi.

3- Ebu Bekir, hayattayken veya ölümünden sonra, Müslümanlar üzerinde, onların kaderini belirleme yetkisi varmış gibi, Ömer'i Müslümanlara resmen dayattı. "Benden sonra halife olarak Ömer'i görevlendiriyorum, onu dinleyin ve itaat edin." dedi. Birçok sahabînin yüzünde bu karardan dolayı öfke izlerini gördüğü hâlde.

4- Bu tavrıyla o, Peygamber'in (s.a.a) sünneti doğrultusunda hareket edeceğine ilişkin olarak verdiği sözü de çiğnemiş oldu. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.a) vefat ederken halifelikle ilgili olarak kimseyi tavsiye etmediğini iddia ediyordu. Buna karşın kendisi arkadaşı Ömer'i kendisinden sonraki halife olarak tavsiye ediyordu.[\[266\]](#)

5- İktidar Emevîler için hazırlanmış oldu. Bu da İslâm ve Müslümanların üzerine ardı arkası kesilmeyen felâketlerin gelmesine yol açtı. Çünkü Emevîlerin halifelik istekleri kamçılandı, böyle bir beklenti içine girmeleri için teşvik edildiler. Bunu da Ebu Bekir'in Osman'a söylediği şu sözden anlıyoruz: "Eğer Ömer olmasaydı, senden başkasını seçmezdim..."[\[267\]](#) Hâlbuki Ebu Bekir Osman'ın zayıf ve duygusal bir kişiliği olduğunu, bu kişiliğiyle Ümeyyeoğulları'na meyledeceğini ve sonunda bu işin onların eline geçeceğini biliyordu.

Ömer Döneminde İmam Ali (a.s)

Ebu Bekir hilâfet makamını Ömer b. Hattab için hazırladı. O da muhacir ve ensarın ileri gelenlerinden kayda değer bir muhalefet görmeden gayet kolay ve rahat bir şekilde bu makama oturdu. İktidarı güçlü bir şekilde ele aldı, ümmeti sertlik esaslı bir yöntemle idare etti. Öyle ki sahabenin ileri gelenleri Ömer'le karşılaşmaktan çekinirlerdi.[\[268\]](#) Böylece Kureyş cahiliyesi siyasî bir zafer daha kazanmış oldu. Haşimoğulları'na herhangi bir hak vermeme esasına dayanan plân aynıyle uygulandı. Ömer, bu çizginin iyice yerleşmesi için elinden geleni yaptı.

Emir'ül-Müminin (a.s) ise, siyasî iktidarın uygulamalarını ve bilinçsiz kitlelerin hilâfet bağlamındaki sapma noktasında ısrarcı olduklarını görünce, gasp edilmiş hakkını geri almak için fiilî bir isyana girişmedi. Yeni halifeye öğüt veren güvenilir bir şahsiyet olarak belirginleşti. Çünkü bu bağlamda büyük bir sorumluluk hissediyordu. O risaletin ve ümmetin güvenilir koruyucusuydu. Emir'ül-Müminin (a.s) imkân bulduğu oranda kamu hayatında etkin bir rol oynamaya çalıştı. Ebu Bekir zamanından daha geniş ölçüde eğitim, bilinçlendirme ve yargı alanlarında üzerine düşen misyonu yerine getirdi. Şartlar böylesine etkin olmasını gerektiriyordu. Çünkü İslâm ülkesinin sınırları genişlemiş, daha önce rastlanmayan türden

gelişmeler yaşanmaya başlamıştı. Yeni halife de bunlara karşı isabetli bir tavır takınma hususunda yetersizdi. Yanındaki diğer sahabîler de aynı şekilde. Bunlara ilişkin çözümünü de Allah'ın günahlardan ve hatalardan beri kıldığı kimseden başkası bulamıyordu. Bu yüzden Ömer, Emir'ül-Müminin'in karşısında eziliyor, görüşüne saygı gösteriyor ve verdiği hükmü ve uygun gördüğü kararı uyguluyordu. Birçok defa ve yüz yüze kaldığı birçok zor problemlerden dolayı şu sözü söylediği rivayet edilmiştir: "Allah beni Ebu'l-Hasan'ın yanımda bulunmadığı bir sorunla karşı karşıya getirmesin."[\[269\]](#)

Rivayet edilir ki, Ömer zina etmekle suçlanan deli bir kadını recmetmek ister. İmam Ali (a.s) Ömer'in bu hükmünü reddeder ve ona Hz. Peygamber'in (s.a.a) şu hadisini hatırlatır: "Kalem (sorumluluk) üç kişiden kaldırılmıştır: İyileşinceye kadar deliden, uyanıncaya kadar uyuyandan ve âkil balığ oluncaya kadar çocuktan." Bunu duyunca Ömer şöyle der: "Eğer Ali olmasaydı, Ömer helâk olurdu."[\[270\]](#)

Ömer'in Hayatından Çizgiler[\[271\]](#)

1- İnsanlarla şiddet ve sertlik esasında muamele etmek. Otoritesini şiddet ve güçle kabul ettirdi. Uzak yakın herkesi korkuttu. O kadar sertti ki, hamile bir kadın bir şey sormak üzere yanına gelmişti. Kadın Ömer'in sertliği ve haşinliği karşısında çocuğunu düşürmüştü. Cebele ile onun hikâyesi meşhurdur. Cebele'ye karşı takındığı sert tutum yüzünden sonunda adam irtidat edip Rum ülkesine kaçmak zorunda kalmıştı.[\[272\]](#)

2- Mal dağıtımında Müslümanlar arasında eşitliğe riayet etmemek. Peygamber'den (s.a.a) gelen bir açıklama ve Kur'ân'da yer alan bir direktif olmaksızın Müslümanlar arasında bu bağlamda fark gözettili. Kur'ân ve sünnet yerine bu hususta kabile asabiyetini esas aldı.[\[273\]](#) Sonraki dönemlerde toplumsal sınıfların ortaya çıkmasında en büyük pay ona aittir. Nesepez uzmanları, bu bilimin kuralları esasına dayalı olarak nesepleri belirlemeye ve tasnif etmeye başladılar. Bunun sonucunda Arap olmayanlar Araplara kin gütmeye başladılar, onlardan nefret ettiler. Arapların ayıplarını sayıp dökmeye başladılar. O, bu davranışıyla hem Peygamber'e, hem de arkadaşı Ebu Bekir'e aykırı bir davranış içine girdi.

Ömer halifeliğinin son zamanlarında, birçok sahabînin aşırı bir servete sahip olduklarını görünce, bu uygulamasından pişmanlık duydu. Bu uygulama içine sinmedi. Hatta şöyle demeye başladı: "Eğer düşündüğüm kadar halifelikte kalırsam, zenginlerin fazla olan bütün mallarını alıp fakirlere veririm."[\[274\]](#)

3- Valileri, meşru İslâmî hükümete hizmet edecek ve ümmetin varlığını koruyacak İslâmî esaslar doğrultusunda seçme hususunda dikkatli ve objektif davranmamak. Bozgunculuğuyla ve dine samimiyetle bağlı olmayışıyla bilinen kimseleri vali yaptı. Bu uygulamasını ısrarla sürdürdü. İmam Ali (a.s) ve onun yanında yer alan seçkin sahabîlerle ilişkisi olduğunu düşündüğü herkesi devlet mekanizmasından uzak tuttu.[\[275\]](#)

4- Valileri özenle denetim ve sorgulamaya tâbi tutarken Muaviye'yi istisna tutmak, uzun yıllar boyunca istediği gibi hareket etmek üzere onu serbest bırakmak. Bu da Muaviye'nin Osman zamanında Şam'da azgınlaşmasına ve bağımsız hareket etmesine yardımcı oldu. Nitekim Muaviye'nin uygulamaları hakkında şöyle dediği rivayet edilir: "O Arapların Kisra'sıdır."[\[276\]](#)

Şûrâ Belâsı

Sakife toplantısı ve Ebu Bekir'e biat meselesi -Ömer'in dediği gibi- Allah'ın Müslümanları şerrinden koruduğu bir oldu bittiydi. Şûra ise, en büyük fitne ve İslâmî risalet çizgisinden en büyük sapmaydı. Bununla Müslümanlar çok ağır bir imtihandan geçtiler. Fitne tohumları ekildi ve büyük felâketlere zemin hazırlandı. Bu yüzden Müslümanlar büyük bir kötülüğün girdabına düştüler. Çünkü bu Şûra aracılığıyla İmam Ali'nin (a.s) hilâfetten uzaklaştırılması ve İslâm ümmetinin egemenliğinin sapkınların eline geçmesi ile ilgili bir plânın yürürlükte olduğu gayet açık bir şekilde ortaya çıktı. Hem de vicdanlar sızlamadan ve ümmetin akıbetiyle ilgili en küçük bir endişe hissedilmeden.

Ömer aldığı hançer darbeleri yüzünden hayatından ümit kesince ve dünyadan ayrılmak üzere olduğunu anlayınca, bazı sahabîler ona dediler ki: "Başımıza bir halife tayin et." Dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, hayatta ve öldükten sonra birini başınıza musallat etmem." Sonra şöyle dedi: "Eğer birini halife olarak belirlesem, benden daha hayırlı olan -Ebu Bekir'i kastediyor- da halife tayin etmişti. Şayet bu işe karışmayı terk etsem, benden daha hayırlı olan -Resulullah'ı (s.a.a) kastediyor- da bu işi oluruna bırakmıştı."[\[277\]](#) Sonra halife olmasında katkıları olan bazı kimselerin şu anda hayatta olmamalarından dolayı duyduğu üzüntüyü belirtti ve şöyle dedi: "Eğer Ebu Ubeyde yaşasaydı, onu halife olarak tayin ederdim. Çünkü o ümmetin emindir. Eğer Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim yaşasaydı, onu halife tayin ederdim. Çünkü o Allah'ı çok severdi." Ona denildi ki: "Ey müminlerin emiri! Bu hususla ilgili bir vasiyette bulunsan olmaz mı?"

Dedi ki: "Sizinle konuştuktan sonra sizi hakka iletmeye en yakın olan bir adamı -İmam Ali'yi göstererek- başınıza getirmeye karar vermiştim. O sırada beni bir uyku tuttu. Rüyamda bir adamın, fidanlarını diktiği bir bahçeye girdiğini ve bütün tomurcukları ve meyveleri topladığını, kucakladığını ve altına aldığını gördüm. O zaman anladım ki, Allah emrini yerine getirmede galip olandır ve Ömer'in canını alacaktır. Bu yüzden yaşarken ve de öldükten sonra birini başınıza musallat etmek istemiyorum. Kararı Peygamber'in (s.a.a), cennet ehlinde olduklarını bildirdiği şu adamlar versin: Ali, Osman, Abdurrahman, Sa'd, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah. Bunlar içlerinden birini halife olarak seçsinler. Bunlar birini seçtikleri zaman ona en güzel şekilde yardımcı olun ve destek olun."[\[278\]](#) Bu arada orada bulunanlara, bu kimseleri üç gün boyunca bir yere hapsedmelerini, birini seçmeden dışarı çıkmalarına izin vermemelerini söyledi. Çoğunluğun ittifakına karşı gelenin veya Abdurrahman b. Avf'ın bulunduğu tarafın tercihinin karşı gelenin boynunu vurmalarını emretti. Müslümanlar halifelerini seçinceye kadar bu üç gün boyunca da Suheyb'in halka namaz kıldırmasını istedi. Bu arada ensarın ileri gelenlerinin de seçim işini izlemek üzere hazır bulunmalarını emretti. Ama onların seçim işinde bir yetkileri olmayacaktı.[\[279\]](#)

Şûra üyeleri Ömer'in yanında toplandıkları zaman, onlara sert ve incitici eleştiriler yöneltti. Bu sözlerinde sahil bir yönlendirme veya ümmeti, içinde bulunduğu krizden çıkaracak bir yol göstericilik söz konusu değildi. Şunları söyledi: "Allah'a yemin ederim ki, ey Sa'd, seni halife olarak tayin etmememin nedeni, sertliğin ve kabalığındır. Bunun yanında sen savaş adamısın. Ey Abdurrahman, seni halife olarak tayin etmememin nedeni de, senin şu ümmetin Firavunu olmandır. Seni halife olarak seçmememin nedeni ey Zübeyir, senin memnunken mümin, kızarken kâfir olmandır. Ey Talha, seni seçmememin nedeni ise, kendini beğenmiş kibirli biri olmandır."[\[280\]](#) [-Orada bulunanlara dönerek-] Eğer hilâfeti o üstlenirse, mührü karısının parmağına koyar. Ey Ali, seni halife olarak seçmememin nedeni ise, senin bu işi çok istemendir. Yoksa sen bu işe bunların içinde en lâyük olan kimsesin. Eğer halife olursan, bu görevi apaçık hak ve dosdoğru yol üzere yerine getirirsin."[\[281\]](#)

Şûraya Yönelik Eleştiriler

Ömer'in oluşturduğu şûra, sağlıklı ve isabetli bir yapı olmaktan uzaktı; kendi içinde çelişkiler taşıyordu; tutarlı bir yanı yoktu. Şûranın dikkat ve objektiflikten uzak bazı yönlerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Şûra için önerilen isimler, seçim normlarına göre belirginleşmiş bir üstünlüklerinden dolayı ön plâna çıkmış değillerdi. Çünkü halk tabanının aday gösterme ve seçimde hiçbir belirleyiciliği söz konusu olmamıştı. Dolayısıyla bu yapıya şûra adının verilmiş olmasının bir anlamı yoktur. Çünkü burada şûra denilen şey, bir adamın bir grubu aday göstermesi ve ümmetin geri kalanına da bunları dayatmasından ibaretti. Bu yüzden de içlerinden birini seçmek üzere tehditle bu adayların toplanmasını sağlıyor ve herhangi bir ihtilâf çıkması durumunda öldürülmelerini şart koşuyor. Buna şûra denebilir mi?

2- Şûraya seçilen isimler, kişilikleri ve düşünceleri itibariyle birbirleriyle uzlaşmayan, birbirlerinden uzak kimselerdir. Bunların her biri sadece kendi fikrini temsil etmektedir. Bunların, ümmetin düşüncesini temsil etmeleri, ümmetin görüşünü dile getirmiş olmaları mümkün müdür? Nitekim şûradan sonra aralarında birtakım görüş ayrılıkları baş göstermiş ki, bunun neticesinde Müslümanların birliği onulmaz yaralar almış, Müslümanlar parçalanmışlardır.

3- Bu uygulamada ensar aşağılanmış ve rolleri küçümsenmiştir. Ömer onların hazır bulunmalarını istemiş, ama bir yetki veya görüş belirtme hakkı tanımamıştır. Mesele şûraya seçilen altı kişi arasında cereyan ediyor. Şu hâlde, ensarı onları izlemeye davet etmenin ne anlamı var?! Hatta Ömer Salim'in ve Ebu Ubeyde'nin hayatta olmalarını temenni etmekle bütün ümmeti aşağılamıştır.

4- Ömer değişik unsurları şûrada bir araya getirmekle kendisiyle çelişkiye düşmüştür. Çünkü Sakife'de halifeliğin Kureys'te olduğunu iddia ediyor ve bu iddiasında ısrarcı davranıyordu. Burada ise Huzeyfe'nin azatlısı Salim'in yaşıyor olmasını temenni ediyor ki, halifeliği ona verebilseydi. Sonra başka sahabileri değil, sadece şûraya seçtiği kimseleri çağırıyor ve Peygamber'in (s.a.a) onlardan razı olduğunu veya onların cennetlik olduklarını söylüyor. Sonra da onlara birtakım kusurlar atf ediyor ki, bu kusurlarla Peygamber'in (s.a.a) onlardan razı oluşu bir arada düşünülemez veya cennet ehlinde böyle kusurlar olmaz. Sonra Suheyb'e üç gün boyunca halka namaz kıldırmasını emrediyor. Bu da namazda imam olmakla halifelik arasında bir bağlantı olmadığını, namazda imamlık etmenin halife olmayı zorunlu olarak gerektirmediğini düşündüğünü göstermektedir. Oysa Sakife günü, Ebu Bekir'in halife olarak seçilmesinin gerekliliğini anlatırken, Peygamber'in (s.a.a) hastalığında halka namaz kıldırıldığına dair iddiayı, onun halifeliğinin kanıtı olarak sunuyordu.

5- Kendisinden sonra İmam'ı (a.s) halife olarak tayin etmek istemişti. Çünkü İmam insanları dosdoğru yol üzere idare edecekti, onlara açık ve belirgin kanıta dayalı olarak yol gösterecekti. Sonra rüyasında ne gördüyse, İmam'ı (a.s) tayin etmekten vazgeçiyor. İmam'ın konumu ve liyakati hakkında birtakım kuşkular uyandırmak istiyormuş gibi geliyor.

6- Ömer; "Halifeliği hayattayken ve öldükten sonra size dayatmak istemem." diyor, sonra da dönüyor, koskoca bir ümmetten altı kişiyi seçiyor. Bununla da ümmetin hayatı ve kaderi üzerinde hegemonya kurma kompleksini dışa vuruyor.

7- Seçilecek altı kişi, ibrenin, Allah ve Resulü tarafından ümmetin halifeliğine lâıyk görülmüş İmam Ali'ye kaymasından çok Osman'a kaymasını sağlayacak şekilde belirlenmiştir. Çünkü Talha'nın seçilmesi Teym kabilesinin kinini kaşımaya, ayaklandırmaya yöneliktir. Çünkü İmam, halifelik hususunda Ebu Bekir'le rekabet etmişti. Şimdi de Teym'in yeni adayıyla rekabet ediyor. Osman'ı seçmesi ise, Emevîlerin hâkimiyet ve liderlik dürtülerini kamçılamaaya dönüktü. Abdurrahman ve Sa'd'ı seçmesi ise, İmam'a karşı yeni bir siyasî cephe açma amacına yönelikti. Çünkü bu ikisi Zühreoğulları'na mensuptular. Bunlar da Emevîlerle akraba idiler. Osman'la İmam arasında bir yarış olması durumunda Osman'a eğilim göstereceklerdi doğal olarak.

8- Bir görüş üzerinde ittifak etmemeleri veya bir görüşe muhalefet etmede ısrar etmeleri durumunda şûra üyelerinin öldürülmesini emrediyor. Bu emri ile, söylediği; "Peygamber (s.a.a) vefat ederken onlardan razıydı." şeklindeki sözü nasıl bağdaştırabiliriz? Acaba Ömer'in görüşüne muhalefet etmek, bir sahabînin öldürülmesini mi gerektirir?[282]

İbn-i Abbas ile Ömer Arasında Halifelik Üzerine Geçen Konuşma

Ömer ile İbn-i Abbas arasında halifelik üzerine şöyle bir konuşma geçtiği rivayet edilir:

Ömer: "Allah'a yemin ederim ki, senin arkadaşın (İmam Ali) Resulullah'tan (s.a.a) sonra bu işe en lâıyk kimseydi. Ancak biz iki şeyden dolayı ondan, onun halife olmasından korktuk."

İbn-i Abbas: "Hangi şeylerden dolayı ey müminlerin emiri?!"

Ömer: "Yaşının genç olmasından ve Abdulmuttaliboğulları'na yönelik sevgisinden korktuk."

Ömer b. Hattab'ın toplantılarından birinde, bir grup adamla birlikte Abdullah b. Abbas da bulunur. Ömer ona şöyle der: "Ey İbn-i Abbas! İnsanların size halifeliği vermelerine neyin engel olduğunu biliyor musun?" İbn-i Abbasa şöyle der: "Hayır, ey müminlerin emiri!" Ömer şöyle der: "Fakat ben biliyorum." İbn-i Abbas; "Nedir bu?" diye sorar. Ömer şu karşılığı verir: "Kureyş, peygamberliğin ve halifeliğin sizde birleşmesini istemedi. Çünkü o zaman bütün iyilikleri, bütün meziyetleri kendinizde toplayarak insanlara üstünlük tasladınız. Bu yüzden Kureyş duruma baktı ve bir seçim yaptı; başardı ve isabet etti."

İbn-i Abbas ona şu karşılığı verir: "Müminlerin emiri bana karşı öfkelerini tutabilecek mi?" Ömer ona kızmayacağına dair güvence verir; "İstedğini söyle." der.

İbn-i Abbas şöyle der: "Senin 'Kureyş istemedi.' sözüne gelince, yüce Allah bir kavim hakkında şöyle buyurmuştur: **'Onlar Allah'ın indirdiğini istemediler. Böylece amelleri boşa gitti.'**[283] 'Çünkü o zaman bütün iyilikleri ve meziyetleri kendinizde toplayarak...' şeklindeki sözüne gelince, eğer biz halifelikle üstünlük taslayacak olsaydık, Peygamber'in akrabası olmakla üstünlük tasladık. Fakat biz, öyle bir topluluğuz ki, Resulullah'ın (s.a.a) ahlâkına sahibiz. Allah onun hakkında şöyle buyurmuştur: **'Şüphesiz sen büyük bir ahlâk üzere sin.'**[284], **'Sana tâbi olan müminlere (alçak gönüllük) kanadını indir.'**[285] 'Kureyş bir seçim yaptı...' şeklindeki sözüne gelince, yüce Allah şöyle buyuruyor: **'Rabbini dilediğini yaratır ve seçer, onların seçme hakkı yoktur.'**[286] Sen de biliyorsun ki, ey müminlerin emiri, Allah, kullarından seçtiğini seçmiştir. Eğer Kureyş Allah'ın baktığına baksaydı, o zaman başarılı olur ve isabet etmiş olurdu."

Ömer bir süre düşünür, ardından şöyle der: -Bu arada İbn-i Abbas'ın bu net sözleri canını sıkmıştır- "Yavaş ol, ey İbn-i Abbas! Sizin kalbiniz, ey Haşimoğulları, Kureyş'in işlerini karıştırmaktan başka bir şey düşünmüyor. İçinizde Kureyş'e yönelik yok olması mümkün olmayan bir kin vardır."

İbn-i Abbas şu karşılığı verir: "Yavaş ol, ey müminlerin emiri! Haşimoğulları'nın kalplerini karıştırmayarak suçlama. Onların kalpleri, Allah tarafından arındırılmış ve temizlenmiş Peygamber'in kalbindendir. Onlar, Allah'ın kendileri hakkında şöyle buyurduğu Ehlilbeyt'tendirler: '**Allah ancak siz Ehlilbeyt'ten kötülükleri gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister.**'[\[287\]](#)"

Ardından İbn-i Abbas şöyle der: "Kine gelince, kendisine ait olan bir şey gasp edilmiş olan ve bu şeyin başkasının elinde olduğunu gören insan kin gütmeyebilir mi?" Ömer kızar ve bağırır. Bu arada aklına daha önce duyup da içinde sakladığı bir şey gelir. Şöyle der: "Sana gelince, ey İbn-i Abbas! Seninle ilgili bir şey duydum. Bunu sana söylemek istemiyorum. Bu benim yanımdaki derecenin düşürür."

İbn-i Abbas şu karşılığı verir: "Ne duydun, ey müminlerin emiri?! Bunu bana söyle. Eğer batıl bir şeyse, benim gibi birisi kendisine yakıştırılan batıl bir şeyi kolaylıkla ortadan kaldırır. Eğer doğruysa, o zaman bu, benim senin katındaki derecenin düşürmez."

Ömer şöyle der: "Duydum ki, sen her yerde; 'Bize ait olan hilâfet kıskançlıktan ve zulümle elimizden alındı.' diyormuşsun."

İbn-i Abbas gerilemedi ve duruşunu değiştirmede, istifini bozmadı. Bilâkis şöyle dedi: "Evet, kıskançlıktan elimizden alındı. Nitekim İblis de Âdem'i kıskandı ve onun cennetten çıkarılmasına neden oldu. Evet zulümle alındı. Ey müminlerin emiri! Sen hak sahibinin kim olduğunu daha iyi biliyorsun. Ey müminlerin emiri! Sen acemlere karşı Resulullah'tan dolayı Arapları haklı görmedin mi? Ve sen diğer Araplara karşı Resulullah'tan dolayı Kureyş'i haklı görmedin mi? Biz de diğer Kureyşlilerden ve başkalarından daha fazla Resulullah'a yakınız ve onunla ilgili bir şeyde daha fazla söz sahibiyiz."

Ömer şöyle der: "Benden uzaklaş, ey İbn-i Abbas!" Ömer, onun kalkıp ayrılmak istediğini görünce, ona bir kötülük etmesinden korkarak derhâl nazik bir şekilde şöyle der: "Ey çekip giden adam! Ben senden gelen bütün olumsuzluklara rağmen senin hakkını gözetirim."

İbn-i Abbas ciddiyetini bozmadan ona dönüp şöyle der: "Ey müminlerin emiri! Benim senin ve diğer bütün Müslümanların üzerinde Resulullah'tan dolayı bir hakkım var. Kim bu hakkı korursa, kendi hakkını korumuş olur. Kim bu hakkı zayı ederse, kendi hakkını zayı etmiş olur."[\[288\]](#)

İmam'ın (a.s) Şûra Karşısındaki Tavrı

Ömer'in tavrından ve aday göstermelerinden dolayı İmam'ın (a.s) kalbi üzüntü ve kederle doldu, kuşku ve endişeler içini kapladı. Kendisinin hilâfetten uzaklaştırılması ve İslâmî hükümetin sahih çizgisinden sapması amacına yönelik bir plânın hazırlandığını anladı. İmam (a.s), Ömer'in yanından çıktıktan sonra amcası Abbas'la karşılaştı. Ona şöyle dedi:

"Ey amca! Hilâfet yine bizden uzaklaştırıldı." Abbas; "Bunu nereden biliyorsun?" diye sordu. Ali (a.s) şöyle dedi: "Osman benimle bir tutuldu. Ayrıca Ömer; 'Çoğunlukla beraber olun."

Eğer iki kişi birini, iki kişi de birini desteklerse, Abdurrahman b. Avf'ın yer aldığı tarafı destekleyin.' dedi. Sa'd, amcasının oğlu Abdurrahman'a muhalefet etmez. Abdurrahman Osman'ın dünürüdür. Bunlar ihtilâf etmezler. Ya Abdurrahman Osman'ı halife yapar, ya da Osman Abdurrahman'ı halife yapar. Diğer ikisi benimle beraber olsalar da bunun bana bir faydası olmaz."[\[289\]](#)

İmam Ali'nin (a.s) ön görüşü gerçek oldu. Abdurrahman'ın ağırlığını koymasıyla hilâfet Osman'ın eline geçti. Rivayet edilir ki Sa'd, amcasının oğlu Abdurrahman lehine şûradan çekilir. Talha da Osman'a eğilim gösterir ve hakkını ona devreder. Geride bir tek Zübeyir kalır. O da İmam (a.s) lehine çekilir. Abdurrahman İmam'ı veya Osman'ı seçmek üzere tavır belirlemek durumunda kalır. Ammar şöyle der: "Eğer Müslümanların ayrılığa düşmelerini istemiyorsan, Ali'ye biat et." İbn-i Ebu Serh ise şöyle der: "Eğer Kureyşlilerin ihtilâfa düşmelerini istemiyorsan, Osman'a biat et." Böylece hilâfetin seçimi sağlıklı olmayan bir mecraya girer. Asabiyet ateşinin tutuşturduğu sapma eğilimleri belirgin bir şekilde ortaya çıkmaya başlar.

Abdurrahman Allah'ın kitabına, Peygamber'in (s.a.a) sünnetine ve Şeyheyn'in (Ebu Bekir ile Ömer) hayat tarzına bağlı kalmak şartıyla ikisinden birine biat edeceğini belirtir. İmam (a.s) Ebu Bekir ve Ömer'in hayat tarzını esas almayı reddeder. Osman ise kabul eder ve ona biat edilir. Ali (a.s), Abdurrahman'a şöyle der:

"Ona hayatının armağanını verdin. Bu sizin bize karşı ilk dayanışmanız değildir. Bundan sonra bana güzel bir sabır düşer. Sizin yakıştırmalarınız karşısında yardım ancak Allah'tan istenir."[\[290\]](#)

"Allah'a yemin ederim ki, bunu yapmanın tek nedeni, ikinizin arkadaşının (Ömer'in) diğer arkadaşından (Ebu Bekir) umduğu şeyi senin de bundan (Osman'dan) ummandır. Allah aranızda pis kokulu ıtır serpmiştir."[\[291\]](#)

Sonra insanlara döndü ve halife seçimiyle ilgili olarak bir kez daha tekrarlanan yanlışlıklarını açıkladı ve İslâmî risaletin gidişine dair açıklamalarda bulundu:

"Ey insanlar! Benim bu işte başkalarından daha çok hak sahibi olduğumu biliyorsunuz. Ama iş gördüğünüz sonuca gelip dayandı. Allah'a yemin ederim ki, Müslümanların işleri iyiye gidiyor olduğu sürece barış içinde olurum. Bu işte, benden başkasının zulmedilmediği sürece susarım. Bunu, sabrın ecrini ve üstünlüğünü elde etmek, sizin dünyanızın süs-püsünde, özentibezentisinide gözüm olmadığı için yapıyorum."[\[292\]](#)

İmam (a.s) sonucun ne olacağını bildiği hâlde diğerleriyle birlikte şûraya katıldı. Amacı, Ömer'in ve Resulullah'ın (s.a.a) vefatı sırasında onunla birlikte hareket edenlerin içine düştükleri çelişkiyi gözler önüne sermekti. Çünkü Ömer, peygamberlik ve halifeliğin aynı ailede birleşmeyeceğine inanıyordu. Ama şimdi İmam'ı (a.s) da halife adaylarından göstermişti.

Emir'ül-Müminin (a.s) şöyle dediği rivayet edilir: "Ben diğerleriyle birlikte şûraya katılıyorum; çünkü Ömer beni halifeliğe lâıyk gördüğünü gösterdi. Oysa daha önce; 'Resulullah, Peygamberlik ve imamlık aynı evde toplanmaz, dedi.' diye iddia ediyordu. Bu şûraya katılıyorum ki, insanlar, onun yaptığı ile rivayetinin arasındaki çelişkiyi görsünler."[\[293\]](#)

İmam (a.s), Osman b. Affan'a biat etti. Bu, ümmeti ıslâh etme ve doğru bir çizgide yönlendirme, ümmetin varlığını koruma gayretinin bir göstergesiydi. Ümmete öğütlerini, yol göstericiliğini ve eğitimciliğini esirgemedi. Şayet halife olmadıysa, hâlâ hakkı açıklama ve hakkı gösterme imkânına sahipti. İnsanlara doğru yolu gösterebilirdi. Onları hak yola iletebilirdi. Çaresiz kaldığı zaman hâkime yardımcı olabilir, bilmediğinde ona öğretebilir, düşüncesizce bir şey yaptığında onu engelleyebilirdi.

İmam Ali (a.s) Niçin Abdurrahman b. Avf'ın Şartını Kabul Etmedi?

İmam Ali (a.s), özel bir maslahattan veya kişisel bir amaçtan dolayı ilk iki halifeye muhalif bir çizgide duruyor değildi. Bilâkis dinin, ümmetin ve İslâm akidesinin çıkarı için, her türlü arzu ve tutkudan beri olarak onlara muhalifti. Her tavrında Kur'ân ve sünnete dayanıyordu. Aldığı her kararda objektifliği ve nebevî çizgiyi göz önünde bulunduruyordu. O büyük Peygamber'in (s.a.a) yokluğunda nebevî mesajı ve ümmetin maslahatını korumayı üstlenmişti. Amacı, İslâm risaletini amacından saptıracak herhangi bir karışıklıktan, bulanıklıktan korumaktı. Şeyhayn'in hayat tarzını esas almak şartına bağlı kalmak kaydıyla kendisine önerilen halifeliliği de bu nedenle reddetti. Çünkü İslâm akidesinin temel prensipleri arasında Şeyhayn'in hayat tarzı diye isimlendirilecek bir şey yoktur. Bilâkis, esas alınacak iki kaynak vardır: Kur'ân ve Nebevî Sünnet. Eğer İmam (a.s) bu şartı kabul etseydi, bu, Şeyhayn'in hayat tarzının da Peygamber'in (s.a.a) sünneti gibi bağlayıcı olduğunu onaylamak anlamına gelirdi. Oysa Şeyhayn'in de kendi aralarında çelişkiye düştükleri birçok husus vardı. Bırakın kendi aralarında, bunun yanında Kur'ân ve Peygamber'in sünnetiyle de çelişen birçok davranışları söz konusuydu.

Ayrıca İmam (a.s), rolünün Peygamber'den (s.a.a) sonra ümmeti eğitmek olduğunu biliyordu. Şeyhayn'in hayat tarzı üzere hareket edeceğini bildirip sonra onlara muhalefet etmesi ona yakışmazdı. Nitekim Osman onların hayat tarzlarına uyacağına söz vermişti, ama bu sözünü tutmamıştı.

Osman[294] Döneminde İmam Ali (a.s)

Emir'ül-Müminin Ali (a.s) Osman dönemini vafederken şunları söylüyor:

"Derken kavmin üçüncüsü kalktı; hem de bir hâlde kalktı ki iki yanı da yelle dolmuştu; işi gücü, yediğini çıkaracak yerle yiyeceği yer arasında gidip gelmekti. Onunla beraber babasının oğulları da işe giriştiler; Allah malını, ilk baharda devenin otları, çayır çimeni yeyip sömürmesi gibi yediler, sömürdüler. Sonunda onun da ipi çözüldü; hareketi tezce yaralanıp öldürülmesine sebep oldu, karnının dolgunluğu onu bu hâle getirdi."[\[295\]](#)

Osman ilk iki halife gibi, işlerini dikkatle yürütecek kadar politikacı ve entrikacı biri değildi. Abdurrahman b. Avf onu Müslümanların halifesi olarak belirledikten sonra yeni hükümetin politikasını, ortaya çıkabilecek gelişmeler karşısında alınacak tavırları açıklamak üzere mescide getirildiği zaman, Hz. Peygamber'in (s.a.a) minberinin üzerine çıktı ve Peygamber'in (s.a.a) oturduğu yere oturdu. Oysa Ebu Bekir oraya oturmazdı, bir basamak aşağıda otururdu. Ömer de ondan bir basamak aşağıda otururdu. Bunu gören insanlar aralarında konuşmaya başladılar: "Bu gün kötülük doğdu."[\[296\]](#)

Konuşamadı. Şöyle dedi: "İmdi... Hiç şüphesiz ilk defa merkebe binmek zordur. Biz de hatip değiliz. Allah bilecektir. Adem ile arasında ölü bir babadan başkası bulunmayan bir kişi, öğütlenmiştir."[\[297\]](#)

Tarihçi Yakubî şöyle anlatır:

"Uzun süre konuşmadan bekledi. Sonra şöyle dedi: 'Ebu Bekir ve Ömer buraya çıkmadan önce konuşma hazırlarlardı. Sizin güzel konuşan bir imamdan çok adil bir imama ihtiyacınız var. Eğer yaşarsanız, güzel konuşmalar da göreceksiniz.' Sonra aşağı indi."[\[298\]](#)

Osman, işe aşiretinin -Ümeyyeoğulları'nın- mensupları dışındaki bütün Müslümanların kendisine öfke duymalarına neden olan işlerle başladı. Açıkça kabilesinin yanında yer aldığını ortaya koydu. Kavmine olan meylini belli etti ve bir Emevî olduğunu gösterdi. Onları yöneticiler sınıfına getirmeye, insanların üzerinde yüksek makamlara getirmeye başladı. Valilik makamlarını Emevîlere dağıttı. Yönetimi, hiçbir engelle karşılaşmayacakları şekilde Emevîlere teslim etti.

Osman, Ebu Bekir ve Ömer'in temellerini attıkları aşiret egemenliğinin sınırlarını da aşarak makamları ve önemli resmî makamları Emevîlerle sınırlandırdı.

Başta Emir'ül-Müminin (a.s) olmak üzere sahabelerin uyarılarını, öğütlerini dikkate almadı. Çünkü Osman iktidara geldiğinde, İslâmî hükümetin sahih çizgisi yerine kabileci bir anlayışı esas alan bir yönetim tarzı hâkimdi. Uygulanan siyaseti değiştirebilecek salih, yapıcı unsurların rolü zayıflatılmıştı. Kuşkusuz Ebu Bekir ve Ömer'in Emir'ül-Müminin'i (a.s) iktidardan uzaklaştırma esasına dayalı politikaları, yönetim tarzında kişisel görüşlerini dayatmaları, iktidar çizgisinin sapması ve Ehlibeyt çizgisine muhalif bir çizginin ortaya çıkmasında son derece etkili olmuştu. Bu yüzden, etrafı münafıklarla, canları Müslümanlar tarafından bağışlanmış cahiliye artıklarıyla ve çıkarlarını her şeyin üstünde tutan menfaatperestlerle çevrilmiş bulunan yeni halifenin öğüt dinleyecek hâli yoktu.

Osman'a Biat Edilmesinden Sonra Ebu Süfyan

Osman'a biat etme törenleri tamamlandıktan sonra, Ebu Süfyan, Osman b. Affan'ın evine gitti. Ev Osman'ın ailesi ve yandaşları tarafından hıncahınç doldurulmuştu. İktidara gelme başarısından dolayı büyük bir coşku yaşıyordu. Ebu Süfyan'ın da oldukça sevinçli ve mutlu olduğu her hâlden belliydi. Düşmanına galip gelmiş kinci ve şımarık bir insanın yüz ifadesi vardı yanaklarında. Çünkü büyükleri İslâm tarafından zelil kılındıktan sonra tekrar üstünlük kurmanın belirtileri ufuklarda görünmeye başlamıştı. Sağa baktı, sola baktı. Osman'ın evinde toplananlara sordu: "İçinizde sizden olmayan biri var mı?" "Yok." diye cevap verdiler. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ey Ümeyyeoğulları! Bu makamı bir top gibi birbirinize atın. Ebu Süfyan'ın yemin ettiğine andolsun ki, ne cennet var, ne de cehennem. Hesap vermek ve ceza görmek de yok... Ben bu egemenliği sizin için arzu ediyordum. Bu egemenlik, artık miras olarak sizin çocuklarınıza yetiştirilecektir."[\[299\]](#)

Sonra şehitlerin efendisi Hamza b. Abdulmuttalib'in kabrinin başına gitti. Kabri tekmeleyerek şöyle dedi: "Ey Ebu Ammare! Uğruna kılıcınla bizimle vuruştüğün din, şu anda bizim çocuklarımızın elinde bir oyuncak oldu. Oynuyorlar onunla."[\[300\]](#)

Osman İktidarının Olumsuz Yönleri

İmam Ali (a.s) Ebu Bekir ve Ömer'le geçinmeye çalıştı. Onlara karşı açık bir muhalefet yapmadı. Çünkü o zaman İslâmî yönetimdeki sapma gizliydi. İmam (a.s) çok kere yanılan halifenin tavrına müdahale ediyor ve halife de buna olumlu karşılık veriyordu. Ebu Bekir ve Ömer'in İmam'dan (a.s) duydukları korkunun nedeni, onun ümmetin yasal temsilcisi, hilâfette hak sahibi, sahabenin seçkin ve önde gelenlerini kapsayan muhalefet akımının lideri olmasıydı. Çünkü İmam (a.s) hilâfet hakkında vazgeçmiştiyse ve bundan dolayı da iktidar sahipleri ondan yana kendilerini güvende hissediyorlardıysa da, Resulullah (s.a.a) tarafından kendisine miras bırakılan İslâm akidesinin denetçisi ve koruyucusu olma misyonundan asla ödün vermemiştir.

Fakat Osman'ın iktidarı zamanında bozgunculuk artık gemi aزیya almıştı. Açık bir şekilde devlet organlarına sirayet etmişti. Zulüm ve haksızlık Müslüman kitleleri de kapsamıştı. Bunun üzerine İmam (a.s) Osman'ın davranışlarından memnun olmadığını, uygulamalarını reddettiğini açık bir şekilde ortaya koydu. Ammar b. Yasir ve Ebuzer gibi seçkin sahabiler de onun yanında yer aldılar. Hatta Emir'ül-Müminin'in (a.s) halifeliğine karşı çıkanlar bile Osman'ın kötü idaresinden ve iktidarının bozgunculuğundan memnun değildiler. Osman yönetiminin özelliğini ve karakteristik çizgilerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Osman iktidara geldiği zaman yetmiş yaşının üzerindediydi. Akrabalarına düşküdü, onlara karşı aşırı bir sevgi besliyor, onları daima kayırır bir tavır içindeydi. Şöyle dediği rivayet edilir: "Eğer cennetin anahtarları benim elimde olsaydı, bütün Ümeyyeoğulları'nın cennete girmeleri için anahtarları onlara teslim ederdim." Osman İslâm'dan önce zengin bir adamdı, konforlu bir hayat yaşıyordu. İslâm'a girdikten sonra da zenginliği devam etti. Bu yüzden fakirlerin çektiği zorlukları ve yoksulların acılarını hissedemezdi. Kendisinden adalet ve eşitlik isteyen yoksul kitlelere karşı çifte standart uygulardı. Onlara karşı sert ve kabaydı. Buna Abdullah b. Mes'ud, Ammar b. Yasir ve Ebuzer gibi Müslümanlara karşı sergilediği tavrı örnek gösterebiliriz.

Öbür taraftan akrabalarını yanına almış ve yönetimi onlara teslim etmişti. Söz gelişi, Velid b. Ukbe b. Ebu Muayt'i Kûfe valisi olarak atamıştı. Ki Hz. Peygamber (s.a.a) onun cehennem ehli olduğunu bildirmişti. Abdullah b. Ebu Sarh'ı Mısır valisi, Muaviye b. Ebu Süfyan'ı Şam valisi, Abdullah b. Amir'i de Basra valisi olarak atamıştı. Velid b. Ukbe'yi Kûfe valiliğinden aldıktan sonra, onun yerine Said b. As'ı tayin etmişti.[\[301\]](#)

Osman'ın Mervan b. Hakem'e karşı zaafı vardı. Sözlerini dinliyor, isteklerini yerine getiriyordu. Hatta çeşitli bölgeler Osman'a karşı isyan bayrağını açıp her tarafa kaos hâkim olduğu sırada, İmam (a.s) işe müdahale etmiş, durumun sakinleşmesine çalışmıştı. Yönetim ve maliye politikalarının düzeltilmesi ve valilerin değiştirilmesi talebiyle gelen isyancıları yatıştırıp memleketlerine göndermeye çalışmıştı. Bunu yaparken Osman'dan Mervan b. Hakem ve Said b. As'ın dediklerini yapmamasını istemiştir.

Ancak durum biraz sakinleştikten sonra Mervan geri döndü ve Osman'ı dışarı çıkıp isyancılara sövmeye teşvik etti. Bunun üzerine İmam (a.s) kızgın bir şekilde Osman'ın yanına gitti ve şöyle dedi: "Sen Mervan'dan memnun musun? Oysa onu memnun eden tek şey, seni dininden ve aklından saptırmaktır. Onun istediği, serkeş bir deve gibi seni amaçsızca sürüklemektir. Allah'a yemin ederim ki Mervan, dini ve nefsi itibarıyla dikkate değer, olumlu ve hayırlı bir görüşe sahip değildir."[\[302\]](#)

Bir keresinde Osman, Velid b. Ukbe aleyhinde şarap içtiğine dair şahitlik eden şahitlere kızmış ve onları kovmuştu. Bunun üzerine İmam (a.s) işe karışmış ve Osman'ı olayların akıbetleriyle korkutmuştu. Osman'a Velid'i yeniden çağırmasını, yargılamasını ve hakkında had cezasını uygulamasını istemişti. Velid getirilmiş, şahitler aleyhinde tanıklık etmiş ve İmam (a.s) da ona had cezasını uygulamıştı. Bu olay Osman'ı kızdırmış ve İmam'a, "Bunu yapmaya hakkın yoktur." demişti. İmam (a.s) da ona hakkın ve şeriatın mantığıyla cevap vermişti: "*Bilâkis bundan daha kötüsü yoldan sapsak ve Allah'ın hakkının alınmasına engel olmaktır.*"[\[303\]](#)

Osman'ın maliye politikası, Ömer'in toplumda sınıflar oluşturma, devletin gelirleri dağıtma noktasında bazı insanlara diğerlerine göre ayrıcalık tanıma esasına dayanan politikasının bir devamı niteliğindedir. Ancak Osman, daha geniş ve korkunç çapta bu politikayı izlemekteydi. Onun döneminde Ümeyyeoğulları aşırı servete kavuştular. Hatta beytülmal muhafızı Osman'ın sorumsuzca savurganlığına itiraz edince, "Sen bizim hazinemizin bekçisisin; sana verdiğimiz zaman al, sustuğumuz zaman da sus." demişti. Muhafız da ona şu cevabı vermişti: "Allah'a yemin ederim ki, ben ne senin, ne de ailenin hazinesinin bekçisiyim. Ben ancak Müslümanların hazinesinin bekçisiyim." Hatta bir cuma günü Osman'ın konuşma yaptığı sırada beytülmal muhafızı mescide gelmiş ve: "Ey insanlar! Osman, benim kendisinin ve ailesinin hazinesinin bekçisi olduğumu iddia ediyor. Oysa ben Müslümanların hazinesinin bekçisiyim. İşte hazinenizin anahtarları!" demiş, sonra da anahtarları atmıştı.[\[304\]](#)

İmam Ali'nin (a.s) Osman'a Karşı Bir Tavır

Müslümanlar Osman'a öfke duyuyorlardı. Seçkin sahabiler halifenin sapmaları ve yönetim mekanizması karşısında sert bir muhalefet etmeye başlamışlardı. Bütün bunlara karşı Osman da muhalifleri ve sapkın politikalarını eleştirenleri tepelemek, ezmekle meşguldü. Bu hususta o kadar ileri gitti ki Resulullah'ın (s.a.a) sahabesinin saygınlıklarını dahi dikkate almadı. Bunun en çarpıcı örneği, Osman'ın kötü uygulamalarına sıkça itiraz eden saygıdeğer sahabî Ebuzer'dir. Osman onu Şam'a sürdü. Muaviye onun Şam'daki varlığına katlanamadı, Medine'ye geri gönderdi. Ebuzer, Emevî politikaya karşı cihadını ve muhalefetini kesintisiz sürdürdü. Sonunda Osman onun bu mücadelesi karşısında iyice daraldı ve onu Rebeze denilen yere sürdü ve insanların onu yolcu etmelerini de yasakladı.

Fakat İmam Ali (a.s) oğulları Hasan ve Hüseyin ve Abdullah b. Cafer ile birlikte onu yolcu etmeye gitti. Mervan b. Hakem onları geri çevirmek için karşılıklarına çıktı. İmam, Mervan'ın üstüne yürüyerek bindiği hayvanın kulaklarına vurdu ve: "*Def ol, Allah seni ateşe sürüklesin!*"[\[305\]](#) diye ona bağırdı. İmam Ali (a.s) Ebuzer'e veda ederken şunları söyledi: "*Ey Ebuzer! Sen Allah için kıydın; O'ndan ümidini kesme. Bu iktidar sahipleri dünyalarından dolayı senden korktular. Sen de dininden dolayı onlardan korktun. Zarar vermenden korktukları şeyi onlara bırak. Onların zarar vermelerinden korktuğun şeyi de alıp kaç. Onların, senin onlardan alıp götürdüğüne ne çok ihtiyaçları var! Fakat senin, onların senden esirgedikleri şeye hiçbir ihtiyacın yok. Yarın kimin daha çok kazançlı çıktığını ve kimin daha çok kıskançlık çekeceğini bileceksin.*"[\[306\]](#)

Ali (a.s) Ebuzer'i yolcu edip dönünce, bazı insanlar onu karşılayıp şöyle dediler: "Osman sana çok kızdı." Ali (a.s) şu cevabı verdi: "*Normaldir. At ağzına gem vurulmasına kızar.*"

Osman'ın İktidarının Ümmet Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Osman'ın iktidarı, risaletin içeriğini pratik ve teorik olarak anlamamış, kavramamış olan hâkim siyasî çizginin bir devamıydı. Bu çizgi, İslâm hükümetinin geleceği ve bütün ümmet üzerinde olumsuz etkiler bıraktı. Bir tek kuşağı hariç, diğer kuşakları masum liderin - Peygamber'in (s.a.a)- dönemini yaşamamış olan, onu bir lider ve eğitici olarak görmemiş olan İslâm kitleleri arasında İslâm risaletinin anlaşılabilirliği konusunda birtakım soru işaretlerinin, birtakım şüphelerin çıkmasına neden oldu. İslâm ülkesinin her tarafında fitne ateşleri alevlenmeye başladı. Bunun neticesinde de Müslümanlar ardı arkası kesilmeyen belâlara ve yıkımlara uğradılar. Tarihi irdelediğimiz zaman şu olgularla karşılaşılıyor:

1- Osman iktidarı, İslâm şariatının ilâhî hareket tarzından uzaklaştı. İslâmî hadler rafa kaldırıldı. Fesat, bozgunculuk yayıldı. Sorumluların yargılanması noktasında gevşeklik gösterildi. Bunun sonucunda da toplumsal hayata anarşizm hâkim oldu. Kanunu dikkate almama eğilimi yaygınlaştı. Fesadın yaygınlaşmasının bir göstergesi İslâmî değerlerin ve hükümlerin ayaklar altına alınması ve küçümsenmesiydi. Valilerin ve nüfuzlu kimselerin sarayları dans partilerinin düzenlendiği, içki meclislerinin kurulduğu yerler hâline gelmişti.[\[307\]](#)

2- Osman hükümeti, Ebu Bekir'in kabileci politikası esasına dayalı olarak uyguladığı kabile asabiyetini ilke edinmişti. Bunun açık bir göstergesi, Emevîlerin hâkim bir aile olarak belirginleşmesidir. Bütün devlet kademelerine hâkim olmuşlardı. Emevîler, İslâm'ın ellerinden aldığı mutlak egemenliğini yeniden tesis etmekle tebarüz etmişlerdi. Bununla şer'î bir dayanağı yoktu. Artık Emevîler güçlü bir siyasî cepheyi oluşturuyorlardı ve İslâm'a, özellikle Ehlibeyt çizgisine karşı bir anlayışa sahip oldukları, gün gibi ortadaydı. Nitekim sonraki dönemde İmam Ali'nin (a.s) iktidarının önündeki en büyük engel de onlardı. İmam Ali'ye (a.s) karşı Muaviye b. Ebu Süfyan etrafında örgütlenmişlerdi.

3- Osman hükümeti, iktidarın kendilerine bahşedilmiş bir hak olduğunu düşünüyordu. Kimsenin bu hakkı onlardan almaya hakkı yoktu. Bu iktidarı, sapkın arzularını tatmin etmek ve şeytanî ihtiraslarını doyurmak için bir araç olarak kullandılar. İktidarı toplumsal ıslâhın ve İslâm mesajını dünyanın dört bir yanına yaymanın aracı olarak kullanmadılar.[\[308\]](#) Bunun sonucunda birtakım insanlar iktidardan yararlanmak ve çeşitli makamlara gelmek için hükümete yaltaklanmaya, yaranmaya başladılar. Söz gelimi, Amr b. As, Muaviye, Talha ve Zübeyir gibi insanların iktidara gelmek için verdikleri mücadelenin, insanî veya sosyal bir amacı, ümmetin maslahatına dönük bir gayesi yoktu.

4- Osman iktidarı, büyük bir sermayedarlar sınıfı meydana getirdi.[\[309\]](#) Bu zenginler sınıfı ile mevcut iktidarın çıkarları bir noktada buluşuyordu. Bunlar, hakkın ve şariatın uygulanmasını isteyen bir iktidara karşı olmak noktasında buluşuyorlardı. Sermayedarlar ile mevcut iktidarın işbirliği sonucu yoksul Müslüman kitleler, ekonomik düzenin düzeltilmesini, ekonomik hayatın geliştirilmesini ve ferdî gelirlerin hakkaniyet esaslarına dayalı olarak tanzim edilmesini güç kullanarak talep etmek durumunda kaldılar. Ebuzer'in hükümetin bozguncu malî politikalarına karşı verdiği mücadele, fakirliğin nasıl ümmet arasında yayıldığının, nasıl kökleştiğinin en somut örneğidir.

5- Muhaliflere karşı şiddet esaslı güç politikalarının uygulanması, sertlik esasına dayalı bir muamelenin benimsenmesi ters tepti ve mevcut düzene karşı askerî, silâhlı bir darbenin gerçekleştirilmesine zemin hazırladı. Osman'ın öldürülmesi, Müslümanların bakış açıları arasındaki kavgalar açısından bir dönüm noktasıdır. Artık ümmetin fertleri arasında kılıç

konuşuyordu. Her taraf alev alev yanıyordu. Ümmetin haklı talepleri ve durumun düzeltilmesi yönündeki istekleri karşısında Emevîlerin ve onları destekleyen grupların direnişleri de durumu daha da bir vahimleştiriyordu.

Sonuçta, İslâm ümmeti çeşitli siyasal gruplara bölünmüş, her grup iktidara gelmek için mücadele vermeye başlamıştı. Çıkarıcılar, kılıç zoruyla iktidara gelmek için büyük bir fırsat ve imkân yakalamışlardı.

6- Osman'ın öldürülmesi, geride sönmeyen bir fitne ateşi bıraktı. Onun öldürülmesi çıkarıcıların, meşru halifeye itaat ve biat etme sorumluluğundan çıkmak isteyenlerin şiarı hâline geldi. İmam Ali'nin (a.s) liderliğindeki meşru ve halka dayalı iktidara karşı savaş açmak ve problemler çıkarmak için bir gerekçe oluşturdu. Bu fitne ve ayrılıkçılık hareketleri, sonraki dönemlerde Muaviye'nin önderliğinde kemale erdi. Muaviye bu bahaneyle İmam'a (a.s) karşı savaş açtı. Çok sayıda Müslümanın kanı aktı. Bu fitneciler, daha sonra dinin sahih çizgisini de tahrif ettiler. Şüpheli ve bulanık bir kültürel mirasa sarılarak kitleleri iktidarlarını sürdürecektir şekilde yönlendirdiler. Neticede İslâmî iktidar babadan oğla miras kalan bir krallığa dönüştü. Yeni İslâm devletinin genişliği, İslâm akidesini doğru biçimde kavramamış geniş kitlelerin varlığı da, onların bu amaçlarına yardımcı oluyordu.

7- Osman'a karşı ayaklanmanın bir sonucu da, İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde silâhlı grupların oluşmasıydı. Bunlar, Medine'yi kuşatma altında tutarak iktidarın ne şekilde belirginleşeceğini bekliyorlardı. Bu tür gelişmeler kitleleri iktidarı güç kullanarak değiştirmeye teşvik ediyordu. Bu da, yeni hükümet üzerinde olumsuz yönde büyük bir baskı unsuru oluşturuyordu.

4. BÖLÜM

- Osman'ın Öldürülmesinden Sonra İmam Ali (a.s)
- Biatini Bozanlara Karşı İmam Ali (a.s)
- Zulme Sapanlara Karşı İmam Ali (a.s)
- Dinden Çıkanlara Karşı İmam Ali (a.s)
- Mihrab Şehidi İmam Ali (a.s)
- İmam Ali'nin (a.s) Mirası

OSMAN'IN ÖLDÜRÜLMESİNDEN SONRA İMAM ALİ (A.S)

Müslümanların İmam Ali'ye (a.s) Biat Etmeleri[\[310\]](#)

Osman'ın öldürülmesinden sonra Medine'ye tam bir kargaşa hâkim olmuştu. Gözler İmam Ali'ye (a.s) çevrilmişti; ümmeti bu sıkıntıdan kurtarması ve bu badireden çıkarması için herkes ona bakıyordu. Önünde dev problemler bulunan halifelik üzerinde hiç kimse hak iddia etme cesaretini gösteremiyordu. Öte yandan şartlar Osman'a, önceki iki arkadaşı gibi kendisinden sonraki halifeyi belirleme şansını da vermemişti. Ömer'in oluşturduğu şûraya katılanlardan geriye kalanların da hilâfet etme yeterlilikleri yoktu. Nasıl olacaktı? İşler iyice karışmış, her şey karman çorman olmuştu. Devletin işleyişi ve varlığı baş aşağı yuvarlanıyordu. Ümmeti, bu çöküşten sonra ayağa kaldıracak bir lidere ihtiyaç vardı. Ümmeti bu krizden çıkaracak, dağılıp gitmesine engel olacak bir önder gerekiyordu. Bu da ümmetin gözeticisi ve lideri Ali'den (a.s) başkası değildi.

Müslüman kitleler ısrarla Ali'ye (a.s) yönelmeye başladılar. Liderliği kabul etmesi için baskı yaptılar. Fakat İmam Ali (a.s) akın akın gelen kitleleri kuşkuyla, tereddütle karşıladı. Çünkü asıl yetki sahibi olduğu halde bu makamdan yoksun bırakılmıştı. Şimdi ise meydan sapıklıklarla dolmuş, ümmet sapıklığa doğru yuvarlanmıştı. Öyle problemler vardı ki bunları çözmek ve sonra da ileri doğru hareket etmek neredeyse imkânsızdı. Halife olması için gelenlere şöyle dedi: *"Sizin liderliğinize ihtiyacım yoktur. Kimi seçiyorsanız, seçin, ben ona razı olurum."*[\[311\]](#) Ve şöyle dedi: *"Yapmayın; çünkü benim vezir olmam, size emir olmamdan daha iyidir."*[\[312\]](#)

İmam (a.s) olacakları da onlara açıkladı: *"Ey insanlar! Öyle işlerle karşılaşacaksınız, bunların türlü şekilleri vardır. kalpler bunların karşısında tutunamaz, akıllar istikametini koruyamaz..."*[\[313\]](#) Kitleler halifeliği kabul etmesinde ısrar edince de onlara şöyle dedi: *"Eğer sizin isteğinizi kabul edersem, sizi bildiğim gibi yönetirim... Eğer beni bırakırsanız, ben de sizden biri gibiyim. Şunu bilin, idareyi kime verirseniz, onu en çok dinleyeniniz, ona en çok itaat edeniniz ben olacağım."*[\[314\]](#) İmam'ın yanında toplanan kalabalık gittikçe çoğalıyordu. Halifeliği kabul etmesi için kendisine doğru gelişlerini şöyle vafediyor: *"Derken, halkın benim etrafıma, sırtlanların boynundaki kıllar gibi üşüşmesi kadar beni ezen bir şey olmadı; her yandan, birbiri ardınca çevreme üşüştiler; bir derecede ki kalabalıktan Hasan'la Hüseyin, ayaklar altında kalacaktı neredeyse. Koyunların ağıla üşüşmesi gibi çevreme toplandılar; bu hengamede iki tarafımda çizikler ve yaralar oluştu."*[\[315\]](#)

İmam iktidara gelmeye istekli değildi. Ama ümmetin kalanını kurtarmak için çabalıyordu. İslâm şeriatının bozulmalardan ve bidatlerden korunması için çırpınıyordu. Halifeliği kabul ettiğini belirtti, resmî kabulü bir gün sonrasına erteledi. Halkın biatinin açıktan ve mescitte olmasını istiyordu. Böylece Sakife yöntemini ve şûra şeklindeki vasiyeti reddeden bir tavır sergiledi. Aynı zamanda ümmete bir fırsat daha vermek istiyordu. Kendisine itaat etme yönündeki duygularını ve düşüncelerini gözden geçirsinler diye. Çünkü önceki yönetimler sırasında Peygamber'in (s.a.a) kendisinin halifeliğiyle ilgili naslarını gözetmemiş ve sapmışlardı. Bundan dolayı İmam Ali (a.s) şöyle demiştir: *"Allah'a yemin ederim ki, Benî Ümeyye'den bir iri tekenin ümmetin başına musallat olup Allah'ın kitabıyla oynamasından korktuğum için halifeliği kabul ettim."*[\[316\]](#)

Hiç kuşkusuz Ümeyyeoğulları'nın devletin önemli kademelerine nüfuz etmeye, iktidara gelmeye yönelik şiddetli bir ihtirasları vardı ve ümmetin risalet bilinci yok olduğu ortamlarda böyle bir tehlikenin gerçekleşmesi her zaman mümkündü.

Sabah olunca kalabalıklar İmam'ı (a.s) alıp mescide götürdüler. İmam (a.s) minbere çıktı ve halka hitap etti: *"Ey insanlar! Sizin bu işinizde, kendinizin emir olarak seçtiğinizden başkasının bir hakkı yoktur. Dün ayrıldığımızda ben sizin bu işinizi istemiyordum. Siz ise mutlaka benim sizin başınızda olmamı istediniz. Haberiniz olsun! Sizden habersiz bir dirhem dahi almayacağım. Eğer isterseniz, sizin için vazgeçerim. Yoksa hiç kimseyi sorumlu tutmayacağım..."*

Halk tek bir ağızdan bağırdılar: "Biz dün senin yanından ayrılırken hangi düşüncede idiysek, bu gün de aynı düşüncededeyiz." Dediler ki: "Biz Allah'ın kitabı üzerine sana biat ediyoruz." İmam (a.s): *Allah'ım! Üzerlerine şahit ol.* [\[317\]](#) dedi.

İnsanlar biat etmek için ard arda gelen dalgalar gibi öne doğru akmaya başladılar. İlk olarak çolak eliyle Talha biat etti. Kısa bir süre sonra sözünü ve misakını unutan Talha... Onun ardından Zübeyir geldi ve biat etti. Sonra başka bölgelerden gelen gruplar, Bedir ehlinen, muhacir ve ensardan olan Müslümanların geneli biat etti.

İmam Ali'ye (a.s) yapılan biat, ilk halk seçimiydi. Önceki halifelerden hiç biri bu şekilde seçilmemişti. Ali'ye (a.s) biat edilmesinden dolayı halk büyük bir sevinç yaşıyordu. Çünkü hak ve adaleti esas alan hükümetin kurulması gecikmişti. Zayıfların yardımcısı, mazlumların destekçisi, halifeliğin gerçek sahibi halife olmuştu. Ümmet, İmam'ın (a.s) halifeliği kabul etmesinden dolayı büyük bir coşku yaşıyordu. Nitekim İmam (a.s) bu durumu şöyle vasf ediyor: *"İnsanlar, bana biat edilmesinden dolayı büyük sevinç yaşıyordu. Çocuklar heyecanlı ve yaşlılar özlem içindeydiler. Hastalar bu olaya doğru koşuyorlardı. Topuklar buna hasretti."* [\[318\]](#)

İmam'a (a.s) Biat Etmekten Kaçınanlar

Yaşayışı bozuk, yakini, inancı zayıf, içinde kin ve kıskançlık barındıran kimselerin hakka karşı durmaları veya tarafsız kalmaları doğaldı. Gerçi Hz. Ali (a.s), Peygamberimizin (s.a.a) hadislerinden ve İslâm tarihinin içerdiği gelişmelerden de anlaşılacağı gibi meşru halifeydi. İslâm tarihi Peygamber efendimizden (s.a.a) sonra, onun yokluğunda ümmeti ve İslâm risaletini en iyi biçimde koruyacak kişinin Ali (a.s) olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü Ali (a.s) öyle üstün yeteneklere ve meziyetlere sahipti ki, başka hiçbir Müslümanda yoktu. Ayrıca bütün ümmet, her katmanıyla İmam'a (a.s) koşmuş ve halifeliği kabul etmesini istemişti. Ancak haktan sapmaları ve korkaklıklarıyla bilinen küçük bir grubun Hz. Ali'ye (a.s) biat etmekten kaçındıklarını görüyoruz.

Biat etmekten bu şekilde geri durmaları, ümmetin icmasını, konsensüsünü ihlal etmek ve ona biat etmeye karşı olmak anlamına geliyordu. Böylece fitnenin yeniden alevlenmesi ve iç çekişmelerin sürmesi için yeni bir kapı açmış oldular. Biat etmekten kaçınanlar arasında aşağıdaki isimler vardı: Sa'd b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Ömer, Kab b. Malik, Mesleme b. Muhalled, Ebu Said el-Hudrî, Muhammed b. Mesleme, Nu'man b. Beşir, Rafi b. Hadic, Abdullah b. Selam, Kudame b. Maz'un, Üsame b. Zeyd, Muğiyre b. Şu'be, Süheyb b. Sinan ve Muaviye b. Ebu Süfyan. [\[319\]](#)

Ancak bunlardan bazıları İmam'a biat etmeme şeklindeki bu aşırı tavrından pişmanlık duymuştu. İmam'a (a.s) gelince, bunlardan hiçbirine herhangi bir kötülük etmedi, kötü bir davranışta bulunmadı. Onları ümmet içinde kendi hallerine bıraktı. Diğer insanlar hangi haklara sahip ise, onlara da aynı hakları verdi. Diğer insanların sorumlu olduğu şeylerden onları da sorumlu tuttu.

İmam'ın (a.s) Hükümetinin Yolundaki Engeller

İmam (a.s) yaklaşık çeyrek yüzyıl İslâmî hükümetten, ümmete ve devlete liderlik etmekten uzak tutulduktan sonra iktidara geldi. O fiilî olarak liderlik yapmadığı sırada ümmet de, devlet de, baştakilerin davranışları yüzünden sapkın bir çizgide yol alıyordu. Bu da İmam'ın (a.s) olaylar karşısındaki konumunu doğal olarak zayıflatmıştı. Geçen süre içinde insanlar İmam'ın yöneten değil, yönetilen olmasına alışmışlardı. Hem de yeterlilik ve liyakat bakımından kendisinden daha aşağı olan kimseler tarafından yönetilen biri. Ayrıca bazı insanlar, rekabet etme ve iktidara gelme niyetlerini taşıyorlardı. Bunların amacı kişisel arzularını tatmin etmektir. Örneğin Zübeyir, Sakife'de iktidarı ele geçirmeye çalışanlara karşı İmam'ın (a.s) hakkını savunuyordu. Bu gün ise onun iktidar için İmam'a (a.s) karşı mücadele verdiğini görüyoruz. Tutsak eskisi Ebu Süfyan'ın tutsak eskisi oğlu Muaviye de bu süre zarfında devletin varlığını tehdit eden bir güç haline gelmişti.

Öte yandan İmam'ın (a.s) hareket alanını daraltan, yoluna engel koyan hususlardan biri de, sapkın çizgide yer alıp kendisine karşı çıkanlardan bir çoğusunun Peygamber'le (s.a.a) arkadaşlık eden kimseler olmalarıydı. Bu durum Müslümanların büyük bir kısmını yanıltıyordu. Dolayısıyla İmam'ın (a.s) hükümetinin başarılı olması ve egemenliğini sürdürmesi zorlaşıyordu.

Bunun yanında İmam (a.s) toprakları geniş bir alana yayılan koca bir devleti devralmıştı. Örneğin Ebu Bekir devrinde İslâm devletinin sınırları Arap Yarımadası'nı ve Irak'ı geçmiyordu. Ama İmam zamanında İslâm devletinin sınırları Afrika'nın kuzeyine, Asya'nın ortalarına kadar uzanıyor, bütün Arap Yarımadası'nı, Irak'ı ve Şam'ı içine alıyordu. Arap olmayan milletler de Müslüman olmuşlardı. Arap olmayan bu yeni Müslüman milletler, masum olmayan, bilâkis İslâmî risaletin sahih çizgisinden sapmış bulunan hükümetlerin gölgesinde İslâm'a adım atmışlardı. Dolayısıyla İmam'ın (a.s) hükümeti, iç sıkıntılarla birlikte en kısa zamanda çok önemli görevleri yerine getirmek durumundaydı. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1- Halifelerin kurdukları sınıf esasına dayanan rejimi yıkmak. Şöyle ki:

a) Devletin gelirlerini bütün Müslümanlar arasında eşit bir şekilde dağıtmak. Bu hususta, kendisinden önceki halifelerin ihmal ettiği Peygamber'in (s.a.a) sünnetini tatbik etmek. İmam Ali (a.s) bir hutbesinde, "**Allah katında en üstün olanınız, Allah katında en fazla muttaki olanınızdır.**" hükmünden kaynaklanan paylaşırma politikasını şöyle açıklamaktadır:

"Haberiniz olsun! Kim Allah ve Resul'ünün çağrısına olumlu karşılık verir, bizim inanç sistemimizi tasdik eder, dinimize girer ve kiblemize yönelirse, İslâm'dan kaynaklanan hakları ve hudutları da kendisi için gerekli kılmış olur. Sizler Allah'ın kullarısınız. Mal da Allah'ın malıdır. Bu mal aranızda eşit şekilde paylaşılır. Bu hususta kimsenin bir başkasına üstünlüğü yoktur. Ama muttakiler için yarın Allah katında en güzel karşılık ve en üstün ödül vardır."[\[320\]](#)

b) Osman zamanında beytülmalen kaçırılan, talan edilen malların geri alınması. İmam (a.s) haksız olarak alınan malların -Osman zamanında o kadar çok mal haksız yere alınmıştı ki- beytülmale geri verilmesi gerektiğini ilan etti. Çünkü bu mallar halifeyi saran sınıfın elinde bulunuyordu veya Osman onları yanına çekmek için onlara bu malları vermişti. İmam bu hususta şöyle diyor: "*Haberiniz olsun! Osman'ın verdiği bütün araziler, Allah'ın malından bağışladığı bütün mallar beytülmale geri verilecektir. Çünkü hiçbir uygulama hakkı geçersiz*

kılmaz. Bu mallarla kadınlarla evlenilmiş, cariyelere sahip olunmuş ve başka diyarlara göçülmüş olduğunu dahi görsem, onları geri getireceğim. Çünkü adalette genişlik vardır. Kim adaletten sıkılırsa, bilsin ki, zulüm daha da sıkıcıdır."[\[321\]](#)

İmam'ın (a.s) izlediği bu maliye politikası Kureyş'i memnun etmedi. Kureyş'in bazı ileri gelenleri İmam'ın (a.s) bu kararlarına azgınlık, kibir ve üstünlük duyguları içerisinde gark iken maruz kalmışlardı. Mervan b. Hakem, Talha ve Zübeyir bunlar arasındaydı. İmam'ın (a.s) ciddi olduğunu anlayınca, fitne çıkarmaya, İmam'ın hükümet tarzına eleştiriler getirmeye başladılar. Örneğin Talha ve Zübeyir İmam'ın (a.s) yanına gelerek onun bu uygulamasına itiraz ettiler ve dediler ki: "Bizim Allah'ın Peygamberi'ne (s.a.a) yakınlığımız var. İlk Müslümanlardanız, geçmişte cihat etmiş kişileriz. Sen ise, herkese ne kadar veriyorsan, bize de o kadar veriyorsun. Ömer ve Osman başkalarına eşit şekilde vermezlerdi bize. Bizi daima başkalarından üstün tutarlardı."

İmam (a.s) şöyle dedi: "İşte Allah'ın kitabı; bakın, orada size ne kadar hak ön görülüyorsa, alın." Dediler ki: "Ya ilk Müslümanlardan olmamız!" İmam: "Benden daha mı önce Müslüman oldunuz?" dedi. "Hayır, dediler, ama biz Peygamber'in (s.a.a) yakınları değil miyiz?" Dedi ki: "Benden daha mı yakınsınız?" Hayır, dediler, peki yaptığımız cihad? Buyurdu ki: "Benim cihadımdan daha mı büyüktür?" Hayır, dediler. Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Allah'a yemin ederim ki ben, bu maldan ücretimi ancak başkalarıyla eşit olacak miktarda alıyorum."[\[322\]](#)

c- Allah'ın Hükümü Karşısında Eşitlik:

Kendisinden önceki halifeler döneminde şeriatın hükümlerinin nasıl uygulandığını bilmiyor değildi. Başkalarının aciz kaldığı zaman kendisi hükmeder, hak ve adaletle uygun kararını verirdi. Devletin idaresini ele alır almaz da, adaletin göz kamaştırıcı örneklerini sergiledi. İlâhî şeriatın bir göstergesi olarak hakkın en açık yolunu izledi. Bu hususta İmam'ın (a.s) sergilediği birçok örnek vardır. Kanunun kendisinin, aile fertlerinin ve arkadaşlarının hakkında uygulanmasından gocunmazdı. İmam'ın (a.s) kaybettiği bir zırh ile ilgili olarak hüküm vermesi için bir Yahudi'yle Kadı Şüreyh'in huzurunda muhakeme olmuştu.[\[323\]](#)

İmam'ın (a.s) davaları çözüme bağlamak noktasında verdiği hükümler, şeriatın derinliklerinden, din ve dünya işlerine dair ilminin genişliğinden kaynaklanıyordu. Bu da onun düşünce ve amel olarak masum oluşunun bir kanıtıydı.

2- İdarî Düzenleme ve Devletin Merkezî Otoritesini Yeniden Tesis Etmek:

İmam (a.s) Osman'ın tayin ettiği valileri görevlerinden aldı. Onların yerine bu görevlere lâayık ve Müslümanların güvenine sahip olan kimseleri tayin etti. Abdullah b. Amir yerine Osman b. Huneyf el-Ensari'yi Basra'ya gönderdi. Kûfe'ye de Ebu Musa el-Eş'ari yerine Amare b. Şihab'ı gönderdi. Yemen'e Ye'la b. Münye yerine Ubeydullah b. Abbas'ı görevlendirdi. Abdullah b. Sa'd yerine Kays b. Sa'd b. Ubade'yi Mısır'a vali olarak görevlendirdi. Şam'a da Muaviye b. Ebu Süfyan yerine Sehl b. Huneyf'i gönderdi. Bu değişikliğin nedeni, önceki valilerin kötü uygulamalarıydı. Bunlar son zamanlarına kadar bozguncu bir idare şekli gerçekleştirmişlerdi. Ye'la b. Münebbih Yemen hazinesini alıp kaçtı. Muaviye de ordusunu hazırlayarak harekete geçti ve Sehl b. Huneyf'in görevine başlamasına engel oldu.[\[324\]](#)

İmam yeni valileri seçerken son derece titiz ve objektif davranıyordu. Yeni idari sistemiyle İslâm şeriatının eksiksiz uygulanmasına büyük önem veriyordu. Ensara yeniden güven aşıladı,

onların maneviyatını yükseltti. Onları yönetime ortak etti. İmam (a.s) sapmanın devlet mekanizmasına sızmasına izin vermedi, böyle bir şeye tolerans da tanımadı. Fesadı, bozgunculuğu kesip atmada son derece kararlıydı. Yönetimini iyice oturtuncaya kadar Muaviye'ye ilişmemesi, iyice otoritesini kurduktan sonra Muaviye'yi bertaraf etmesi yönündeki önerileri de kesin bir dille reddetti.[\[325\]](#)

Muaviye biat etmekten kaçındıktan sonra İmam (a.s) merkezî otoriteyi Şam üzerinde kurmaya çalıştı. Sancağı oğlu Muhammed b. Hanefiye'ye verdi. Abdullah b. Abbas'ı ordunun sağ cenahına, Ömer b. Seleme'yi de sol cenahına komutan olarak atadı. Ebu Leyla b. Ömer b. Cerrah'ı çağırdı ve onu da ordunun önündeki öncü kuvvetlerin başına getirdi. Medinelilere hitap etti ve onları savaşa teşvik etti. Ancak Talha ve Zübeyr'in Basra'da İmam'a (a.s) karşı isyan ettikleri haberi ulaşınca Şam üzerine yürümekten vaz geçti. Talha ve Zübeyr Umre için kendisinden izin istemişlerdi, o da izin vermişti. Bu arada biatlerini bozmamaları hususunda onları uyarmıştı.[\[326\]](#)

İmam'ın (a.s) Ümmet ile Münasebetlerinin Eksenleri

İslâm şeriatında, önder olarak Peygamber'in (s.a.a) yokluğunda İslâmî risalete ilişkin faaliyetleri yürütecek, İslâmî risaletin pratik hayatta devamını sağlayacak, karşıt akımlara karşı ayakta durmasını sağlayacak bir kişiliğin varlığı zorunlu görülür. İslâm şeriatı, İmam Ali'nin (a.s) ve ondan sonra evlatlarının bu misyonla görevlendirildiklerini vurgular.

Risalete dair eylemleri yürütecek yönetici ve liderin varlığı, masum imamın devletin en yüksek makamını üstlenmesini gerektirir. Ancak Hz. Resul'ün (s.a.a) vefatından sonra, ortamın karışıklığından da istifade ederek yeterli olmayan unsurlar için içine karıştırlar ve iktidarı ele geçirdiler. Ama bu, İmam'ın (a.s) misyonunu yürütmesine engel oluşturmadı. Fakat, şartlar, rollerin çeşitlenmesini, bölünmesini gerektirdi. Bu yüzden İmam (a.s) ümmetin sapmış yönlerini düzeltme, ümmetin inancını ve kutsalını koruma amaçlı girişimlerinde iki eksene dayalı bir faaliyet içine girdi.

Birinci eksen: Yönetimi ve pratik deneyimin kontrolünü ele alma, ümmeti, yüce Allah'ın farz kıldığı semavî hedefe doğru yol almaya yöneltme çabası. İmam (a.s) Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra bu rolü pratik olarak uyguladı. Nitekim bu bağlamdaki rolünü şu şekilde açıklamıştı: *"...Eğer bu topluluk biat için toplanmasaydı, yardımcılarının varlığıyla hüccet ikame edilmeseydi ve Allah'ın, zalimin çatlayasına doyariken, mazlumların açlıktan kırılmasına mani olması hakkında bilginlerden aldığı ahdu peyman olmasaydı hilâfet devesinin yularını sırtına atardım..."*[\[327\]](#)

İmam, bu yönde ümmeti seferber etmek istedi; ancak aşağıdaki sebeplerden dolayı İmam'ın bu çabası da başarıyla sonuçlanmadı:

1- Ümmet Sakife ve orada kurulan siyasi tezgah ve yanlış yönlendirmeler hakkında yeterli bilince sahip değildi. Ümmetin çoğunluğu bu olayın iç yüzünü bilmiyordu.

2- Ümmet İmam'ın rolünü, sorumluluğunu ve imamet kurumunu anlayabilmiş değildi. Bunu kişisel bir talep, bireysel bir amaç gibi algıyordu. Gerçekte İmam'ın (a.s) iktidar sahiplerine karşı meydana çıkması, İslâm risaletine dair bilincinin bir göstergesiydi. O tertemiz İslâm risaletinin, yüce Allah'ın indirdiği gibi, her türlü sapma ve çarpıtılmadan uzak bir şekilde devamını sağlamaya yönelik samimi bir iradeyle meydana atılmıştı. O, bunun için her şeyini feda etmeye hazırdı, kişisel hakkından vazgeçmek de buna dahildir. Kriter, İslâm risaleti ve

onun hak ve ilâhî adalet temellerinde devamıydı. O şöyle diyordu: "*Hakkı bil, hak ehlini tanırsın.*"[\[328\]](#) Resulullah efendimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştu: "*Ali hak ile beraberdir, hak da Ali ile beraberdir.*"[\[329\]](#)

İmam Ali (a.s) her alanda, teori ile pratik arasında bir çelişki olmayacak şekilde kapsamlı bir faaliyet yürüttü. Arkadaşlarını, nebevî hedefleri olan kişiler olarak eğitti. Şu veya bu tarafa eğilim gösteren şahısların arkadaşları olarak değil. Nitekim İmam'ın (a.s), kendisinden öncekilerin hayat tarzlarını izlemesi koşuluyla kendisine sunulan hilâfeti reddettiğini görüyoruz. Çünkü bu şarta bağlı olarak halifeliği kabul etmesi hem risalete, hem de topluma zarar verirdi.

3- Cahiliye kalıntılarının, cahilî tortuların ümmetin düşüncesinde kökleşmiş olması. Çünkü cahiliye dönemiyle bu dönem arasındaki zaman dilimi pek azdı. Ümmet henüz risaleti, Resul'ün ve İmam'ın rolünü derinliğine kavrayabilmiş değildi. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.a) kendisinden sonra İmam'ı (a.s) vasiyet etmesi, sadece ailesinden birini aday göstermesi gibi algılanıyordu. Peygamber'in (s.a.a) tıpkı kendisinden önceki ve sonraki egemenler gibi ailesini yüceltme, iktidara getirme peşinde olduğu sanılıyordu.

4- Münafıkların, güvenliği ve toplumsal istikrarı bozmaya, Müslümanların safları arasında çekişme ve kin tohumlarını ekmeye, devlet organlarında yıkıcı faaliyetlerde bulunacak imkânları elde etme amaçlı çalışmalar yürütmeleri, özellikle iktidardaki kişi zayıf veya doğru yoldan sapmış biri ise bu faaliyetlerini en üst düzeyde yürütmeleri...

5- Liderliği üstlenen kimselerin psikolojik hastalıkları. Bunlar İmam Ali (a.s) karşısında ağır bir küçüklük kompleksine kapılıyorlardı. Çünkü Ali (a.s) varlığıyla, doğruluğuyla, cihadıyla, açıklığıyla, yiğitliğiyle ve gençliğiyle bir meydan okumayı temsil ediyordu. (Muaviye'nin Muhammed b. Ebu Bekir'e yazdığı mektuptaki ifadeler buna örnek oluşturmaktadır)[\[330\]](#)

İkinci Eksen: Birinci eksene dayalı faaliyetler hedefe ulaşma noktasında başarılı olamayınca İmam (a.s) başka bir metot devreye soktu. Bu metot, ümmeti tam bir çöküşten koruma ve yeterli dayanaklar oluşturma esasına dayanıyordu. Bununla güdülen amaç, yetersiz kişilerin önderlik makamını işgal etmelerinden sonra yaşanan sıkıntı ve musibet süreçlerinde ümmetin olabildiğince yıkımdan korunmasıydı. Direnecek bir çekirdek kadronun varlığının oluşturulmasıydı. Yetersiz liderlerin neden olduğu sapmanın ümmeti büsbütün hak yoldan uzaklaştırmaması için örnek bir neslin varlığının sağlanmasıydı.

İmam (a.s) risaletin ümmet içinde düşünce, ruh ve siyaset olarak kökleşmesine çalıştı. Değişik yöntemlere baş vurarak gerçek İslâmî bakış açısını gözler önüne serme çabası içine girdi. Bu yöntemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Basit ya da girift sorunları çözmekten aciz olan sapkın liderliğin faaliyetlerine müdahale ederek yapıcı bir rol oynamak. Ümmet daha fazla zayi olmasın diye lider pozisyonundaki kimseleri sahil çizgiye doğru çekmek. İmam (a.s) eğri tarafları doğrultmak üzere müdahalede bulunmakla yükümlü bir misyon adamı rolündeydi.

İmam (a.s), ümmetin liderliğini fiilen elinde bulunduran kimselerin yetersiz kaldığı durumlarda risaleti inkâr edenlerin kuşkularını gidermek üzere müdahalede bulunurdu. Aynı zamanda halifeye askerî veya ekonomik öğütler verdiğini de görüyoruz. Hukukî, yargısal öğütlerinin ve çözümlerinin ise haddi hesabı yoktur.[\[331\]](#)

2- Vaaz ve öğüt vererek halifenin daha fazla sapmasına engel olmak, onu doğruya yöneltmek. Bu üslûbun, özellikle yönlendirme ve öğüt kabul etmeyen Osman zamanında daha çok belirginleştiğini görüyoruz.

3- İslâm'ın en yüksek örneğini, yönetimin gerçek doğasını ve biçimini, İslâm toplumunun en güzel modelini sunmak. Bunu da en belirgin şekliyle İmam'ın (a.s) yönetimi döneminde görüyoruz. İmam (a.s) daha önce reddettiği yönetimi sırf bu amaçla kabul etmişti. İktidarı zamanında deneyimli bir siyasi lider, adil bir yönetici ve İslâm risaletinin şekil verdiği bir örnek insan olarak belirginleşmişti. Risaletin amaçlarını gerçekleştirme bağlamında erişilmez bir örnekti. Çünkü düşünce, eylem ve hayat tarzı olarak her türlü hatadan, sürçmelerden ve kirlerden arınmış masum bir insandı.

4- İmam'a (a.s) ıslâhatçı ve değişimci mücadelesinde yardımcı olacak salih Müslümanlardan bir grup oluşturmak. Bunu da ümmet arasında fikirlerini olgunlaştırıcı, bilinçli grubun etkinliğini artırıcı faaliyetlerini yoğunlaştırarak gerçekleştiriyordu. Ki bu bilinçli taban tarihin akışı boyunca birbiriyle bağlantılı bir kuşak olarak devam etsin, böylece ümmetin varlığı içinde İslâm hareket tarzına uygun olacak bir eylem ve teori bütünlüğü oluşsun.[\[332\]](#)

5- Peygamber'in (s.a.a) sünnetini yeniden diriltme, sünnetin önemini vurgulama, sünnetin tedvinini sağlama, okuma, ezberleme, tefsir etme ve tedvin etme açısından Kur'ân'a gereken önemi verme. Çünkü bu ikisi şeriatın temel direkleridir. Ümmetin Kur'ân ve sünneti gerçek mahiyetleriyle kavraması gerekir. Kendisinden istendiği gibi bunları anlaması bir zorunluluktur.

Halifeler Döneminde İslâmî Bilinç[\[333\]](#)

Bir ilâhî risaletin ve inanç sisteminin karşısına çıkabilecek en büyük tehlike, fikrî donanımdan yoksun, âciz grupların onu savunma veya pratik hayatta uygulama noktasında önderlik pozisyonunda olmasıdır. Liderlik pozisyonunda olan kimseler, risaletin öngördüğü düşünceye sahip olma boyutlarının ve deneyimlerinin ortaya çıkacağı bir sınamayla karşı karşıya kaldıkları zaman, sustuklarında veya kendi aralarında ihtilâfa düştüklerinde, bu, kitlelerin içinde kuşku meydana getirir, onların risalete olan güvenlerini sarsar, risaletin hayatı karşılama kapasitesinden kuşkulanmaya başlarlar. Bundan sonra da kitlelerin içlerindeki bu kuşku, netice olarak psikolojik hastalıklara dönüşür.

Bu yüzden ümmet ilâhî risaletle temas hâlinde olma, etkileşim içinde olma noktasında fireler vermeye başlar. Risaleti savunma gereğini duymaz olur. Krizler karşısında risaleti canla başla savunmaz. Bu nedenle, Peygamber'in (s.a.a), ümmetin hayatının şu veya bu alanında ortaya çıkan her türlü kapalı sorunu veya bilinmeyen hususu önemseyerek ele aldığını görüyoruz. Böylece risaletin bu gelişmeler karşısında net bir şekilde tavır sergilemesini sağlamış oluyordu. Bunun bir örneğini de İmam Ali'nin (a.s) Peygamber'den (s.a.a) sonra üç halife zamanında sergilediğini görüyoruz. İmam Ali (a.s) insanların halifelerin âcizlikleri, ilmî ve amelî yetersizlikleri farkedildiği zaman derhal müdahale eder, risalet misyonunun pratik örnekliğini gösterirdi. İmam Ali (a.s) yönetimi ele aldıktan sonra ise, araştırma ve sorgulama açısından büyük bir alan açılmış oldu.

Hâkim grup yönetiminde yetersiz olduğunu ve bilgi olarak bu makamı dolduramadığını anladığı zaman, bu sorunu çözmek için bazı uygulamalara başvurdu:

1- İlmî yönlendirmeyi ön gören, insanları hayat içinde bilinçli ve aktif olmaya sevk eden Peygamber'in (s.a.a) hadislerini yasakladılar. Kaldı ki Resulullah'ın (s.a.a) hadisleri, halifelik görevinin Ehlibeyt'e ait olduğunu, risalet misyonunu onların sürdürdüğünü, onlardan başkasının bu noktada yetersiz kaldığını açık bir şekilde ilan ediyordu. Buradan hareketle, Peygamber efendimizin (s.a.a) hastalığı esnasında, kendisinden sonra sapmamaları için bir yazı yazmak istediği zaman, "Bize Allah'ın kitabı yeter." sloganıyla Peygamber'e (s.a.a) karşı çıkarılan sözlerinin altında hangi amacın yattığını da anlamış oluyoruz.

Öyle anlaşılıyor ki, hadislerin yayılmasına sınır konulması veya tamamen yasaklanması bu tarihten öncesinden başlamış. Nitekim Kureyş, Abdullah b. Amr b. As'ın hadisleri yazmasına engel olmuştu.[\[334\]](#) Ayrıca iktidar sahipleri Peygamberimizin (s.a.a) sözlerini içeren birçok kitabı da yakmışlardı.[\[335\]](#)

2- Sünnetin Kur'ân'dan soyutlanmasından sonra, Kur'ân ayetlerinden anlamı bilinmeyen hususların sorulmasının yasaklanması ümmetin, Kur'ân'ı araştırma, inceleme ve öğrenme silâhından yoksun bırakılması, Kur'ân'ın sadece zahirine önem verilmesi, Kur'ân'ın üzerinde düşünme, onun ayetlerini derinliğine kavrama ve hükümlerini en ince ayrıntısına kadar irdeleme imkânının verilmemesi anlamına geliyordu. Hatta Ömer valilerine şu tavsiyede bulunmuştu: "Kur'ân'ı soyutlayın, Muhammed'den az rivayet edin; ben sizin ortağınızım." Daha da ileri giderek Kur'ân ayetlerinin tefsirini soran kimseleri cezalandırdı.[\[336\]](#)

3- Nassa karşı içtihat yapma (nas dururken içtihat yapma) kapısı açıldı. Söz gelimi Ebu Bekir Kur'ân'daki bir ayete veya Peygamber'in (s.a.a) bir hadisine dayanmadan bazı hükümler vermişti. Peygamberimizin (s.a.a) mirasına el koymasını, Ehlibeyt'i humus gelirlerindeki haklarından yoksun bırakmasını, Fucae es-Sülemî'yi yakmasını,[\[337\]](#) kelâle meselesine dair fetvasını,[\[338\]](#) nenenin mirasına ilişkin fetvasını[\[339\]](#) buna örnek gösterebiliriz. Öte yandan Ömer de Peygamber'in (s.a.a) sünnetine aykırı olacak şekilde devletin gelirlerini paylaştırmada toplumda katmanlar oluşturarak kimi katmanlara ayrıcalıklar tanımıştır.[\[340\]](#) Hac müt'asını ve müt'a nikâhını yasaklayan içtihatla bulundu. (Bu uygulamalarını en-Nass-u ve'l-İçtihad adlı kitapta görebilirsiniz.)[\[341\]](#) Osman b. Affan, Übeydullah b. Ömer hakkında kısas hükmünün uygulanmaması yönünde içtihatla bulunmuştur.[\[342\]](#) Osman birçok açık hükmü, Peygamberimizin (s.a.a) gösterdiğinden farklı bir şekilde tevil etmiş ve bu da bilindiği gibi Müslümanların ona karşı ayaklanmasına neden olmuştur.

Bu ve benzeri olaylar, İslâm devletinin ve Müslüman ümmetin karşısına birçok ağır problemler ve yıkıcı musibetler çıkarmıştır. İslâm risaleti için belirlenen hareket çizgisinden sapılmış olması, birçok insanın fitne ve sapıklık sarmalına kapılmasının başlıca sebebi işte bu olaylardı. İmam Ali (a.s) bu hususa şöyle işaret eder:

"Hiç kuşkusuz heva ve heveslere tâbi olunması ve uydurma hükümlere uyulması, Allah'ın kitabına aykırı hareket edilmesi, insanlar Allah'ın dininden bir dayanak olmaksızın kendileri gibi adamları önder edinmeleri fitnelerin başlangıcıdır. Eğer batıl, hakka ilişkin özelliklerden tamamen soyutlanırsa, tereddüt içinde olanlardan yana bir endişe olmaz. Şayet hak batıl örtüsünden tamamen soyutlanırsa, artık inatçı düşmanların hakka karşı söyleyebilecekleri bir şeyleri kalmaz. Ama şundan bir demet, şundan da bir demet alınıp karıştırılır. İşte o zaman şeytan dostlarına egemen olur. Ama Allah'ın kendilerine iyilik yazdığı kimseler bundan kurtulur."[\[343\]](#)

İmam'ın (a.s) İslâm Şeriatının Yeniden Canlandırılması Uğruna Verdiği Mücadele

İmam Ali (a.s) Peygamber'in (s.a.a) hayatta olmadığı bu süreçte en öncelikli görevinin, kutsal şeriatı eğrilmelerden ve sapmalardan korumak, İslâm devletinin işlerinin gelişimini gözetmek, tökezlemeden ve duraksamadan devam etmesini sağlamak olduğunu düşünüyordu. Ümmetin yönetimini doğrudan ele alma hakkının verilmemesinden dolayı duyduğu acıyı ve kederi içine gömerek halifeler zamanında bu hususta büyük bir çaba sarf etti. İktidara geldikten sonra da, Resulullah'ın (s.a.a) sünnetini yeniden canlandırmak, sünnetin gölgesinde bir hayat yaşamaya davet etmek hususunda büyük adımlar attı. Kur'ân-ı Kerim'e, Kur'ân'ın tefsirine, ümmetin eğitimine ve nerede bulunursa bulunsun fesadın ıslâh edilmesine büyük bir önem verdi. İmam Ali'nin (a.s) iktidara geldikten sonra attığı önemli adımları şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Kur'ân ve sünnetle ilgili diyalog ve soru sorma kapısını açtı. Kutsal şeriate dair her meselenin Müslüman kitlelerin önünde açıkta ve genel olarak tartışılmasını sağladı. Muhaliflerine ve kendisine kin besleyen düşmanlarına cevap vermekte dahi üşenmedi, tereddüt göstermedi.
- 2- Kur'ân hafızlarına önem verdi, onların durumlarını gözetti. Onlarla ilgili olarak Peygamber efendimizin (s.a.a) eğitime dair sünnetini uyguladı. Kur'ân okuma eğitiminin yanında dinin hükümlerine dair bilgi ve pratiğin yanı sıra derin kavrayış sahibi olmaya dönük eğitim de veriliyordu.
- 3- Arap olmayan Müslümanların Kur'ân okumalarına da önem verdi. Arapça'yı düzgün bir şekilde konuşamayanların eğitimine dikkat etti. Dili konuşma bozukluklarından korumak için nahiv ilminin temel kurallarını belirledi.[\[344\]](#)
- 4- İmam (a.s), insanları Peygamber'in (s.a.a) hadislerini rivayet etmeye, tedvin etmeye ve hadis derslerini vermeye davet etti. Şöyle derdi: "*İlmi yazıyla kaydedin.*"[\[345\]](#) Sünnet ilimleri üzerinde araştırma yapılmasını emretti. Şöyle diyordu: "*Hadisleri öğrenmek ve irdelemek amacıyla birbirinizi ziyaret edin ve hadislerin kaybolup gitmesine, silinmesine izin vermeyin.*"[\[346\]](#)
- 5- Yasama ve hüküm verme noktasında İmam, Kur'ân ve Sünnetin temel kaynak oldukları hususu üzerinde yoğunlaştı. İstihsan ve kıyas gibi diğer kaynakları bir kenara attı. Zaten bunlar hiçbir şekilde ilâhî hükümlerin şer'î kaynakları olamazlardı.[\[347\]](#) Öte yandan İmam (a.s), Peygamber'in (s.a.a) ibadet ve ahlak sistemi ile ilgili sünnetini de yeniden canlandırdı. Kendisinden önceki halifelerin içtihatları veya uygulamaları neticesinde şeriate bulaşan bidatleri da ayıkladı.[\[348\]](#)
- 6- İmam (a.s), İslâm toplumunda hareket edecek, İslâmî deneyime önderlik etmeye katkı sağlayacak, İslâm toplumunun korunmasına yardımcı olacak salih müminlerden oluşan bir kitle oluşturmayı da başardı.

Öyle anlaşılıyor ki Hz. Ali (a.s) bu hareketi, Hz. Peygamber'in (s.a.a) hayatında ve onun emri doğrultusunda fiilen başlatmıştı. Nitekim Peygamberimiz (s.a.a) de İslâmî hareket açısından duyarlılık sahibi olduğunu gördüğü kimselerle sözleşme ve onları gözetme görevini Ali'ye (a.s) veriyordu. Bu gibi kimseleri Ali'nin çizgisine sarılmaya teşvik ediyordu. Öyle ki daha Peygamberimizin (s.a.a) hayatında "Şiat-u Ali" (Ali şiası=Ali taraftarları) denen bir grup oluşmuştu. Bu grup şu isimlerden oluşuyordu: Ammar b. Yasir, Selman-i Farisi, Ebuzer,

Cabir b. Abdullah el-Ensârî, Mikdad b. Esved ve Abdullah b. Abbas... Bunlar, Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra İslâmî deneyimin geçtiği onca zorluklara rağmen bu çizgiden ayrılmadılar.

Emir'ül-Müminin (a.s) halifeliği teslim alınca, vefakâr ve zorlu müminlerden bir topluluk onun etrafında kümелendi. İmam (a.s) onlara eskisinden daha fazla özen gösterdi, onları özel olarak risaletin öngördüğü şekilde hazırladı. Hayatın değişik alanlarına dair çeşitli ilimleri onlara öğretti. Bu saygıdeğer sahabeler de İslâm risaletini destekleme, imamlığa dayanak oluşturma, İslâm şeriatını çarpıtılmaldan, sapmalardan ve çürümelerden koruma alanında üzerlerine düşen görevi hakkıyla yerine getirdiler. Tağutî yöneticilere ve Müslümanların idaresini haksız yere ele geçiren kimselere karşı sergiledikleri tavır gerçekten göz kamaştırıcı ve kahramanlara yakışır türdendi. Bu kahramanlara aşağıdaki isimleri örnek gösterebiliriz: Malik-i Eşter, Kumeyl b. Ziyad en-Nahaî, Muhammed b. Ebu Bekir, Hucr b. Adiy, Amr b. Hamik el-Huzaî, Sasaa b. Sûhan el-Abdî, Ruşeyd el-Hacerî, Haşim el-Mırkal, Sehl b. Huneyf vd.

BİATİNİ BOZANLARA KARŞI İMAM ALİ (a.s)

Fitne Çıkaranlar

Halkın İmam Ali'ye (a.s) biat etmesi, Kureyş ve gizlice İslâm'a düşmanlık besleyen herkes üzerinde yıldırım etkisi yarattı. Çünkü İmam'ın (a.s) hükümeti, zulmü, saldırganlığı ve sapıklığı ezen; adalet, eşitlik, hak ve erdemi getiren; faiz, ihtikâr ve sömürü esasına dayanan ekonomik çıkarları ortadan kaldıran Resulullah (s.a.a) hükümetinin bir devamıydı. Bu yüzden Osman döneminin valilerini ıslah etmeye kadar varan İmam Ali (a.s) hükümetinin zamanında, başka bir toplumsal katmana mensup bir insanla eşit muamele görmek Kureyş ulularına ağır geldi.

Ömer'in kendilerini şûraya dahil edip hilâfete aday göstermesinden sonra gerek Talha ve gerekse Zübeyir, kendini Emir'ül-Müminin'e (a.s) denk görüyordu. En azından İslâm dünyasının geniş topraklarının bir kısmında egemenliğin kendisine verilmesini bekliyordu. Ayrıca Aişe, önceki halifeler nezdinde yüksek bir makama sahipti. Onlar zamanında istediği gibi konuşabiliyordu. Ama yasama ve pratiğin kaynağı olarak sadece Kur'ân'ı ve sünneti ön gören bir hükümetin zamanında kendisine pek bir alan kalmadığını çok iyi biliyordu.

Muaviye Şam'da mutlak bir hakim gibi davranıyordu. Başına buyruktu ve ayrıca en büyük İslâmî yöneticilik makamında gözü vardı. İslâm ümmetinin tüm yönetimini tek başına ele almayı istiyordu. Osman zamanında işgal ettikleri makamları ve bu makamlar sayesinde elde ettikleri ekonomik kazançları bozulan şu veya bu grubun yanı sıra, bütün bu şahıslar açısından İmam Ali'nin (a.s) aldığı kararlar ve kapsamlı ıslah girişimi tam bir sürprizdi. Bu gruplar ve yukarıda isimlerini zikrettiğimiz bazı şahıslar servetlerinin kaynağını yitirmişlerdi. Çünkü İmam'ın egemenliğin en üst noktasında bulunması, Kureyş'in izlediği sapkın kabileci hayat tarzına yönelik açık bir tehdit niteliğindedir. Çünkü Kureyş, Ali'nin (a.s) hiçbir kınayıcının kınamasından korkmadan İslâm bayrağını dalgalandırma gücüne ve kararlılığına sahip olduğunu biliyordu. Onun sapık hayat tarzının yüzündeki sahte maskeyi kaldıracağı kuşku götürmeyen bir gerçektir.

Bu noktada, yeni hükümetin istikrarlı bir faaliyet yürütmemesi için toplum içinde karışıklık çıkarma noktasında görüş birliğine vardılar. İslâmî hükümetin sahih çizgisine yönelik bu düşmanca yaklaşım ve bu sapkın akım, İmam Ali (a.s) açısından sürpriz olmadı. Çünkü Resulullah (s.a.a) ona, bazı grupların kendisinin hükümetine karşı çıkacaklarını haber vermişti. Onlarla savaşması yönünde kendisine tavsiyede bulunmuştu ve bu grupları, ahdini bozanlar (nakisîn), adalet çizgisinden sapanlar (kasitîn) ve dinden, okun yaydan çıkması gibi çıkanlar (marikîn) şeklinde isimlendirmişti.[349]

Aişe Yeni Hükümeti Tanımadığını İlân Ediyor

Aişe'nin Osman'a karşı takındığı tavır garip olduğu kadar çelişkiliydi de. Böylesine ikili bir tavır Peygamber hanımına yakışmazdı. Her zaman Osman için, "Şu na'seli[350] öldürün." derdi. İnsanları Osman'a isyan etmeye ve onu öldürmeye teşvik ederdi.[351] Osman isyancılar tarafından kuşatılınca Medine'den ayrılıp Mekke'ye gitti. Osman'ın işinin kısa sürede bitirileceğini bekliyordu. Bundan sonra da akrabası Talha'nın halife olacağını, iktidarı ele geçireceğini düşünüyordu.

Fakat gelişmelerin İmam Ali'ye (a.s) biat edilmesiyle sonuçlandığını duyunca, şoke oldu. Medine'ye dönüş yolundayken bu haberi aldı ve derhal Mekke'ye geri döndü.[352] Osman'ın öldürülüşüne üzüldüğünü ve onun mazlum olarak katledildiğini söylemeye başladı. Ona dediler: "Sen, insanları Osman'ı öldürmeye teşvik etmiyor muydun? Bu mazeretin ise hiç de sağlam görünmüyor." Şu karşılığı verdi: "Onlar Osman'ı öldürmeden önce tövbe etmesini istediler, sonra öldürdüler." [353] (Osman tövbe ettiği hâlde mazlum olarak öldürülmüş oluyor) Sanki Osman öldürülürken oradaymış gibi!

Aişe Mekke'de yaptığı konuşmada İmam Ali'ye (a.s) karşı savaş ilân etti ve kendisine uyanları da onunla savaşmaya teşvik etti.[354]

Aişe, İmam Ali'ye (a.s) karşı savaş cephesini genişletmek istedi. Bu amaçla Hz. Peygamber'in (s.a.a) eşlerini kendisiyle beraber Ali'ye (a.s) karşı isyan etmeye çağırdı. Peygamber'in (s.a.a) eşleri buna yanaşmadılar. Ümmü Seleme bu yanlışlığından dönmesi, ümmetin başına belalar açmaması, kan dökülmesine sebep olmaması için nasihat etti ve şöyle dedi: "Sen dün kadar insanları Osman'a karşı isyana çağırıyordun, onun hakkında en çirkin sözler söylüyordun. Ondan söz ederken 'na'sel (=uzun sakallı)' diyordun. Ayrıca sen Ali b. Ebu Talib'in Resulullah (s.a.a) nezdindeki yerini de biliyorsun. Bunu sana hatırlatmama gerek var mı?" Ümmü Seleme devamla şöyle dedi: "Hatırlıyor musun; bir gün Peygamber'in (s.a.a) yanında bulunduğumuz sırada Ali (a.s) çıkageldi. Resulullah (s.a.a) Ali'yle baş başa kalıp uzun süre gizli konuştular. Konuşmaları uzun sürünce, müdahale etmek istedin, ben de seni engelledim. Ama sen beni dinlemedin, onlara müdahalede bulundun. Sonra ağlaya ağlaya çıktın. Sana dedim ki: 'Ne oldu sana?' Dedin ki: 'Onlar kendi aralarında konuşurlarken ben müdahale ettim ve Ali'ye dedim ki: Ey Ebu Talib'in oğlu! Sekiz gün içinde sadece bir gün Resulullah'ın (s.a.a) yanında kalabiliyorum. Bu bir günde de Resulullah'ın (s.a.a) yanında kalmama izin vermeyecek misin? Resulullah (s.a.a) öfkeden yüzü kıpkırmızı kesilmiş hâlde bana döndü ve şöyle dedi: *Geri dön. Allah'a yemin ederim ki, evimin halkından veya diğer insanlardan Ali'ye kızan biri mutlaka imandan çıkar.* Ben de pişman ve kızgın olarak geri döndüm?" Aişe: "Evet, hatırlıyorum." dedi. Bunun üzerine Ümmü Seleme şöyle dedi: "O hâlde buna rağmen nasıl isyan ediyorsun?" Aişe şu karşılığı verdi: "Ben insanların arasını düzeltmek için isyan ediyorum. Bu davranışından dolayı inşaallah, Allah'ın bana sevap vereceğini umuyorum." Ümmü Seleme şöyle dedi: "Sen bilirsin." Aişe de ondan ayrılıp gitti.[355]

Bir rivayete göre, Resulullah'ın (s.a.a) hanımları "Zat'ul-Irk" denilen yere kadar Aişe ile beraber yürürler. Öyle anlaşılıyor ki, Peygamber'in (s.a.a) hanımları Aişe'yi Medine'ye geri dönmeye ve fitne çıkarmaktan vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Ama bir çözüm bulamadıkları için İslâm'ın başına gelen belalara ağlamış ve diğer insanlar da onlarla birlikte ağlamışlardı. O güne "**Matem Günü**" adı verildi.[\[356\]](#)

Muaviye'nin Hilesi, Talha ve Zübeyr'in Biati Bozmaları

Muaviye Şam vilâyeti üzerinde tam bir egemenlik kurmuştu. Halkı istekleri ve amaçları doğrultusunda yönlendirecek mekanizmalara sahipti. Şam halkıyla da bir problemi yoktu. Çünkü Şam bölgesi İslâm'ı benimsediği günden beri, halife tarafından Ebu Süfyan ailesinden birinin başında vali olmasına alışmıştı ve bu aileyi tanıyordu. Muaviye'den önce kardeşi Yezid Şam valisiydi. Ayrıca Şam bölgesi hilâfet başkentinden uzaktı. Bu da valinin yeterli miktarda güç sahibi olmasına, istikrarlı bir egemenlik kurmasına imkân veren bir durumdu. Muaviye Osman'ın öldürülmesini bahane ederek fitne ateşini alevlendirmeye yönelik bir siyasî hareket başlattı. Osman'ın öldürülüşünden siyasî kazanç elde etmeye çalıştı. Bu amaçla Talha ve Zübeyr'e mektup yazarak, siyasî beklentilerine kavuşmaları için, İmam'a (a.s) karşı ciddi bir mücadele içine girmeye davet etti. Böylece İslâm devletinin başkentinde fitne ateşi iyice kızıştı. Muaviye Zübeyr'e yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Ebu Süfyan oğlu Muaviye'den Emir'ül-Müminin Abdullah Zübeyr'e... Sana selâm olsun... Ben sana biat ettim ve Şam halkını sana biat etmeye çağırdım. Onlar da çağrıma uydular ve bulut parçalarının bir araya biriktiği gibi bu işe seferber oldular. Derhal Basra ve Kûfe'ye git. Ebu Talib'in oğlu senden önce oraya gitmesin. Çünkü bu iki şehirden sonra sahip olunacak bir yer yoktur. Senden sonra da Talha b. Abdullah'a biat ettim. Osman'ın kanını isteyin ve insanları da sizi desteklemeye çağırın. Kararlı ve ciddi olun. Allah sizi muzaffer kılsın ve düşmanınızı yüz üstü bıraksın."[\[357\]](#)

Muaviye'nin mektubu Zübeyr'in eline geçince, sevinçten uçacak oldu. Muaviye'nin samimiyetinden kuşku duymuyordu. O ve Talha İmam'a (a.s) yaptıkları biati bozmaya ve isyan etmeye karar verdiler. İmam'a (a.s) yaptıkları biatten dolayı pişmanlıklarını ve üzüntülerini dile getirmeye başladılar. Sürekli olarak şöyle diyorlardı: "İstemedim, kerhen biat ettik." Aişe'nin, insanları İmam'a (a.s) karşı savaşıma teşvik ettiğini duyar duymaz, onun açtığı cepheye katılmak için bir hile düşünmeye başladılar. Rivayete göre Talha ve Zübeyr İmam'a (a.s) gelerek kendilerini hükümete ortak etmesini istediler. Ama bir sonuç elde edemediler. Bunun üzerine Aişe'nin yanına gidip isyana katılmaya karar verdiler. Ardından bir kez daha İmam'a (a.s) gelerek umre için kendilerine izin vermesini istediler. İmam onlara şöyle dedi: "*Evet, Allah'a yemin ederim ki, sizin amacınız umre yapmak değildir. Ama siz işinizi sürdürmenin peşindedesiniz.*"[\[358\]](#) Bir rivayete göre İmam (a.s) onlara şöyle dedi: "*Bilâkis, siz ihanet peşindedesiniz.*"[\[359\]](#)

İmam Ali'ye (a.s) yaptıkları biati bozanlar, Aişe'nin Mekke'deki evinde ittifak sağladılar. Bunlar Osman zamanında birbirlerinden kaçan, birbirleriyle çatışan kimselerdi. Zübeyr, Talha ve Mervan b. Hakem, Osman'ın kanını istemek gerekçesiyle halkı İmam'a (a.s) karşı savaşıma çağırmak noktasında görüş birliğine vardılar. İsyân ve başkaldırının bayrağı olarak Osman'ın gömleğini seçtiler. Osman'ın kanının dökülmesinden İmam Ali'nin (a.s) sorumlu olduğunu ileri sürdüler. Çünkü Ali (a.s) Osman'ın katillerini barındırıyor ve onlara kısas uygulamıyordu. Önce Basra'ya yürümeyi ve burayı hareket merkezi ve savaş karargâhı hâline getirmeyi kararlaştırdılar. Çünkü Muaviye Şam'a hakimdi. Medine ise hâlen iç karışıklık yaşıyordu.[\[360\]](#)

Aiše'nin Hareketi ve Basra'ya Doğru Yola Çıkması

Aiše fitne çıkarma ve meşru halife İmam Ali'ye (a.s) karşı silahlı bir çatışmaya girme amacına yönelik hareketini sürdürdü. Etrafında İslâm'a ve İmam Ali'ye (a.s) karşı kin besleyen bir sürü insan toplandı. Hepsinin amacı dünya malına konmak ve iktidardan pay almaktı. Ya'la b. Münye Yemen'de vali iken İmam Ali tarafından azledildikten sonra oradan çaldığı savaş malzemelerini, kılıç ve deve gibi teçhizatlarla onları donattı. Abdullah b. Amir de Basra'dan çaldığı büyük miktarda bir malla onlara katıldı.[361] Aişe için "Asker" adlı devesini hazırladılar. Ümeyyeoğulları devenin etrafını sarmışlardı. Aişe topluluğun önünde Basra'ya doğru yol alıyordu. Bu arada önceden Basra'nın bazı ileri gelen isimlerine yazdıkları mektupları yerlerine ulaşmıştı. Bu mektuplarda onları Osman'ın kanını isteme gerekçesiyle İmam Ali'ye (a.s) yaptıkları biati bozmaya çağırıyorlardı.[362]

Bu arada fitnenin önderleri arasında ayak oyunları, hile ve entrikalar da baş göstermeye başlamıştı -İmam Ali'ye (a.s) düşmanlık edenlerin karakteristik özelliğidir hile ve entrikalar peşinde koşmak-. Mekke'den çıktıktan sonra Mervan b. Hakem namaz için ezan okudu. Sonra geldi; Talha ve Zübeyr'in önünde durdu. Amacı bu iki adam arasında bir fitne çıkarmaya zemin hazırlamaktı. Zamanı geldiğinde kullanmak üzere fitne tohumları ekmekti. Dedi ki: "Hanginize Emir'ül-Müminin diye selâm vereyim ve hanginizi namaz kıldırmaya çağırayım?" Bunun üzerine her ikisinin taraftarları kendi aralarında tartışmaya başladılar. Her biri kendi adamının öne geçmesini istiyordu. Aişe askerler arasında tefrika başladığını hissedince, kız kardeşinin oğlu Zübeyr'in namaz kıldırması için haber gönderdi.

Aiše'nin ordusu "Evtas" denilen yere ulaştığında, Said b. As ve Muğiyre b. Şube ile karşılaştı. Said, Aişe'nin Osman'ın kanını isteme amacıyla harekete geçtiğini öğrenince, alaycı bir gülümsemeye şöyle dedi: "Osman'ın katilleri şu yanındakilerdir, ey müminlerin annesi!"[363]

Bir rivayet göre Said, Aişe, Zübeyr ve Talha'yı kast ederek: "Öç almanız gereken kişileri develerinizin terkesine bindirerek nereye gidiyorsunuz?" demiş.[364] Ordu "Hav'eb" denilen yere varınca, bölgede yaşayan halkın köpekleri havlayarak bunlara saldırdı. Bu durum karşısında Aişe korkuya kapılarak Muhammed b. Talha'ya bu yerin neresi olduğunu sordu: "Burası neresidir?" dedi. Muhammed b. Talha: "Burası Hav'eb'dir, ey müminlerin annesi!" dedi. Aişe paniğe kapıldı ve feryat etmeye başladı: "Buradan geri dönmek zorundayım." dedi. "Niçin?" dedi. Dedi ki: "Resulullah'ın (s.a.a) eşlerine şöyle dediğini duydum: *İçinizden birine Hav'eb'in köpeklerinin havladığını görür gibiyim. Ey Hümeyra! [kırmızı benizli kadıncık] Sakın bu sen olmayasın.*"[365] Sonra Aişe devesini yattırdı ve şöyle dedi: "Beni geri götürün. Allah'a yemin ederim ki, Hav'eb suyundan geçecek olan benmişim." Bütün ordu bir gün bir gece Aişe'nin yanında develerini yattırdılar. Abdullah b. Zübeyr Aişe'nin yanına gelerek bu suyun Hav'eb suyu olmadığına dair Allah'a yemin etti. Bu arada bedevîlerden bazı yalancı şahitler getirterek bu suyun Hav'eb suyu olmadığına şahitlik ettirdiler.[366] Bu, İslâm döneminde yaşanan ilk yalancı şahitlik olayıydı.

Basra Önlerinde Çatışmalar

Aiše'nin ordusu Basra önlerine ulaştınca, İmam Ali'nin (a.s) Basra valisi Osman b. Huneyf, kendilerine doğru gelen ordunun durumuyla ilgili bilgiler vermeye başladı. Halkı fitneye karşı uyardı, ordunun komutanlarının yanlış ve batıl yolda olduklarını açıkladı. İslâm ve İmam'a (a.s) samimiyetle bağlı bulunan kişiler, biatlerini bozanların Basra'yı ele geçirmelerini önlemeye, hakkı ve kutsal şeriatı savunmaya hazır olduklarını bildirdiler.[367]

İslâm ahlâkıyla bezenmiş, İmam'a (a.s) içtenlikle itaat eden Osman b. Huneyf, Aişe'yi ve beraberindekileri içine düştükleri yanlışlıktan çıkarmak, savaşın önüne geçmek için yoğun çabalar sarf etti. Bu amaçla İmran b. Husayn ve Ebu'l-Esved ed-Duelî'yi tavrının yanlışlığını kanıtlamak üzere Aişe ile tartışmaya gönderdi. Fakat bu iki adamın girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Aişe ve beraberinde bulunan Talha ve Zübeyir, fitne çıkarmada ve savaş ilân etmede ısrarcıydılar.[368]

Cariye b. Kudame, fitne ateşini alevlendirmekten vazgeçirmek amacıyla Aişe'ye öğüt vermeye başladı ve dedi ki: "Ey müminlerin annesi! Allah'a yemin ederim ki, Osman'ın öldürülmesi, senin şu mel'un devenin sırtına binerek evinden çıkıp buralara kadar gelmeden daha basit bir olaydır. Allah tarafından sana bahşedilmiş bir örtü, bir koruma ve bir dokunulmazlık vardı. Sen bu örtüyü ve korumayı yırtıp attın, dokunulmazlığını ortadan kaldırdın. Seninle savaşmayı göze alanlar, seni öldürmeyi de göze alırlar demektir. Eğer bizimle savaşmak için gönüllü gelmişsen, evine dön. Yok eğer istemeden bizimle savaşmak için gelmişsen, seni bu istemediğin durumdan kurtarmaları için insanlardan yardım iste." [369]

Çatışma - Ateşkes - İhanet

Aişe'nin gelişi insanların kafasını karıştırdı. Basralılar Aişe'yi destekleyenler, desteklemeyenler, tasdik edenler ve yalanlayanlar olarak çeşitli gruplara bölündüler. Şehre tam bir kaos havası hakimdi. İnsanlar vuruşmaya ve sokaklarda çatışmaya başladılar. Ancak gece olunca birbirlerinden ayrılabiliyorlardı. Osman b. Huneyf kan dökülmesini istemiyordu. Barış olsun istiyordu. İmam Ali'nin (a.s) Basra'ya gelişi bekliyordu. İki taraf arasındaki savaş iyice kızışınca, barış talepleri yükselmeye başladı. Geçici bir ateşkes antlaşması imzaladılar. Bu arada Medine'ye bir elçi gönderme kararını aldılar. Elçi Medinelilere soracaktı. Eğer Talha ve Zübeyir zorla biat etmişler, Osman b. Huneyf şehri onlara bırakacak, aksi takdirde Talha ve Zübeyir şehri bırakıp gideceklerdi.[370]

İki tarafın elçisi Kab b. Musevver geri döndü. Usame b. Zeyd'in, Talha ve Zübeyr'in zorla biat ettiklerini iddia ettiğini, Medine halkının ise Usame'nin bu iddiasına karşı çıktığını söyledi. Aişe ordusunun önde gelenleri bu iddiayı kullandılar ve rüzgarlı, yağmurlu bir gecede valilik sarayına saldırdılar. Osman b. Huneyf oradaydı. Adamlarının bazısını öldürdüler, bazısını da esir aldılar. Osman b. Huneyf ise sakallarını, saçlarını ve kaşlarını yoldular. Fakat onu öldürmekten korktular. Çünkü kardeşi Sehl b. Huneyf İmam'ın Medine valisiydi.[371]

İmam'ın (a.s) İsyanı Bastırmak Üzere Harekete Geçmesi[372]

İmam Ali (a.s) iktidara gelince, güvenliğin sağlanmasının ve meşru merkezî hükümetin otoritesini kurmasının önünde bir engel vardı. O da Muaviye b. Ebu Süfyan'ın İmam'ın (a.s) hilâfetine isyan ettiğini ilân etmiş olmasıydı. İmam ilk iş olarak ümmetin birliğinin parçalanmasını ve kan dökülmesini önlemek için askerî ve siyasî hazırlıklara başladı.

İmam Aişe, Talha ve Zübeyr'in Basra'ya hareket ettiklerini ve merkezî yönetime baş kaldırdıklarını ilân ettiklerini öğrenir öğrenmez, Şam'daki Muaviye sorununu çözmekten vazgeçip, muhâcir ve ensârın gözde simalarının da aralarında bulunduğu bir orduyla Basra'ya doğru harekete geçti.

İmam (a.s) "Rebeze"ye varınca bölgelere mektuplar yazarak, fitne ateşini söndürmek ve fitneyi en dar alana hapsetmek için yardım istedi. Bu amaçla Muhammed b. Ebubekir ve Muhammed b. Cafer'i Kûfe'ye gönderdi. Kûfe valisi Ebu Musa Eş'arî, İmam'ın (a.s) çağırısına

olumlu karşılık vermedi. Halkın İmam'a (a.s) yardım etmesini engelleyici bir tavır takındı. Sonra Abdullah b. Abbas'ı gönderdi. O da Ebu Musa Eş'arî'yi, yardımlara engel olmaktan vazgeçirmeye çalıştı. Ama Abdullah b. Abbas da Ebu Musa Eş'arî'yi ikna edemedi. Daha sonra oğlu Hasan ile Ammar b. Yasir'i gönderdi. Onların ardından da Malik-i Eşter'i gönderdi. Bunlar da Ebu Musa Eş'arî'yi valilikten azlettiler. Bunun üzerine bütün ağırlığıyla Kûfe Emir'ül-Müminin'e (a.s) yardım etmeye koştı ve "Zikâr" denilen yerde İmam'ın (a.s) ordusuna katıldılar.

Bu esnada İmam (a.s) ara vermeden Talha ve Zübeyir'e mektup yazmaya başladı, onlara elçiler gönderdi. Belki akıllarını başlarına alırlar, bu yanlışlıktan vazgeçerler, girdikleri tehlikeyi fark ederler diye. Böylece ümmeti fitnelerden, musibetlerden, belalardan uzak tutarlar, kan dökülmesine engel olurlar. Aişe'ye Zeyd b. Sûhan ve Abdullah b. Abbas gibi isimleri elçi olarak gönderdi. Bu elçiler onlarla kanıt, belgeye ve akla dayalı olarak konuştular. Hatta Aişe İbn-i Abbas'a şöyle demişti: "Benim Ali'nin kanıtlarına karşı koyacak gücüm yok." Bunun üzerine İbni Abbas ona şu karşılığı vermişti: "Kulların kanıtlarına karşı koyacak gücün yokken, Allahın kanıtlarına nasıl karşı koyacaksın?!"[\[373\]](#)

Son Öğütler

İmam Ali (a.s), kuvvetleri Basra önlerine geldikten sonra Talha ve Zübeyir'le yazışmayı sıklaştırdı. Aişe ve beraberindekiler insanların İmam Ali'nin (a.s) kanıtları karşısında ikna olmalarından korktular ve onunla karşılaşmak üzere kuvvetlerini şehir dışına çıkardılar. İki taraf savaş düzeni alınca, İmam Ali (a.s) birine askerlerine şu çağrıyı yapmasını emretti: "*Karşı taraf aleyhine bir mazeret ortaya konulmadan ve kesin bir kanıt sunulmadan hiç kimse ok fırlatmasın, taş atmasın, mızrak saplamaya kalkmasın.*"[\[374\]](#)

İmam (a.s) karşı tarafın savaşta ısrarcı olduğunu gördü. Sonra İmam (a.s) iki tarafın ortasında bir yerde Talha ve Zübeyir'le buluştu. İmam onlara şöyle dedi: "*Ömrüm hakkı için, sizin silahlar, süvariler ve piyadeler hazırladığınızı görüyorum. Keşke Allah katında ileri sürebileceğiniz bir mazeret hazırlasaydınız. Allah'tan korkun, yününü sağlam eğirdikten sonra onu çözen kadın gibi olmayın. Ben sizin dinde kardeşiniz değil miydim? Siz benim kanımı haram, ben de sizin kanınızı haram saymıyor muydum? Sizin benim kanımı helal saymanıza neden olan bir olay mı oldu?"*

Sonra Talha'ya şöyle dedi: "*Sen kendi karını evde bırakıp Peygamber'in (s.a.a) eşini mi savaşa getirdin? Sen bana biat etmedin mi?"* Sonra Zübeyir'e şunları söyledi: "*Biz seni Abdulmuttaliboğulları'ndan sayıyorduk. Senin şu kötü oğlun Abdullah büyüyünce, aramızı ayırdı.*" Ardından şöyle dedi: "*Ey Zübeyir, hatırlıyor musun; Peygamber'le (s.a.a) beraber Benî Ganem bölgesine uğramıştın. Peygamber (s.a.a) bana baktı, güldü. Sen de ona güldün ve dedin ki: Ebu Talib'in oğlu kibrinden vazgeçmiyor. Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) sana şöyle dedi: "Onda kibir yoktur. Ama sen haksız olarak onunla savaşacaksın?"* Zübeyir: "*Allah'a yemin ederim ki, söylediğin gibidir.*"

Rivayet edilir ki, Zübeyir bu konuşmadan sonra savaş meydanını terk eder ve fitne iyice kızıştığı sırada, savaş alanından uzak bir yerde öldürülür.[\[375\]](#) Talha'yı da savaş meydanında Mervan b. Hakem öldürür.[\[376\]](#)

Savaşın Başlaması

İmam (a.s) savaşın başlamasından önce, son ana kadar ahitlerini bozanların içine düştükleri yanlışlıktan dönmelerini temenni etti. Fitnenin elebaşlarının savaşmada ısrarcı olduklarına tanık olmasına rağmen savaş emrini vermedi. Arkadaşlarına şu emri verdi: *"Size karşı onlar harekete geçmeden ve ben size izin vermeden, onlar savaşmaya ve öldürmeye başlamadan hiç biriniz ok fırlatmayın, mızrak saplamayın."*[\[377\]](#)

Cemel ordusu ok atışına başladı. İmam'ın (a.s) arkadaşlarından biri öldürüldü. Derken ikinci, üçüncü... kişi de öldürüldü. Bunun üzerine İmam (a.s) onlara karşılık vermeye, hakkı ve adaleti savunmaya izin verdi.[\[378\]](#)

İki ordu korkunç bir savaşa girişti. Başlar uçuruluyor, kollar kesiliyor, her iki tarafta derin yaralar açılıyordu. İmam (a.s) savaş meydanını denetlediği sırada Cemel ordusunun deveyi (Aişe'nin bindiği deveyi) büyük bir direnişle savunduklarını görünce, yüksek sesle haykırdı: *"Yazıklar olsun size, devenin ayaklarını keserek yere çökertin. Çünkü o şeytandır..."*

İmam (a.s) ve arkadaşları deveye ulaşınca kadar saldırılarını yoğunlaştırdılar. Deveyi ayaklarını keserek çökerttiler. Bunun üzerine deveyi savunanlardan geriye kalanlar da savaş meydanından kaçtılar. Ardından İmam (a.s) devenin yakılmasını ve küllerinin de havaya saçılmasını, basit ve saf düşünceli insanları yoldan çıkarmaması için ondan geriye bir iz bırakılmamasını emretti. Sonra İmam (a.s) şöyle buyurdu: *"Allah'ın lanet ettiği hayvan; İsrailoğulları'nın taptığı buzağıya ne çok benziyordu!"*

Devenin havaya saçılan küllerine baktı, sonra şu ayeti okudu: **"Tapmakta olduğun tanrıma da bak! Yemin ederim, biz onu yakacağız; sonra da onu parça parça edip denize savuracağız!"**[\[379\]](#)

Savaş Sonrasında İmam'ın Uygulamaları

Allah, muhaliflerine karşı Emir'ül-Müminin'e (a.s) zafer bahşetti. Savaş sona erdi. Savaşın tozu dumanı dindi. İmam (a.s) bir münadi aracılığıyla genel af ilân etti: Haberiniz olsun! Yaralılara dokunulmayacak. Arkasını dönüp kaçanlar takip edilmeyecek. Dönüp gidene de mızrak fırlatılmayacak. Silahını bırakan, evine girip kapısını kapatan güvende olacak. Savaş meydanında bulunan silah ve benzeri savaşta kullanılan teçhizat dışında Cemel ordusunun mallarına el konulmayacak. Savaş alanında ele geçirilen silah gibi şeylerin dışındaki malları mirasçılara aittir.[\[380\]](#)

İmam Ali (a.s) Muhammed b. Ebu Bekir ve Ammar b. Yasir'e Aişe'nin içinde bulunduğu tahtirevanı savaş meydanındaki ölümler arasından alıp bir kenara taşımalarını emretti. Muhammed b. Ebu Bekir'e kız kardeşi Aişe'nin sorumluluğunu verdi. Gecenin sonuna doğru Muhammed kız kardeşini Basra'ya götürdü. Abdullah b. Halef el-Huzai'nin evine konuk ettirdi.

İmam (a.s) Cemel ordusundan öldürülenler arasında dolaştı. Her birine şöyle seslendi: *"Ben, rabbimin bana vadettiğinin hak olduğunu gördüm; sen de rabbinin sana vadettiğinin hak olduğunu gördün mü?"*

Ve yine şunları söyledi: *"Bu gün bize de, başkasına da karışmayı kınayacak değilim. Fakat ben bizimle savaşanı kınıyorum."*[\[381\]](#)

İmam (a.s) Basra'ya girmeden şehrin sırtlarında karargah kurdu. İnsanların ölümlerini defnetmelerine izin verdi. Bunun üzerine şehir halkı şehirden çıkıp savaş meydanındaki ölümlerini defnettiler.[382] Sonra İmam (a.s), biatlerini bozanların kalesi Basra'ya girdi. Mescide geldi, namaz kıldı. Ardından insanlara hitap ederek, onlara durumlarını ve biatlerini bozanların durumunu anlattı. İnsanlar kendilerini bağışlaması için yalvardılar. Bunun üzerine şöyle dedi: "*Sizi affettim. Ama fitneden sakının. Çünkü siz, ilk biatlerinizi bozan, ümmetin birliğini parçalayan kimselersiniz.*" Bu konuşmadan sonra halk kitleleri ve ileri gelenler İmam'a (a.s) biat etmeye başladılar.[383]

Bunun ardından Emir'ül-Müminin (a.s) Basra'daki beytülmale girdi. Buradaki malın çokluğunu görünce, "*Benden başkasını aldat...*" dedi. Bu sözü birkaç kere tekrarladı. Sonra buradaki malın insanlar arasında eşit şekilde paylaşılmasını emretti. Her birine beş yüz dirhem düştü. Onun payına da her kes gibi beş yüz dirhem düştü. Dağıtımdan sonra beytülmalde bir şey kalmadı. Paylaşım sırasında hazır olmayan bir adam geldi ve payını istedi. İmam (a.s) kendi payını ona verdi. Böylece kendisi hiçbir şey almamış oldu.[384]

Daha sonra Emir'ül-Müminin Aişe'nin hazırlatılıp Medine'ye götürülmesini emretti. Kardeşini ve işlerini görmeleri ve Medine'ye ulaştırmaları amacıyla birkaç kadını başlarına sarık sararak ve kılıç kuşandırarak onunla gönderdi. Fakat Aişe Emir'ül-Müminin hakkında iyi zanlar beslemiyordu. İmam'ın (a.s) onun saygınlığını ve hürmetini gözetmediğini düşünüyordu. Ancak İmam'ın (a.s) kendisine eşlik etmeleri için bazı kadınları görevlendirdiğini öğrenince, isyan amacıyla Medine'den çıkışından, başarısız olmasından ve fitne çıkmasına sebep olduğundan pişmanlık duyduğunu açıkça söyledi. Aişe bu olaydan sonra sürekli ağlıyordu.[385]

Cemel Savaşı'nın Sonuçları

Cemel Savaşı İslâm toplumunun pratik hayatında olumsuz sonuçların meydana gelmesine neden oldu. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1- Osman b. Affan'ın öldürülmesi meselesi büyüdü. Büyük bir siyasal sorun hâline geldi. Bu sorundan hareketle söylem ve eylem olarak İslâm risaletinin gidişatı açısından yıkıcı etkisi olan akımlar ortaya çıktı. Bunun neticesinde Muaviye b. Ebu Süfyan Cemel'deki kanlı sapma sürecini tamamlamak için Osman'ın kanını isteme gerekçesini sonuna kadar kullandı.

2- Müslümanlar arasında kin gütmeye ala bildiğine yayıldı. Aralarında savaşlar, kanlı çarpışmalar yaşandı. Basralılar arasında tefrika meydana geldiği gibi diğer İslâm memleketlerinde de ikilik oluştu. Daha önce Müslümanlar birbirlerinin kanlarını dökmekten kaçınırlarken, çocuklarının kanını isteme adına aralarında düşmanlıklar baş gösterdi.

3- İslâm toplumundaki iç sapma cephesi genişledi. İmam Ali'nin (a.s) hükümetinin önündeki engellerin sayısı arttı. Daha önce sadece Muaviye'nin Şam'daki isyanı söz konusuysen, başka bir cephe de açılmış oldu. Bunun sonucunda dışa açılma faaliyetleri sınırlandı ve bir İslâm toplumunda gelişmesi gereken ıslahat ve uygarlık faaliyetleri de dar bir çerçevede mahsur kaldı.

4- Kin ve sapma olguları, siyasî muhaliflerin hemen silahlara sarılıp savaşmayı gelenek hâline getirmelerinin önünü açtı.

Hilâfet Başkenti Kûfe

Durum iyice sakinleştikten sonra İmam Ali (a.s) karargah edinmek üzere Kûfe'ye doğru hareket etti. Bundan önce Kûfe'lilere, gelişmelerin ayrıntılarını özetleyen bir mektup gönderdi.[\[386\]](#) Bu arada İmam, Abdullah b. Abbas'ı Basra valisi olarak atadı ve yaşanan olaylardan sonra Basralılara karşı nasıl bir muamele göstermesi gerektiğini de açıkladı.[\[387\]](#)

İmam'ın (a.s) Kûfe'yi İslâm devletinin yeni başkenti olarak seçmesinin çeşitli nedenleri vardı. Bu nedenlerden bir kaçını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- İslâm devletinin sınırları genişlemişti. Bu yüzden devletin siyasal ve idare başkentinin, hükümete devletin her tarafına kolaylıkla hareket etme imkânını tanıyan bir konumda olması kaçınılmazdı.
- 2- İmam'ın (a.s) Cemel ordusunun sebep olduğu fitneyi bastırmasının başarıyla sonuçlanmasında Iraklı büyük şahsiyetlerin ve Kûfe halkıyla birlikte ileri gelenlerinin büyük bir etkisi vardı.
- 3- Siyasî konjonktür, Osman'ın öldürülmesinden kaynaklanan gerilim ve Cemel Savaşı, İmam'ın Kûfe'ye yerleşmesini gerektirmişti. Kûfe, bölgeye yeniden istikrar getirme açısından uygun bir konumdaydı.

ZULME SAPANLARA KARŞI İMAM ALİ (a.s)

Muaviye'nin İmam'la (a.s) Savaşmaya Hazırlanması[\[388\]](#)

Muaviye, İmam'ın (a.s) Kûfe'de egemenlik kurmasından, İslâm devletinin birliğini sağlamaya ve Kur'ân ve sünnet ışığında İslâm medeniyet binasını kurmaya yönelik hareket çizgisini sürdürmesinden endişeye kapıldı. Bu yüzden Amr b. As'tan yardım istedi. Amr'ın hileciliğine ve hainliğine ihtiyacı vardı. Onunla İslâm'a ve İmam'a (a.s) karşı düşmanlık etmek üzere anlaştı. Amr, Muaviye'nin kendisine gönderdiği mektubu alınca, harekete geçmek için fazla tereddüt etmedi. Dünyevî arzularını gerçekleştirme ihtimali karşısında feda etmeyeceği hiçbir şey yoktu; bu, kendisini cennete götürecek olan dini olsa bile.[\[389\]](#)

Amr, Şam'a varır varmaz ağlamaya ve kadınlar gibi velvele koparmaya başladı.[\[390\]](#) Bu, kitleleri saptırma ve aldatmaya yönelik çizgisinin ilk adımıydı. Muaviye ve Amr arasında geçen aldatma ve kandırmaya dayalı sıkı pazarlıktan sonra, İmam'a karşı savaşması karşılığında Mısır vilâyetinin Amr'a verilmesi kararlaştırıldı. Muaviye bu hususta bir de belge yazdı.[\[391\]](#)

Sonra, İmam'a (a.s) karşı çıkmanın ve bu hususta sağlam bir çizgi izlemenin plânlarını yapmaya başladılar. Ortak görüşleri, bu hususta düşmanlık, zulüm, hainlik ve azgınlık yolunun izlenmesi yönündeydi. Çünkü amaçlarına ve hedeflerine ulaşmaları için İmam'la (a.s) karşılaşmaktan başka seçenekleri yoktu. İmam (a.s) Peygamber'in (s.a.a) meşru mirasçısı, hak ve adalet bayrağının taşıyıcısıydı. Bu iki adam aslında kendileriyle çelişen, çatışan bir pozisyondaydılar. Çünkü her ikisi de Osman'ı kuşatma altında bulunduğu sırada yalnız bırakmıştı. Ama şimdi plânları, Osman'ın kanlı gömleğinin bir bayrak olarak kullanılmasını gerektiriyordu. Duyguları harekete geçirmenin, bilinçsiz kitleleri kışkırtmanın aracı olarak

Osman'ın gömleği minbere konuldu. Gömleği kendilerine Numan b. Beşir getirmişti. Bu gömleği gören insanlar hüngür hüngür ağlıyorlardı. Böylece bilinçsiz kitlelerin ruhlarında derin bir kin ve nefret duygusu, hak ve hidayeti görmeme körlüğü oluştu.[\[392\]](#)

Şam halkının Muaviye'ye yardım etmelerinin sağlanması ve savaş amacıyla seferber olması için Amr, Şurahbil b. Simt el-Kindî'nin baş tahrikçi olmasını önerdi. Çünkü Şurahbil ibadetiyle bilinen bir kimseydi ve Şam kabileleri arasında seçkin bir konuma sahipti. Ayrıca İmam'ın (a.s) Muaviye'ye gönderdiği elçisi Cerir'den de nefret ediyordu. Şurahbil, gerçekleri asıl kaynaklarından inceleyen bir kimse olmadığı için kolayca kandırıldı. Muaviye'den Osman'ın intikamını almasını istedi. Ardından insanları savaşa teşvik etmek için yoğun propaganda yürüttü.[\[393\]](#)

Fırat Nehrini Kontrol Etme

Şam savaşa hazırlandıktan sonra, Muaviye Şam halkından biat aldı. İmam'ın (a.s) uzun süreden beri Şam'da bekleyen elçisi Cerir aracılığıyla savaşa kararında olduğuna dair bir mektup gönderdi.[\[394\]](#) Ardından Muaviye, büyük bir hızla kuvvetlerini Fırat'ın yukarısındaki Sıffin vadisine doğru sevk etti. Amacı Sıffin vadisini işgal etmek, İmam'ın kuvvetlerinin ilerleyişini engellemek ve onları susuz bırakmaktı. Muaviye, bunun İmam'a (a.s) karşı kazandığı ilk zafer olduğunu tasavvur ediyordu. İmam (a.s), Sıffin'e geç geldiği için, Muaviye'den askerlerinin Fırat suyundan yararlanmalarına müsaade etmesini istedi. Muaviye ve askerleri buna müsaade etmediler. Iraklılar susuzluk çekmeye başladılar. İmam'ın (a.s) üzerinde büyük bir baskı kurulmuştu. Bu kuşatmanın kırılmasını istiyorlardı. Bunun üzerine İmam (a.s) askerlerine Fırat kıyılarına saldırma iznini verdi. Muaviye kuvvetleri tamamıyla Fırat kıyısından sökülüp atıldılar.

Ancak İmam (a.s) Şamlılar gibi yapmadı, onlara misliyle karşılık vermedi. Hiçbir saldırıyla karşılaşmaksızın nehrin suyundan istifade etmelerine izin verdi.[\[395\]](#)

Barış Girişimleri

İmam (a.s), Muaviye'yle yoğun bir yazışma trafiği gerçekleştirdi. Diyalog için bir çok kanal açtı. Onu kazanmak ve kendisine biat etmesini sağlamak istiyordu. Ancak Muaviye'nin bu girişimlere cevabı savaş oldu, her yolu deneyerek İmam'ın ve ordusunun işini bitirme çabası içinde olmak oldu. Buna karşılık İmam, Fırat'ın kıyısı ordusu tarafından ele geçirildikten sonra da son bir barış girişiminde daha bulundu. Bu süre içinde geçici bir ateşkes ortamı oluştu. Bu sürede İmam (a.s), Beşir b. Muhsin el-Ensârî'yi, Said b. Kays el-Hemedanî ve Şebes b. Rib'î et-Temimî'yi elçi olarak Muaviye'ye gönderdi. Onlara şu tavsiyede bulundu: "*Şu adama -Muaviye'ye- gidin. Onu Allah'a, itaate ve cemaate katılmaya davet edin.*"

Muaviye'nin cevabı kılıç ve savaştan başka bir şey olmadı. Elçilere şöyle dedi: "Çıkın yanımdan. Benimle sizin aranızda bundan sonra kılıç konuşacak."[\[396\]](#)

Sessizlikten Sonra Savaş

Ordular arasında küçük çaplı çarpışmalar oluyordu, ama henüz savaş kızışmamıştı. Her iki taraftan bir grup asker meydana çıkıyor ve çarpışıyorlardı. Hicretin 37. yılının muharrem ayı girince iki taraf arasında ateşkes sağlandı. İmam (a.s) sağlanan ateşkesi fırsat bilerek barış yapmanın yollarını aradı. İmam'ın çağrısı belliydi; barış yapmak, ortak bir kelime etrafında birleşmek ve kan dökülmesine son vermek. Muaviye'nin ve Şamlıların istekleri ise, İmam'a

(a.s) biat etmemek ve Osman b. Affan'ın intikamını almaktı.[\[397\]](#) Bu sessizlik sadece bir ay sürdü. Küçük çaplı çarpışmalar uzun sürünce, her iki taraf da bundan sıkılmaya başladı. İmam (a.s) askerlerini genel bir saldırı için hazırladı. Muaviye de aynı şeyi yaptı. İki ordu korkunç bir savaşa tutuştu. İmam (a.s) askerlerine hep şunu tavsiye ediyordu: *"Onlarla savaştığınız ve onları yenilgiye uğrattığınız zaman, arkasını dönüp kaçanı öldürmeyin, yaralıları öldürmeyin, kimsenin ayıp yerlerini açmayın, öldürülenlere müste yapmayın (organlarını kesmeyin)."*[\[398\]](#)

Savaş bütün hızıyla sürüyordu, ordular döne döne savaşıyordu. Bu arada çok sayıda Müslüman ölü ya da yaralı olarak düşmüştü. Bu sayı on binlerle ifade edilir.

Ammar b. Yasir'in Öldürülmesi

Rivayet edilir ki; Ammar b. Yasir safların arasından öne çıktı ve şöyle dedi: "Batıl taraftarlarının kuşkuya düşecekleri kadar savaşmakta olan bir kavmin yüzlerini görmekteyim. Allah'a yemin ederim ki, onlar bizi yenilgiye uğratsalar ve Hicr'in önlerine kadar kovalasalar da, biz hak üzereyiz, onlar batıl ehlidirler." Sonra Muaviye'nin ordusuna doğru ilerledi. Bir yandan da şu şiiri okuyordu:

"Biz dün Kur'ân'ın tenzili için sizinle savaşıyorduk

Bugün de tevili için sizinle savaşıyoruz.

Size öyle bir darbe indireceğiz ki, baykuşu tünediği yerden kaldırsın

Dosta dostu unuttursun

Ya da hakkı yoluna koysun."

Olağan üstü bir cesaretle Muaviye'nin ordusunun saflarının arasına daldı. Tıpkı Resulullah (s.a.a) ile beraber sadık ve ıhlâslı biri olarak savaştığı gibi. Bir anda mızraklarla üzerine saldırdılar. Ebu'l-Adiye ve İbn-i Con es-Seksekî mızraklarını ona sapladılar. Rivayete göre, bu ikisi Ammar'ın başını kesip Muaviye'ye götürmek için birbirleriyle yarıştılar. O sırada Abdullah b. Amr b. As orada oturuyordu. Onlara şöyle dedi: "Biriniz onu arkadaşına gönül rahatlığıyla bağışlasın. Çünkü ben Resulullah'ın (s.a.a) ona şöyle dediğini duydum: *Ey Ammar! Seni zalim ve haddi aşan bir topluluk öldürecek.*"[\[399\]](#)

Ammar'ın o gün savaş meydanına atılmasından dolayı İmam (a.s) sıkıntılıydı, yerinde duramıyordu. Durmadan onu soruyordu. Sonunda şehit düştüğünün haberi geldi. Derhal düştüğü yere koştu. Büyük bir üzüntü duyuyordu, derin bir keder yaşıyordu. Gözlerinden yaşlar dökülüyordu. Öğüt veren bir yardımcısını, güvenilir bir kardeşini kaybetmişti. Sonra namazını kıldı ve defnetti.

Ammar'ın şehit düştüğü haberi iki ordu arasında yayıldı. Muaviye ordusunun saflarında büyük bir kargaşa yaşanıyordu. Çünkü Ammar'ın konumunu ve Resulullah'ın (s.a.a) onunla ilgili hadisini biliyorlardı. Ancak hile ve aldatma hazır bekliyordu. Bütün basit ve cahilleri kandırmak için fırsat kolluyordu. Muaviye, Ammar'ı öldürenlerin, onu buraya getirenler olduğunu yaydı. Şam'ın basit insanları bu ucuz saptırmaya kanmakta güçlük çekmediler.[\[400\]](#)

Rivayete göre, Muaviye'nin bu sözü İmam'a (a.s) ulaştırıldığında şöyle demiştir: *"Evet, Hamza'yı da biz öldürdük; çünkü onu Uhud'a biz götürmüştük!"*[\[401\]](#)

Mushafları Mızrakların Uçlarına Takıp Kaldırma Hilesi

Savaş günlerce sürdü. Bu çetin çarpışmalar esnasında İmam'ın (a.s) ashabı sabırlarıyla ve hakkın zaferi uğruna kendilerini feda etmeleriyle belirginleştiler. Sonra İmam askerlerine bir konuşma yaptı ve onları cihada teşvik etti. Şöyle dedi: *"Ey insanlar! İşin nereye vardığını biliyorsunuz. Düşmanınızın durumunu da görüyorsunuz. Artık son nefeslerini vermektedirler. Olaylar belirmeye başladığı zaman, başlangıcından hareketle sonucunu görmek mümkündür. Onlar, dine dayanmaksızın size karşı direndiler ve bize birtakım zayıatlar verdiler. Yarın sabahın erken saatlerinde onlara bir saldırı düzenleyeceğim. Onları Allah'ın hakemliğine havale ediyorum."*[\[402\]](#)

Muaviye bu olayı haber aldı. Şamlılar arasında hezimet belirtileri de baş göstermişti. Derhal danışmak için Amr b. As'ı çağırdı. Ona dedi ki: "Sadece bir gecemiz var. Yarın Ali kesin darbeyi indirmek üzere saldıracaktır. Ne önerirsin?"

Amr şöyle dedi: "Benim kanaatime göre, senin adamların, onun adamlarının karşısında direnemezler. Sen de onun gibi değilsin. O bir amaç için seninle savaşıyor, sen başka bir şey için onunla savaşıyorsun. Sen hayatta kalmak istiyorsun, o ölmek istiyor. Iraklılar, senin zafer kazanmandan korkuyorlar; ama Şamlılar Ali'nin zafer kazanmasından korkmuyorlar. Fakat sen onlara bir öneride bulun; bunu kabul etseler de aralarında ihtilâf çıkacak, reddetseler de. Onları, seninle onların arasındaki meselenin çözümü için Allah'ın kitabının hakemliğine çağır."[\[403\]](#)

Muaviye derhal mızrakların uçlarına mushafların takılmasını emretti. Ardından Şamlılar şöyle seslendiler: "Ey Iraklılar! Bu Allah'ın kitabıdır. Başından sonuna kadar bizimle sizin aranızda hakem olsun. Şamlılardan sonra kim Şamlıların sınırlarını koruyacak? Ve Iraklılardan sonra kim Iraklıların sınırlarını koruyacak?"

Yanıltma ve şaşırtma amaçlı bu çağrı, İmam'ın (a.s) askerlerinin üzerinde yıldırım etkisi yarattı. İnsanlar dalgalanmaya başladılar. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Dediler ki: "Allah'ın kitabına icabet edelim ve ona dönelim." Bu işte en istekli olan kişi, İmam'ın ordusunun büyük komutanlarından biri olan Eş'as b. Kays'tı.

İmam (a.s) onlara şöyle dedi: *"Ey Allah'ın kulları! Haklılığınız ve doğruluğunuz üzere kalın ve düşmanlarınızla savaşmayı sürdürün. Çünkü Muaviye, Amr b. As, İbn-i Ebu Muayt, Habib b. Ebu Mesleme, İbn-i Ebu Sarh ve Dahhak, ne din ehlidirler, ne de Kur'ân ehli. Ben onları sizden daha iyi tanırım. Çocukluklarında, sonra yetişkinliklerinde onlarla arkadaşlık ettim. En kötü çocuklar, sonra en kötü yetişkinler onlardı. Yazıklar olsun size! Allah'a yemin ederim ki, mushafları kaldırmalarının tek amacı sizi aldatmak, kararlılığınızı kırmak ve size hile yapmaktır. Söyledikleri haktır; ama bununla batıl amaçlıyorlar."*

Buna karşılık askerler Emir'ül-Müminin'e (a.s) adıyla hitap ettiler ve dediler ki: "Ey Ali! Allah'ın kitabına davet edildiğin zaman, bu davete uy. Yoksa seni onların eline teslim ederiz veya [Osman] İbn-i Affan'a yaptığımızı sana da yaparız.

İmam'ın (a.s) bu aldatılmışlara karşı yapacak bir şeyi yoktu. Dedi ki: *"Eğer bana itaat ediyorsanız, savaşın. Şayet bana baş kaldırıyorsanız, istediğinizi yapın."*[\[404\]](#)

Malik-i Eşter savaş meydanında kahramanca savaşıyordu. Muaviye'nin karargâhına varması an meselesiydi. "Emir'ül-Müminin'e dediler ki: "Eşter'i yanına çağır..." Fakat Eşter

kararlılığından dönmedi ve savaşmaya devam etti. Çünkü o bunun bir hile olduğunu biliyordu. Onlar Eşter'i, geri dönmezse İmam'ı (a.s) öldürmekle tehdit ettiler. Eşter, onları kınayarak savaş meydanından dönmek zorunda kaldı. Onlara şöyle dedi: "Size bir hile yapıldı, siz de bu hileye kandınız. Savaşı bırakmaya çağıldınız, siz de bu çağrıya olumlu karşılık verdiniz. Ey yüzleri kara olasıcalar! Sizin namazınızın, dünyadan uzaklaşmaya ve Allah'la buluşmaya yönelik olduğunu sanıyorduk. Ama şu firarınız, ölümden dünyaya kaçmaktan başka bir şey değildir."

Eşter'in geri dönmesi üzerine insanlar: "İmam razı oldu." dediler. Oysa İmam (a.s) susmuş, tek kelime etmiyordu. Sadece derin bir hüznün içinde başını öne eğmişti. Çünkü hile, askerleri üzerinde etkili olmuştu, artık emrini dinlemiyorlardı. Bir şey yapamıyordu. İçine düştüğü durumu şöyle açıkladı: "*Dün emir verendim, bu gün emir alan. Dün yasaklayan konumundaydım, bu gün yasağın konulan.*"[\[405\]](#)

Tahkim ve Ateşkes Sözleşmesi

İmam'ın (a.s) sıkıntısı ordunun kendisini dinlememesiyle bitmedi. Şayet baş kaldıranlar, tahkime katılacak temsilcinin seçiminde İmam'a (a.s) uysalardı, görüşmeler yoluyla siyasi bir kazanç sağlayabilirdi. İmam (a.s) kendisini temsil edecek hakem olarak Abdullah b. Abbas veya Malik-i Eşter'i seçmek istedi. Çünkü bunların ihlâslı ve bilinçli kimseler olduklarını biliyordu. Ama aldatılmışlar, Ebu Musa Eş'arî'nin hakem olarak seçilmesinde ısrar ettiler. İmam (a.s) şöyle dedi:

"Başta bana isyan ettiniz, bari şimdi isyan etmeyin. Ben Ebu Musa'yı bu işe uygun görmüyorum. Çünkü o güvenilir biri değildir. Cemel Savaşı'na giderken benden ayrıldı ve Kûfe'de insanların bana katılmalarını engelledi. Sonra da benden kaçtı. Nihayet ben, birkaç ay sonra ona aman ve can güvenliği verdim de geri döndü."[\[406\]](#)

Muaviye ve Amr b. As, İmam'ın (a.s) ordusunu ayrılığa düşürme noktasında amaçlarına ulaşımlardı. İmam'ın (a.s) kuvvetlerinin içinden Eş'as b. Kays da onlara yardımcı oluyordu.

Amr b. As, Şamlıları temsil eden hakem olarak geldi. Hiç kimse de ona itiraz etmedi. Ebu Musa Eş'arî'yle antlaşmanın maddelerini yazacaklardı. Amr sözleşmeye, "Emir'ül-Müminin" ifadesinin yazılmasını kabul etmedi. Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle dedi: "*Bugün, Hudeybiye gününe benziyor. O zaman Süheyl b. Ömer Peygamber'e (s.a.a): 'Sen Allah'ın Resulü değilsin.'* demişti. Sonra Resulullah (s.a.a) bana şöyle demişti: *Buna benzer bir olay senin de başına gelecek ve sen haksızlığa uğrayacaksın.*"[\[407\]](#)

Sözleşmenin en önemli maddesi, ateşkes ilânı ve savaşın durmasıyla ilgiliydi. Taraflar, aralarındaki sorunların çözümünde Allah'ın kitabına ve Peygamber'in (s.a.a) sünnetine başvuracaklardı. Sözleşme Hicrî yılın safer ayında imzalandı. İki hakemin kesin kararının ilânı da aynı yılın ramazan ayına ertelendi. İşin garip tarafı, Osman'ın intikamını alma meselesiyle ilgili tek madde yer almıyordu sözleşmede. Oysa Muaviye ve Peygamber'in salıverdiği İslâm esirlerinden oluşan hizbinin çıkardıkları fitne kullandıkları en büyük argüman, Osman'ın intikamının alınmasıydı.[\[408\]](#) Bu arada hakemlerin Dûmet'ul-Cendel denilen yerde buluşmaları da kararlaştırıldı.

Bilinçli Bir Tavrı ve Değerlendirme

Rivayete göre, Malik-i Eşter'den şahit olarak sözleşmeye imza atması istenir. Malik-i Eşter bunu reddeder ve şöyle der: "Eğer bu sözleşmede adım geçerse, sağ kolum benimle sabahlamasın ve ondan sonra da sol kolumun bana hiçbir faydası olmasın. Düşmanlarımla ilgili Rabb'im tarafından ortaya konulan bir kanıtı sahip değil miyim? Siz de zaferi görmemiş miydiniz?!"[\[409\]](#)

Emir'ül-Müminin'e (a.s), "Eşter sözleşmeyi imzalamıyor ve onlarla savaşmaktan başka bir öneriyi kabul etmiyor." denildi.

Buyurdu ki: "Allah'a yemin ederim ki, ben buna razı değildim ve sizin de razı olmanızı istemedim..." Sonra şöyle dedi: "Keşke, aranızda onun gibi iki kişi daha olsaydı. Keşke düşmanı benim gözümle gören onun gibi bir kişi daha olsaydı. O zaman derdinizi çekmek bana hafif gelirdi, eğrildikten sonra doğrulmanızı umabilirdim. Ben size engel oldum; ama siz beni dinlemediniz. Siz öyle bir iş yaptınız ki, bununla gücümüz sarsıldı, direncimiz kırıldı; yerini gevşeklik ve alçaklık aldı."[\[410\]](#)

İmam'ın (a.s) Dönüşü ve Haricîlerin Ordudan Ayrılmaları

İmam (a.s), Kûfe'ye geri dönmek üzere hareket etti. Derin üzüntü ve keder yükünü taşıyordu. Muaviye'nin temsil ettiği batılın iyice pekiştiğini, neredeyse amacına ulaşmak üzere olduğunu görüyordu. Buna karşılık ordusunun isyanlarla çalkalandığını, artık emrini dinlemediğini görüyordu.

İmam (a.s) Kûfe'ye girdiğinde, şehir ağlama uğultularıyla çalkalanıyordu. Sıffin'de öldürülenlere karşı duyulan üzüntü şehrin her tarafını kaplamıştı. Bu arada sayıları yaklaşık on iki bini bulan bir grup İmam'ın (a.s) ordusundan ayrıldı. Bunlar Kûfe'ye girmediler ve Harura'da toplandılar. Savaş komutanı olarak Şebes b. Rib'i'yi, namaz imamı olarak da Abdullah b. Kevva el-Yeşkurî'yi seçtiler. Müslümanların işlerinin aralarındaki şûrayla yürütülmesini isteyerek İmam'a (a.s) verdikleri biati geri aldılar... Aslında bu adamların davranışları, daha ateşkes sözleşmesi hazırlandığı sırada kendini belli etmişti. Çünkü bu durum hoşlarına gitmemiş ve: "Biz buna razı olmayız. Hüküm ancak Allah'ındır." demişlerdi. Bu sözü kendilerine bir şiar olarak seçmişlerdi. Oysa hakem tayinine dair öneriyi kabul etmesi için İmam (a.s) üzerinde baskı kuranlar kendileriydi.

İmam (a.s), onların tavırlarını hikmet ve öğütle düzeltmeye çalıştı. Abdullah b. Abbas'ı onlara gönderdi ve onlarla tartışmaya girmemesini tavsiye etti. Sonra kendisi de gitti. Onlarla konuştu, gözlerinin önüne kanıtlar koydu, bütün iddialarını çürüttü. İmam'ın (a.s) bu hikmetli açıklamaları karşısında ikna oldular, İmam'a icabet ederek onunla beraber Kûfe'ye girdiler.[\[411\]](#)

İki Hakemin Buluşması

İki hakemin buluşması için önceden belirlenen vakit geldi. İmam (a.s) başlarında Şurayh b. Hani olmak üzere dört yüz adam gönderdi. Onlara namaz kıldırmak ve işlerini idare etmek üzere Abdullah b. Abbas'ı da onlarla birlikte gönderdi. Aralarında Ebu Musa Eş'arî de vardı. Muaviye de Şamlılardan dört yüz adamla birlikte Amr b. As'ı gönderdi. Taraflar, "Dûmet'ul-Cendel" denilen yerde buluştular. İmam'a (a.s) samimiyetle bağlı bulunan bazı görüş sahibi hikmetli kimseler Ebu Musa Eş'arîye nasihat etmeye başladılar, onu herhangi bir oyuna

gelmemek hususunda uyardılar. Karar verilirken basiretli ve ileri görüşlü olmasını tavsiye ettiler, bu yönde büyük çabalar sarf ettiler. Bu yoğun çabalarının nedeni, Amr'ın düzenbazlığını ve hileciliğini bilmeleriydi.[\[412\]](#)

Hakemlerin Kararı

Tarafların hakemleri Ebu Musa Eş'arî ve Amr b. As buluştular. Ebu Musa siyaset bilgisi kıt, akideye bağlılığı zayıf ve Ali'nin (a.s) imamlığına bağlılığı ise son derece gevşek biriydi. Amr ise, tam bir düzenbazdı, hain bir seciyeye sahip, akıllara durgunluk veren bir entrikacıydı. Ehlîbeyt'i siyaset meydanından silmeyi kendine gaye seçmişti. Bunu, azatlı Ebu Süfyan'ın azatlı oğlu Muaviye'yle ortaklaşa egemenliği ele geçirmek için yapıyordu.

Toplantı kısa sürdü. Bu kısa süre zarfında Amr, Eş'arî'nin kişiliğinin zayıf noktalarını keşfetti. Bu zayıf noktalardan girerek onu etkisi altına aldı ve istediği gibi yönlendirdi. İkisi, kapalı bir toplantıda, Ali'yi (a.s) ve Muaviye'yi Müslümanların yönetiminden azledip Abdullah b. Ömer'in yeni halife adayı olarak önerilmesi üzerinde görüş birliğine vardılar.

İbn-i Abbas, derhal harekete geçti ve İbn-i As'ın oyununa gelmemesi için Eş'arî'yi uyardı ve şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Allah'a yemin ederim ki, eğer ikiniz bir noktada ittifak etmişseniz, bu onun seni aldattığı anlamına gelir. Sakın o konuşmadan sen konuşma. Çünkü Amr hain ve güvenilmeyen bir adamdır. Onun, ikiniz arasında varılan ittifaka göre hareket etmesi beklenemez. Sen ondan önce insanlara hitap edip görüş belirtirsen, o sana muhalefet eder."

Fakat Eş'arî, İbn-i Abbas'ı dinlemeyip ayağa kalktı ve konuştu. İmam Ali'yi (a.s) görevden azlettiğini bildirdi. Ondan sonra Amr kalktı, konuşmaya başladı. İmam'ın görevden azledildiğini o da pekiştirdi ve Muaviye'nin halife tayin edildiğini belirtti.[\[413\]](#)

Bu hain plân sonucu Muaviye büyük bir zafer kazanmış oldu. Şamlılar geri dönerek onu Emir'ül-Müminin diye selâmladılar. Iraklılar ise büyük bir fitnenin girdabına düştüler. İçine düştükleri durumun bir sapma olduğunu anladılar. Ebu Musa, Mekke'ye kaçtı. İbn-i Abbas ve Şurahy da İmam Ali'nin (a.s) yanına döndüler.

OKUN YAYDAN ÇIKTIĞI GİBİ DİNDEN ÇIKANLARA KARŞI İMAM ALİ (a.s)

Haricîlerin ortaya çıkışının, Cemel ve Siffin'de yaşanan kanlı mücadelenin doğal bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde Haricîlerin sapmalarını, hilâfetin Ehlîbeyt çizgisinden sapsması olgusundan da soyutlayamayız. Haricîlerin en belirgin özellikleri, kalıplaşma, zevahire bilinçsiz bağlılık, taassup, kabalık, hak ile batılı birbirinden ayırt etme becerisinden yoksunluktu. Söylentilerden çok çabuk etkilenirlerdi. En ufak bir kuşku karşısında derhal tereddüde düşerlerdi.

Peygamber (s.a.a) onların niteliklerini haber vermiş ve şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Bu ümmetin içinde -dikkat edilirse, Resulullah (s.a.a), 'Bu ümmetten' dememiştir- öyle bir*

grup ortaya çıkacaktır ki, onların kıldıkları namaz karşısında kendi namazınızı küçümseyeceksiniz. Kur'ân okurlar, ama Kur'ân gırtlaklarından aşağıya inmez. Bunlar, okun yaydan fırlayıp çıktığı gibi dinden çıkarlar."[\[414\]](#)

İmam (a.s) onların hastalıklarını tedavi etme, sapmalarına çözüm bulma imkânını elde edemedi. Çünkü çok kısa bir süre içinde büyük savaşlar yaşadı, isyanlar gördü, Cemel ve Sıffın gibi kanlı çarpışmalara tanık oldu. Haricîlerin ortaya çıkışını aşağıdaki sebeplere dayandırabiliriz:

1- Psikolojik çöküntü ve zafere olan inancın kaybolması. Bunda, İmam'ın (a.s) zahirde Müslüman olan isyancılara karşı savaşmak durumunda kalmasının büyük etkisi vardı. Haricîler İmam'ın (a.s) isyancılara karşı izlediği metodu anlayamadılar. Bunun yanında hakem olayının sonuçlarına da tahammül edemediler. Halbuki hakem olayını kabul etmesi için bizzat kendileri İmam'a baskı yapmışlardı. Sapık tavırlarının sorumluluğunu kendi nefislerine yüklemek yerine, hatalarını başkalarına yüklemeye, kendi sorumluluklarını başka bir tarafın sırtına bindirmeye çalıştılar. Bu da onların zannına göre İmam Ali'den (a.s) başkası değildi.[\[415\]](#)

2- İmam Ali'nin (a.s), ümmetin nebevî misyonun bilincine ulaşması için sağladığı düşünce özgürlüğünü istismar etmeleri. Rivayet edilir ki, İmam Ali'ye (a.s) konuşma yaptığı sırada bile müdahale ediyor ve "Hüküm ancak Allah'ındır." diye ona itiraz edebiliyorlardı. İmam Ali (a.s) fikir özgürlüğünün sınırlarını aşan Haricîlerin bu davranışlarına sadece, "*Doğru bir söz; ama bununla batıl bir şeyi kastediyorlar.*" şeklinde karşılık veriyordu. İmam (a.s) onlara şunları söylüyordu: "*Sizin bizim üzerimizde üç hakkınız var: Allah'ın mecitlerinde namaz kılmanıza engel olmayız. Bizimle beraber olduğunuz sürece ganimetten pay almanıza engel olmayız. Siz bize savaş açmadıkça, biz size savaş açmayız.*"[\[416\]](#) Haricîlerin bu bireysel hareketleri zamanla kitlesel bir harekete dönüştü.

İmam'ın (a.s) Hakem Kararına Tepkisi

Hakemlerin kararı İmam'a (a.s) ulaştınca çok üzüldü. Sonra kalkıp insanlara hitap etti, içine düştükleri hatayı nasıl düzelteceklerini gösterdi. Daha önce kendilerine bu yönde nasihat ettiğini hatırlattı. Şöyle buyurdu: "*Şefkatli ve deneyimli öğüt verenin öğütlerine karşı çıkmak, sonradan hasrete ve pişmanlığa dönüşür. Bu hakem olayına karşı kendi görüşümü size söylemiş, gerekli emri vermişim. Derin düşünce birikiminden süzülüp gelen görüşümü size sunmuştum. Eğer sözlerime uysaydınız, bu duruma düşmezsiniz. Ama siz emirlerimi dinlemediniz; içi boş düşüncesiz muhalifler, emirleri kulaklarının ardına atan asiler gibi yüz çevirdiniz. Sonunda öğüt veren öğüt verişinden kuşkuya düştü ve çakmak taşı kıvılcım vermekte cimrilik etti. Ben ve siz Havazinli şairin dediği gibiydik:*"

"Güneşin batmaya yüz tuttuğu sırada size emrettim

Ama siz ancak ertesi gün kuşluk vaktinde öğütlerimi anlayabildiniz."

"Haberiniz olsun! Hakem olarak seçtiğiniz bu iki adam -Ebu Musa Eş'arî ve İbn-i As-, Kur'ân'ın hükmünü arkalarına attılar, Kur'ân'ın öldürdüğü hükmü yeniden dirilttiler. Her biri, Allah'ın yol göstericiliği olmaksızın kendi arzusuna uydu. Açık bir kanıt ve geçmiş, yerleşik, kabul görmüş bir geleneğe uymaksızın hüküm verdiler. Sonra verdikleri hüküm konusunda ihtilâfa düştüler. İkisi de doğruyu bulamadı. Allah, Resulü ve müminlerin salihî bu

iki adamdan beridir. Hazırlanın, toparlanın; Şama gidiyoruz. Yarın inşaallah ordu karargâhında hazır olun."[\[417\]](#)

İmam (a.s), Abdullah b. Abbas'a, Basra halkını, Muaviye'ye karşı savaşmak üzere kendisine katılmaya hazırlaması için haber gönderdi. Bunun üzerine Basra'dan gelen birlikler Kûfe birliklerine katıldı. Ne var ki, Basra ve Kûfe'den çıkan Haricîlerin toplanıp Nehrevan'a doğru hareket etmeleri, etrafta bozguncu hareketlerde bulunmaları, İmam'ın (a.s) adamlarını, onları bırakıp Şam'a doğru harekete geçmeleri durumunda yapacakları yıkımlar hususunda endişeye sevk etti. Bu yüzden İmam'dan (a.s) önce Haricîlerin çıkardıkları problemi halletmesini istediler.[\[418\]](#)

Haricîlerin can sıkıcı hareketleri arasında, hiçbir gerekçe yokken, Abdullah b. Habbab'ı ve karısını yakalayıp öldürmeleri, karısının karnını deşip içindeki yavruyu çıkarmaları gibi korkunç bir cinayet vardı. Ayrıca İmam'ın (a.s) kendilerine elçi olarak gönderdiği Haris b. Mürre el-Abdî'yi de öldürmüşlerdi.[\[419\]](#)

Haricîlerle Karşılaşma

Dinden çıkanların kuvvetleri, Basra ve başka yerlerden gelenlerle birlikte Nehrevan yakınlarında toplandı. İmam (a.s) onları bu düşüncelerinden, isyanlarından ve savaşma gayretlerinden vazgeçirmek için birçok girişimde bulundu. Onlardan bozgunculuktan, cahillikten ve ısrardan başka bir karşılık göremedi. Bunun üzerine İmam (a.s) ordusunu savaşa hazırladı ve her savaşta olduğu gibi onlara İslâm ahlâkına göre hareket etmeleri tavsiyesinde bulundu, bu tür koşullarda nasıl davranmaları gerektiğini anlattı. İmam (a.s) Haricîlerin bulunduğu bölgeye gelince, onlara bir elçi göndererek Abdullah b. Habbab'ın ve elçisi Haris b. Mürre'nin katillerini teslim etmelerini istedi. Hep bir ağızdan: "Hepimiz onları öldürdük ve hepimiz sizin de, onların da kanlarını dökmeyi helâl sayıyoruz." diye karşılık verdiler.

İmam (a.s), Kays b. Sa'd'ı ve Ebu Eyyub el-Ensarî'yi Haricîlere öğüt vermeleri için gönderdi. Olayların iç yüzünü onlara anlatsınlar ve ümmetin kanının daha fazla dökülmesine engel olsunlar diye. Ardından İmam'ın (a.s) kendisi onların yanına gitti ve şöyle dedi:

"Ey şüphe ve inadın isyana sürüklediği, heva ve hevesin haktan alıkoyduğu, kıt beyinliliğin bir girdaba sürüklediği ve büyük bir olaya sebep olduğu topluluk! Sizi uyarıyorum. Bu vadiye yere yıkılacak canlardan dolayı yarın ümmet size lânet okuyacaktır, Rabbinizden açık bir belge ve somut bir kanıt olmaksızın şu vadinin derinliklerinde kan dökülmesine sebep olduğunuz için."

Sonra onlara hakem olayını istemediğini, karşı çıktığını söyledi. Neden karşı çıktığını da açık bir şekilde anlattı. Fakat onların kendisini hakem olayını kabul etmeye zorladıklarını, ayrıca hakemlerin de Kur'ân ve sünnete göre hüküm vermediklerini hatırlattı. Şimdi de bir kez daha Muaviye ile karşılaşmak için asker hazırladığını söyledi. Dolayısıyla, okun yaydan çıkması gibi dinden çıkanların isyan etmelerinin de artık bir sebebi kalmamıştır. Ama dinden çıkanlar, İmam'ın sözlerini dikkate almadıkları gibi, kendisini tekfir etmesini, sonra tövbe ettiğini ilân etmesini istediler. Bunun üzerine İmam (a.s) onlara şöyle dedi:

"Siz bir kasırgaya tutulmuşsunuz ki, sizde haktan yana bir şey kalmamış. Resulullah'a (s.a.a) iman ettikten, onunla beraber hicret ettikten ve Allah yolunda cihat ettikten sonra, küfrüme mi tanıklık edeceğim? O zaman gerçekten sapmış olurum ve hidayete erenlerden olmam!"

Ardından oradan ayrıldı. Haricîler de harekete geçerek savaş düzenini aldılar... İmam (a.s) ordusunu onlara karşı savaşa hazırladı. Son bir girişim olarak İmam (a.s), Ebu Eyub el-Ensari'ye bayrak kaldırmasını ve bu bayrağın altına giren Haricîlere eman verileceğini ilân etmesini ve onlara şöyle demesini emretti: *"Bu bayrağın altına giren güvende olacak. Kûfe ve Medain'e gidenler güvende olacaktır. Bizim sizinle bir sorunumuz yoktur. Biz kardeşlerimizin katillerini istiyoruz."*

Bunun üzerine Haricîlerden çok sayıda kişi savaş meydanından çekildi. İmam (a.s) ashabına şöyle dedi: *"Onlar savaş başlatmadıkça siz onlardan uzak durun."*

Haricîler, "Hüküm ancak Allah'ındır." diye bağırarak saldırıya geçtiler. "Cennete... cennette..." diye bağırıyorlardı. Bir saat içinde büyük çoğunluğu kılıçtan geçirildi. Onlardan kurtulanların sayısı on kişiden daha azdı. İmam'ın (a.s) ordusu da on kişiden daha az kayıp vermişti.[\[420\]](#)

Savaş sona erdikten sonra İmam (a.s), ashabından, Haricîlerin liderlerinden biri olan "Meme sahibi"ni aramalarını istedi. Bu isteğini ısrarla sürdürdü. Çünkü bu, Peygamber'in (s.a.a), dinden çıkarılma ile savaşmasıyla ilgili tavsiyelerinin de gerçekleştiğinin somut kanıtı olacaktı. Resulullah onların arasında "Meme sahibi" olarak bilinen birinin olacağını İmam'a söylemişti.[\[421\]](#) İmam'ın (a.s) ashabı onu bulunca, İmam'a haber verdiler. Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle dedi: *"Allahu ekber! Ne yalan söyledim, ne de yalanlandım. Eğer tembellik edip amel etmekten vazgeçecek olmasaydınız, size yüce Allah'ın, Peygamberi'nin (a.s) dilinden, onlarla bilinçli olarak, bizim üzerinde bulunduğumuz hakkı tanıyarak onlarla savaşanlara neleri vadettiğini size haber verirdim."* Sonra İmam (a.s) Allah'a yönelik şükürünün bir ifadesi olarak secdeye kapandı.[\[422\]](#)

Mısır'ın İşgali

Osman b. Affan'ın öldürülmesinden sonra Emir'ül-Müminin (a.s), Kays b. Sa'd b. Ubade el-Ensari'yi Mısır vilâyetine vali olarak atadı. Daha sonra, bildiği bir sebepten dolayı Muhammed b. Ebu Bekir'i Kays'ın yerine vali olarak gönderdi. Mısır böylece Muaviye'yi huzursuz eden bir diğer bölge olarak kalmaya devam etti. Çeşitli savaşlardan ve sonuçlarından sonra İslâm toplumuna karışıklık ve parçalanmışlık hâkim olunca, Muaviye ve Amr b. As Mısır'ı işgal etmek üzere harekete geçtiler. Mısır, Amr'ın, İmam'ın hükümetini yıkma ve dinin temellerinin sarsma amacına yönelik çalışmalarının karşılığıydı. İmam (a.s), Muaviye'nin Mısır üzerine yürüdüğünü haber alır almaz, Muhammed b. Ebu Bekir'i sayı ve donanım olarak desteklemek maksadıyla harekete geçti. Ancak kısa bir süre sonra Mısır'ın işgal edildiği ve Muhammed b. Ebu Bekir'in şehit edildiği haberi geldi. İmam (a.s), Muhammed b. Ebu Bekir'in öldürülmesinden dolayı çok üzüldü.[\[423\]](#) Daha sonra Malik-i Eşter'i Mısır'a vali olarak atadı ve yönetim ve insanların idaresi hakkındaki ünlü emirnamesini ona yazdı. Ancak Muaviye, çeşitli şeytani ve hile yöntemlerini kullanarak Malik-i Eşter'i zehirledi.[\[424\]](#)

Ümmetin Çöküşü ve Parçalanışı

İmam'ın (a.s) hükümetinin son günlerinde Sakife günü gerçekleşen sapmanın sonuçları somut olarak belirmeye başladı. Muaviye ve onu izleyenler, İslâm'ın içinden İslâm'a karşı savaşmaya başladılar. İslâm toplumunu bir arada tutan son bağları da parçaladılar. İslâm toplumunu tahrip ettiler ve arzularına, ihtiraslarına uygun bir toplum oluşturmaya koyuldular. İmam'ın (a.s) fesadın kökünü kurutmak maksadıyla giriştiği kilometre taşı niteliğindeki üç savaştan sonra ümmetin durumunu şu şekilde özetleyebiliriz:

1- İmam (a.s) ve ümmet, bilinçli, duyarlı seçkin sahabîleri yitirme felâketini yaşadılar. Bunlar, toplum üzerinde son derece etkiliydiler ve risalet çizgisindeki İslâmî hareketi temsil ediyorlardı. İmam'ın (a.s) önderliğinde Kur'ân ve sünnete uygun salih bir ümmeti oluşturacak nitelikte kimseler idiler. Bunların kaybindan dolayı İmam (a.s) büyük bir üzüntü yaşıyordu. Onların yasını tutarken söylediği şu sözlerden bu üzüntünün büyüklüğünü anlayabiliriz:

"Sıffin'de kanları dökülen kardeşlerimiz bu gün yaşamadıkları, lokmalar yutmadıkları ve su içmedikleri için zararda değildiler. Allah'a yemin ederim ki, onlar Allah'a kavuştular ve Allah onların ecirlerini eksiksiz vermiş, onları, yaşadıkları korkulardan sonra güvenlik yurduna koymuştur... Nerede yola dizilen ve hak üzere yürüyen kardeşlerim? Nerede Ammar? Nerede İbn-i Teyhan? Nerede Zü's-Şehadeteyn? Nerede onlar gibi samimî bir niyet üzere ahitleşen ve günahkârlara karşı başlarını ortaya koyan yiğitler?"

Sonra elini yüzüne koydu ve uzun uzun ağladı: *"Ah! Kur'ân okuyan, onu sağlam ve doğru şekilde anlayan, farzları araştırıp ikame eden, sünneti diriltip bidati öldüren, cihada davet edilip davete icabet eden, lidere güvenip itaat eden kardeşlerim!"* [425]

2- Ordu serkeşliğe başlamış, dağılmış, zayıflık ve savaştan bıkkınlık alâmetleri belirmişti. Çünkü uzun süren savaşlarda iraklılar çok ölü vermişlerdi ve İmam'ın (a.s) ordusunun iskeletini de Iraklılar oluşturuyordu. İmam'ın (a.s) hitap gücü, parlak hitabeti ve tartışılmaz kanıtları, halk tabanını savaşı sürdürmeye iletmeye, onları harekete geçmeye yetmez olmuştu. Orduyu isteksiz hâle getiren unsurların başında, Muaviye'nin, dünya malına düşkün kabile reisleriyle olan münasebetlerini ve yazışmalarını kesmemesi geliyordu. Bu kabile reisleri, İmam'ın kuvvetlerini ve onu destekleyen halk kitlelerini zayıf düşürecek her eylemlerine karşı, Muaviye'den büyük maddî kazanç ve yüksek makamlar elde ediyorlardı. Hatta bu yüzden İmam (a.s) Nehrevan Savaşı'ndan sonra, Nuhayle karargâhında orduyu Muaviye'ye karşı savaşmak üzere harekete geçirememişti. Askerlerin çoğu Kûfe'ye girmişlerdi ve İmam (a.s) kapmı dağıtmak ve savaşı ertelemek zorunda kalmıştı. [426]

3- İmam'ın (a.s) ve İslâm ümmetinin yaşadığı zorlu konjonktür, Muaviye'ye İslâm ülkesinin çeşitli bölgelerine saldırma fırsatını doğurmuştu. İnsanları öldürüyor, esir alıyor ve terör eylemlerinde bulunuyordu. Etrafa korku salmıştı. Bu amaçla Irak'ın sınır boylarına da saldırılar düzenlemeye başladı. Numan b. Beşir el-Ensari'yi Ayn'ut-Temr bölgesini talan etmek üzere gönderdi. Süfyan b. Avf'ı da Heyt bölgesini talan etmek üzere gönderdi. Bunun ardından Enbar ve Medain'e, sonra Vakise'ye saldırması için Dahhak b. Kays el-Fihri'yi görevlendirdi... Her saldırıda İmam kitleleri karşı koymaya çağırıyordu; ama istenen çabuklukta toplanma gerçekleşmiyordu. Bunun sonucunda Muaviye, İmam'ın (a.s) hükümetinin zayıfladığını ve kendi gücünün de her gün biraz daha arttığını anladı. [427]

Muaviye, Busr b. Ertad'ı Hicaz ve Yemen'i talan etmek üzere gönderdi. Oralarda bozgunculuk yaptı, suçsuz insanları kılıçtan geçirdi. [428] Azgınlara yapıp ettikleri, buna karşılık insanların kendisini desteklememeleri üzerine İmam (a.s) derin bir üzüntüye ve kedere kapıldı. İnsanların kendisine destek olmamasından ve kendisini yalnız bırakmasından duyduğu acıyı açıkça dile getiriyor ve şöyle diyordu: *"Allah'ım! Ben onlardan usandım, onlar da benden usandılar. Ben onlardan bıktım, onlar da benden bıktılar. Onların yerine bana daha hayırlı olanı ver. Benim yerime de onlara daha kötü olanı ver."* [429]

İmam (a.s), ümmeti, hakkı desteklememelerinin, hak çağrısına icabet etmeyi ağırdan almalarının sonucu olarak kendilerini bekleyen karanlık bir geleceğe ve sayısız acılara karşı uyarıyordu. Onlara şöyle demişti: *"Bilin ki, benden sonra bir bütün olarak sizi saran bir zillet*

yaşayacaksınız, alçalacaksınız. Aranıza keskin bir kılıç dalacak. Zalimler aranızda kötü bir tutum izleyecekler; birliğinizi dağıtacak, gözlerinizi ağlar bırakacaklar. Yoksulluk evlerinize girecek. Çok geçmeden, beni görüp de bana yardım etmiş olmayı temenni edeceksiniz. Çok yakında size söylediklerimin hak olduğunu göreceksiniz." [430]

İmam'ın (a.s) Son girişimleri

Ardı arkası kesilmeyen karışıklıklardan, Muaviye'nin iyice azıttıp İslâm ülkesinin çeşitli bölgelerine korku ve dehşet saçmasından sonra, İmam (a.s), ümmeti gafletten uyandıracak geniş çaplı ve son bir hamle yapmak istedi. Halka hitap etti ve onları tehdit etti:

"Artık sizi kınamaktan ve size hitap etmekten bıktım! Ne yapacağınızı bana söyleyin! Eğer benimle beraber düşmanıma karşı çıkacaksınız, bu, benim istediğim ve sevdiğim bir şeydir. Eğer bunu yapmayacaksınız, bunu da bana açıkça söyleyin. Allah'a yemin ederim ki, eğer benimle beraber topluca düşmana karşı çıkmayacaksınız, Allah bizimle onun arasında hüküm verenlerin en hayırlısı olarak hükmünü verinceye kadar savaşmayacaksınız, size beddua edeceğim, sonra da on kişiyle de olsa düşmanımın karşısına çıkacağım." [431]

İmam'ın (a.s) bu sert ve kararlı tehditleri, halkı gaflet uykusundan uyandırdı. Eğer yardım etmeyecek olurlarsa, İmam'ın (a.s), ailesi ve yakınlarıyla birlikte Muaviye'nin karşısına çıkacağını anladılar. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi durumunda kıyamet gününe kadar utanç ve zillet içinde kalacaklarının bilincine vardılar. Halkın ileri gelenleri Muaviye'yle karşılaşmak ve fesadın kökünü kazımak üzere hazırlıklara başladılar. İnsanlar Kûfe dışındaki Nuhayle kampına geri döndüler. Ordunun bazı birlikleri, ramazan ayının dolmasını bekleyen İmam'la birlikte kalan diğer bazı birliklerden önce harekete geçti.

MİHRAB ŞEHİDİ İMAM ALİ (a.s) [432]

Şer çetesi, hakkın dalgalanan bir bayrağının, kötülüğe uzanıp ıslâh eden bir elinin ya da zalimlerin ve sapkınların bozgunculuklarını ve çarpıklıklarını ifşa eden bir sesinin olmamasını kararlaştırdı. Dün Ebu Süfyan, henüz beşikteki İslâm risaletini canlı canlı boğmak amacıyla Peygamber'in (s.a.a) öldürülmesi için plânlar kuruyor, tuzaklar hazırlıyor, hainlikler düşünüyordu. Ama Allah nurunu tamamlayacaktı.

Şimdi de Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye, Sakife sapmasının sonuçlarını devşiriyordu. Babasının İslâm risaletini ortadan kaldırmak için başlattığı mücadeleyi tamamlamak için çalışıyordu. Bu hususta cehalet, sapıklık ve körlük kuvvetleri de ona yardımcı oluyorlardı. Bunun için ümmetin diri vicdanını, hakkın ve adaletin sesini, ölümsüz İslâm bayrağının taşıyıcısını, hoşgörü ve özgürlük membaı Muhammedî şeriatı ihya edeni öldürmek için plân hazırladılar.

Karanlıkta sapıklıklarını ve fesatlarını yayabilmek için hidayet nurunu söndürmeleri gerektiği noktasında görüş birliğine vardılar. Karanlığın en zifiri noktasında şeytan İbn-i Mülcem'le tokalaşmak için elini uzattı. Şeytanın el verdiği İbn-i Mülcem, kuytu bir yerde, kalleşçe kılıcını, dünyaya arkasını dönen, Allah'ın evine yönelerek secde eden İmam'ın (a.s) başına kılıcını indirdi. Hiç kimse mertçe İmam'ın (a.s) karşısına çıkamazdı çünkü.

Ramazan ayının on dokuzuncu gecesi geldiğinde mi İmam (a.s) göğe bakıp uzun düşüncelere dalıyordu. Şu sözleri tekrarlardı: "Ne yalanladım, ne de yalanlandım. Bu bana vadedilen

gecedir." [433] Geceyi İmam (a.s) dua ve yakarışlarla geçirdi. Sonra sabah namazını kılmak üzere Allah'ın evine (mescide) doğru yöneldi. Her zaman yaptığı gibi insanları Allah'a ibadet etmeye çağırdı: "es-Salâh... es-Salâh... (Namaz... Namaz...)" diye seslendi.

Ardından namazına başladı. İmam (a.s) Rabb'ine yakarmakla meşgul iken melun canı Abdurrahman İbn-i Mülcem birden fırladı ve "Hüküm Allah'ındır, senin değil!" diye bağırarak mübarek başlarına bir kılıç indirdi. Kılıç, İmam'ın (a.s) kafasını yarmıştı. İmam'ın (a.s) dudaklarından şu sözleri dökülüverdi: "**Kâbe'nin Rabb'ine andolsun, kurtuldum.**" [434]

Mescitte bir uğultu koştı. İnsanlar bir anda koşmaya başladılar. İmam'ın (a.s) mihrabında kanlar içinde yattığını gördüler. Başları sarılmış vaziyette evine götürdüler. İnsanlar ağlıyor, figan ediyorlardı. Canı İbn-i Mülcem yakalandı. İmam (a.s), oğlu Hasana, diğer oğullarına ve ailesine ellerindeki esire iyi davranmalarını tavsiye ettikten sonra şöyle dedi: "*Cana karşılık candır. Eğer ben ölürsem, beni öldürdüğün gibi siz de onu öldürün. Eğer yaşarsam, o zaman onun hakkındaki kararımı ben veririm.*" [435]

İmam'ın (a.s) Vasiyeti

İmam (a.s), oğulları Hasan ve Hüseyin'e (a.s), ailesinin bütün fertlerine genel tavsiyelerde bulundu ve şöyle buyurdu:

"Size Allah'tan korkmanızı, size meyletse de dünyayı arzulamamanızı, sizden yitip giden dünyalık bir şeyden dolayı üzülmemenizi tavsiye ediyorum. Daima hakkı söyleyin, Allah katındaki ecir için çalışın, amel edin. Zalimin hasmı, mazlumun da yardımcısı olun. Kitaptaki hükümlere göre amel edin. Allah için yaptığınız bir şeyden dolayı kınayanın kınamasından çekinmeyin." [436]

Yara derin ve şiddetliydi. Bu yüzden İmam'a (a.s) fazla zaman tanımadı. Kaçınılmaz ecel gelmişti. Son söylediği söz şu ayet oldu: "*Amel edecekler, bunun gibisi için amel etsinler.*" Sonra tertemiz ruhu esenlik yurdu cennete uçtu.

İmam'ın (a.s) Naaşının Defni ve Onun İyiliklerinin Sayıldığı Toplantı

İmam Hasan ve İmam Hüseyin (a.s) Emir'ül-Müminin'in (a.s) cenazesine ilgili işleri yerine getirdiler. Gusül verme, kefenleme ve defin işlemlerini yaptılar. Sonra İmam Hasan (a.s), babasının cenaze namazını kıldı. İmam'ın (a.s) ev halkı ve seçkin arkadaşları da arkasında saf tuttu. Ardından mübarek naaşını son barınağına götürdüler. Kûfe yakınlarındaki Necef'e defnedildi. Bütün işlemler gece yapıldı. [437]

Ardından Sa'saa b. Sûhan kalktı ve İmam'ın (a.s) güzelliklerini, üstün meziyetlerini anlatmaya başladı ve şunları söyledi:

"Ne mutlu sana! Ey Ebu'l-Hasan! Andolsun doğumun güzeldi. Güçlü bir sabrın vardı. Cihadın olağan üstüydü. Görüşünle muzaffer oldun. Ticaretinde kazançlı çıktın. Sonra Yaraticı'nın huzuruna vardın. Rabb'in müjdeleriyle seni karşıladı. Melekleri senin etrafını sardı. Mustafa'nın yakınlarına yerleştin. Allah sana, ona komşu olma lütfunu bahşetti. Kardeşin Mustafa'nın derecesine yetiştin. Onun dopdolusu kasesinden içtin. Allah'tan, senin izinden giderek sana uymayı, senin gibi bir hayat sürdürmeyi nasip etmesini diliyoruz. Senin dostlarını dost edinmeyi, senin düşmanlarına düşman olmayı temenni ediyoruz. Bizi senin

dostların grubunun arasında haşretmesini istiyoruz. Hiç kimsenin elde edemediği nimetlere nail oldun. Kimsenin kavuşamadığı derecelere kavuştun. Kardeşin Mustafa'nın yanı başında Rabb'inin yolunda hakkıyla cihat ettin. Allah'ın dininin hâkim olması için her türlü fedakârlığı yaptın. Ta ki sünnetleri yeniden hayata geçirdin, fitneleri ıslâh ettin. Böylece İslâm doğru mecrasına girdi, iman prensipleri ahengini yakaladı. Benden sana en yüce salât ve selâm dilekleri."

Ardından şunları söyledi: "Andolsun, Allah senin makamını onurlandırmıştır. Sen soy olarak Peygamber'e (s.a.a) en yakın kimse idin. İlk önce İslâm'a giren kimse sendin. Yakînî inancı en iyi özümseyen kimselerin başındaydın. Kalbi en sağlam kimseydin. İnsanlar içinde kendini en fazla cihada adayan kimseydin. Hayırda en büyük pay senindi. Allah, sana verdiği büyük ecirlerden bizi mahrum bırakmasın ve senden sonra bizi zelil etmesin! Allah'a yemin ederim ki, senin hayatın hayırların anahtarı ve kötülüklerin kilidiydi. Ama şu günkü günün, bütün kötülüklerin anahtarı ve bütün hayırların kilidi oldu. Eğer insanlar senin sözlerini kabul etselerdi, başlarının üzerinden yağın ve ayaklarının altından ağın bereketlerden yerlerdi; ama onlar ahirete karşılık dünyayı tercih ettiler."[\[438\]](#)

İMAM ALİ B. EBU TALİB'İN MİRASI

İmam'ın (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) vefatından sonra -Peygamber'in (s.a.a) vasiyeti doğrultusunda- yaptığı ilk iş, Kur'ân-ı Kerim'i toplamak oldu. Kur'ân'ı inış sırasına göre tertip etti, ayetlerin inışı, tefsiri ve tevili ile ilgili olarak Muhammed (s.a.a) ümmetinin ihtiyaç duyduğu paha biçilmez bilgilere yer verdi. İmam (a.s) hazırladığı mushafı birinci halifeye sundu. Halife: "Bizim buna ihtiyacımız yok." dedi. İmam (a.s), onların, bu günden sonra hazırladığı bu mushafı göremeyeceklerini ifade etti. Gerçekten öyle oldu. Bilindiği gibi, bu mushafı İmamlar oğullarına miras olarak aktarmışlardır.

İmam (a.s) "**es-Sahife**" adı verilen ve diyetlerin hükümlerini içeren bir eser de bırakmıştır. Bu sahifeden Buharî, Müslim ve İbn-i Hanbel bazı bilgiler rivayet etmişlerdir. Ayrıca insanların bilmek durumunda oldukları bütün helâl ve haramları içeren "**el-Camia**" adı verilen bir kitap da ondan rivayet edilmiştir. İmam Sadık (a.s) "el-Camia"nın yetmiş zira uzunluğunda olduğunu, birinin derisini tırmalamanın cezasına kadar bütün meseleleri içerdiğini belirtmiştir.

Gelecekteki hadiseleri ve önceki peygamberlerin sahifelerini içeren "**Cifr**" kitabı da ondan kalan miraslar arasındadır. "**Fatıma Mushafı**" da buna benziyordu. Bu mushafı Hz. Fatımat'uz-Zehra babasının vefatından sonra, kendisine ilham edilen anlamları Ali'ye (a.s) yazdırarak hazırlamıştı. [\[439\]](#) Bu kitapların tümü, önceki imamdan sonraki imama intikal eden imamet miraslarından sayılır.

Ayrıca, ümmetin âlimlerinden bir grup da, İmam'dan (a.s) geriye kalan birçok hutbe, mektup ve özlü sözler toplamıştır. Bunlar da içeriklerine uygun isimlerle ünlenmişlerdir. Bunların ilki ve en ünlüsü Şerif Razi'nin (öl. H. 404) derlediği ve "**Nehc'ül-Belâğa**" adını verdiği eserdir. Bu kitap, İmam'ın (a.s) akide, ahlâk, idare ve yönetim, tarih, toplum, psikoloji, dua, ibadet ve diğer doğal ve beşerî bilimler gibi değişik alanlara ilişkin göz kamaştırıcı fikirlerini içermektedir. Bu eser, Şerif Razi'nin derlediği İmam'ın (a.s) hutbelerinden, mektuplarından, vasiyetlerinden ve özlü sözlerinden oluşmaktadır. Şerif Razi'nin derlemediği şeyleri de başka âlimler derlemişler ve bunlara da "**Müstedrekât-u Nehc'il-Belâğa**" adını vermişlerdir.

Nesaî (öl. H. 303), İmam Ali'nin (a.s) Resulullah'tan (s.a.a) rivayet ettiği hadisleri bir araya getirmiş ve hazırladığı bu esere "**Müsned'ül-İmam Ali (a.s)**" adını vermiştir.

Amidî (öl. H. 520-550 arası) İmam'ın (a.s) hikmetli kısa sözlerini toplamış ve bu esere "**Gurer'ul-Hikem ve Durer'ul-Kelim**" adını vermiştir.

Ebu İshak el-Vatvat (öl. H. 553-583 arası) İmam'ın (a.s) bazı sözlerini derlemiş ve hazırladığı bu esere de "**Matlub-u Kulli Talib Min Kelâm-i Ali b. Ebî Talib**" adını vermiştir. el-Cahiz'den (öl. H. 255) İmam Aliye (a.s) ait "**Mietu Kelime**" (Yüz söz) rivayet edilmiştir. Mecma'ul-Beyan tefsirinin müellifi Tabersî de İmam'ın (a.s) sözlerinden "**Nesr'ul-Lealî**" adlı bir eser hazırlamıştır. Nasr b. Muzahim'in yazdığı "**Kitab'us-Sıffin**" adlı eser de İmam'ın bazı hutbelerini ve yazılarını içermektedir. "**es-Sahifetu'l Aleviyye**" ise İmam'dan (a.s) rivayet edilen duaları kapsamaktadır.

Nehc'ül-Belâğa Okyanusunda

Kur'ân-ı Kerim peygamberliğin mucizesi olduğu gibi, Nehc'ül-Belâğa de imamlığın mucizesidir... Her paragrafında ve inci gibi dizilen her satırında açık bir şekilde kendini gösteren göz kamaştırıcı üslûpta somutlaşan bu akıllara durgunluk veren müthiş rasyonalite, kuşku yok ki, Peygamber'in (s.a.a) Allah'tan aldığı vahiy doğrultusunda ettiği bir tohumdan başka bir şey değildir. İmam'ın (a.s) değindiği her konunun önünde Allah'ın nurunun parladığını, Peygamber'in yol göstericiliğinin bir ışık gibi saçıldığını görmek mümkündür.[\[440\]](#)

Şerif Razî şöyle der: "Emir'ül-Müminin (a.s) düzgün söz söyleme sanatının kural koyucusu ve aynı zamanda buna dair örneklerin sergileyicisiydi. Belâgatın kaynağı ve üreticisiydi. Belâgatın gizlilikleri onda açığa çıktı, belâgat ilminin yasaları ondan öğrenildi. Bütün hatipler onun örneklerine bakarak düşüncelerini ifade ettiler. Etkili konuşmalar yapan bütün vaizler, onun sözlerinden yararlandı. Bununla beraber, o hep önde, onlar yetersiz kaldılar. O hep ileride, onlar geride kaldılar. Çünkü onun (a.s) sözlerine ilâhî bir el dokunmuştu. Nebevî sözlerin izlerini taşıyordu."

Akıl ve İlim Deryasında

1- Akıl gibi zenginlik, cehalet gibi yoksulluk olmaz. Akıl; hayrın kaynağı, meziyetlerin en üstünü ve süslerin en güzelidir

2- Akıl, hakkın elçisidir. Akıl, temellerin en sağlamıdır. İnsan, aklıyla tanınır. Her iş akılla düzelir.

3- İlim, kusurların perdesidir, örtüsüdür. Akıl, keskin bir kılıçtır. Ahlâkındaki kusurların, bozuklukların üzerini hilminle, ağır başlılığıyla ört. Aklınla tutkulu hevânı öldür. Fikir, berrak bir aynadır.

4- Akıl, Rahman ordusunun öncüsüdür. Heva ise, şeytan ordusunun komutanıdır. Nefis bu ikisi arasında gidip geliyor. Hangisi galip gelirse, nefis onun yanında yer alır.

5- Kişinin payına düşen şeylerin en üstünü, aklıdır. Kişi zelil olursa, aklı onu aziz kılar. Düşerse, aklı onu kaldırır. Saparsa, aklı onu doğru yola getirir. Konuşursa, onu destekler, doğru konuşmasını sağlar.

6- Allah katında insanların en üstünü, aklını diriltip şehvetini öldüren ve ahiretini düzeltmek için nefsinin yoran kimsedir.

7- Akıl ne kadarsa, din de o kadar olur. Mümin, akıllı olmadan iman edemez. Her kişinin değeri, aklıdır.

8- Akıl şunlarla bilinir:

a) Akıl, günahlardan uzak durmak, olayların sonuçlarına bakmak ve tedbirli olmaktır.

b) Akıl, ilmin aslı ve anlamının sebebidir.

c) Akıl, bilgi ve tecrübeyle artan bir güçtür.

d) Kalplerde kötü düşünceler uyanır, akıl onları temizler.

e) Akıl gücü, kötü filleri engeller.

f) Akıllı, iki şerrin en hayırlısını bilen kimseye denir.

Kur'ân ve Mübarek Nebvî Sünnetin Engin Ufuklarında

Şöyle buyurur İmam Ali (a.s): "Size, içinde her şeyin açıklaması olan bir kitap indirdi. Peygamber'ini (s.a.a) aranızda bir zaman yaşattı. İndirdiği kitapta kendisinin beğenip razı olduğu dini, onun ve sizin için tamamladı."

"Bu Kur'ân'ı konuşturun. O kendisi konuşmaz. Fakat ben onun hakkında size bilgi veririm. Haberiniz olsun! Kur'ân'da geleceğe dair bilgiler vardır. Geçmişlerden söz etmektedir. Hastalıklarınızın ilacı ondadır. Aranızdaki ilişkilerin düzeni onda var. Kur'ân'ın bir kısmı diğer bir kısmının yardımıyla konuşur. Bir kısmı diğer bir kısmına tanıklık eder. Allah hakkında farklı konuşmaz. Onunla hemhal olanı Allah'tan koparmaz. Eğrilmez ki, doğrultulsun. Sapmaz ki, kınansın... Müracaatın çokluğu ve çok dinlenilmesi onu eksiltmez... Olağanüstülüklerinin sonu yoktur. Gariplikleri tükenmez. Karanlıklar ancak onunla aydınlanır."

"Kur'ân, kalbin baharıdır. Kalbi ondan başkası parlatamaz. Kur'ân imanın kaynağı ve merkezidir. İlimin membaı ve denizidir. Adaletin bahçesi ve havuzudur. İslâm'ın sacayağı ve binasıdır. Hakkın deresi ve pınarıdır. Bir denizdir ki, suyunu taşıyanlar, onu tüketemezler. Bir pınardır ki, suyunu çekenler, onu kurutamazlar. Su kaynağıdır ki, dalanlar onun derinliğine varamaz. Allah onu, alimlerin susuzluğunu gideren pınar, fakihlerin kalplerini onaran bahar, salihlerin yollarının işaretleri kılmıştır... Kur'ân'ı, anlayanlar için ilim, rivayet edenler için söz, hükmedenler için hüküm kılmıştır. Arkasından hastalık gelmesinden korkulmayan bir şifa, peşinden hastalık gelmeyen bir ilâç kılmıştır Kur'ân'ı... O hâlde hastalıklarınızı onunla tedavi edin. Zorluklarınıza karşı ondan yardım isteyin. Çünkü o, küfür, nifak, azgınlık ve sapıklık gibi en büyük dertlere devadır."[\[441\]](#)

Hz. Peygamber'in (s.a.a) sünnetine gelince, İmam Ali (a.s) insanları sünnete göre amel etmeye davet etti. Sünnetin ümmete ulaştırılması ve batıl ehli olanların yok ettikleri sünnetin ihyası

hususunda İmamların (a.s) konumunu ve onurlu misyonlarını açıkladı. Bu arada sünnetin ekseninden uzaklaşanların bu sapmalarının sebeplerini de gözler önüne serdi.

Aşağıda İmam'ın (a.s) sünnetle ilgili bazı sözlerine yer veriyoruz:

- "Peygamberinizin (s.a.a) yolunu izleyin; çünkü o, en üstün yoldur. Onun sünnetini uygulayın; çünkü onun sünneti yasaların en doğrusudur."

- "Allah katında en sevimli kul, Peygamberi'ni örnek alan, onun izini takip eden kimsedir."

- "Lider ve kurtuluşa götürücü önder olarak Muhammed'e (s.a.a) razı ol. "

- "Bugün insanların elinde (din namına) hak olan şeyler var, batıl olan şeyler var. Doğrular var, yalanlar var. Neshedenler var, neshedilmişler var. Genel nitelikli hükümler var, özel nitelikli hükümler var. Muhkem olan buyruklar var, müteşabih olanlar var. Gerçekten Peygamber'den (s.a.a) duyulup ezberlenen şeyler var, Peygamber'in (s.a.a) söylediği vehmedilen şeyler var. Peygamber'in (s.a.a) zamanında bile Peygamber adına yalan uyduran kimseler olmuştu. Nitekim Peygamberimiz (s.a.a) bu hususta bir konuşma gereğini duymuş ve şöyle buyurmuştu: Kim bilerek benim adıma yalan söylerse, ateşteki yerine şimdiden hazırlansın."

- "Bu ümmetten hiç kimse Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyti'yle mukayese edilemez... Hz. Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyti, ilmin hayatı ve cehaletin ölümü demektir... Hakka muhalefet etmezler ve hak noktasında birbirleriyle ayrılığa düşmezler... Onlar İslâm'ın dayanakları ve İslâmî kenetlenmenin giriş kapısıdır. Onlarla hak gerçek yerine kavuşmuştur. Batıl onlar sayesinde işgal ettiği makamdan aşağı edilmiştir. Onlar sayesinde batılın dili kökünden kesilmiştir. Onlar, anlayarak ve gözeterek dini aletteler, sırf dinleyerek ve rivayet ederek değil. Onlar Peygamber'in (s.a.a), sırrının bıraktığı yer, emrinin destekçisi, ilminin kabı, hikmetlerinin sığınağı, yazılarının mahzeni ve dininin dağları gibidirler. Onlar karanlıkları aydınlatan lambalar, hikmetin pınarları, ilmin madenleri ve hilmin yurtlarıdır."

- "Ben Rabbimden gelen apaçık bir belge ve Peygamber'den miras kalan bir yol üzereyim. Ben apaçık bir yol üzereyim ki, onu açıkça size söylüyorum." [\[442\]](#)

Tevhid, Adalet ve Ahiret Üzerine

Allah'ın varlığını ispat bağlamında şöyle buyuruyor:

"Varlıkları yaratmasıyla kendi varlığını gösteren, yarattıklarının sonradan oluşlarıyla kendi öncesizliğini kanıtlayan, yarattıklarının benzerliğiyle kendisinin benzerinin olmadığını ortaya koyan Allah'a hamdolsun..."

- "Allah'ın yaratıklarını gördüğü hâlde, Allah'ın varlığından kuşku duyan kimselere hayret ediyorum... Allah, sağlam idaresini ve kesin kaderini ortaya koyan alametler aracılığıyla kendini açık bir şekilde akıllara göstermiştir."

İmam'a (a.s): "Rabbini gördün mü?" diye sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Görmediğim tanrıya nasıl ibadet ederim?" Ardından şunları söylemiştir: "Gözler, O'nu somut bir şekilde

görerek algılayamazlar. Ancak kalpler, iman hakikatleriyle onu algırlar... O'nun rablığı, kalbin veya gözün kuşatacağı şekilde kavranmaktan, ihata edilmekten yücedir."

Ünlü Sabah Duası'nda şöyle diyor: **"Ey zatiyla zatını gösteren! Ey yarattıklarına benzemekten münezzeh olan! Kullarının keyfiyetleriyle uyuşmaktan uzak olan! Ey zihinlerden geçen düşüncelere yakın olan! Ve ey gözlerin ihatasından uzak olan! Olanı olmadan önce bilen!..."**

İmam'ın (a.s) o yüce hutbeleri, ilâhî kudrete delâlet eden gökyüzü ve yeryüzü ayetleriyle doludur. Bu ayetleri bilen ve basiret sahibi biri olarak yorumlamıştır. İlâhî kudretin ve azametinin ayetlerini öyle detaylı bir şekilde açıklamıştır ki, bu anlatım, bunları mütalaa edenlere iman aşılamağa, Allah'tan korkmalarını ve azametinin önünde eğilmelerini sağlamaktadır. Öyle ki, onun hutbelerini dinleyen bir kimse, tam da onun söylediği şu sözün gerçekliğini görür: *"Allah'a yemin ederim ki, şayet önümdeki gayp perdesi kalksaydı, bu, benim yakinimde herhangi bir artışa neden olmayacaktı..."*

İmam (a.s), Allah'ın sıfatları ile ilgili olarak çok ince bir tasvir yapmıştır. Onun bu tasviri, ince felsefî araştırmalar için bir kriter, bu tür araştırmalar için bir giriş kapısı işlevini görmüştür. Bu gibi konulara dalan fikirler, eğer rabbanî hidayet ve yol göstericilik olmazsa, yollarını şaşırır, saparlar.

Şöyle diyor: **O'nu birlemenin kemâli, sırf O'na yönelmektir (ihlâs). Sırf O'na yönelmenin (ihlâsın) kemâli, sıfatları O'n-dan nefyetmektir. Çünkü her sıfat, mevsuftan başka olduğunun tanığı, her mevsuf da sıfattan ayrı olduğunun şahididir. Bu nedenle, Allah'ı vafeden, O'nu (o sıfata) yanaşık kılmış olur. O'nu yanaşık kılan, O'nu ikilemiş olur. O'nu ikileyen, O'nu parçalara bölmüş olur. O'nu parçalara bölen, O'nu bilmemiş olur. O'nu bilmeyen, O'na işaret etmiş olur. O'na işaret eden, O'nu sınırlamış olur. O'nu sınırlayan, O'nu sayıya sokmuş olur. O, varlıktır; ama sonradan olma niteliğinde değil. O, mevcuttur; ama yokluktan değil. Her şeyle beraberdir, ama yapışmak suretiyle değil. Her şeyin gayrisidir, ama ayrılmak suretiyle değil..."**

Allah'ın birliğini kanıtlamak bağlamında şunları söyler: **"Bil ki, ey oğulcuğum! Eğer rabbinin ortağı olsaydı, bu ortağın elçileri de sana gelirlerdi ve sen onun mülkünün ve egemenliğinin belirtilerini görürdün. Bil ki, ey oğulcuğum! Hiç kimse, Hz. Peygamber (s.a.a) gibi Allah'tan haber vermiş değildir. Şu hâlde önder olarak ona razı ol."**

Allah'ın adaletini şöyle vafeder: **"Allah kullarının zulmünden yücedir. Mahlukat üzerinde adaletiyle kaimdir. Onlar hakkında adaletle hükmeder. Verdiği her karar adalete uygundur..."**

- **"O sana ancak güzel olanı emretmiş, ancak çirkin olanı yasaklamıştır. O'nun gök ehline ilişkin hükmü ile yer ehline ilişkin hükmü birdir. Allah, bir meleği cennetten çıkardığı bir şeyden dolayı bir insanı cennete koyacak değildir."**

İlâhî Önderlik (Nübüvvet ve İmamet) Üzerine

Allah'ın, akıl ve bilgiyle donattığı, irade ve seçme silâhıyla mücehhez kıldığı kullarını doğru yola iletmeleri için seçtiği önderler aracılığıyla somutlaşan ilâhî yol göstericilik, kesintisiz ve sürekli bir ilâhî yasadır.

İnsanlığın hayatına egemen olan bu yasa, yarattıklarının en hayırlısı Âdem'i seçmesiyle başlar: "**Âdem'i, tövbe etmesinden sonra yeryüzüne indirdi. Orayı nesliyle imar etsin ve onun aracılığıyla kullarına yönelik kanıtlarını somut olarak ortaya koysun diye. Allah o ilk nesilleri ortadan kaldırdıktan sonra, bu yasayı devre dışı bırakmadı. Bilâkis rablğının kanıtlarını aralıksız olarak ortaya koydu ve kullarıyla kendisinin bilinmesi arasındaki bağlantıyı sürdürdü. Seçkin peygamberlerinin ve risalet emanetinin taşıyıcıları aracılığıyla onlara sürekli olarak varlığının ve birliğinin kanıtlarını ilettiler. Bu misyon ard arda gelen tüm asırlarda kesintisiz olarak sürdürdü... Bu kanıtları, en iyi yerlere emanet etti ve en hayırlı yerlere yerleştirdi. Onları soylu ve onurlu sulplerden alıp en temiz rahimlere aktardı... Nihayet en sonuncuları olan Hz. Muhammed (s.a.a) en verimli madenden ve onurlu kökten bir fidan olarak ortaya çıktı. Bütün peygamberlerin yeşerdikleri ve bütün güvenilir kullarının ortaya çıktıkları köklü bir ağaçtan..."**

İmam (a.s) peygamberlerin zahitliklerini, cesaretlerini, mütevazılıklarını, Allah'ın kendilerini gözetişini, deneme ve sınamalarla kendilerini eğitmesini, Allah yolunda eziyetlere maruz bırakışını anlatır. Onların, tebliğ ve insanları Allah'a davet etme, müjdeleme ve uyarma, Allah'ın hükmünü yeryüzüne egemen kılma, insanlara yol gösterme, onları cehalet ve sapıklıktan kurtarma, Allah'ın düşmanlarıyla savaşıma şeklinde somutlaşan görevlerini açıklar.

Rabbanî yol göstericilik, asırlar boyunca sürüp gelen bir çizgi olarak kıyamete kadar devam edecektir. Yeryüzünde her zaman, Allah için O'nun kanıtlarını ortaya koyan biri bulunur. Bu kaim ya bilinen ve açıkta biri olur, ya da gizli olur. Ama Allah'ın kanıtları ve açıklamaları geçersiz olmasın diye bu misyon sahibi her zaman bulunur... Peygamberlik misyonu Hz. Muhammed (s.a.a) ile son bulunca, yol göstericilik misyonu, yeryüzündeki soyların en hayırlısı olan Ehlibeyt'i'ne geçti. Çünkü onlar konuştukları zaman doğruyu söylerler; sustukları zaman da kimse gerçekleri beyan etmek bakımından onlardan öne geçmemiştir. Onlar peygamberlik ağacı, risalet alanıdır. Meleklerin inip çıktıkları hanedandır. İlim madeni ve hikmet kaynağıdır. Allah katında büyük değere sahiptirler... Allah onlar aracılığıyla kanıtlarını ve beyanlarını korur... Kitap onlarla bilindi ve onlar da kitapla bilindiler. Kur'ân'ın kerametleri ve Rahman'ın hazineleri onlardadır. Onlar ilimde derinleşenlerdir... Hilimleri ilimlerini anlatır, dış görünüşleri iç dünyalarını haber verir, suskunlukları hikmetli mantıklarını dile getirir. Hiçbir zaman hakka karşı çıkmazlar ve hak üzerinde ihtilaf etmezler. Onlar İslâm'ın dayanakları ve İslâm üzere birbirine bağlanmanın giriş kapılarıdır. Onlar aracılığıyla hak, hakkettiği yere gelmiştir. Batıl ise onlar sayesinde hakketmediği yerden alaşağı edilmiştir. Onlar dinin temeli ve yakının direkleridir. İleri gidenler onlara dönerler ve geride kalanlar onlara yetişirler. Tam anlamıyla velâyetin özellikleri onlardadır. Vasiyet ve veraset onlara aittir.

İmam Ali (a.s), Ehlibeyt'in düşünsel ve siyasal önderlik misyonunu sık sık vurgulamış, önderliğin Hz. Peygamber (s.a.a) tarafından tayin edilen çizgisinden alınmasına itiraz etmiş, hakkından ödün vermek zorunda kalmasına rağmen halifelik çizgisine, genelde ve ayrıntılarda karşı çıkmıştır. Peygamber'den (s.a.a) sonra önderlikle ilgili nebevî çözümü, kesin bir dille ortaya koymuştur. Hakkın yerini bulması için hikmet esaslı bir üslupla mücadele etmiştir. Devletin ve İslâm ümmetinin geçtiği hassas konjonktürü gözetken bir üslup kullanmıştır. Şartlar elverir de liderlik kendisine geçince uygulamak üzere eksiksiz bir teori geliştirmiş ve bu teorinin uygulanması için gerekli hazırlıkları yapmıştır.[\[443\]](#)

İmam Mehdi (a.s) Üzerine

Peygamberimizden (s.a.a) sonra ümmetin içinde bulunduğu karışık duruma rağmen, beklenen Mehdi (a.s) olayı, Kur'ân, Hz. Peygamber (s.a.a) ve İmam Ali tarafından müjdelenmiş ve üzerinde önemle durulmuştur. İmam Ali (a.s) bu hususta şöyle der: "**Haberiniz olsun! Yarın -ki yarının ne getireceğini bilmiyorsunuz- velâyet sahibi, onlardan kötülük yapan kimseleri sorguya çekecek. Yeryüzü içinde altın ve gümüş cinsinden ne varsa, onun için dışarı atacak, servet ve hazinelerini ona sunacak. O zaman adaletli hayat nasılmış gösterecek. Kitap ve sünnetten yok edilenleri yeniden diriltecek.**"[\[444\]](#)

Bu, kuşku yok ki, Mehdi (a.s) ile ilgili sınırları belli, aydınlanmış, belirtileri açık ve sınırları belli son derece dikkatli bir görüştür. Evrensel bir devrimi somutlaştırmaktadır. Bu devrimle birlikte İslâm dünyasının durumu, daha doğrusu bütün insanlığın durumu, tashih edilecek, onarılacaktır. İmam Ali (a.s) bu devrimin lideri hakkında şunları söylüyor: "**İnsanlar ilâhî hidayeti hevalarına bağladıkları zaman, o hevaları ilâhî hidayete bağlar. İnsanlar Kur'ân'ı kişisel görüşlerine bağladıkları zaman, o, kişisel görüşleri Kur'ân'a bağlar.**"[\[445\]](#)

"Nehc'ül-Belâğa Kurumu" İmam Ali'nin (a.s) İmam Mehdi'yle (a.s) ilgili hadislerini derleyerek bir araya getirmiştir. Bu hadisler bir ciltte toplanmış ve toplam sayıları 291 kadardır. Bu hadislerden on dördü, İmam Mehdi'nin ismi, sıfatları ve dualarıyla, yetmiş yedi tanesi, İmam Mehdi'nin soyu ile ilgilidir. İmam Mehdi'nin Kureys'ten, Haşimoğulları oymağından, Ehlibeyt'ten ve Ali evlâdından, Fatıma'nın (a.s) soyundan, hatta Hüseyin'in (a.s) soyundan ve On İki İmam'dan biri olduğu belirtilir. Bu hadislerden kırk beş tanesi, Kur'ân'da, Nehc'ül-Belâğa'da ve Emir'ül-Müminin'in (a.s) şiirlerinde İmam Mehdi'ye (a.s) yönelik işaretlerle ilgilidir. Yirmi üç tanesi, Mehdi'nin yardımcılarıyla ve siyah bayraklarıyla ilgilidir. On iki tanesi, Süfyanî ve Deccal hakkındadır. Yirmi altı tanesi, Mehdi'nin gaybete çekilmesi ve bu gaybet döneminde Şiilerin çekecekleri sıkıntılarla ve Mehdi'nin (a.s) ortaya çıkışını beklemenin faziletiyle ilgilidir. Yetmiş beş tanesi, Mehdi öncesinde kopacak fitneler, onun zuhurunun alâmetleri, zuhurunun sonrası, Dabbet'ül-Arz, Ye'cuc ve Me'cuc hakkındadır. On dokuz tanesi, Kûfe mescidinin faziletiyle, Ehlibeyti'nden doğu halkıyla birlikte çıkacak ve sekiz ay boyunca kılıcı boynunda taşıyacak ve onun da: "Vallahi, bu Fatıma evlâdından değildir!" denilecek biri ile ilgilidir. Sonra İmam Ali (a.s), İmam Mehdi'nin (a.s) zuhuru sırasında yeryüzünün durumunu, onun hükümetini ve dinin onunla nasıl mühürleneceğini açıklar.

"Ey Kumeyl! Benim başlatmadığım ilim ve Kaim'in (a.s) sonlandırmadığı hiçbir sır yoktur... Ey Kumeyl! Geçmişinizin geri gelmesi kaçınılmazdır. Bizim, içinizde galibiyet sağlamamız kaçınılmazdır..."[\[446\]](#)

Din bizimle başladığı gibi bizimle de son bulur. İnsanlar bizimle şirk sapıklığından kurtuldukları gibi bizimle de fitne sapıklıklarından kurtulurlar. Şirk menşeli düşmanlıktan sonra, Allah, bizimle insanların kalplerini ve dinlerini kaynaştırdığı gibi, fitne menşeli düşmanlıktan sonra da bizimle onların kalplerini dinde kaynaştıracaktır.[\[447\]](#) Bizden olan Kaim ortaya çıkınca, gök yağmurunu yağdırmaya ve yer bitkilerini yeşertmeye başlar. Kulların kalplerindeki düşmanlık ortadan kalkar. Yırtıcı hayvanlarla evcil hayvanlar (kurtla kuzu) bir arada yaşar. Hatta bir kadın Irak'tan kalkar tek başına Şam'a gider ve har adımını attığında mutlaka yeşilliklere basar. Başında bütün ziynetleri olur da ne bir yırtıcı ona zarar verir, ne de o bir yırtıcıdan korkar."[\[448\]](#)

İslâmî Yönetim/ Felsefesi ve Temel Prensipleri üzerine

İmam Ali (a.s), Hz. Peygamber'in (s.a.a) döneminden sonra, İslâmî yönetime dair eşsiz ve pratik bir örnek sunmuştur. Bu yönetim, kendi içinde uyumlu ve tutarlı, eksiksiz bir teoriyle beslenmiştir. Bu teoriyi, kendi kitabında Mısır'a vali olarak gönderdiği Malik-i Eşter'e yazdığı emirnamesinde ve mektubunda gözlemlemek mümkündür. Sosyal bilimciler bu emirnameyle ilgilenmişler. Şerhlerini yapmış, değerlendirmelerde bulunmuşlar. Ona dair geniş etraflı açıklamalar yapmış ve diğer yönetim biçimleriyle karşılaştırmışlardır. Bu metin, onun (a.s) imamlığının kanıtlarından biri kabul edilir. Bununla, Ehlibeyt mektebi, İslâm ismini taşıyan sair mekteplerden ve İslâm hilâfeti adı verilen yönetim tarzından belirgin bir şekilde ayrılır. Bu mucizevî metnin yanında, Nehc'ül-Belâğa'da ve İmam'dan (a.s) bize ulaşan diğer naslarda, İslâmî yönetim felsefesine, düzenine, temellerine ve ayrıntılarına dair eşsiz bir teoriyle karşılaşıyoruz. Bu geniş çerçeveli yaklaşımın bazı temel çizgilerini aşağıya alıyoruz.

İmam (a.s) yönetimin toplumsal bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır: **"İyi veya kötü, insanların mutlaka bir emiri olmalıdır. İmamet, ümmetin düzenidir..."** Yönetim mekanizmasının hayat için bir deney laboratuvarı olduğunu açıklamıştır: **"Güç, övgüye değer hasletlerle yerilen hasletleri ortaya çıkarır."**

Bu arada egemenliğin gelip geçici bir değer olduğunu ve buna aldanmamak gerektiğini açıklamıştır: **"Devlet, insana yönelebildiği gibi, arkasını da döner..."** Ardından ideal ve örnek hükümetin, değerli, kendisi için hazırlık ve plân yapıma değeri taşıyan yönetim olduğunu da açıklamıştır.

İslâm yönetim düzeninin ve örnek devletin temel görevleri ise şu şekilde belirlenir: 1- Ümmeti aydınlatmak. 2- Adaleti egemen kılmak. 3- Dini korumak. 4- İlâhî hadleri uygulamak. 5- Toplumunu eğitmek. 6- İnsanlara öğüt vermek için çalışmak ve vaaz amaçlı tebliğde bulunmak. 7- Gelir kaynaklarını genişletmek, insanların durumunu iyileştirmek ve iyi bir geçim düzeyini sağlamak. 8- Bağımsızlık ve ümmetin onurunu savunmak. 9- İç güvenliği sağlamak. 10- Zayıflara yardım etmek. 11- Düşkünlere destek olmak. 12- Yeryüzünün imarına önem vermek.

İdeal yöneticide ise bazı sıfatların olması gerekir, ki bu sıfatlar yönetimin kalıcı ve devamlı olmasının temel etkenlerinin başında gelirler. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür: 1- Hakka boyun eğmek. 2- Olguları anlamak. 3- Kesin ve açık sözlü olmak. 4- Hakkı egemen kılma hususunda cesur olmak. 5- İyi niyetli olmak. 6- Vatandaşlara iyilikte bulunmak. 7- İffetli olmak. 8- Adaleti yaygınlaştırmak. 9- Planlı ve iktisatlı olmak. 10- İnsafı olmak. 11- Şefkatli olmak. 12- Halim, ağır başlı olmak. 13- Dini savunmak. 14- İleri düzeyde takva sahibi olmak. 15- Emanet ve sorumluluk duygusuna sahip olmak. 16- Uyanık olmak. 17- Halka kaldıracı yükümlülüğü emretmek. 18- Sahip olduğu güçten dolayı kibirlenmemek. 19- Doğru bir işbölümü yapmak ve her bireye uygun olduğu sorumluluğu vermek. 20- Sahip olduğu her şeyde israfı kaçırmak ve eli açık ve cömert olmak.

İmam'ın (a.s) sözlerinde devletlerin yıkılışına ve yönetimlerin başına musibetlerin gelmesine sebep olan etkenlere ilişkin geniş açıklamalara da rastlıyoruz. Bu sözleriyle İmam, yöneticileri, görevlileri ve valileri uyarmaktadır. Bu etkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür: 1-Cehalet. 2- Kişisel görüşe dayalı istibdat ve istişareyi terk etmek. 3- Heva ve hevesin peşinden gitmek. 4- Birden fazla karar mekanizmasının olması. 5- Batıla tabi olmak ve dini küçümsemek. 6- Azgınlık ve zulüm. 7- Kibir ve övünme. 8- İyiliği engelleme. 9- İsrar ve savurganlık. 10- Gaflet. 11- İntikam. 12- Kötü tedbir. 13- İbret almamak ve deneyimlerden

yararlanmamak. 14- Çok özür dilemek ve peş peşe hatalar işlemek. 15- Temel prensipleri zayıf etmek. 16- Rezil, alçak ve idarî makamlara lâıık olmayan kimseleri öne çıkarıp, yetenekli kimselere tercih etmek. İmam Ali (a.s) bu konuda şöyle der: "**Alçak ve yetersiz insanların yönetime geçmeleri, devletin çöküşünün ve yıkılışının kanıtıdır.**" 17- Hainlik. İmam (a.s) bu hususta şöyle der: "**Bir toplumda hıyanetler baş gösterince, bereketler ortadan kalkar. Bir yöneticinin veziri, yardımcısı hain olunca, tedbiri ve plânı da bozulur.**" 18- Siyaset zayıflığı. İmam Ali (a.s) şöyle der: "**Liderler için felâket, siyasetin zayıf olmasıdır. Güçlü bir insanın felâketi de düşmanını küçümsemesidir. Tedbirini erteleyen yıkılışını öne alır.**" 19- Kötü bir hayata sahip olmak. Şöyle der İmam Ali (a.s): "*Meliklerin en büyük felâketi kötü bir hayat yaşamalarıdır.*" 20- Valilerin ve yöneticilerin acizliği. 21- Halkın yöneticiyi himayede zayıflık göstermesi. İmam Ali (a.s) der ki: "**Mülkün afeti, himayenin zayıf olmasıdır.**" 22- Öğüt verenler hakkında kötü zan beslemek. 23- Liderlerin dünya hayatı zevklerine düşkün olmaları, dünya lezzetlerine dalmaları. İmam Ali (a.s) şöyle der: "**Efendi ve üstün o kimsedir ki, yaltaklık yapmaz, başkalarını aldatmaya çalışmaz ve dünya tamahları da onu aldatmaz.**" Yine şöyle der: "**Dünya lezzetlerine düşkünlük, emiri alçaltır.**" 24- Emniyetin olmaması.

İbadetler ve Farzlar Üzerine

İmam Ali (a.s) şöyle der: "**Allah size bir takım farzlar öngörmüştür. Sakın onları zayıf etmeyin. Bir takım sınırlar çizmiştir. Onları aşmayın. Bazı şeyleri size yasaklamıştır. Onları işlemeyin. Bazı şeyler hakkında da bir hüküm bildirmemiştir. Ama bu onları unuttuğundan dolayı değil. O hâlde onlar için kendinizi zahmete atmayın. Allah size ancak güzelliği emretmiştir ve size ancak çirkinliği yasaklamıştır.**"

– "**Zayıf etmen durumunda hiçbir mazeretin kabul edilmeyeceği emirleri mutlaka yerine getir.**"

– "**Allah'ın size ilk vacip kıldığı şey, nimetlerine karşı şükürünüzü yerine getirmez ve onun hoşnutluğunu aramazdır. Ne mutlu Rabbine sürekli itaati gözetenlere! İtaat nitelikli fiillere koşun. Salih amellerde yarışın. Şayet kusur işleyecekseniz, sakın farzların edasında kusur işlemeyin. Farzlar zarar gördüğü zaman nafilelerle Allah'a yaklaşmak mümkün değildir. İbadetin farzları eda etmek gibisi yoktur.**"

İmam Ali (a.s), bazı ilâhî yasaların gerisindeki felsefeyi açıklamaya önem vermiştir: "**Allah şirkten arınmak için imanı, kibirden temizlenmek için namazı, rızkın bollaşması için zekâtı, halkın ihlâsını denemek için orucu, dinin güçlenmesi için haccı, İslâm'ın izzeti ve onuru için cihadı, halkın maslahatı için emr-i bi'l-marufu (iyiliği emretme), beyinsizlere engel olmak için nehy-i ani'l-münkeri (kötülükten sakındırmayı), fertlerin sayısını geliştirmek için akrabalık bağlarını korumayı, insan kanının boşa akmaması için kisası, haramlara gerekli saygı ve özenin gösterilmesi için hadlerin uygulanmasını, aklı korumak için içki içmenin terk edilmesini, iffetlilik gereği olarak hırsızlıktan uzak durmayı, insan soyunu korumak için zinadan vazgeçmeyi, neslin çoğalması için livatadan uzak durmayı, hakların inkarına karşı koymak amacıyla şahitliği, doğruluğun onurunu yükseltmek maksadıyla yalandan uzak durmayı, korkulardan emin olmak için İslâm'ı, ümmetin düzeni için imamlığı, imamete saygı için de itaati farz kılmıştır.**"

– "**Bedenin zekâtı, cihat ve oruçtur. Allah'ın evini ziyaret etmek, cehennem azabına karşı bir güvencedir.**"

– "İyiliği emret ki, iyilik ehlinde olasın. Elinle ve dilinle kötülüğe karşı çık. Elinden geldiği kadar kötülükten uzak dur. Dinin son hedefi, iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak ve hadleri ikame etmektir. Cihat dinin direği ve mutlu insanların hayat tarzıdır. Kim hakkı egemen kılmak için cihat ederse, başarılı kılınır. Göklerin kapıları mücahitlere açılır. Cihadın sevabı ödüllerin en büyüğüdür.[\[449\]](#)"

Ahlâk ve Terbiye Üzerine

İmam Ali (a.s) toplumsal terbiyeye büyük önem vermiştir. İnsandaki ahlâkî sapmayı derinliğine tedavi etmek için yoğun çaba sarfetmiştir. İmam Ali (a.s) en temel hastalığı şöyle vasfeder: **"Dikkat edin! Dünya sevgisi bütün hataların anasıdır."** İmam Ali (a.s) hilâfete dair nebevî çözüme karşı gerçekleştirilen komploların gerisindeki en temel sebepleri ve Peygamber efendimizin (s.a.a) tevatür düzeyindeki sözlerine ve Müslümanlara karşı ortaya konulmuş onca kanıtta rağmen iktidarın ele geçirilmesinin sırrını açıklarken, dünya sevgisinin en derin nedenini de şu şekilde izah etmektedir: **"Evet, onları duydular ve iyi de anladılar. Fakat dünya onların gözlerine süslü göründü. Dünyanın çekiciliği onların akıllarını başlarından aldı."**

Dünyaya yönelik bu şiddetli sevgi, insanı amacına ulaşmak için her türlü yola başvurmaya sevk eder. Çünkü insanın bir şeye yönelik aşırı sevgisi, onu kör ve sağır eder. Bu yüzden halifeler hilâfeti ele geçirmelerini çeşitli gerekçelerle izah etmeye kalkışmışlardır ki, İmam'ın (a.s) kesin kanıtları karşısında bu gerekçelerin hiçbir geçerliliği kalmamıştır. Buna rağmen iktidarı elden bırakmamak için büyük bir direnç göstermişlerdir. Şayet, bu sapmanın derin sebebinin tedavisi için İmam Ali'den (a.s) bir ilâç isteyecek olursak, bu ilacı, onun Hemmam hutbesi adıyla bilinen konuşmasındaki muttakilere ilişkin ince tanımlamasında buluruz. İmam Ali (a.s) bu hutbesinde muttakileri takvanın bu kemal derecesine ulaştıran sırrı şöyle açıklar: **"Onların nefislerinde yaratıcı gereği gibi büyük olduğu için, ondan başkası alabildiğine küçülmüştür."** İşte, bunun gibi yüce Allah'a ilişkin gerçek bilgi, muttaki kulların gözünde dünyanın küçülmesine sebep olur. Onların gözlerinde dünya küçüldüğü zaman, artık dünya onların hiçbir çabalarının amacı olamaz. Dünyaya sahip olmak için çabalamazlar. Bilakis, dünyaya ve dünya mülküne ilgi duymazlar. Tıpkı Ali b. Ebu Talib'in dünya mülküne ilgi duymadığı gibi. Nitekim Kureyş hilâfeti zorla ele geçirdiğinde o, bu zahiri egemenlikten vazgeçmişti ve şöyle demişti: **"Bu özgü makama (hilâfet), bazıları tamahlandı. Bazıları ise, ondan cömertçe vazgeçtiler. Hakem Allah'tır ve buluşma günü de kıyamettir."**

İşte bu noktada İslâm toplumunda birbirinden tamamen farklı iki ahlâkî çizgi belirginleşti. Biri: Makyavelist siyaseti yeren Ali'nin (a.s) örnek ahlâkı.[\[450\]](#) Diğer ise, hangi yolla olursa olsun, iktidara gelmek için her şeyi mubah gören halifelerin ahlâkıdır. Bu yüzden Ali (a.s), iktidardan imtina etmişken, başkaları ihtirasla iktidara sarılmıştır.

Dua ve Yakarış Üzerine

Diğer Ehlibeyt İmamları gibi İmam Ali (a.s) de dua ve yakarışa büyük önem veriyordu. Nitekim bu bağlamda Kur'ân-ı Kerim Hz. Peygamber'e hitaben şöyle buyuruyor: **"De ki: Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin!"**[\[451\]](#) İmam Ali (a.s) gerek sözleriyle ve gerekse hayatıyla duanın önemini vurgulamıştır ve şöyle buyurmuştur: **"Dua, velilerin silâhidir."**

Nehc'ül-Belâğa'da çeşitli alanlarla ilgili dualar yer alır. Bu dualar "es-Sahifet-ul Aleviyye" adı altında derlenmiştir. Bu duaların en parlağı Kumeyl duası, Sabah duası ve Şabaniye münacatı

adiyla bilinen dualardır. Aşağıda İmam Ali'den (a.s) rivayet edilen manzum bir münacat ve yakarışa yer veriyoruz:

"Hamdolsun sana ey cömertlik, ululuk ve yücelik sahibi!

Şanın yücedir senin, dilediğine verirsin, dilediğine vermezsın

İlâhî, ey yaratıcım, koruyucum, sığınağım!

Zorlukta ve kolaylıkta sana yakarırım.

İlâhî! Hatalarım büyük ve çok olsa da,

Senin günahlarımı bağışlaman, daha büyük ve daha geniştir.

İlâhî! Hâlimi, yoksulluğumu ve muhtaçlığımı görensın,

Benim gizli yakarışlarımı duyansın.

İlâhî! Umudumu kesme, saptırma

Kalbimi. Çünkü, cömertliğinin sınırsızlığına dair ümidim sonsuzdur.

İlâhî! Eğer beni yalnız bırakırsan ya da dergâhından kovarsan,

Kime ümit bağlarım

Ya da kimi şefaatchi kılarım.

İlâhî! Beni azabından kuru, çünkü ben,

Zelil olmuştayım, korkarak sana boyun eğmekteyim.

İlâhî! Eğer bana bin yıl azap edersen,

Sana bağladığım ümit ipim kopmaz.

İlâhî! Eğer iyilerden başkasını affetmezsen,

O zaman, hevasına uyup kötülük edene kim fayda sağlar.

Sevgi adamı gecelerini uykusuz geçirir,

Yakarır, dua eder. Gafil ise, rahat uykusuna dalar."[\[452\]](#)

İmam'ın (a.s) Edebî Ürünleri Üzerine

Gerek Nehc'ül-Belâğa'da ve gerekse İmam'ın (a.s) mirasıyla ilgili diğer kitaplarda düz yazı ve manzum olarak İmam'dan rivayet edilen bazı metinleri inceleme imkanı bulduk ve İmam'ın hitabet, yazı, mektup, hikmetli söz, öğüt ve şiir meydanında ulaştığı göz kamaştırıcı zirveyi

gözlemledik. Edebiyat uzmanlarının da söylediği gibi, sanat, derinlik ve fikir alanında tarihin tanık olduğu en yüksek edebî ürünler İmam Ali'nin (a.s) ortaya koyduğu ürünlerdir, dediğimiz zaman mübalağa etmiş olmayız.[\[453\]](#)

İmam Ali'nin (a.s) değişik alanlarda ortaya koyduğu manzum eserlerden bazı örnekleri aşığıya alıyoruz. Bu arada İmam Ali'ye (a.s) nispet edilen bir divan olduğunu da belirtelim. Bazı tarihçiler bu eseri esas almışlar ve edebî sanatlara İmam Ali'den rivayet edilen bu metinleri tanık göstermişlerdir.[\[454\]](#)

İmam (a.s), babası Ebu Talib (r.a) için yazdığı mersiyede şöyle diyor:

"Ebu Talib! Güven veren korunak,

Bereketli bir yağmur ve karanlığı yaran nur.

Yokluğun melekût âlemini sarstı,

Nimetlerin velisi (Peygamber) sana salât etti.

Rabbin, hoşnutluğuyla seni karşıladı,